ग्रन्थ सं० २९४८ विषय: पुराण कम सं०

नाम सत्यापारव्यानं (पूर्वार्द्ध) ग्रन्थकार —

पत्र सं० १-२४, २६-५८, १-३२।

श्लोक सं० — अक्षर सं० (पंक्ती) ४१ पंक्ति सं० (पृष्ठे) १६

आकार: ६.४. लिपि: दे.ना. आधार: का.

वि० विवरणम अपू. सं. ५

पी० एस० यू० पी० — एस पन० डी० सं० — १९५१ — ५०,००० 14420 अ. प्रा. ८.

अत्र राम सरित्माप्पूर्वर्द्धे

Indira Gandhi National Centre for the Arts

Govt. No. 96

॥ सत्या [illegible] ॥ शुभ [illegible]

[illegible] स्वर्ष॥

[illegible] श्लोका

॥ [illegible] ॥ स्वस्ति श्रीमदनंताय [illegible] ॥ [illegible] ॥ अनंताय [illegible] मंड
[illegible] ये॥ [illegible] नमः पातालवासिने॥२॥ [illegible] ॥ [illegible] वेदनाय च॥
[illegible] तेनमः॥ [illegible] ॥ [illegible] नमः॥४ अनंत [illegible] नित्य
[illegible] तेनमः॥ [illegible] ॥५ अनंत [illegible] समागतान्॥ [illegible]
[illegible] तेनमः॥ [illegible] ॥६॥ [illegible] ॥ इति श्री [illegible] ॥ [illegible] शेष स्तुति॥ [illegible] ॥
[illegible] ॥ अनंत कोटि [illegible] ॥ पाताल [illegible] नमो [illegible]
[illegible] ॥ नमः शेषाय [illegible] ॥ अनंत [illegible] ॥७॥
[illegible] ॥२॥ अशेषाय विशेषाय [illegible] तेनमः॥ [illegible] अनंत कोट [illegible] ॥
[illegible] ॥ इति श्री [illegible] शेष [illegible] माहात्म्य [illegible] ॥

[illegible] २ [illegible] १ [illegible] १

अ॰ पा॰

श्रीपरमात्मने रामचंद्राय नमः॥ शिवाय नमः॥ ॥दशरथसुतरामं योगिध्येयाङ्घ्रिद्वंद्वमजशिवसनकाद्यैः
प्रणम्यमानं सदैव॥ हरिहरकृतवासं रामनामाख्यदेवं तमहमखिलसेव्यं सर्वकारणं नतोस्मि॥१॥ सूतं स
र्वपुराणज्ञं सर्वशास्त्रार्थकोविदम्॥ नमस्कृत्वाब्रुवन्सर्वे ऋषयः शौनकादयः॥२॥ ॥ऋषय ऊचुः॥ ॥
भोभोः सूत महाबुद्धे सर्वशास्त्रविशारद॥ श्रीरामस्य कथां पुण्यां कथयस्व प्रसमर्दतः॥३॥ सूत उवाच॥
विप्रवर्याः शृणुध्वं श्रीरामस्य कथां शुभाम्॥ व्यासेन कथितां पूर्वं तामहं कथयामि वः॥४॥ चित्रकू
टमहापुण्यं पर्वतानामतिसुंदरम्॥ वाल्मीकिश्च महातेजास्तत्र वसद्धृतव्रतः॥ दर्शनार्थं मुनेस्तस्य मा
र्कंडेयो महामुनिः॥ आजगाम त्वरायुक्तश्चित्रकूटालयं मुनिम्॥ तमागतं मुनिं दृष्ट्वा वाल्मीकिश्च महा
तपाः॥ उत्थाय प्रणनामाशु भार्गवं भृगुवंशजम्॥ दिव्यासने निवेश्याथ उवाच मुनिसत्तमम्॥ कृपाक
तात्वया विमतीर्थीकृतं मम आश्रमम्॥ किमर्थमागतोसि त्वं शीघ्रं कथय भार्गव॥ सूत उवाच॥ इत्येवं मुनि
नापृष्टो मार्कंडेयोथ बुद्धिमान्॥ उवाच प्रणतात्मानं वाल्मीकिं च तपोधनम्॥ ॥मार्कंडेय उवाच॥ ॥
प्राचेतस महाभाग श्रीरामस्य कथां शुभाम्॥५॥ कथयस्व महाबुद्धे रामस्य परमात्मनः॥ वाल्मीकि
रुवाच॥ सर्वज्ञोसि रामस्य चरितं हि महामुने॥ तथापि कथयिष्यामि तव प्रीत्या हि सुव्रत॥ रामोना
रायणः साक्षात्सर्वदेवैश्च प्रार्थितः॥ पृथ्वीभारावताराय जातो दशरथात्स्वयम्॥ अंगणे रिंगमाण
श्चात्मभिः सहितोनघः॥१३॥ धूलिधूसरसर्वांगो धातुभिः परिराजितः॥ शिरोरुहैरावृतः पीतवेष श्री
नशोभितः॥ कंचुकेनावृतो रामः कुंडलाभ्यां विराजितः॥ अंगदैश्च महादिव्यैर्वलयै राजभावितैः॥ रा॰
नूपुराणि सुवर्णानि दधानः सर्वांगे शुभ्यं धारयन्॥ चकार क्रीडां रामो हि ज्ञातीनां सुखमावहः॥

॥२॥ सकृद्रामं हरिं ज्ञात्वा वशिष्ठो भगवानृषिः॥ ववेश्मभवनं दिव्यं नानारत्नोपशोभितम्॥ विश्वामित्रगजराभार
महायोगेश्वरो मुनिः॥ तमागतं मुनिं दृष्ट्वा कोश्वमसहसा त्वराः॥ कौशल्या च समाजग्मुः सुमित्रा च तथा परा॥
कैकयी च तथा सर्वाः कृतांजलिससंभ्रमम्॥ देव्यः प्रणतभावेन सोपतस्थुरुपस्थितम्॥ यस्माद्दूरात्समाया
तो मुनिः पद्मजसंभवः॥२॥ स्वस्वपुत्रान्समादाय रामं तां मुनिसन्निधौ॥ वंदनीयो गुरुर्देवो यस्माद्ज्ञान
नाशनः॥ इति वाक्यं च ताः श्रुत्वा सर्वाः हर्षसमन्विताः॥ कौशल्या हि करे रामं प्रगृह्य कैलनूपुरम्॥ मंदमंद
चरणछत्रमिंद्रनीलमणिप्रभम्॥ कौशल्या पुत्रसहिता मुनेः पादौ ननाम च॥ प्रजोसमप्यंघ्रिद्वयौ रामहस्तैः
सुंदरी॥ वशिष्ठोपि महातेजा राममूर्द्धि करं दधत्॥ चिरंजीवी चिरंजीव चिरंजीवावदृशिः॥ सिंहासनेत
सीतारामसंकेन्यवेशयत्॥२५॥ तस्मिन्काले सुमित्रा तु पुत्रमादाय सुप्रभा॥ ववंदे च मुनेः पादौ पुत्रौ म्योच चै
भृविस्मिता॥ मंगलं मंगलं पुत्रौ तयो मूर्द्धि करं दधत्॥ उपोचाशीर्षमुनिः पार्श्वे वा तौ न्यवेशयत्॥ अंततः
पुरस्त्रियः सर्वा मुनिं वीक्ष्य मुदं ययुः॥ कैकेयी [illegible] नाम्रास्वलु केकयराजस्य पुत्री भरतस्य माता॥ हा
स्या पुनर्मंथरया च युक्ता पुत्रेण हस्तांजलिं लंबिनाच॥ सखीभिः सार्द्धं व्रजनाति [illegible] याहिभिर्जगाममंदं
मुनिसंनिभानम्॥ संवादयती चरणारविंदं वस्त्रेण देहं वसतीसलज्जाम्॥ ववंदे सद्धूमुनि मांस्थितमा दे
तथा स्वपुत्रं नमयत्करेण॥ मुनिस्तु स्वीयपाणिहस्तमादधे च शोलभस्वेति शब्दतः शुभाशीः॥३॥ राजय
न्भिश्रिता दृष्ट्वा मुनिर्वचनमब्रवीत्॥ स देव कुशलं देव्यो युष्माकं श्रीमती सुच॥ पुत्राः क्रीडंति क्षेमेवा
राज्ञोथर्मेण रक्षिताः॥ ॥२॥ इति श्रीवाल्मीकिमार्कंडेयसंवादे सत्योपाख्याने प्रथमोध्यायः॥१॥

Indira Gandhi National Centre for the Arts

स. पा. २॥

कौशल्योवाच॥ सर्वदा कुशलं नाथ त्वयि तिष्ठति रक्षके॥ यथा स्वर्गे दिविस्थे च न भयं तमसो भवेत्॥ परंतु मम
मंदे हि वर्त्तते हृदि सर्वदा॥ कदाचिद्रामं पश्यामि स्वप्ने परमभास्वरम्॥ गरुडे परिराजंतं शंखचक्रधरं सुतम्॥ ॥
मुनिनोवाच॥ ॥ ममापि श्रृणु विप्र वै स्वप्ने पश्यामि लक्ष्मणम्॥ सहस्रशिरसं शेषं नागराजं तमस्य च विग्रहम्॥ श
त्रुघ्नं च महादिव्यं कोटिसूर्यसमप्रभम्॥ सुदर्शनाख्यं भो देव संशयं तुद मे प्रभो॥ ॥कैकेय्युवाच॥ ॥अहं पश्या
मि भो विप्र भरतं शंखरूपिणम्॥ ५॥ अन्याः सपत्न्य ऊचुः॥ ॥ अस्माभिर्दृश्यते रामो देवदेवो हरिः स्वयम्॥ क्षि
तीशस्य पत्नीनां वाक्यं श्रुत्वा महामुनिः॥ अंतर्गतमना भूत्वा ध्यानस्तिमितलोचनः॥ रामो नारायणः साक्षा
द्भूभारहरणाय वै॥ रावणादीनि रक्षांसि कोटिशो ... एतास्तत्त्वं न जानंति रामस्य परमात्मनः॥ मया
प्योपि न वक्तव्यं रामस्याक्लिष्टकर्मणः॥ यथा रता न जानंति रामतत्त्वं महात्मनः॥ विदिते परतत्त्वे च पुत्र
भावं त्यजिष्यति॥ पुत्रभावे गते नूनं पुत्रभावसुखं नहि॥ १०॥ इति ध्यात्वा मुनिश्रेष्ठः प्रहसन्नाह सुंदरीः॥ ॥
वशिष्ठउवाच॥ ॥ एते पुत्रा महात्मानो नारायणसमा गुणैः॥ तस्मात्स्वप्ने हि दृश्यंते विष्णुरूपा हि ... ॥ रा
जपत्न्य ऊचुः॥ ॥ वेतालाभूतप्रेताश्च डाकिन्यः किल हे गुरो॥ मारिका राक्षसा ब्रह्मराक्षसा बाधते न तथा कुरु॥
अजिरे क्रीडमानांश्च दृष्टिदोषान्कस्यचित्॥ रक्षा चाकर्णतां स्वामिन्सर्वोपद्रवघातिनी॥ इक्ष्वाकुवंशस्य गुरु
स्त्वमेव त्वं भव पूज्यो रघुभिः सदैव॥ तस्मात्त्वया पाल्यतमाश्च तवैव भृत्या वयमेव सर्वे॥ तासां विलापं तं श्रु
त्वा मुनिः स्मिताननः॥ ॥वशिष्ठ उवाच॥ ॥ समीचीनं वचो देव्यो युष्माभिः समुदाहृतम्॥ बालकानां च र
क्षार्थमागमिष्यामि ... महातेजाः स्वस्ति वाचयन्॥ एषां ... पौरोहित्यं
च स्वीकृतम्॥ धन्याः ... स्य मातरः सुकृतमूर्त्तयः॥ धन्यो राजा दशरथो धन्यायोध्या महापुरी॥ ध राम
न्योहं गुरुरेतेषां तस्मात्कथं नमामि नः॥ इति ध्यायन्महातेजाः स्वमानो रानि पथि॥ विवेश भवनादथ॥

योर.

स्वकंडो परिराजितम्॥ शिष्यैः परिवृतरम्यं तथा सोद्भविवितम्॥ २॥ एवं वशिष्ठोपि तु हि रामदर्शनलालसः॥ चक्रा
रदर्शनं हृ चोरहान्यानेननित्यदा॥ इत्युक्त्वा मुनेः पादावभिवंद्य मकंडजः॥ स वाल्मीकिमुवाचेद
भगवंस्त्वत्प्रसादेन रामतत्त्वं मयाश्रुतम्॥ इदानीं गतसंदेहो जातोहं मुनि
गिरागजहत्या मुनिः॥ परिक्रम्य मुनिं प्रतो अयोध्यां विविशे मुदा॥ रामचंद्रं च दृष्ट्वा च नत्वा स्वाश्रममायिवान्॥ पुण्यभूद्दात
ग ४ पूर्वं॥ ... निर्वैराणि निसर्वतः॥ २५॥ यत्राश्रमे भक्तिरसकामदेवो नारी
टेरम्यं नानामुनिगणैर्वृतम्॥ वसंतिय ... ॥ श्रीरामचंद्रस्य पदारवि
भिः सार्द्धं विफलमयासः॥ महंगनाहे युवतीकटाक्षैर्न क्षोभयामास मुनेश्च मानसम्॥
ंदं लक्ष्मीकराभ्यां परिशीलितं च॥ ध्यायन्स्वचित्ते रमते स देव मुनिश्च गायुर्वतहे हि जाह्न्या॥
अथात्र कथय रामस्य चरितं परमा
द्भुतम्॥ एकैकमक्षरं नृणां पापपर्वतनाशनम्॥ मानुष्यं जन्म संप्राप्य रामं न भजते हि यः॥ वंचितः कर्मणा
पापहृति जानीहि बुद्धिमन्॥ सूत उवाच॥ रामचंद्रपदद्वंद्वभ्रमकरंदषट्पद॥ चरितं शृणु देव कथ्यमानं
मया महत्॥ एकदा रामचंद्रस्तु मातुरंके मनोहरः॥ चकार क्रीडां बलवान्परमात्मा नराकृतिः॥ तस्मिन्काले च
रामस्य कौशल्यामाजगाम वै॥ नाम्ना च ख्याति विख्याता धात्री परमसुंदरी॥ बिभ्रती नासिकायां च मुक्तां च मणि
संयुताम्॥ कर्णयोः कुंडले दिव्ये अलकाढ्ये च महामणिम्॥ अलकान्वितभ्रूतीरम्या नूद्रिरेफलोभकारकान्॥ रते शुद्ध
विंबमुक्तीदाडिमस्य मनोहरं॥ नेत्राभ्यां शतपत्रस्य बिभ्रती भावमुत्तमम्॥ कंठे हारं च बिभ्राणा स्तनयो
र्मध्यलंबितम्॥ वलानां कंचुकीं रक्तां स्वर्णबिंदुविराजिताम्॥ अंगदाभ्यां च राजंती वलयेश्च प्रकोष्ठगे॥ अंगु
को परिराजंतीं वादयंतीं च मेखलाम्॥ पादयोः पादकटके हंसकादिविभूषिता॥ १०॥ सर्वांगानि ... हंसीमं
यानीलवर्णया॥ एतस्मिन्नंतरे रामो धात्रीं वीक्ष्य मुदायुतः॥ मातुरंकात्समुत्थाय तस्याः क्रोडं तगाम च॥ सोपु

नि

Indira Gandhi National Centre for the Arts

रा. त्यो. पा. ३॥

रामं समागतं पत्नि जांकेसमवेशयत्॥ सा उवाच अथ कौशल्यां पुरं श्रीराममातरम्॥ ॥धन्योवाच॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि
वृत्तान्तं तदद्भुतं महत्॥ सांप्रतं वर्त्तते राजा कैकेयीभवने शुभे॥ शौर्विदित्रेर्मयाज्ञातं तस्मादाज्ञां च देहि मे॥ अद्य रामावि
भूष्यार्हं भूषणैः सुमनोहरैः॥ नयामि भूपतेः पार्श्वं कैकेय्या मह्यं तत्कृतः॥ सूत उवाच॥ ॥इतिवाक्यं सा श्रुत्वा
जगाद शुभयागिरा॥ ॥कौशल्योवाच॥ ॥ईदृशीर्यादि श्रद्धा नयरामं मनोहरम्॥ तदाशा श्रुतु सा धात्री राम
२५ मभूष्यभूषणैः॥ कैकेय्याभवनं प्रामंकेनवेश्यच॥ अन्याश्च शतसः संख्यास्तथा बाला अनेकशः॥
रामक्रीडनकं कृत्वा धात्री मनुयबः शुभाः॥ कैकेय्याभवनं रम्यं दासदासीसमाकुलम्॥ सारिका शुकहं
सैः स्त्रकिन्तिमाल्कान्तेसंयुतम्॥ मृदंगनादैर्नित्यं नादितं विमयावरम्॥ मणिदामवितानैश्च वस्त्रयष्टिभिरु
च्छ्रितैः॥ छादितप्रांगणं मणिकोमेनिर्मितम्॥ तत्संतिस्थि निदिव्यरत्नमयानि च॥ प्रासादोपरि
नर्त्यंति मदंगघननाजितैः॥ वितन्वस्वस्यवर्हाणि मयूराश्च मनोहराः॥ तत्र तत्र पश्यंति राजानं क
शिपोस्थितम्॥ सा टीमध्यगतं नृत्यं लोचनैः कर्णविस्तृतैः॥ पर्यंकास्तत्र वर्त्तंति गजदंतमयाः शुभाः॥ त
इ चासीनो दशरथो धर्मात्मा धर्मचापरः॥ चामरे रत्नदंडस्थ वीज्यमानो नरेश्वरः॥ कैकेयी च महाराज्ञी
राज्ञो निकटवर्त्तिनी॥ हसंती हासयंती च महाराजं नवीक्षितैः॥ लोकपालोऽहि भरतं पुत्रं तातेऽहि सादरम्॥
सूत उवाच॥ ॥तस्मिन्नेवसरे धात्री रामस्यारामसंयुता॥ प्रासादं संराज्ञस्सर्वाभिः परिवारिता॥
म राजा दशरथो राम पश्यन्नस्यागारः॥ अनतीपुष्पसंकाशं पीतवस्त्रं विभूषितम्॥ उरः शुक्लसमं चारु रामभवनरे
दधानं तं च मौक्तिकम्॥ स्वहस्ते यज्ञ यष्टिं च दधानं पाणिकंचुकम्॥ रामं त्वाशु समानीय राजा च नृप रामः
श्वरम्॥ तत्रैव पुनरराज्ञी तातेतात वशीकृतः॥ ३०॥ धात्र्या वाक्यं तुलं कृत्वा राममंकं समस्तानं नराः प्र
पुनः कामपितुः पश्यन्कैकेय्याः पुनरेवहि॥ राजा दशरथः स्वांके रामप्रीत्या निवेशयत्॥ ततानविदुरात

ति

॥ दंरामाज नमनोहरः॥ पश्चाद्रामं तु साराज्ञी निजांकेसमकल्पयत्॥ जिघ्रेशिरसि रामस्य प्रेम्णा लुहि परमातैः॥ उवाच
मुमुखीमुमुः सस्मितं वीक्ष्य तं नृपम्॥ ॥कैकेय्युवाच॥ ॥शृणु राजन्महाबाहो राममेमम रतिर्हि॥ ईदृशो भरते नैव य
था रामे प्रवर्त्तते॥ ॥राजोवाच॥ सत्यं वदसि भो देवि रामे तव रतिर्ध्रुवा॥ इत्थं वदति भूपाले लक्ष्मणो प्याजगाम च॥
कंदुकं धारयन्हस्ते कुमारः क्रीडयन् स्थिरम्॥ शत्रुघ्नोपि महातेजा बालकैः सह वेगतः॥ विवेश भवनं प्रेम्णा ल
क्ष्मणस्य च पृष्ठतः॥ आजग्मतुस्तत्र च बालनारीभिरावृतौ॥ राजा दशरथो मध्ये सुखासीनो महामनाः॥ पुत्रै
श्च शुभुभे राजा प्रजापति रिवापरः॥ नरदंदाराः स्पृहणीय शीला न पोपकं दत्रिशतो मृगश्च॥ पुनः सातांडछि
यजनेोरिकाभिर्विलोकते क्रीडनकौशलानाम्॥ दराजराजाजिरभूमिमध्ये सिंहासनस्थो निजसुंदरीभिः॥ य
सर्गः जत्नेोरिकाभिर्विलोकते क्रीडनकं शिशूनाम्॥ रराजराज्ञाजिरभूमिमध्ये पुलोमजाया॥ ४०॥ ॥इतिश्रीसंत्योपाख्याने सूतशौन
आहिस्वर्गेभगवाचार्विडोजारिव्या सरोभिस्त्तु पुलोमजाया॥ ॥श्रीशौनक उवाच॥ कथ्यतां कथ्यतां सूत नरेन्द्र
कसंवादे राजराज्ञी पुत्रसमागमो नाम तृतीयोऽध्यायः॥ ॥श्रीसूत उवाच॥ अभ्रमो महाबाहुः सिक्षया
भूत्वा चरितं महत्॥ मनो मे त्वरते सूत कथापानाय सादरम्॥ ॥श्रीसूत उवाच॥ अथ प्रमो महाबाहुः शिक्षया
मैमकैकयीम्॥ भोदेवि भवनं तत्र रम्यं भवसंगताः॥ पूजयस्व महाभागे माजाचंदनवीटकैः॥ श्रुत्वा तु भ
पतेर्वाक्यं सस्मितं जगदे स्मताः॥ स्थिता ताभ्यः पुनर्देवी चंदनं मलयोद्भवम्॥ मालां पुष्पमयीं रम्यां ताम्बूलं
कुमकेयुतम्॥ स्थलपद्मरसंदिग्ध दोराज्ञीप्रदर्शयिता॥ स्थिता कृता कृतं वीक्ष राजा दशरथो वशी॥ पु
ज्ञाल्लयोर्नृपमारादायजगादनिजयोषितः॥ ॥श्रीराजोवाच॥ ॥शृणुष्वं समकलादेव्यो युष्माकं पुण्यतो
बलाः॥ जाताः कुमारकाः शुद्धा ममवंशविवर्द्धनाः॥ समीचीनाः कुमाराः पुये चां पुत्रान जोहरे॥ ते चांतु
पितरः सर्वे भोदासीनेन स्वःस्थिताः॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुत्रमुत्पादयेन्नरः॥ मध्यं तु ब्राह्मणैर्दत्ता कु
माराः कुलभूषणाः॥ ये पुत्रहीना भरदेवास्ते चांजन्मगतं वृथा॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सा भुवि मोक्ष तोष
येद्॥ ते चां पादोदकं पीत्वा भूतपापो भवेन्नरः॥ १॥ भवती नां कुमारा वै लालनीया न संशयः॥ ॥सूत उवाच॥

Indira Gandhi National Centre for the Arts

क्षितीशास्य तत इत्युक्त्वा निशम्यैं परमाः स्थिताः॥ कुर्वु रामममनस्का स्तारा जानं पृथिवीपतिम्॥ ॥श्रीराजपत्न्य ऊचुः॥ ॥त्वं
तु राजन् दृष्टे मनुर्जितामिलिततदृशो भुवि॥ अस्मोकं प्राणतुल्याश्च सर्वे वा पुरवासिनाम्॥ भूपादेवाविवाहो वै श्रीरंग
स्य प्रसादतः॥ वध्वा सहतदा राजन् दृष्टा मस्तव पुत्रकाः॥ यदा राम गजस्थश्च तितछत्रेण शोभितमे॥ ज्ञातं राज
पयेनैव मकंर्णिभिर्वा वीजितम्॥ दृष्ट्वा तो महाराजन तदा जन्ममभतो वयम्॥ ॥श्रीसूत उवाच॥ मंथरेति च केके
य्या दासी मंथरगामिनी॥ मंथरं कमा [illegible] जनमंथरकारिणी॥ वाक्यं श्रुत्वा नरेंद्रः शस्य पत्नीनामिति कुब्जे॥
उवाच केकेयीं मंदाभिवक्त्रा क्रूरगामिनी॥ ॥ मंथरोवाच॥ ॥ अत्रागच्छ महाभागे मुग्धे मोदयगर्विते॥ पूर्व
वृत्तं न जानासि मनाक् डासि मोहिते॥ मंथरा [illegible] केकेया सुस्मिताभवत्॥ उवाच मधुरं वाक्यं कौशल्या
ममुख्यासदा॥ ॥केकेय्युवाच॥ कु [illegible] अरुणछामि तां प्रति॥ वीक्षितेकि [illegible] ष्यामीक्ष्या व
ममुख्यास्तदा॥ ॥केकेय्युवाच॥ कु [illegible] यादयं तीच मेरवलाम्॥ आज्ञा प्राप्य मपत्नीनां मंथ
रु गामिनी॥ २०॥ सूत उवाच॥ ॥ [illegible] प्रासाद [illegible] कुब्जा निःश्वसंतास्य गोभरात्॥
रायत्राति छाति॥ मंथराद्विजकेक [illegible] मा
१२ तत्रारुह्य निछा च केबले परमाद्भुत मंथरा [illegible] दृष्ट्वा दयामासं केकयीम्॥ पुनः स्फवाजयोम
चामरेणो क्षशोभिना॥ [illegible] गुभ [illegible] ॥ ॥केकेय्युवाच॥ ॥मंथरे ब्रूहि शीघ्रं त्वं हृद
तेकारणं हि मे॥ यदर्थ मामिहा [illegible] समूहते॥ ॥सूत उवाच॥ ॥इति श्रुत्वा च केकेय्या वाक्यं पर
म शोभनम्॥ जगदेतर्जनीं [illegible] श्रोकृमियोर मंथरा॥ ॥मंथरोवाच॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि कथां च परमा
द्भुताम्॥ प्रवदति सपत्न्यो हि रामराज्ये [illegible] तदा वयं तन्मध्ये नाभविष्यामो न संशयः॥ इत्या सा न यदारा
[illegible] णां वचनेस्मातिरागता॥ विवाहस्य [illegible] तव राज्ञी हृष्टस्मात्॥ ॥केकेय्युवाच॥ ॥कीदृशं खलु मे सुत
विवाहस्य च मंथरे॥ राज्ञः प्रिमा कथं जाता कथं चो [illegible] ॥ इति श्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवा राम
दे मंथराकेकेयीसमागमो नाम चतुर्थोध्यायः॥ ४॥ मंथरोवाच॥ ॥एकदा ब्रह्मपुत्रस्तु नारदो मुनिसत्त ४

मः॥ वादयन्महतीं वीणामयोध्यां पापसो मुनिः॥ राजा दशरथस्तं हि पूजयामास भक्तितः॥ सिंहासने महादिव्ये संनिवेश्य यथा
विधि॥ ॥श्रीदशरथ उवाच॥ कस्मात्त्वं न पदोहि [illegible] मेत्रोलयम्॥ पावयन्नम कलौ लोकान्नादेर्णसक्र्
तु॥ पाताले स्वर्गलोके वा ब्रह्मलोके तथाश्रिता॥ किंचित्र वर्तते मम सत्यं कथय मे प्रभो॥ ॥श्रीनारद उवाच॥ अ
द्य लोकादहं प्राप्तः पृथिवीं शुभ्रपातोः सर्वे [illegible] देशान्नरनारी पु [illegible] ॥ मया [illegible] मयादृष्टः पुरी काशीवि
लोकिता॥ कांचीविलोकिता राजं स्तथावंतीविलोकिता॥ आनर्तं श्च मयादृष्टं तथा मधुपुरी शुभा॥ एते चान्ये भु
नोदृष्टा मया नार्यः स्वमध्यमाः॥ यथा दृष्टा मया राजन् कन्या केकयभूपतेः॥ नैव देवानगंधर्वीयथा साकिलक
र्तते॥ अहमश्वपते राजन्नुरटरंगत्वा विलोकिता॥ तस्या सा मयादृष्टा रे वाहस्त गतां तथा॥ तां दृष्ट्वा शीघ्रमत्या यसं
या प्रोक्तस्मि तवांतिकम्॥ तस्याः पाणिं [illegible] हीप्य यत्ने न रवसुस्त्रिय [illegible] तस्याः पुत्रोयशस्वी च महाज्ञानी महातपाः॥
भविष्यति महाराज तव पुत्रो न संशयः॥ आवाथित्वा तु राजानं देवर्षिः परमद्युतिः॥ ब्रह्मलोकं ययौ भीमान्त्वप
मामं त्र्य संहारे॥ राजा दशरथस्त्वाहि [illegible] प्रति मां भुवि॥ श्रुत्वा पुशोच लोभाम कथं प्राप्स्यामि तां स्त्रियम्॥
तत्रागता नरेंद्रस्य समीपं देवियोगिनी॥ ताप्रष्टो महाराजः किं त्वं ध्यायासि भूमिप॥ अश्वागजाश्च मातंगा
स्तव संति शुभाच्छुभाः॥ पतयस्ते तु सामंताः परसामंतदारणाः॥ राजन्राज्यं तव स्फीतं प्रतापहतकंटकम्॥
पत्न्यः समशता हि गुनि वर्ततेरतिमूर्तयः॥ प्रतापस्ते महाबाहो देवविस्मयकारकः॥ एतत्सर्वं हि ते राजन्नु किं त्वं
शोचसि दीनवत्॥ ॥राजोवाच॥ ॥इदानीं नारदो देवि ह्यागतो मम संनिधौ॥ तेनं रूपं हि केकेय्या मह्यं स
वं निवेदितम्॥ कथं प्राप्स्याम्यहं तां वा इति शोचामि पंडिते॥ यदिद्दृता मया भद्रे प्रेषितश्चान्यपांतिके॥ ज्ञनोः स
वेप्रहासं च करिष्यति न संशयः॥ कथं राजा रघूणां वै बवाहे स्वयम्गतः॥ धर्मात्मा सत्य संधश्च बहूनां पर्त्ये

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

म. पा.
५॥

पालकः॥ कान कारेण वर्त्तते रघुपाधर्मतत्परः॥ बोधितो नारदेनाहं विवाहार्थं तयासह॥ ॥मतउवाच॥ ॥ नरेंद्र
स्य च तद्वाक्यं निशम्य प्राह योगिनी॥ मोहिनी नरनारीणां रूपिणी जनहारिणी॥ ॥योगिन्युवाच॥ ॥ प्राप्नयामि
महाभाग केकयांत [illegible] सांतिथौ॥ [illegible] महीपाल द्रुतिभाव मयास्थिते॥ मां[illegible] देवी वाकि सुमानुषीस्था॥ परंतु
[illegible] कुरुस्य मतां॥ मनीइदृश॥ छलैति परदार व परकन्या सुयनेरा॥ सुधी [illegible] कैयांति ताडितां यमकिं करैः
[illegible]॥ तस्मात्तस्याश्च [illegible] विवाहार्थं चतो [illegible]॥ ॥मंथरोवाच॥ ॥राज्ञा [illegible] मापियपौरी [illegible] योगिनी॥
[illegible]॥ तस्मात्तस्याश्च [illegible] विवाहार्थं [illegible]॥ वनानि रमणीयानि सेवितानि मतंगजैः॥ नदीश्च विविधाः क
देशान्‌ नगरान्‌ पत्तनान्‌ [illegible] नसो [illegible]॥ वनानि रमणीयानि सेवितानि मतंगजैः॥ नदीश्च विविधाः कु
रामस्तरंगा [illegible] साहित्य [illegible] कालेन प्राप्ता केकय पत्तनम्‌॥ दृष्ट्वा मानगरीं पांते सरः पंकजमंडितम्‌॥
चतुरस्रं बमौ नातः शोभितं [illegible] चक्रवाकैः [illegible] हंस सारस सेवितम्‌॥ लक्ष्मणाभिः सदा पूर्ण
[illegible] निष्यंको नर्मलस्य [illegible] मिव॥ प्रफुल्लैः शतपत्रैश्च राजितं भ्रमरान्वितैः॥ प्र
[illegible] बस्यो म्यांतम [illegible] बरे॥ कायके [illegible] करिष्याम
[illegible] चकार [illegible]॥ [illegible] पत्तनात्‌॥ [illegible] श्वपतेः कन्यानं [illegible] येनाग
[illegible] तस्मागत्य [illegible] नित्यं स्नातु [illegible] पत्तनात्‌॥ [illegible] सरसस्तटे॥ नागरैः [illegible]
मिष्याः॥ तयाला [illegible] वादो [illegible] ख्याति॥ इति [illegible] त्वा चो [illegible] सरसस्तटे॥ नागरैः [illegible]
नासनारीभिश्च विरा [illegible] तावथा पश्चात्तिता [illegible] चैव [illegible] नजानामि [illegible] शुभमात्मनः
अथवा [illegible] मया [illegible] हियत्॥ मया न विस्म [illegible] कथा न वप्रियमा [illegible] त्यां दृष्ट्वासि मी
पस्यां [illegible] मदशा [illegible] सुवृद्ध [illegible] मुक्ताटां [illegible] मुक्तं पोलां मुकेशी [illegible] बी [illegible] र्ण
कुंडलाम्‌॥ मुक्ता [illegible] भूषिता सा॥ स्वर्णसूत्रेण [illegible] मुक्तान्वितासु [illegible] सा॥ वी
[illegible] कामं च शीकारांगु [illegible] दामेन [illegible] कंदर्पस्य पताका ताहशा [illegible] कुचौ [illegible]

धना

तयानीता [illegible] रस्य मम [illegible] इत्येके [illegible] नतदा कार्यमाव [illegible]

बर्तुला [illegible] पमो॥ नाभीह दृश्यते भारे जघ्ने नमे [illegible] गुल्मौ कुरुरंभोपमो स्फुरच्चरणो कमलप्रभो॥ [illegible]
कामस्य कोला [illegible] मिवापरा॥ सूतां श्वपते ज्ञात्वा लेभे सा परमां मुदम्‌॥ त्वामुवाच [illegible] लक्ष्म [illegible] वशार
दा॥ ॥योगिन्युवाच॥ ॥स्वर्गलोके [illegible] तथा स्वर्गभवाः स्त्रियः॥ भूमेरधो महा [illegible] मनोहरा
इदृशी तु मया कन्या देवानां नवि लोकितां॥ गंधर्वाणां च नागानां मनस्सरसां च रूप॥ अहो भाम [illegible] तो न
योगिनी मोरके [illegible] राजलक्षणा॥ युक्ता राज पत्नी [illegible] ख्याति॥ ॥मंथरोवाच॥ ॥इत्युक्ता [illegible] योगि
नीजनमो [illegible] तस्या वाक्यं [illegible] मंदहास्यं त्वया [illegible] त्वयानीता [illegible] मातुले पर [illegible]
माता राजा [illegible] राज्ञा मात्रा [illegible] प्रासादोपरि [illegible] दृतस्तस्याः [illegible] ददौ [illegible]
भाग्यं ते देवि विस्ततम्‌॥ ५०॥ इदृशास्ते पिता देवि जननी शीलरूपिणी॥ रहंच परमाश्चर्यं दासीदास समा
कुलम्‌॥ [illegible] हिव्याः कामस्य पत्तनाइव॥ माता तौतिवलीयान्‌ पितृमातयशस्करः॥ किंव
[illegible] नमो [illegible] नास्ति काचित्त्व [illegible] समा॥ पृथिव्याः सागरांतायाः राजा [illegible] वे घोद॥ तरिहि [illegible] पस्य सा
[illegible] मेवाह॥ विरराम प्रवीणासा योगिनी जनमोहिनी॥ ५४॥ ॥इति श्रीम [illegible] पाख्या
ने मंथरा केकयी संवादे [illegible] ५॥ मंथरोवाच॥ ॥इदृशं वचनं तस्याः श्रुत्वा त्वं विस्मयं गता॥
पुनस्त्वमाच [illegible] सर्वं कथयामि ता॥ कैकेय्युवाच॥ ॥ [illegible] माता साध्वी धर्मविद्यता
[illegible] शीला शांतस्वपाश्च परकार्यरताः सदा॥ हरिध्यान रताः सर्वे परोपकृति नस्तथा॥ प्रपन्नाः पादमूले
ते विष्णोर्नारायणस्य [illegible] त्वमप्येतादृशी भद्रे लोके वरास सर्वदा॥ तस्माद्योजय [illegible] सर्वलक्षणशा
मिना॥ महावीरेण [illegible] राजसिंहेन मानिना॥ धर्मशीलेन [illegible] प्रतापहत शत्रुणा॥ सर्वलक्षणयु
[illegible] कैनकिंच [illegible]॥ मतउवाच॥ निशम्य वाक्यं कैकेय्या उवाच शुभया गिरा॥ स्ववाक्य वशं

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

गोज्ञान्या केकेयीं नुचेरानना मा॥ ॥योगिन्युवाच॥ ॥विश्वासाय हि रंभोरु मनो को तव राननो॥ वदामि तु मंरा जानं देवाम्
नरेश्वर्तनम्॥ विद्यते नगरी दिव्या देवाकरनरेर्युता॥ अयोध्या नाम विख्याता विश्रोश आपुरी शुभा॥ वसंति यस्यां हि
वाश्यकैनराः [illegible] सिद्धचारणाः॥ ब्राह्मणाः [illegible] मा वेश्मा॥ अद्याश्रितत्परा॥ [illegible] वा नप्रसं॥ श्रुत्यासिनो [illegible]
रिण॥ [illegible] नृपिण्यो नराश्च कामरूपिणः॥ सरयू तीरे [illegible] राजते जलजैर्युता॥ हंसकारंडवैर्युता चक्रवा
के [illegible]॥ सो पानैर्[illegible] नानारत्नविचित्रितैः॥ मामादैः [illegible] देवानां शोभते मानसो [illegible]॥ यस्या दर्शनमा
त्रेण पापहानिः परं [illegible] तस्याः [illegible] भूपालो नाम्ना दशरथो महा [illegible] चक्रवर्ती महा [illegible] नृपाणां ककुद
[illegible]॥ [illegible] सम [illegible] ज्ञानि [illegible] धर्मात्मा सा [illegible] राजराजस्य शत्रुहा॥ महेंद्र इव दुर्भ
रि लोन [illegible] परः॥ गिरीश इव [illegible] महिषु [illegible] बृहस्पति [illegible] मौद्ये [illegible] दोर्दंड
[illegible] धनुधारि पृथुपक्षा॥ ईदृशो या [illegible] लोचना॥ कुचयो [illegible] त्यं देहेवि काहि
नसीना॥ सूत उवाच॥ केके [illegible] नंकलत्वा योगि [illegible] मनसा प्रेयसम्॥ अवदद्योगिनीश्वामा महं [illegible] तभा
[illegible]॥ केकय [illegible] नारद [illegible] लोक [illegible]॥ [illegible] पस्य राज्ञो दशरथस्य
चा॥२०॥ तस्माद्देनाहमे [illegible] वर्तते॥ त्वन्मुखाच्च पुनः श्रुत्वा [illegible] केनोपायेन [illegible]
कथं [illegible] मया॥ योगिन्युवाच॥ ॥समीचीन [illegible] वेत्यो [illegible]
[illegible] काव्यं [illegible] योगिन्याउ [illegible] त्वामह
[illegible] न दृढशस [illegible]
वा॥ न देह [illegible] वस्त्रे [illegible] न चकार [illegible] तिलकां [illegible] पाणिना॥ हास्यं न चक्रे [illegible]
मा [illegible]॥ [illegible] दितम्॥ अनागसं [illegible] न तेन न दृढशा

11

[illegible]

तस्या आल [illegible] श्वता दृष्ट्वा [illegible] तरम्॥ [illegible] केकेय्या जननीं प्रति॥ ॥आत्मज [illegible]
[illegible] भोजनं [illegible] देहस्य नहि [illegible] प्रभृति ते मे योगि नीहार मो
[illegible] स्वक्रतावि [illegible] तामू॥ [illegible] तस्याः स्थितिं [illegible] तहिना
हिनी॥३०॥ आगता [illegible] मूर्ति॥ के [illegible] तस्या मुखा [illegible] कथानं [illegible] यामास [illegible]
[illegible] तस्या मुख [illegible] विस्मयं परमं गता॥ शुभाजि तस्य सा माता माहर्षि
रूपा च योगिनी॥ ॥सूत उवाच॥ ॥[illegible] विलोक्य केकयी [illegible] ॥इति
केकयस्य तु॥ जगाम शीघ्रं केकेय्याः समीपं [illegible] विलोक्य केकयी [illegible] ॥इति
श्रीस [illegible] पाख्याने मंथरा कैकेयी संवादे षष्ठो ध्यायः॥ ६॥ ॥मातोवाच॥ ॥ कादशा [illegible] किंचिकीर्ष
[illegible] ॥केकेय्युवाच॥ मम [illegible] मति [illegible] चिकीर्षि [illegible] मा
सि शं समे॥ शरीरे [illegible] व्याधि [illegible] नाश [illegible]॥ ॥सूत उवाच॥ ॥शुभाजितस्य [illegible] योगि [illegible] तक मा
नसे॥ किं करोमि नमत [illegible] सर्व [illegible]॥ ॥सूत उवाच॥ [illegible] समीपतः॥ [illegible] मायेन [illegible]
ता॥ जगाद [illegible] वती परया गिरा॥ कादृश [illegible] तथैव [illegible] मुकस्य तु॥ पति
राज्ञां [illegible] आव [illegible] अथवा त्वं नजा
[illegible] सा [illegible] अश्रवा॥ के [illegible] मामद्य [illegible]
नासितम [illegible] सदा॥ ॥योगिन्युवाच॥ ॥मया न ज्ञायते [illegible] इति [illegible] तया [illegible] ह्यया॥ त
नव कन्या मनोहरा॥ केके [illegible] अयोध्या [illegible] वर्णिता [illegible] कथैव
[illegible] कथा दशरथस्य या॥ अयोध्या वर्णिता [illegible] मनोहर [illegible] सूत उवा
कथिता मया॥ उच्चाटनं [illegible] मोहनं [illegible] वशीकरणं [illegible] आगतो
चा॥ योगिन्या [illegible] महिषी केकयस्य तु॥ [illegible] विष्माय [illegible] मानसा॥ [illegible]

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

म॰ पा
न्नश यनार्थं तताद्विजा। केकयाधिपतीराजा राज्ञीं वचनमब्रवीत्। ॥राजोवाच॥ वदनं ते द्युतिम्लानं वर्तते केन हेतुना॥ तत्त्वं
कथय मे राज्ञि पाद्यं [illegible] मम॥ राज्ञ्युवाच॥ ॥विवाहं कुरु मे कन्यायाः [illegible] राज्ञा दशरथेन वको
तदा॥ श[illegible] योगिन्या वाणी [illegible] तस्य भर्ता [illegible] तन्निशम्य [illegible] कन्या [illegible] रमते मनः॥ तस्मिं श्चरम
तेऽर्पयतस्माद्यो [illegible] यते [illegible]॥ ॥राजोवाच॥ ॥ तव कीर्त्यामि प्रातरेव न संशयः॥ कन्याशीघ्रं तु दातव्या वराय
कुलशालिने॥ तयोश्च कुर्वतोर्वार्तां व्यतीता रजनी द्विज॥ कृत्वा स्नानं च भूपस्तु प्रविशन्महतीं सभाम्॥ उपवि
ष्टे महीपाले समाजग्मुः [illegible]॥२०॥ मंत्रिणश्च [illegible] सर्वे [illegible] राजानं च नमस्कृत्य पवि
विशुः [illegible] समासने रोहिताः पुरा [illegible] नाम्ना [illegible] महामतिः॥ राज्ञः सम [illegible] परिवृतो द्विजाः॥ प-६
[illegible] राजा तु द्विजं [illegible] पतितो [illegible] क्षितिपालस्य ते सर्वे [illegible]
॥ [illegible] मोवाच [illegible] राजोवाच॥ ॥ [illegible] नगरे राजा नाम्ना दशर
थो [illegible] तस्मै देया [illegible] कन्या कैकेयी नाम तोजना॥ [illegible] क्रियतामविलंबितम्॥ ॥सूत उवा
सर्ग च॥ इति वाक्यं नरेशस्य श्रुत्वा जनो ब्रवीत्॥ [illegible] क्षितीशं जगतीपरम्॥ ॥जनमहह उवा
घ समीचीनं [illegible] कन्या तस्मै [illegible] सूर्यवंशस्य [illegible] यत्॥ इति [illegible] तेषां मंत्री [illegible] कुवाच
वे॥ श्रूयतां खलु [illegible] राजा दशरथः [illegible] पुरं [illegible] तस्य राज्ञो महीपते॥ कथं देया [illegible]
पौतीपुताय च॥ ॥सूत उवाच॥ ॥ [illegible] विप्रोराजन् [illegible] हितः॥ श्रोत [illegible] सर्वैरेति [illegible]
तधु [illegible] ॥ गर्ग उवाच॥ ॥ कोशलास्य पर्वतश्रेष्ठ [illegible] नाम वै पुरी॥ ३०॥ नंद्या गंगया [illegible]
[illegible] तस्यां वसति वै राजा कुबेरो [illegible] पालकः॥ तेन [illegible] श्रीहरेर्भक्तिका [illegible]॥ तत्रा राम॰
[illegible] ब्रह्मा [illegible] कोसलः॥ तथा [illegible] राजगामि [illegible]
रग य

बोक्करि॰

[illegible] पुत्रा [illegible] सहितो देवा [illegible] गुरुरेव च॥ [illegible] अपत्यस्य [illegible]
[illegible] माद्भुतः॥ निर्विघ्नेन [illegible] इति सर्वजना देवं
[illegible] सर्वजना [illegible]
[illegible] जना [illegible] गंगाधर [illegible] सर्वोपद्रवकारकः॥ ॥श्री [illegible] कुत
वणो [illegible] ख्याति॥ देववि [illegible] राघवे [illegible] कौशल्या [illegible]
गामि देवा [illegible] महाप्रख्यो राघवे [illegible] तस्य पत्नी [illegible] नाम्ना [illegible]
अपरा कैकेयी नाम तथा [illegible] महात्मनः॥ ४०॥ तासु पुत्रा [illegible] ख्यातिं [illegible] परमाद्भुताः॥ [illegible] विश्वभा
श्री लक्ष्मणो भरतश्च [illegible] सर्वलोक [illegible] सुकुमारकाः॥ [illegible] ख्याति॥ [illegible]
ना॥ तेषां मध्ये [illegible] पितुराज्ञा [illegible] रामो [illegible] ख्याति॥ [illegible]
[illegible] ॥गर्ग उवाच॥ इति [illegible]
रावणं सो [illegible] ख्याति॥ [illegible] देवा [illegible] ॥गर्ग उवाच॥ इति वृत्तमहं [illegible]
[illegible] तस्मादिश्वा [illegible] कन्यां [illegible] भास [illegible] त्वया [illegible] कन्यां तस्मै प्र
गी के [illegible] त्वया [illegible] कैकेय्या [illegible] समये न महामते॥ स
ते [illegible] विवाह [illegible] त्वयान [illegible] तस्मै राज्यं [illegible]
[illegible] प्रतरणो [illegible]
[illegible] ॥ गर्ग उवाच॥ ॥राज्ञा [illegible] योगिनीम्॥ ५०॥ हे योगिनि महामाये
[illegible] कैकसो [illegible] मोवाच योगिनीम्॥ ५०॥ हे योगिनि महामाये
[illegible] ॥
[illegible] यथा [illegible] योगिनी [illegible] गर्गो
गर्गो याति विवाहार्थं मम त्वं गच्छ [illegible] कैकेयी [illegible] रुजनान्॥ योगि [illegible] आगमन्॥ स
[illegible] मातः॥ [illegible] राजा [illegible] तं श्रुत्वा [illegible] गर्गस्य [illegible] पायम
वं काले प्रयाते [illegible] राजा तु [illegible] द्विज॥ प्रणम्य [illegible]

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰ पा॰ च॰।

धेहि होनृप॥ ॥राजोवाच॥ ॥सांप्रतं जन्मसाफल्यं प्रजातं मम त्वया द्विज॥ द्रिक्ष्या मद्भूमिपापौ [illegible] स्य चोते दुरितक्ष-
यो॥ अनुकंपा मे त्वमा [illegible] न कृता त्वया॥ ब्राह्मणा हि भव [illegible] भूते पुरुष हरः सदा॥ पुण्य वंति महात्मानः पुनं
तो निखिलं जगत्॥ इक्ष्वाकूणां महं धन्य सायदर्शनकारकः॥ पवेशं कुरु देविप्र धूर्णां भुवने पुत्वंम्॥ अयोध्यायं
पुरी धन्या यत्र माप्राप्त भवादृश॥ वेस्म [illegible] ब्राह्मणा श्रेष्ठ देशोन्य पत्तने॥ ६०॥ यत्र यत्र न यैर्यांति योद्दु कालं गृहाश्रते॥
पुनीहि पादयोर्धूल्या तस्माद्ब्रह्मन् गृहं नमः॥ सकृतो [illegible] मुनिं [illegible] ब्राह्मणो [illegible] राजराड् [illegible] प्रविवेश यामासविधिना वि
६ हितेन [illegible] परमोदः प्राप्य हर्षं [illegible] जेद्द [illegible] दस्याराज्ञो [illegible] हयमा॥ ॥इति श्रीसत्योपा
ख्याने सूत शौनकसंवादे गर्गराज [illegible] न [illegible] सूत उवाच॥ ॥अथ राजा दशरथो ययाचे
भोजनार्थं तस्मा [illegible] गर्ग उवाच॥ ॥तव संदर्शि [illegible] मेस्त वर्संशय॥ य न॰
स्माइ [illegible] कूणां महारजा॥ मनुप्रभृति [illegible] नरेश्वर॥ पूजिता [illegible] थैनो [illegible] दानेमनीषि
षतः रघूणां [illegible] नैव [illegible] पुर [illegible] क्यते [illegible] रघुवंशा नरेश्वर॥ रघूणां यशसा [illegible]
[illegible] देव [illegible] देव [illegible] यशसा [illegible] ॥ यशस्मातव
हे राजन् [illegible] ते [illegible] आशया [illegible] राजन् [illegible] हरा [illegible]
कस्मात् [illegible] तदा भुंक्ष्व [illegible] ॥ निशम्य [illegible] मब्रवी राज
[illegible] नराजसं [illegible] ॥ श्रीदशरथ उवाच॥ कथसत्प [illegible] भाग वो
[illegible] ॥ तदा [illegible] द्विज [illegible] किं [illegible] कार्यं [illegible] राम
[illegible] ॥ [illegible] तुम्प [illegible] सन्धि [illegible] नराधिप॥ सनय
[illegible] राजा [illegible] कैकेय्यां [illegible] तस्मै राजन् [illegible]
पुनः [illegible]

अ[illegible] नसमय॥ विविधाइ कुरुश्रम प॥ अप [illegible] यानव [illegible] र [illegible] भयेः इति केकत्वया मद्यामि [illegible] क्रियतो
नपा॥ ॥सूत उवाच॥ ॥राजा निशम्य [illegible] मनस्य [illegible] किमस्य कथा [illegible] मनसोभ्रम कारकम्॥ १६
विवाह [illegible] राजा [illegible] यदि [illegible] तेचापि [illegible] शल्य क
म [illegible] ति महा [illegible] राजा [illegible] वाश [illegible]
वा [illegible] ॥सूत उवाच॥
गर्गमोजनं [illegible] ॥ २०॥ राजा दशर [illegible] ना [illegible] कथयन्त्र॥ अयोध्यायां मंत्रि पु
स्य विवाहार्थं महा [illegible] काश्मीर देशपालेन पूजितः परमादरैः चकारस्य [illegible] कैकेय्या राग [illegible] र
गवा॥ काश्मीर [illegible] प्रीतः [illegible] चक्री [illegible] गंधर्व [illegible] कन्यका [illegible] जिनाम [illegible] मंथरा॥
सार्के केकेय्याः केकयात्मजा॥ विवेश विमला [illegible] मरावले॥ रेमे राजा तया सार्द्धं सर्वे सरग तं
णा [illegible] पोलो [illegible] यथा [illegible] तथा नृपः॥ चकार विविधां क्रीडां पराजे [illegible] केश्वरः
ईदृशो नहि राजा [illegible] ॥ मंथरोवाच॥ ॥ वाणी [illegible] मया [illegible] देविवाहं तमनो हरम्॥ [illegible] नस
मयेनापि [illegible] किंच [illegible] यदि [illegible] राज्यं च यौवनं च भवि
ष्यति॥ तदा [illegible] सूत उवाच॥ ॥निशम्य वाक्यं कुब्जायाः कैकेयी [illegible]
नना॥ [illegible] ॥ कैकेय्युवाच॥ कर्मणा त्वां च जानामि दैत्य कन्यां [illegible]
भरो॥ ३०॥ ईदृशी यदि रामे च बुद्धिस्तव समागता॥ जिह्वायाश्छेदनं चैव [illegible] तव पापिनि॥ नेत्रयोः पातनं चे
वनासिकाया विशेषतः॥ इदं पापसमं [illegible] दत्तिते॥ [illegible] महाभागे [illegible] राम [illegible] ॥ पु

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰ पा॰ र्०॥

नर्जयान पयेन मंथरां वाहसातनी॥ ॥सूत उवाच॥ ॥ द्वारकांतर मात्रेण राजा दशरथो द्विज॥ उवाच शत्रुहंतारं तातात
कारय केकयीम्॥ सो धर्षिता तां हे पुन गृहीत्वा हस्त मानय॥ पत्युः सवाक्षिप्ता तां घौकं करोति च केकयी॥ सूत उवाच॥ ... रूत
शत्रुघ्नः सखिभिः सार्द्धं मालां रकरकं द स्म॥ आरुरोह महावीर्यो मातरा कारण्यायां [illegible] मातरं वाक्यवादृघ्नः प्रोवाचंन्न
॥ शत्रुघ्न उवाच॥ ॥ अंबां वा गच्छ मो मातर्हृ [illegible] मंथर [illegible] सत्ता। राजा कारयते त्वां च [illegible] गं तव्यं तत्र वै त्वया॥ इत्युक्त्वा हस्त तां प॰
मालकांत्य पयाम [illegible] केकयां॥ शत्रुघ्नोर [illegible] वीरघ्न मत॰ [illegible] रामसमन्वित॥ केकेयी सारिकां च प्रकृष्य मंथरा प्रवाहेव प्र
नश्यन्नु यतो भरत मद्धुवा [illegible] शत्रुघ्न स्य सरव्वा यस्तं मंथरा वाक्य मब्रवत्॥ ४०॥ ॥ इति श्रीसत्योपाख्या
ने सूत शौनक संवादे मंथरा केकयी सा [illegible] नाम [illegible] मोध्यायः॥ [illegible]॥ वालाकुल॥ ॥ मुंच मुंचा नव केत्वं भर तुपा
तस्य च मातरम्॥ मंथरा वालि [illegible] यासामा [illegible] [redacted] सयामाससा वालान्नु [illegible] गंचकुर्वती॥
शीघ्रं तताड त्वा [illegible] तस्य [illegible] कृतेः [illegible] मंथराभ्र मोहाशर्द्धंचैकुर्वतां। शत्रुघ्नापि महावीर्यो ज[illegible] दास अ१०
वाल [illegible] इत्युक्त्वा [illegible] पितुः [illegible] तिका। निनाय [redacted] मातरं वालां जल्ला स मंथराप्रति मं
थरां [illegible] [redacted] [illegible] राहाण पातस च करा भ्यां न [illegible] तीस्तलो। शत्रुघ्न वालकोमल
द्रु [illegible] मंथरां [illegible] स्वान पानि [illegible] र॥ सा [illegible] मिरव वर्यं ज गर्द मंथरा [illegible] प्र
मंथरा जावा॥ त्वं मां [illegible] महाराज पा [illegible] तला। शत्रुघ्न [illegible] मारेण [illegible] च ताडता म्॥ वज्ञ [illegible] पतेजेन
क्षमा [illegible] मा॥ नाम्ना के [illegible] मांद्र [illegible] पा॥ [illegible] रेण न [illegible] न त कुर्व मर्यास्थितम्॥ इद
नीकृतां त्वा॥ शत्रुघ्नस्त्वताडिता॥ क [illegible] त्वरा [illegible] घारेण न [illegible] मुजा॥ पुनर्भत्स्यौ सा चंडी क्षमितो वा
क्यमन्वतित। अहो [illegible] कुमार॥ [illegible] तताड्यता॥ शत्रुघ्न महात्मा प्रोरि तेन [illegible] ॥ सामत्रो वा
च॥ ॥न मया प्रेरि तेन [illegible] ताडनेध्युवत। जानीते मंथरेयं सो
[illegible] तावस्मागाद्दरामस्य धात्री परम [illegible] दरी। [illegible] राइतेन समन्वितां तभ्यैव॥ ॥धन्यावाचा॥ य
च

मा॰ २

पू॰ यो॰ स॰ रु॰ नि॰

मंथरा [illegible] सर्वम [illegible] स्य महत्त्वं [illegible] महापापं [illegible] नां कृतेसह। न वज्र पतनं पातं कृत्वरे तव पापा
ताडने कंठ [illegible] त्वं [illegible] परोहिष॥ सूत उवाच॥ कुञ्जावाक्यं च धन्याधात्र्या [illegible] तद्दृश्याः त्वाश त
स्य [illegible] स्य मंथरा॥ कुञ्जेरामसा [illegible] तु भ्यं [illegible] द्विज॥ ॥ मंथरो वाच॥ प्रति [illegible] मां च पापे पापे क भावि
णि॥ त्वं व [illegible] शत्रुघ्न कर मुक्तायं केद को वज्ज्वलां [illegible] तेन [illegible] भ्यान स्मां जातं [illegible] कुञ्ज कृथा
त्वा [illegible] सर्व राम [illegible] नराणां [illegible] तन्वैतां [illegible] मातर॥ इत्येवं विलक्ष्य [illegible] मंथरा पापदर्शिनी॥
उवाच जनेत्वां क्रूरां नु [illegible] नाष्टिर॥ यो [illegible] क्रूरस्य भावं क्रूर [illegible] तो स्थिता॥ इसंतिकि [illegible] नारी [illegible] ताडने कंडुक
हि [illegible] राजा दशरथस्य [illegible] मंथरां [illegible] ॥ श्री दशरथ उवाच॥ ॥ [illegible] कृत्वं मं भद्दो [illegible] कार यामि ता॥ इ
ति [illegible] वधस्य [illegible] मिनरां शायः॥ मंथरोवाच॥ ॥ मां के [illegible] राजन [illegible] त्वाच [illegible] नैव [illegible] रस्य
[illegible] वचो यथा॥ कदाचिदस्य वाक्यस्य फलं प्राप्स्यासि भूपते॥ इत्येवं वदतीं पापां मंथरां पापदर्शिनी [illegible]
मास केकेयी शत्रुघ्नो [illegible] तिताचं डीवि वेश [illegible] कोण कम्॥ [illegible] तत्र सा कुब्जा [illegible] त्वा वस
[illegible] [illegible] नाद्रजा [illegible] वाहित॥ [illegible] मातुः [illegible] राज प [illegible] गेह के
के या [illegible] ॥ शौनक उवाच॥ ॥ श्री राम [illegible] शत्रुघ्न भरत लक्ष्मण [illegible] सर्वे [illegible] प्रीतिजनानां [illegible]
नाम्॥ ३०॥ ये [illegible] ते पराः [illegible] ब्रह्मादिसकलादेवाः सनकाद्यास्तपोधनाः॥ [illegible] पार्षदा
सर्व [illegible] तया॥ इदानाद्य [illegible] सर्वे [illegible] नराः॥ सर्वे राम मुपासंते यो [illegible] योगतत्पराः॥ पुंस
मोहनः पेन नारीणां मनहारकः॥ राम भद्रे कथं पापा दुष्टा [illegible] सा॥ [illegible] कुब्जा [illegible] तमहामते॥
कारणे नविना [illegible] राज्याव [illegible] प्रवजन्मानि कैयं च [illegible] मंथरा॥ इति सर्व [illegible] तत्र मह
मते॥ ॥ इति श्री सत्योपाख्याने सूत शौनक संवादे नवमो ध्यायः॥ ॥ श्री सूत उवाच॥ शृणु [illegible] सर्वे क
थां पौराणि की शुभाम्॥ रामराज्ये यदा विघ्नं च कार ज [illegible] मंथरा॥ अयोध्या वासिनः सर्वे विस्मयं लेभिरे तदा॥ त

३

Indira Gandhi National Centre for the Arts

सं. पा.
१०

स्मिन्काले महातेजा लोमशो मुनिसत्तमः ॥ आजगाम मुनिर्धीरो वासुदेवपरायणः ॥ तं प्रणम्य मुनिं सर्वे पप्रच्छुः पुरवासि
नः ॥ इदमेव महाभागाः श्रोतुमिच्छामहेधुना ॥ ॥ लोमश उवाच ॥ ॥ कथयिष्यामि भो लोका मंथराचरितं महत् ॥ यच्छ्रु
त्वाभिमतेयं थितत्पस्यन्नाहृदयेषु च ॥ दैत्यानां प्रवरो राजा प्रह्लादस्य सुतो बली ॥ नाम्ना विरोचनो दैत्यो ब्रह्मण्यः सत्यसागरः ॥
तस्येयं मंथरा कन्या पूर्वजन्मानि नागरा ॥ तत्रापि मंथरा नाम दैत्यकन्या यशस्विनी ॥ विरोचनस्तु धर्मात्मा ब्रह्मण्यो ध
र्मवत्सलः ॥ राज्यं जहार देवानां ते न देवा निर्जिताः ॥ हतश्रियो निराधारा आचार्यं शरणं गताः ॥ वृहस्पतिं सुरेः
प्रज्यमब्रुवन्नात्मनो हितम् ॥ ॥ देवा ऊचुः ॥ ॥ वदोपायं महाबुद्धे येन लक्ष्मी महेर्हि वयम् ॥ विरोचनेन सर्वेनो रा
ज्यं [illegible] कंटकम् ॥ त्वया न ज्ञायते स्यो [illegible] मित्रस्माकं कथ्यते न किम् ॥ २० ॥ सूत उवाच ॥ ॥ ब्रह्मोपायं महाबुद्धि
दैवा स्यति दृष्ट्वा तिः ॥ श्रूयतां वा [illegible] गत्वा प्रयांतु दैत्यानां मंदिरं [illegible] कुर्वंतु याचनां देवाः सौम्यवाक्येन मोहयन्तु ॥
दैत्यं परमधर्मज्ञं ति [illegible] सत्यसंधं मनो [illegible] यदि दाने प्रतिज्ञां च कुरुते दैत्यसत्तमः ॥ तस्मात्याचत तत्पूर्वं स्वयं हि दैत्या
धिपतिरात्मनः ॥ प्रहस्यति महातेजा [illegible] दैत्यवचनं [illegible] निर्दिष्टा गुरुणा देवा दैत्यराजं समाययुः ॥ दृष्ट्वा ब्राह्मणवे
षांश्च तिलकादिभिरावृतान् ॥ विरोचनस्तु [illegible] ज्ञात्वा देवान् [illegible] ब्रह्मरूपधरान् [illegible] पूजयामास धर्मवि
त् ॥ अत्र [illegible] संस्थाप ॥ ब्राह्मणाः स्थितिदेवताः ॥ वो [illegible] धर्मज्ञाः किमर्थं मे गृहागताः ॥ देवा ऊचुः ॥ पराग
ययायामं [illegible] ब्राह्मणा विद्वांसः ॥ फलितं [illegible] वयं [illegible] हानिं [illegible] मवतीम वका
जुकाः ॥ तथैव त्वां [illegible] वाहयास्त्वा [illegible] ॥ ॥ विरोचन उवाच ॥ ॥ याचध्वं ममराज्ञः [illegible] कामं [illegible]
मात्मनः ॥ [illegible] परकार्यार्थि [illegible] युगे युगे ॥ [illegible] नीवमहादेव ॥ [illegible] नीवचं
मेधानां [illegible] यथा ॥ [illegible] सर्व [illegible] ब्राह्मणाः ॥ कीर्तिरक्षा [illegible] मे श्रीमता [illegible]
हतः ॥ ॥ लोमश उवाच ॥ ॥ [illegible] रूपिणः ॥ दैत्यं परमधर्मज्ञं [illegible] याचिरे ॥
देवा ऊचुः ॥ ॥ आयुर्देहि महाराज [illegible] वचनं तु समाकर्ण्य देवानां कामरूपिणाम् ॥ जहा

६

हृ१

हृ

सो महादैत्यः प्रसन्नवाक्यमब्रवीत् ॥ [illegible] कामम [illegible] आयुः [illegible] नाकम् ॥ आश्रितमात्र [illegible] देहं नो प्रकाराय कल्प
ते ॥ न कृता विप्र सेवा च ते न किं नरजन्मना ॥ देहं सुमोच धर्मात्मा सर्वेषां पश्यतां सताम् ॥ न भूत परमं कष्टं दैत्यानां दुः
सह महत् ॥ हाहाकारश्च लोकेषु कर्म दैत्यस्य भ्रष्ट्वतां महत् ॥ प्रशंसंति स्म [illegible] कर्म दैत्येनाचरितं हि यत् ॥ आदितेया
श्च ते सर्वे शक्रेन्द्रपुरःसराः ॥ त्रिदिवं भेजिरे ते वै सं परे तो वशा [illegible] ॥ परमानंदमापन्ना त्रिदिवेशा महावलाः ॥
दैत्यानां च महाशोको मृते राजन्यभूत्किल ॥ समेताः संवृताः सोचुः [illegible] माकदास्थिताः ॥ ३० ॥ अहो देवा महाधू
र्ता अस्माकं हन्त [illegible] ॥ छलेनास्माकं पालस्य हताः प्राणा महीपतेः ॥ किं कुर्मो हि वयं [illegible] कस्य शरणं वै व्रजा
महे ॥ ॥ लोमश उवाच ॥ ॥ एतस्मिन्नंतरे लोका मंथरा दैत्यरक्षका ॥ कृता विरोचनस्यासीत् पंडिता सर्वकर्म
सु ॥ उवाच दैत्यसहाय [illegible] दैत्यरक्षणे ॥ ॥ मंथरोवाच ॥ ॥ अहं रक्षां करिष्यामि युष्माकं चाद्य [illegible] या ॥
चरंतु निर्भया लोका [illegible] ॥ ॥ लोमश उवाच ॥ ॥ श्रुत्वा मंथरया वाक्यं निशम्य दनुजा म
जाः ॥ तुष्टुवुर्मुदितास्तां तु वाक्यैः संदर्भशोभनैः ॥ उग्रं [illegible] ताः [illegible] मवोऽथ संवरो बाणो
वलिर्वैरोचनस्तथा ॥ हयग्रीवः शंकुशिरा ये च त्रिपुरवासिनः ॥ पौलोमाः कालिकेयाश्च प्रहृष्टा महावलाः ॥
वाहनान्यपूजयन् [illegible] दुष्टचेतसः ॥ गजानारुरुहुः [illegible] अन्ये च काश्यपाः ॥ अश्वैः केचिद्विनिर्याताः [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] शंखान् [illegible] ॥ अन्ये गता
[illegible] ॥ ४० ॥ दैत्यानां च [illegible] भांति [illegible] ॥ देवदूतो [illegible]
न केचाशुगाः ॥ कथयामास [illegible] सहायं मंथरा [illegible] ॥ देवराजो महातेजा देवानाज्ञापयत्तदा ॥ वध्यतां दैत्य
संघानां वलं सर्वे हि देवताः ॥ देवराजेन चाज्ञप्ता देवाः सर्वे च निर्गताः ॥ गंधर्वा [illegible] गायंति देवानां [illegible] ॥
केतनैः शोभमानाश्च [illegible] वायुभिः ॥ गजराजं समारुह्य वज्रपाणिः [illegible] ॥ उच्चैः [illegible]

६

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

व

नां दैत्यानां बलम[illegible]वमे॥ पृथिव्यां चाभवद्दुःखं जनानां भयकारणम्॥ द्वंद्वयुद्धं महाभीमं दैत्यदानवयोर्महत्॥ देवैः
रा॰ पा॰ पराजिता दैत्याः स्मरंतो मंथरासुरम्॥ निर्ययुश्चासुरा[illegible]श्चापाप्यभीरवः॥ मंथरश्च महापापो देवानां नाशहेतवे॥
१॰ निर्जगाम गृहात्तूर्णमाकाशं चाभ्यवर्तत॥ ॥ इति श्रीमत्स्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे दशमोऽध्यायः॥ १०॥ छ॥
श्री लोमश उवाच॥ ॥ तत्र स्थिता [illegible] मासतत्क्षणम्॥ आदित्याश्च महेंद्राद्या नाखिलैर्महतलत्थाः॥
विश्वेदेवाश्च वसवश्चैव रुद्राश्च [illegible] विनायकाः॥ सर्वा[illegible] वेषां हस्ते पाशांस्तस्माद्ध्ये॥ पाशोर्वविंध
देवानां [illegible] नानि च वाहनीः॥ पातथा [illegible] राजो महाबलः॥ आखंडलो [illegible] गजपीता [illegible]
पितः॥ [illegible] देवास्तत्र [illegible] गोत्रभितः॥ [illegible] वस्त्रं [illegible] वायोर्मगं तथा
शीघ्रं देवाः सिंह महाबलम्॥ आदित्यानां [illegible] वायुवेगसमा [illegible] नीलकंठस्य
भा नादेनम्॥ कुमारस्य [illegible] तथाप्याखुः [illegible] माहिषं यमराजस्य [illegible] सोमराज
स्य [illegible] सर्वाः [illegible] पाशास्[illegible] जन्मा [illegible] गृही [illegible] कार्णं [illegible] जाताः लस
सालेनाम्॥ [illegible] बावीक्ष [illegible] गंधर्वाश्च तदा सर्वे [illegible]॥ ॥ गंधर्वाः
[illegible] गतो मद्वाद [illegible] देव [illegible]॥ [illegible]
[illegible] सोनिशाकरः॥ [illegible] जगतः [illegible]॥ [illegible] रथा [illegible]
[illegible] राजा [illegible] मंदं [illegible]॥ पार्श्वा [illegible] पिंगलं प्राप [illegible]॥ [illegible]
ध्या [illegible] मोगस्वरतां [illegible]॥ अस्मात्[illegible] नानाविध [illegible]
विनदंत [illegible] गंधर्वा [illegible]॥ विश्वावसुर्गंधर्वः [illegible] गंधर्वान् [illegible] तर्जयता॥ ॥ विश्वावसुरुवा[illegible]
[illegible] गाते [illegible]॥ [illegible] पार्श्व [illegible]॥ [illegible]

फल[illegible] नारायणस्य [illegible] देवा [illegible] महानदीः॥ [illegible] पापातो [illegible] वेन रक्तगामिनः॥ [illegible] देवाद्वरवल
पापमूढा [illegible] तीर्थानि [illegible] व्रतानि यमांश्च [illegible] यमानयंतो॥ [illegible]
[illegible] तस्मात् [illegible] शोहि [illegible]॥ २॥ [illegible] दैत्या [illegible]
[illegible] लाभो [illegible]॥ [illegible] निर्भर्त्सिताश्चैते सर्वे गंधर्वाः स्वेन स्वामिना॥ लज्जि
ताश्चाभवन्सर्वे [illegible] देवाद्य महात्मवे॥ ॥ इति श्रीमत्स्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे मंथरासुरचरिते एकादशोऽध्या
यः॥ ॥ ११॥ श्रीलोमश उवाच॥ ॥ तत्र देवा महात्मानः [illegible] निशम्य वै॥ मंथरहननेयत्नं [illegible] मंडले.
[illegible]॥ ॥ हे महेंद्र महाबाहो मंथरहनने युत॥ [illegible] ध्याक [illegible] मानवः॥ तथाप्यस्माक [illegible]
पापा कुरुते चरणा [illegible] जहि महो [illegible] हितो [illegible]॥ ॥ सूत उवाच॥ ॥ देवेरु [illegible] वधे
च तस्या [illegible]॥ [illegible] ऋषयो [illegible] प्रहरंति न मानवाः॥ किंपुनर्म
[illegible] पापं कुर्वति [illegible] देवा [illegible] सुरवोद्धतं [illegible] परस्परं देवा [illegible]
नो विस्मिताः॥ [illegible] मंथरासुरम्॥ तस्माच्चौविष्णोः शरणं [illegible] संकटे॥ यामो [illegible]
[illegible] हरे [illegible]॥ [illegible] महायोगी [illegible] हेहार [illegible] शवरम्॥ [illegible]
सं [illegible] देवानां [illegible] मंथराकृतम्॥ [illegible] महाबलः॥ नंदकं नाम च [illegible]
क तम्॥ [illegible] पांचजन्यं महाशंखं [illegible] तथा॥ [illegible] शार्ङ्गं च [illegible] यः पतिः॥ नमो [illegible] महा
[illegible] पीतांबरं [illegible] परिचारकः॥ [illegible] पार्षदैः [illegible] समरे [illegible]॥ चाम
[illegible] रोचितः॥ पार्षदैः [illegible] त्रवादिनः॥ नारायणो हि विश्वात्मा देवा
[illegible]

न पा.
१२

नारद कः सह॥ आजगाम महातेजा देवानां रक्षणाय च॥ तमायान्तं समीक्ष्याथ सुराः परमहर्षिताः॥ उत्थिताः सम्भ्रमाच्छी
घ्रमाण्यन्त्र इवाग तां॥ पिबंत इव चक्षुर्भ्यां लिहंत इव जिह्वया॥ जिघ्रंत इव नासाभ्यां श्लिष्यंत इव बाहुभिः॥ पूर्णेन्दु
सकलाकारं [illegible] रोभिश्च रमोहरं॥ तुष्टुवुः प्रणतात्मानः फुल्लपंकजलोचनम्॥ कोटिविद्युल्लिभं वस्त्रं दधतं घन
विग्रहं॥ दधानं कौस्तुभं कंठे तथा श्रीवत्सविभ्रमं दर्पणम्॥ वासुदेवं जगन्नाथं जगतां परमं प्रभुं॥ भुजैश्चाविदपाकारैः सर्व प्रभुं
भरणभूषितैः॥ तिष्ठंतं परया लक्ष्म्या कल्पवृक्षमिवापरम्॥ देवारिसुवतीगंडतिलकश्रीविलोपिभिः॥ आयुधैर
मूर्तिमद्भिश्च कृष्णश्चिन्त्यमहास्त्रम्॥ त्यक्तानंदं तावेदाधेन कतिछे नाम [illegible]॥ मुकुलीकृतहस्ताभ्यां विनीतेन तमु
पस्थितम्॥ अत्रेयदं प्रका [illegible] शादं लोचनैः करास्॥ नमस्कृत्य महादेवं मञ्चु दैवाः सवासवाः॥ ॥देवा
ऊचुः॥ ॥ तुभ्यं नमो जगत्साक्षिन्नमो विश्वसृजे विभो॥ विश्वं विभर्षि विश्वात्मा कल्यांते विश्वहारिणे॥ उत्पत्ताव
जन्मासि प्रलये [illegible] विग्रहः॥ पालने त्वं महाविष्णुस्त्वमेवाभालते॥ नीलादीनां च संकल्पाद्धि भाति स्फ योग
टिको यथा॥ यथाह्येकं जलं दिक्षु रसे भवति [illegible] तथैवैतं महाबाहो चेतनाचेतने प्रभो॥ त्वमेवासि तु सर्वश्च
य व दंति [illegible] कारणम्॥ देहे स्थितं न जानंति ह्यकामं तत्र कारणम्॥ दयालुस्त्वं हि भो देव ह्यदर्थं वेत्ति मूढधीः॥ पुरा
णं नरयामुनं सर्वज्ञं नवि [illegible]॥ सर्वप्रभुं रणयोस्त्वं सर्वयोनिस्त्वमात्मभूः॥ त्वमेकः सर्वभूतानां शरीरे
व्याप्य तिष्ठसि॥ चतुर्भुजं [illegible] तुर्वर्गाश्च तुर्वेदाश्चतुर्युगाः॥ चातुर्वर्ण्यं च त्वत्तो भूततवनाभो चतुर्मुखः॥ सदैवैश्व
मामेरु पजीयसे त्वं जले भुजु [illegible] रवेर्लसन्मकुं [illegible] सम्प्राप्तितो बतससलोकेविराजमानोहदि संप्रसर्त॥ मनसा
निर्गतं [illegible] योगिनस्त्वामुपासते॥ अजस्त्वं जन्मधारी च निरीहस्त्वं वराह [illegible]॥ यो गनिद्रां [illegible] सह
जागर्षि भो विभो॥ आगमैर्वस्तु [illegible] कृताः प्रकृवासि [illegible] श्रोतासि [illegible] पतिस्त्वं नः॥ त्वं
त्वमपि पतिश्चित्ताभ्यां [illegible] त्वदुपासकाः॥ [illegible] महावाहो भुक्तिमुक्तिप्रदो भवान्॥ यथा स [illegible] ते प्रभो का 12

वा
[illegible] तथा सर्वेषु [illegible] प्रभिन्नाभिन्ने नृराजसे॥ पुनासि किल नाम्नात्वं पापानपि यमात्मभो॥ किं पुनः स्म
रणेनापि दर्शनस्पर्शवंदनैः॥ कृमुखादीवरत्वानि नेजा सीर्वविभावसौ॥ तथा त्वत्तो घ पाराणि चरितानि लसंति च
मातंतैः सर्वत्र न चाप्याप्यंहि किंचन॥ अनुग्रहाय भक्तानां बिभर्षि जन्मकर्मणी॥ महिमानं च यातं न श्रुतयो वेन
देश्वर॥ ४०॥ सर्वप्रकारं [illegible] मामासुः सुरा नारायणं हरिम्॥ यथार्थं कथ्यतस्य नो स्तुतिः परमात्मनः॥ तस्मै न्यवेदयच्छत्त
हरये प्रभवे निजम्॥ निरोधं देवभस्य [illegible] संगरे मंथरोद्धवे॥ अस्मात्तारयेश त्वं भवान् व्यसनसागरात्॥ ॥
व्योमशत्रुवाक्यं॥ ॥ निशम्य वाक्यं देवानां भगवान्नंबुजेक्षणः॥ उवाच तान्नतान्देवान्नमस्तान्व्यसनसाग
रे॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥ दूरेण घ्नतु वो कष्टं मयि यतिष्ठति नायकः॥ किं करिष्यंति दैत्याश्च किं करिष्यति म
रा॥ इदानीं [illegible] विद्यात्त मयि यत्ने कृते सति॥ युष्माभिश्च कृतं स्तोत्रं ये पठिष्यंति मानवाः॥ ते मां कामवरान्
दा [illegible] पाहत॥ किं बहूक्तेन भो देवाः सर्वपापक्षयंकरम्॥ स्तोत्रं [illegible] देवदेवस्य भग्ण्वद्यातिमरो वे
गतिम्॥ ॥इतिश्रीरामोपाख्याने [illegible] नकसंवादे द्वादशोऽध्यायः॥ १२॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥
यथोच्यते [illegible] शासनं [illegible] संग्रामं मंथरानाशहेतवे॥ स्त्री वापि पुरुषो वापि षंढो वापि
नराधमः॥ [illegible] तमं मंथरासुरनं सुधीः॥ ॥लोमशउवा
च॥ ॥ आज्ञासो हरिणा [illegible] हरिः॥ देवैः सह तदा देवाय युद्धरणं [illegible] ततश्च मंथरा [illegible]
द्धेदस्यासची पतिम्॥ चकार बहुधोपायं पुरंदरनिवारणे॥ ॥इंद्रउवाच॥ ॥ [illegible] सि पापे त्वं वै स्त्री
मृया [illegible] सरस्कारेण वज्रेण तनां डुंदोहि [illegible] मंथरायाश्च कोपेन [illegible] तोहि [illegible]॥ वज्रपातेन तत्स्या
श्च मस्तकं घूर्णितं बहु॥ पपात मर्छितां [illegible] मूर्द्धि विचारयन्॥ हाहेति [illegible] तीचो [illegible] पुनर्हहेति कुर्वती॥
ननाद [illegible] धारणितलो [illegible] दिशश्च नादिताः सर्वाः पक्षिणश्चापतद्भुवि॥ [illegible] कंपिरे सर्वे

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

न तान्ग्राम मुपागम्य [illegible] दानवाश्चापि ताः दृष्ट्वा पतिता भिंदताडिताम्॥ विद्रवंतिरणं त्यक्त्वा सर्वे प्राणपरीप्सया॥
पतिता न्पतेमानांश्चैव तस्मिन काले [illegible] पतितांश्चाविलं दृष्ट्वा: पश्यन्तोनारिपृष्ठतः॥ पराजयोरसुंयातो दैत्यानां
[illegible] तन्निचौ॥ जयोवभूव देवानां समरे विक्रमन्निचौ॥ मंदेहोजनकन्तेषां समोऽभवत्सर्वदा॥ येषां तय
[illegible] तन्निचौ॥ जयोवभूव देवानां समरे विक्रमंतिचौ॥ देवानां तां [illegible] मित्रंमित्रभावेकृते सति। ता
दृशी बुद्धिः फलदाता तु चैव सः॥ दानवानां वरं [illegible] शत्रुभावे कृते सति। देवानां तां [illegible] भंगानारामा। व्याजगाम हरेः पार्श्वं
नहि विषमं तात तस्य कल्प [illegible] सोपमोहाः। सतांतारं तदा देवो मच्छिजितांश्चर्मकारामा। व्याजगाम हरेः पार्श्व
देवराजमहामतिः॥ जगदं [illegible] पादपद्म पुरंदरः॥ तवप्र [illegible] तापादेवा पारं प्राप्तोरणोदधेः॥ गच्छ देवनि
जैस्त्वा मयाहं द्वारणा [illegible] वत्वया सदा कार्यं देवानां रक्षणं रणे॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥एवंभ
वतु भो देव वचनं [illegible] कुप्याकरद्धाणां तत्र करिष्येहं [illegible] रणाजिरे॥ ॥लोमश उवाच॥ ॥आश्वा
स्य भगवानेवं [illegible] जानं जाकः [illegible] ईशानः [illegible]। वाहयन्तरथं दुर्भीरः॥ मुदा परमया [illegible] वु
[illegible] युयुः स्वर्गं जंकरन्। [illegible] दैत्याः तनास्व [illegible] गतान्देवान्दृविलोक्य चा॥ व्याजगताः समरे [illegible] मे
रामविलोक्य च। दृष्ट्वा सना गतान्दैत्यान्मंथरा [illegible] दिदम्॥ ॥मंथरोवाच॥ ॥पश्यन्तु दैत्या क्रू
नं पाकशासनताडितम्। स्त्रियं मां धानी [illegible] ययं धूर्ताः पलायिताः॥ गहं नयत मां शार्ङ्गं लोमारोप्यय
न्त तः॥ विदीर्णं नीशरोन्कंप्रीवाम [illegible] करिष्यमे [illegible] कज्वात्यच्छयातो हि कुवेरः॥ ॥लोम
शउवाच॥ ॥वकुथाल दनीद्धिजं दैत्यानां [illegible] नतरः॥ व्याकरश्चभुजे लोचं होलामामेरोपयन्द्रानेः॥
वाहाश्वशि [illegible] गृहमतिरगाजेशः। सातु तैर्भयसा [illegible] वेश मध्ये वतारिता॥ उच्चैः सारुरु [illegible]
[illegible] परिचारिता॥ ॥इति श्रीमत्स्योपाख्याने [illegible] चयोदशोध्यायः॥ ॥लोमश उवा
च॥ ॥दैत्य पतीं [illegible] दृष्ट्वा मंथरां [illegible] वीतोः [illegible] कोशतीचतुः [illegible]॥

त्वी

म्वन

अपराकुत्तुः॥ ॥न नंहिविस्मृतश्चेदः कर्णोल्लस्मानलक्षितो॥ नासिकायांछ [illegible]
महात्मनी।

मथरोवाच॥ ॥पश्यन्तु मे शरीरं हि वृत्त्व दातेन भर्त्सितम्॥ युष्माकं स्वामिनाम अंजातां हं चेद्दृरीरणे॥ ॥स्त्रिय ऊचुः॥ ॥अ
[redacted] त्वर्थं जलमते मंदेहये स्माकं न लज्जसे॥ च्वदत्ता वाल्हा योनिः पुंबले तेषां न कुत्रचित्॥ अहते भोगवि
[illegible] राज्ञ्वाम युक्तानरे युवा॥ ॥आत्मनः पौरुषं चाडि प्रथितं जगतीतले॥ गतात्वंरणमे [illegible] देवदानव सं
लो॥ ॥अन्याऊचुः॥ ॥आत्यः श्रुतमस्माकं वाक्यं [illegible] हतम्॥ इयं जातादि समरे मुख्यं दर्शयितुं [illegible]। य
आगरूहलानि मोदैवां मोहितामसरपतः॥ ॥अन्या आहुः॥ ॥त्वं नेदर्शयितुं यातादेवैर्घोर णमंडले॥ गंडशैल प्रती
[redacted] कान्ते भुजा तु [redacted] त्याय द्दीव्रतः॥ ॥अपरा आहुः॥ कदाचिद्देवं न कर्तव्यो [illegible] रणमंडले॥ प
राजयं तु हास्यं स्याद्धि जये नहि शोभनम्॥ ॥अपरा आहुः॥ ॥पुनर्गच्छ पुनर्गच्छ देवानां विजये च्छया॥ इदानीं
ममतां मंदेगत्वा जेष्यसि वैक रान्॥ २॥ ॥लोमश उवाच॥ ॥इत्येवं जल्पकं तां च दैत्य पत्न्यो [illegible] रणे॥ मंथरा रुरुदे
तीवं करास्यानि दृतीशि [redacted] रः॥ प्राह वाक्यं महापापा प्राभर्तस्य [illegible] सुरस्त्रियः॥ ॥मंथरोवाच॥ ॥किं ब्रवी
म्या त्मनः पापं यन्मया चारितं हि [redacted] यत॥ उपकारेपि यातांहं दुःखितां परिभर्त्सिता॥ उदृहतो पिपापात्माय:
स्त्रियं सौदृ वाद्र रणे॥ विजेजसोनहो येशिदेयो यं वज्रपाणिनः॥ जनार्दनो पदि देन वज्रेणेदेण ताडिता॥ का
मकारो हि वि [illegible] मर्थकान भर्मभाक्॥ न प्रहरति यो विस्क महात्मानो नराः क्वचित्॥ एवं बहत्पापात्मा म
उपत्नी चजाद्रिवान्॥ मयाकृतं पुराणे [redacted]॥ प्रतनीच दयालिंधुर्दशरथिर्न हंतेहनः॥ न यातमहा स्म
बाहुर्वि [illegible] मर्यादानिनां वरः॥ परस्त्री पुनेगत व्यामिति दैवे पुचाप्रवीतः॥ स्वमयातादि हृत्ययां पत्युस्तत्स्याद्वधा
यचा॥ इयं कुरुत भोलोका [illegible] नाचेतने पुचा॥ प्रलयं कुरुते चास्य लोकस्यास्य युगक्षये॥ कर्म यत्क्रियते नेमत
निरर्थकमेवहि॥ जिह्वा चवमपृष्ठेन [illegible] कं देतयास्तनो॥ कुवरं चोष्ठ पृष्ठे च चकार नहि सार्थकम्॥ इदं वा
मितेतस्य भक्तो [illegible] मपि कथ्यते॥ प्रह्लादेन कृतं कर्म पुरा सत्ययुगे स्त्रियः॥ दैत्येंद्रस्य महावाकुना [illegible] हिरण्यकशिपु
न छ्वानसिंहरूपेण वि [illegible] नामहादहेतुना॥ ध्रुवस्य श्रूयते सं [illegible] सारे [illegible] दारु [illegible] राम॥ तपसा च हरिंतोष्य घातय॥

कर्म

[illegible] योध्याग्रातवन

Indira Gandhi National Centre for the Arts

मालभ्रातरम्। किं बहूक्तेन भो लोका हताहं विलम्बनात्॥ यदि जीवामि देहेन ह्यनेन चापि दारुणम्॥ विलम्बं किं शपामि भो दे
स्याः कुरु पुनर्नं कुरुते यमः॥ मताहमन्यदेहेन केशयिष्यामि वै हरिम्॥ एवमेव करिष्यामि मन्त्रार्पितेन किं मम॥ श्रुत्वा
रं मम पृष्ठे च तेनाहं व्यथिता भृशम्॥ क्व वर्ण्यन शोचोपि तु वसाः पुरुषस्तदा॥ ॥लोमश उवाच॥ ॥एवं चिंतयतीं पा
पा कृते बुद्धिं निवेशयत्॥ मृतो मन्त्राचेकाश्मीरे कस्यचित्किंकरस्य वै॥ केकेय्यासहस्रीतिश्च द्वासातातयास्तदा॥
रा तया स्नेहं परिज्ञाय यज्ञोदत्ताश्च भूभुजे॥ राज्ञा दशरथेनापि गृहीता केकयी प्रिया॥ बहुकाले गते लोकाः एवं वैरन
सी तया विस्मृता॥ ३०॥ विघ्नं चकार रामस्य राज्ये च परमात्मनः॥ रामो नारायणः साक्षात्परमात्मा निराकृतिः॥ भूभारहरणा
र्थाय स वै देवैश्च प्रार्थितः॥ रावणस्य वधार्थाय मेदुत्पात्यसौ॥ वनानि दंडकादीनि चित्रकूटादिपर्वतान्॥ एतेषां
पावनार्थं च प्रयातो दक्षिणां दिशम्॥ शोकं कुरुत मा लोका रामं लंकेश्वमीश्वरम्॥ ॥इति श्रीसत्योपाख्याने
सूतशौनकसंवादे चतुर्दशोध्यायः॥ ॥१४॥ श्री अयोध्यावासिनः कुं[illegible]॥ ॥मे[illegible]दश[illegible]पा[illegible]योध्यां कथमा
[illegible]हेतुर्मनोहि[illegible]नराणां मुक्तिबंधनो॥
[illegible]तेन पुण्यप्रभावे[illegible]ध्यायो
[illegible]मंथरा[illegible]डिता॥[illegible]वैस्कंकोध्या[illegible]तेन पुण्य[illegible]तमेव वा॥[illegible]
ध्यानयानुभा॥ नरोहि मनला[illegible]महत[illegible]तत्तदाप्नोति वै लोके मनसा ध्यातमेव वा॥[illegible]मो
[illegible]वैदेसाकेतो[illegible]देजाना[illegible]महाविस्कं[illegible]रामरूपेण[illegible]
[illegible]नित्यवैद्दे[illegible]एवं चिंतयदि दुष्टा तत्याज स्वं कलेवरं[illegible]
[illegible]प्राप्तायोध्यां च[illegible]पुण्य[illegible]अत्र बाला[illegible]
[illegible]मंथरा[illegible]दैवाद्वसति[illegible]तस्मात्[illegible]
[illegible]यारामवदना[illegible]विवती[illegible]देवात्का[illegible]

[illegible]मुक्तिलेशं न संशयः। व्रतदानतपो
विशेषतः[illegible]नी यदि प्रदानां[illegible]जनस्य वा॥[illegible]सर्वजातेषु
[illegible]संयमाः॥ एतैर्न तुष्यते रामो[illegible]तदारामरूपभक्तोच नराणां जायते मन४॥
तेः पुण्यैः पुण्यानि[illegible]यदि भाग्याधिसा[illegible]संगातर्जीयते[illegible]श्च तेलं तु
विनाभक्त्या न मु[illegible]ष्य नराणां मं[illegible]पूर्वं भव्यामहाभागा येषां प्रीतिस्त्वराघवे॥ वैकुंठे भवेता
यत्नैष्टात्कथंचन॥ विना भक्तिं न मुक्तिश्च भुज मुख्याप्य वोच्यते॥ पूर्वं भव्यामहाभागायेषां प्रीतिः कदा॥ अ
त्रास संशयो नात्र विद्यते॥ अयोध्यावासिनः सर्वे जितन्नाथस्य मूर्तयः॥ अयं वकेन पराभुक्तं पार्थवेवदत्तेकदा॥ अ
योध्यायाश्च माहात्म्यं वक्तुं शक्तो न चाब्जजः॥ इतरेषां च का शक्तिर्विश्वासाद्धरिताननाम्॥ यत्र नारायणः साक्षा
च्चतुर्व्यूहस्य स्वात्मनः॥ २७॥ सदैव रमते यत्र तस्याः किं वर्ण्यते गुणः॥ इति संक्षेपतः प्रोक्तं यत्पृष्टं मे त्वराम
वसम्॥ ॥सूत उवाच॥ ॥एवमुक्त्वाय योविप्रो रामदर्शनलालसः॥ लोमशस्य च वाक्येन निःसंदेहात्तदा भव
त्॥ साकेतवासिनः सर्वे[illegible]तोध्याश्च शौनक॥ ॥इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे पंचदशोध्या
यः॥ ॥शौनक उवाच॥ ॥श्रीपादपद्मं रघुनायकस्य पुत्रेन राणां हरिभक्ति भाजाम्॥ तत्रापि चित्ते रमते त
वैव मे गोहि[illegible]स्त्वारसिके सूतो॥ राजेंद्र पुत्रस्य वरेस्य लीलां संजीवनीं भक्तजनस्य कन्म्॥ यस्याः श्रुतो स
र्व मिहं हि जातं मिथा[illegible]दिमूर्ति त्यकुलं हि लोके॥ ॥सूत उवाच॥ ॥शृणु तराम स्य कथां च दिव्यां व्यास
प्रसादात्कथयामि तुभ्यम्॥ व्यासेन प्राप्ता द्विज हा पराहो श्रीशक्तिपुत्रोत्तनीयेयुगेना॥ पराशरः शक्तिसुतो
हि विप्रवात्सल्यकितः पुत्र्यकथां तथा॥ तामेव तु भ्यं कथयामि यर्थ विमुक्त्ये हं भवपाशबंधात्॥ अन्यापतिः
पंक्तिरथो नु दारो रामस्य तातो भुवि धर्मज्ञो महा॥ रामं समाहाय स्वकीयक्रोडे स्थितः सभायां विजमंदिरस्य॥ तस्यां

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स्थिता कुं[illegible]ण्डलाभ्यां शोभिताश्च केयूरमुद्राभिरलंकृताश्च॥ उष्णीषयुक्ते मुकुटैः सरत्नकैर्विभ्राजमानाः स इति सर्वतोजनाः॥ प्राच्यां उदीच्यां द्विजदक्षिणायां सर्वे स्थिता भूपतिसन्निधौ॥ सर्वाः प्रजाः सर्वदर्तं चमू पं राम समस्त तां [illegible] तेन यनैः पपृच्छ॥ स्वर्णस्य दंडाः निकरेषु येषां विचित्ररत्नैर्दृढनिर्मितानि। ते वै स्थिता द्वारि महाविभूते राज्ञो हि वाक्ये निरताः सदैव॥ महूर्ती च भो नाथ महेंद्र तुल्य नतिं नराणां प्रणता मुमुक्षुणाम्। वदन्ति चैवं द्विजद्वारि काश्च स्वयंविनीताः करकुड्मलैश्च॥ छत्रेण राजा परिरक्ष्यमानः कल्पेन चं[illegible]स्य हि मंडलेन। मुक्तामणीनां ग्रथितेन दाम्ना॥ चक्षुंषि विप्रा हरकांजना नाम्। २॥ मकीर्णका [illegible] चविराजमानो हंसश्रिया भ्यां शिरसि शिवाभ्याम्। वक्षस्य मानं परितस्त्वपोऽभ्र राज्ञो हि छत्रं [illegible] का युनावै॥ गंधर्वमुख्याश्च जगुस्तदानीं नाम्यत्त दाग्रेन न तु मे महीपते॥ श्रीरामचंद्र द्विजवाल रूपं वाक्ये [illegible] कलियतः स्व पुत्रम्। श्यामं शुचौ मे द्युतिभं क्षमामंद्र दीप्रभं [illegible] नीलमणिं च रामम्। क वर्णस्त्रैः रचितां च पद्दिकां मूर्द्धं दधानं मणिचित्रितां च॥ चंद्रो यथा राजति वा क्षमी पुतथा हि रामस्य ललाटपट्टकम्॥ तस्मिन् दधानं मणि भौन्द्र वस्य विशेष कं साधुजनस्य मोहनम्। भ्रुवौ [illegible] च तु धालृतीं चतां भ्यां संसूचितं भव्यम् अहम्। भक्ते युतं नैव च कालवाससत्ते नैव लोकः प्रलयं समे[illegible]ति॥ नेत्रद्वयं कंजनसंजितं च विलोकयंतं पितरं च तेन॥ चापस्य युक्ते न मनोहरेण रवं जलस्य मीनस्य च चंचलस्य॥ नासां मुकस्येव समुन्नतां च तयैव रम्यां पितुरं करे हेरो॥ गंडौ च रम्यौ शुभकुंडलाभ्यां परिद्रुताभ्यां महालकैः स्फनीलैः॥ नीलोहि ते दस्य लपर्णमूर्तेस्त्रैव नीलस्य तमेव वृक्षि॥ कर्णौ च हिरोरघुनंदस्य दंतांश्च बीजानि तु ताडिमस्य॥ ओष्ठद्वयं दाडिमपुष्पभासं हास्यं नरो मादकरं दधानम्। ओष्ठादधस्ताच्चिबुकं [illegible] चतुरं तस्यैव गात्रैर्न पहरिन[illegible]या॥ ततो घधताद्रघुनायकस्य कंठं त्रिरेखं ज[illegible]लद स्तनाम्ना॥ स्तनद्वयं नीलमणेश्च मितं ता।

ये ततनस्यनिबोधवक्षः॥२०॥ विश्रोमभमानं वरवरेहरिश्चजांकुरं स्वपरिस्तेभ्य॥ [illegible] दपुत्रस्य च नाभिकुंडं तत्रैव जातं विधिलोकपद्मम्। नितंबदिवं रघुनायकस्य सत्त्रेण नद्धं मणिचित्रितेन॥ ऊरू च रंभे पृथु लौ च पानौ चित्रं तमेवं शिशुरूपरामम्। जानू च जंघे प्रपदे च पादौ लीभिर्नरवचंद्रिका च॥ चिह्नानि सर्वाणि पदारविंदे प्रदर्शयितं नृजु सेवकेभ्य॥ पादे धेन्वाः कातुरां चें[illegible]तथा [illegible] ध्वजं लसमत कुंडकं वा। वज्रांकुशं जंबुफलं च मत्स्यं धनुर्महिं दल्यतथात्रिकोणम्। वज्रं च पद्मं च तथा [illegible] वं च षट्कोणकं चाथ मनुष्यमेकम्। शंखं च चक्रं च तथाष्टकोणमूर्ध्वं चरेखां घटस्वस्तिकं चा। हिमांशुमूर्तिश्च तथैव चार्द्धमे तानि चिह्नानि पदाम्बुजे। इत्थं नरेशाः शिशुरूपरामं पितेन गुप्तं शुभकंचुकेन। संलालयानो युवतीभिरद्धस्तयानरैः लाल्यमानः॥ अतेषु श्रेष्ठाः किल [illegible] धानो हृदेणरख्याति भुविनेयुतस्याः॥ तस्यांति यौकल्प महीरुहस्य च्छायो नि विष्टो ललयन्त्स्वपुत्रम्। देवा महेंद्रप्रमुखाश्च लवैस्वर्गस्य द्वारे वत मज्जनाया। चतुर्युगे प्र हरिवासरे पुण्यानं हि पु[illegible]ण्यं पूजनं वैसर[illegible]॥ इति श्रीतैलोपाख्याने कृतशौनकसंवादे षोडशोध्यायः॥१६॥

स्वाः पालाः

समाजग्मुर[illegible]यो ध्यायामज्जनाय मेरामुने॥ इंद्रो रथ संमारूढ तत उवाच॥ ॥ इंद्रदयो लोकाभ्रुवयः पितरस्तथा॥ सा कृतिमे परिवृंद दृश्य इह भूतगसमन्वितः लसरस्याश्च पताकिनम्॥ नानावल्कस माकीर्ण नानाचित्रोपशोभितम्॥ इंद्रोरथ मास्थायजगाम मद्वापमुः॥ शिवो पिस्वगणेः सार्द्धम्। रचितं विविभोपायैः स्वर्णली[illegible] लेदटी ललितम्। जलयानस्वर्णवरायां द्ध्यानो हरिपादम्॥ [illegible] मारुह्य नंदिनं वृषभम्। पार्वत्या सह चासीनः कपर्दी सिचर्मभूषणः॥ वामनेः पिंगलेःश्वेते वेंविभिश्रणि गोहृतः॥ वलोर्टेच्या जाम्॥ गणश्च विविधाकारै विविधभेरवैर्वृतः॥ चचाल सो पि निनेकु संस्खाहरिदर्चं [illegible] देणशोभमानो हिमस्तना॥ गजचर्म परीधानं भूलहस्तो दिगंबरः॥ चचाल सो पिनिनेकु सरस्वाहरि प्रलंबमुलके वासरे॥ ब्रह्मा हंसंस माहल्पे वे दवक्ता चतुर्मुखः॥ पादेर्लं मुखरे कैलासमिवरत्न कैः॥

Indira Gandhi National Centre for the Arts

र्द्रः तस॰३

पितामहः

कारंराजहंसंमहाप्रभम्॥ तमारुह्य महादेवः परमेष्ठी कमलासनः॥ गजेन्द्राः पर्वताकारा मूखकं ... सन्निभम्॥ समारुह्य

स॰पा॰ तगामाथ हरिर्वाहरिवासरे॥ तं दिलं श्रौ कदन्तश्च दीर्घकर्णो गजाननः॥ विरूपाक्षो गणाध्यक्षो हले पुर ... धारकः॥ श्रा

२६॥ रवुपं समासीनोगजपृष्ठे यथा हरिः॥ गंधर्वीश्च सर्वे अप्सरोभिश्च शोभिताः॥ विमाने चस्थितासर्वे किंकिणीजालमा

लिनि॥ पताकिनि महारथ्ये सर्वाश्चैः समन्विते॥ सहस्राणाशतानि प्रविमानानि प्रतस्थिरे॥ देवानां ध्वजिनी चाथ प्रयाता न

गरं प्रति॥ ता केतान्यं महादिव्यां सर्वदेवनमस्कृतम्॥ ये तावति वभ्रवाद्ये ध्वजिन्यान मुचिहृष्टा॥ केतनानि सुर कान्ति

दीर्घदंडानि चाप्यतः॥ प्रयातानि प्रयो ध्यायमार्गमुद्दिश्य वेगतः॥ गायतां वाद्यतां चापि गंधर्वाणां प्रहर्षतः॥ मृदंगानां श्रीत्यागः

नो प्रणादेन तथा गीतन चांवरम्॥ कतशब्दगुणं पूर्वं तथा ह्यातं नरेर्नभः॥ वायुमार्गेण ते सर्वे प्रतिदृष्टाश्च सहस्रशः॥ त्वन

वन्ति विमानानि किंकिणीभिश्च नाकिनाम्॥ अभिलाषेन देवानां विमानानि प्रयान्ति ये॥ वायुनाधिपमो नानि तपः

सत्यनिवासिनाम्॥ २ जनलोकान्महर्लोकं ध्रुवं समागमन्॥ ध्रुवलोकान्महर्षीणां स्थानानि पुनरापतन्॥ स्वर्गलोकं तथा

पश्यन् भुवर्लोकं तथापतन्॥ चन्द्रमंडलमावीक्ष्य सूर्यलोकं च ते गमन्॥ आकाशगंगा संपर्काद्धामोदः कल्पगा खनाम्॥

युक्तेन वायुना सर्वे सूर्यतापं नतो विदुः॥ क्वचिद्दूष्टि वेगेन केतनेर्वशु नैरितैः॥ क्वचिद्दृष्टि मेघे पुविमानानि च महतः॥ अश्वे

गजारथाः सर्वे मेघे पुनम काशिरे॥ वासवस्य मतं गच्छन्तम हेपुषपोमुचाम्॥ रराजगगने पूर्णः शरदीवनिशाकरः॥ वे उत्तस्तुन

नो गाश्च वाहनोंचमेघा पियचोभवन्॥ स्वंदनानां चक्रे ... गजदन्ते पुतेष्वमेरू॥ पर्वताइव दृश्यन्ते गगने पक्षकेसराः॥ पुलमते

त्यतेसर्वे दहशुर्मेदिनीतलम्॥ द्वीपांश्च सागरांश्चैव पर्वतांश्च वनानि च॥ समभिः सागरै श्रीशोभितं धरणीतलम्॥ भूरे व्याः

सर्वगात्राणि वृतानि वलयैरिव॥ मध्ये पृथ्व्यामेरुश्च कर्णस्य कुसुमं यथा॥ योजनानां सहस्राणि चतुराशीति समुच्छ्रितः॥

जंबूद्वीपस्य खंडानि ते पश्यन्त्य वसंरव्यया॥ तत्रापि च जनामध्याकप्रणेमुः करकुड्मलैः॥ ॥सूत उवाच॥ ॥तेषां प्रणा

मतं दृष्ट्वा पौलोमी पतिमब्रवीत्॥ ॥सच्युवाच॥ ॥भूरियं दृश्यते लोकश प्रणमन्ति दिवौकसः॥ कस्मै देवाय

हास्यमकुर्वती पश्यंत नीयनी करेणसा॥

क

तीर्थाय देशाय वा सुरेश्वर ३२ इन्द्र उवाच शृणु देवि प्रवक्ष्यामि कारणं नमनस्य च इदं भरतखंडं च कर्मभूमिः

यं शुभा ३३ अत्र देवान्समाराध्य प्रयाति त्रिदशालयं क्रतूनां च शतं कृत्वा प्राप्तोहं देवराजताम् ३४ पुण्यैर्निव

हुशः कृत्वा त्वमप्यत्रैव मानदे प्राप्ता देवराजानां पत्नीत्वं च मनोमते ३५ धन्या अत्र जनाः सर्वे हिमवद्विंध्य

मध्यगाः शुभकर्मकराभ्यान्त्रभवन्त्यां चवरानने ३६ प्रयान्ति ते परं स्थानं दिव्यं सुकृतिनां पदं इदं पश्य प्रिये स्था

नं जगन्नाथस्य सागरे ३७ मुक्तये किल विश्वस्य ब्रह्मणा स्थापितं पुरा इदं क्षेत्रं महापुण्यं खंडे भरतसंज्ञके

३८ इयं काशी महापुण्या विश्वनाथकृतालया यत्र गंगा महापुण्या हरिपादसमुद्भवा ३९ गयाक्षेत्रं मह

पुरंवपि तत्र तपरायत तत्वं पश्य महाभागे तीर्थराजं पुनः शुभं ४० यत्र गंगा च कालिंदी च सरस्वत्या च सं

गता पश्य त्वं चित्रकूटं च शृंगवेरपुरे स्थितं ४१ महेन्द्रं दर्दुरं चापि स्थानितं वा विवत नौक्षिते मा क्षत्वं तं च स

ह्यं च भूदेव्या भ्रकुंचाविव ४२ तौ विलोकय भो भद्रे विकटे शं नमस्कुरु रामेश्वरं सेतुबंधं तीर्थान्यन्यानि या

निच ४३ द्वारकां स्वर्गरूपां च श्रीकृष्णो यत्र तिष्ठति मायापुरीं च मथुरां वनं वृंदावनं शुभं ४४ यमुनापुलि

नं भद्रे यत्र कृष्णो हि नत्यति पश्याथ ध्यां पुनः कांते प्रणामं कुरु मूर्द्धभिः ४५ यस्यां जातो हरिः साक्षात्प

रमात्मा नराकृतिः सूत उवाच पौलोमी तु हरेर्वाक्यं हृष्टिकृत्वान नामतो ४६ पौलोम्यानमनं दृष्ट्वा गं

धर्वाप्सरसस्तथा प्रणेमुः प्रांजलिं कृत्वायोध्यायै च पुनः पुनः ४७ इतिश्री सत्योपाख्याने सूतशौनक

संवादे सप्तदशोध्यायः १७ सूत उवाच सचीं प्रणमतीं दृष्ट्वा सावित्रीपतिमब्रवीत् पत्युः कर करेणैव पीड

Indira Gandhi National Centre for the Arts

स्यो॰ पंती पतिप्रिया १ श्रीसावर्ण्युवाच॥ कस्मै न मन्निभो स्वामिन् अ[illegible] स्व[illegible]:प्रिय॥ कस्मिन्देशे वयं प्राप्ता भाव

१८ वद्त्वाद्य मे॥ सूत उवाच॥ तस्याः वाक्यं निशम्याथ प्रत्युवाच प्रजापतिः॥ प्रत्युत्थाय प्रणम्याशु देव [illegible] प्रति॥ श्री ब्रह्मो

वाच॥ अयोध्येयं महापुण्या विख्याता पुरी शुभा॥ अस्यां जाते हरिः साक्षात् परमात्मा नराकृतिः॥ धन्योदशरथो

राजा यस्य पुत्रो हरिः स्वयम्॥ यो स्या [illegible] पार्श्वे [illegible] पातक इक्ष्वाकूणां प्रवरैः कृतम्॥ यत्रास्ते [illegible] वयस [illegible]

कृत कोटिषु॥ यत्रेयं सरजूर्दिव्या नदीना [illegible] मानदी॥ यस्या दर्शनमात्रेण पापराशिर्विनश्यति॥ ब्रह्महा

वामिदं भद्रे नास्या [illegible] मा [illegible]॥ यस्य पादतलोद्भूता गंगा भागीरथी स्थिता॥ स्नानार्थं यस्या [illegible] गच्छते

[illegible] तो वैजनस्य च॥ पदे पदे स्वमेधस्य [illegible] दुर्लभं भवेत्॥ महिम्नः कापि गंगायाः पारः शक्यो [illegible]

[illegible] पते॥ सरज्वा महिमानं को वेत्ति लोके न पण्डितः॥ यत्र नारायणो नाम्ना रामः स्नात्वा यति स वदिना॥ १९॥ ब्रह्म

[illegible] सरज्वामाहात्म्यं को वेत्ति [illegible]॥ [illegible] पारो शास्त्रे [illegible]॥ यमुनायास्तु सरज्वा

इव पुनश्चात्र रामः॥ क्रीडा करिष्यति॥ [illegible] पुराणेषु बहुधा नाहि दर्शितः॥ यत्र [illegible] रामः क्रीडादिव्याः कारि

ष्यमाणो नाहि वर्णितः॥ [illegible] पुराणेषु बहुधा नाहि दर्शितः॥ [illegible] समर्थो न रमत्ययो॥ हिमवद्वि

[illegible]॥ भागीरथ्या महिम्न [illegible] यदि पारो न लभ्यते॥ तर्हि [illegible] महिम्नो तक्कः समर्थो न रमत्ययो॥ हिम[illegible]

[illegible] कोपि दृश्यते॥ नाम्ना योध्याति विख्याता [illegible] समे [illegible]॥ [illegible] मेरु भाजे

[illegible]पुरी [illegible]वरे॥ [illegible] तानि मानानि [illegible] नरानायी चाभो

भाग्य[illegible]॥ [illegible] पश्चिमे [illegible] दीर्घ इड [illegible] मया याति [illegible]॥ म

तिते॥ [illegible]॥ राज्ञो दिवाकुलस्य

हनाजलभारेण सेचनाय जलाग मे॥ मोसा [illegible] नमस्य [illegible]॥ २०॥ सातकुमस्य [illegible] राम

ते [illegible] सरस्वरा॥ शिरवोरि [illegible] मितप [illegible] २०

१८२

कार्डितो [illegible]॥ मूर्द्दिक नपतत्येव नराणां मार्गगामिनाम्॥ पथि [illegible] सहस्रशः॥ अश्ववारैर्ग

जारोहै रक्षिताः स्यंदनैस्तथा॥ राजानश्चात्र सरज्वा वैचानीता नृभिर्वृ[illegible]॥ कुशेशये [illegible]: कलभैः सह

अपः पिबन्ति वासिष्ठ्या [illegible] पुनः पुनः॥ पुरस्त्रीस्नान [illegible] कुंकुम पिंजरा॥ स्वर्णपालापुरीचैव

सरज्वा छाययानित्राम्॥ वसती विविमानाग्रे [illegible] दिशः॥ [illegible] राजानो रघुणामा [illegible]

सदा स्या सुनरचिता शिल्पिना [illegible] च॥ दृश्यते नरलोकेषु स्वर्ण [illegible] परा॥ अयोध्याया [illegible] सरज्वा

[illegible] पानजा धृतिः॥ यथा कंदेषु [illegible] माला स्वर्णस्य भासुरा॥ क्षितीशानां [illegible] वरा

[illegible] सर्वतः पु

नते॥ [illegible] प्रवरेण च॥ [illegible] सरजू यत्र मुक्ताहा [illegible]॥ [illegible] सर्वतः पु

ष्पाः पक्षिन्याः कुलकूजैः सरः॥ पश्येमां सरजू दिव्यां [illegible]॥ इक्ष्वाकूणां च सर्वेषां धात्री पर म

मंगलाम्॥ शैवाल [illegible]॥ [illegible] जानीहि भोकान्ते

हंसस्तनी [illegible] सामू॥ [illegible] पोषयन्ती नरान्सदा॥ सर्वं [illegible] जानीहि भोकान्ते

धात्रीं श्रीसरजूं नदीम्॥ ३२॥ ॥ इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे [illegible] ध्यायः॥ [illegible]॥ सोया

श्री ब्रह्मोवाच॥ ॥ [illegible] पश्य [illegible]॥ क्रियते पर्वता[illegible] क्रयविक्रयकारिभिः॥ [illegible]

त्रि [illegible] वहवो नानादेशानि वासिनः॥ [illegible] नानाविधाः [illegible]॥ [illegible]

केन महात्मना॥ [illegible] पनपरै: [illegible]॥ गरुत्मान् [illegible]॥ अत्र [illegible]

स्य च॥ [illegible] नामगणानां च [illegible]॥ [illegible]॥ राज्ञो दशरथस्यापि जय

भिनादाश्च [illegible]॥ [illegible] निज भाग्यतः॥ राज्ञो दशरथस्यापि जय

शब्दमकुर्वती॥ सरजू निजकल्लोलैर्लक्ष्मणेति कृतामया॥ [illegible] नगरं तथा॥ उच्चै

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰ पा॰
२८॥

पुलैं पुष्पैर्विहरन्ति नरनार्यो भर्के: सह॥ तस्मिन्न्ह्रदे च दिव्यश्च पुनरन्यं प्रयाति वै॥ तत्रस्थाः युवतीर्भूता नृत्यन्त्याप
श्यन्ति कौतुकोत्ह॥ ॥सूत उवाच॥ ॥एतस्मिन्नवसरे सर्वी: पूर्वस्थितिसुखाः स्त्रियः॥ तिलोत्तमा मंजुघोषा र
म्भाद्याऽर्वश्यप्सुखाः॥ गन्धर्वाप्सरसो यक्षा विद्याधरेति मन्मथो॥१॥ ॥विवर्णवदनाभूता ध्यातारं वाक्य जिज्ञव:॥
॥सर्वे ऊचु:॥ ॥देवदेव महादेव परमेष्ठिन्नमोस्तु ते॥ अयोध्यां पश्यभो देव चात्रस्था युवती: शुभाः॥ कृके
शीश्यामनेत्राश्च श्यामा: [illegible] मेमवर्जिता:॥ नागवल्ली दलैः पूर्णशोभितं मुखपंकजम्॥ नासायां मौक्तिकं चा
लां स्वर्णसूत्रेण राजते॥ कंचुक्या च कुचौ पीनौ छादितौ नूपुरध्वनया॥ तथा निर्गत किंचिच्च राजेतो वर्णलो
पनः॥ राजन्ति ललना: सर्वा अहो देवि पुतोपमा:॥ सुवानश्यामकामा भामणिकुंडलधारिणः॥ निष्कग्री
वावलयिनो हारिणो गादिनो नरा:॥ किं बहूक्तेन भो देव सरनार्दे वभूरिह्रः॥ [illegible]
[illegible] नैतादृश्यो युवत्यश्च स्वर्गलोके कथंचन॥ यादृश्यो युवती यूयादृश्य नो पत्र भूरिह्रः॥ स्वर्गलिंकाः
त्रभूलोकाद्विशेषो नास्ति विद्यते॥ मामापतत्स्वर्गायस्त जोभिर्सोमदृश्यते॥ बहुभिश्च पयद्दौश्च क्लेशेना
पिद्विजातय:॥ अत्रैव विविधा भोगा: सुखानि च बहूनि च॥ भुंजते नरनार्यश्च ते पास्वर्गेण किं फलम्॥
सूत उवाच॥ इति श्रुत्वा गिरस्तेषां ब्रह्मा कमलसंभव:॥ २॥ उवाच प्रहसन्वाण्या मेघनादगभीरया॥
ब्रह्मोवाच॥ मनुं स्वायंभुवं यूयं चातिके सा प्पपृच्छथ॥ सर्वे चिन्त्यतिये यूयमाके सर्देहं वचने ह्यभी ये॥ रा॰
सूत उवाच॥ ॥एतस्मिन्नन्तरे तत्र मनुः स्वायंभुवः स्वराट्॥ आजगाम विमानेन चातिके पितुरात्मनः॥
तं [illegible] संगम्य पप्रच्छुः संदेहमानतो द्रुवम्॥ ॥सर्व ऊचुः॥ भदंतो किं कृतं राजन्प्रजाश्च सृजता त्वया॥ आरम

तोषिता: कृता मुमोदस्य कृती भवान्॥ यूयं च यदि स्वर्गस्य मर्यादां न करिष्यथ॥ स्वर्गात्किं च पुनाराजन्सको
पि प्रपतिष्यति॥ देवा: श्रेष्ठा मनुष्या वा स्वर्गो वा भूतलोपि वा॥ अयोध्या पायथा राजन्दृश्यन्तु पु
रुषाः स्त्रियः॥ नतथा क्वापि वर्त्तन्ते स्वर्गे भूमेरधः प्रभो॥ ॥सूत उवाच॥ ॥वाक्यं निशम्य तेषां
तु जगाद च मनुः स्वयम्॥ भारस्याप्रीणयन्नेव देवानां युवतीस्तथा॥ ॥मनुरुवाच॥ ॥स्वर्गार्थं किं यते
[redacted] कर्मजन्मैश्च स्वर्गगामिभि:॥ पंचविंशतिवर्षस्था नराना यश्च षोडश्शो॥ तेषां देहे न दुर्गंधो
न छायामलिना वरम्॥ नतिमेषश्च नेत्रेषु स्वर्गस्थाः फलेभोजना:॥ रोगो को न क्रियते देवा स्व
यंश्रेष्ठानसंज्ञाय:॥ ३०॥ प्रहसन्नाह देवर्षी राज्ञो वाक्यं निशम्य च॥ तस्मिन्काले महाहर्षाद्देवा स्त
त्यमितद्युति:॥ ॥श्रीनारद उवाच॥ ॥राज्ञा योक्तं यथा तथ्यं तत्तथैव न संशय:॥ परन्तु स्वर्गतः श्रे
ष्ठा जो ध्येय कुरुद्ध लभा॥ माहात्म्यतर्भवं यं श्रेष्ठा स्वर्गादपि वरानना:॥ स्वर्गवासालु नर्जन्म मरणं जा
यते न रणाम्॥ स्वर्गाच्युताश्च भूलोके पतन्ति कृतक्षयात्॥ अत्र मृताश्च वैकुंठं मूर्द्धगच्छन्ति मानवा:
कृमिकीटपतंगाश्च म्लेच्छा: संकीर्णजातय:॥ को मोदकी कराः सर्वे प्रयान्ति गरुडासना:॥ लोकसं
तनन कुलाम हित्वा भोगा समर्पितम्॥ यद्यत्वा न पतत्यस्मि क्षेत्रो केमत्तु मुखं नराः॥ माहात्म्या हधि केस्व
र्गालोके तं नगरं शुभम्॥ अयोध्यायास्समं किंचिन्न स्वर्गे भूतलेतथा॥ योषित: खलु चात्रस्था
सुंदर्यो विह्वलेवकु॥ आत्मनो दोषनाशाय रचिता भूतले स्त्रिय:॥ यहाहल्या विभाता च निर्मिता परमाकृता
म्॥ तदा लोकेश्च विज्ञातं ग्रुनाश्वरमिदं शिवो:॥ न दोषमार्जनार्थे वनिममे चात्र शोषित:॥ कुर्वेत्तु
शयं देह्यो सौंदर्येन कदाचन॥ अत्र नार्य: स्त्रियो मर्त्यो नरा अहरिविप्रहा॥ ॥सूत उवाच॥ ॥

घ

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

नारदस्य ऋषेर्वाक्यं निशम्याप्सरसस्तदा॥ मतिं चक्रुश्च साकेते वसितुं स्वर्गनिःस्पृहाः॥ ४१॥ इति श्रीसत्यो
सत्योपा· पाख्याने सूतशौनकसंवादे एकोनविंशतिमोऽध्यायः॥ १९॥ सूत उवाच॥ ॥ स्फाटिकानां च सौधानि चंद्ररश्मि
२१। युतानि च॥ रात्रौ रात्रौ विलोक्यन्ते जनै राजमसवतिः॥ अदेयुचंद्रकान्तेभ्यो जलधाराः प्रतस्थुः॥ निशायां रश्मि
संयोगाद्द्विजराजस्य नित्यदा॥ तज्जत्या ऋहरिण्यश्च रात्रौ दीपानुसमाप्यवा॥ तज्जातेन पुनः सर्वमणिभिः
कुड्यानि भित्तिः॥ इतस्ततो जनायेवे स्फाटिकानां च भित्तिषु॥ ते वीतादृशविंबेन सजीवा इव वेगलाः॥
यत्र स्वर्णमयास्तंभाः सौधे यातु निरूपिताः॥ कपोलाश्यत्र पश्यन्ति युवत्यः कामपांडुराः॥ पाकुंत्राला
कल्पितः क्षितिस्तत्र नीलरत्नैश्च कुट्टिमा॥ न कुर्वन्ति भ्रमानस्यां न वधूभ्यां श्रगोमयम्॥ प्रांतेषु पण्ण्वा नाचान्त
त्पन्ति शिखिनो मुकुः॥ वितस्तस्य त्यवर्हाणि मृदंगानां स्वनेन च॥ विलोक्य कालमेघाभं धूमानम
गुरस्य च॥ गगनोद्धीयमानानां पक्षिणां रत्नजालगे॥ प्रतिविंबस्फुते वांतु यत्र नीयय तस्ततः॥ धा
विंबं वंतिं पापात्मा मार्जारः किलमारकः॥ कामिनश्चात्र ज्ञात्वा शावकलभीषु वधूजनैः॥ आजन्ते परमा
नंदं मर्त्यपौलाधकाइन॥ १०॥ युवतीनां मुखान्यत्र प्रमदायन्नृणां मधु॥ विभ्रान्तिसततं कान्तैर्नेत्रा
णां पुटकेयथा॥ लोकवार्तीयसालोकाः प्रवदन्ति स्वकेरटे॥ मपठन्ति तथा रम्यं पंजरस्थाश्च सा १०
रिकाः॥ वधूर्द्दातिशकलं विद्रुमस्य पुनः पुनः॥ अच वस्त्राणि रम्याणि क्षौमकौशेयकानि च॥ कुर्वानि
प्रदृश्यंते तत्रांगानि यथार्थतः॥ राजमार्गमहावीर्थ्यतिक गच्छन्ति भरितः॥ अश्वगजारथाः सर्वेऽसंकीर्णाः

२॥ पीतनामत्यजात्तं नवोद्भयारतादिकम्॥ तांद्धवाव कुकामस्य कीरस्य मुखपंकजे॥ २ १९

छ१

मयांनि च॥ वृक्षाश्चात्र महादीर्घाः कल्पवृक्षोपमाः सदा॥ प्रयच्छन्ति नराणां च सर्वकामांश्च वांछितान्॥ इंद्राच्छ्रे
ष्ठोहि राजर्षिः साकेते वसते सदा॥ तेनेयं हि पुरी चापि स्वर्गाच्छ्रेष्ठं चराजते॥ ॥ सूत उवाच॥ ॥ देवा
नां च विमानानि निप्रमानि नगरोपरि॥ पुनः प्रोवाच वै ब्रह्मा वीक्ष्यमानो वनानि च॥ ॥ ब्रह्मोवाच॥ ॥ प
श्यत्वं देवताः सर्वे वनं चाशोकसंज्ञिकम्॥ संतानकवनं चात्र मंदारवनमेव च॥ वनं च पारि
जातानां नंदनानां तथैव च॥ २०॥ चंपकानां वनं दिव्यं यत्र यांति न षट्पदाः॥ वनं रमणकं देवा रमणं
कं यच्चवैरुदे॥ वनं प्रमोदसंज्ञं च प्रमोदो यत्र भूरिशः॥ आम्राणां वनं दिव्यं तथैव पनसैः स्फुतम्॥ कदंबा
नां वनं दिव्यं केशरैरुपशोभितम्॥ तमालानां वनं दिव्यं वल्लीभिः परिवेष्टितम्॥ वनान्येतानि सर्वाणि स
मारब्धानि द्वादश॥ तथा चोपवनान्येव पुष्पाणां क्रमशोस्फुराः॥ यत्र यांति युवानश्च रमणीभिरनि
शं मुदा॥ अन्ये द्वकायराजानो वनेषु परितोषकाः॥ रताः क्रीडन्ति ते नित्यं भवतर्ई वनंदने॥ इत्येवं विबुद्ध
ब्रह्मा देवान्प्रति महातपाः॥ सरस्वामभमा गाश्वयानान्यवतरंस्तथा॥ देवानां ब्रह्मरुद्राणां विमानो
तिसमंततः॥ ब्रह्माभीः सकला देवा नु मानेष्वोपीतरन्॥ अवस्कन्धात्तथा चक्रुः स्नानं चैव विमानतः
पुवत्पः॥ कलदेवानां विनेजुर्न जाविश्रहम्॥ आत्वा सम्यक वारश्वाथागत्वा ना सोऽसि पर्यधुः॥ द
भ्यो त्वाहानानि च॥ भोनानारत्नमयानि च॥ ईकादशपापुण्यतिथौ संप्राप्ते तथा शुभा॥ ३०॥ इत्येवं
तीर्थयात्रां नुसूता देवैर्महाप्रभः॥ ॥ इति श्रीसत्योपाख्याने॥ सूतशौनकसंवादे विंशतिमो
ध्यायः॥ २०॥ सूत उवाच॥ ॥ तस्मिन्काले वशिष्ठस्तु नोदितस्तु पाद्मया॥ अयोध्यामविधेः पार्श्वे

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

॥स॰पा॰
२०॥

विभिष्टो विधानतः॥ समागता वभोः पार्श्वे वंदे प्रणतः पदौ॥ ब्रह्माद्या अपि समुत्थाय परिष्वज्य तदा मुनिः॥२
उपकंठे समावेश्य पूर्वपृष्ट इनामयम्॥ राज्ञो दशरथस्यापि तथा रामस्य भूपतेः॥ ॥सूत उवाच॥ ॥पृष्ट
तं पितरं च॥ वशिष्ठो भगवान् ऋषिः॥ उवाच श्लक्ष्णया वाचा पितरं प्रणतो दितः॥ ॥वशिष्ठ उवाच॥ ॥येषां
कृपालका मोहिभव्यं ते पातु विघ्नतः॥ आगमिष्यति राजा तु त्वां मामवेदितुम्॥ विधाता पद्मनेत्रां
कृत्वा॥ विस्मितमानसः॥ प्रहस्य आह भगवान् वशिष्ठं कमलासनः॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥अहमप्यागमिष्या
मि गृहं राज्ञो महात्मनः॥ देवैः सह मुने याहि ब्रूहि ब्रूहि ममाज्ञया॥ यस्य कुक्षौ माता थो नमवं द्रोथमा
रभिः॥ वर्तते ऽग्रपदं तस्य दर्शनार्थं व्रजाम्यहम्॥ रामो नारायणः साक्षान्ममोपास्यः सदा द्विज॥ भवाद
ज्ञाता मुने सर्वं मम रामस्य भूरिचः॥ रामस्य नाभिपद्मेन योतोहं प्रलयार्णवे॥ मम देहाद्भवंतो वै जा
ता दृश्यादयः कृताः॥ स्वबन्धाय तेषु त्रयं पाकिं ममचोन्यते॥ नराकारस्य रामस्य वयं त्वं च सहाय काः
■ एते देवा तथा सर्वे यक्ष गंधर्व पन्नगाः॥ संयोपनाय मस्माभिः रामतत्त्वं च सा प्रतम्॥ यथा म
स्वभक्तेरपि पत्नि श्रेय तत्थान ण्याम्॥ ॥सूत उवाच॥ ॥एवं विश्राव्य वै ब्रह्मा रघूणां द्विजं मुनिश्रेष्ठ
अहमप्यागमिष्यामि नोति वाक्यं पुनः पुनः॥ वशिष्ठं प्रेषयित्वा तु यानं चारुरोह निजम्॥ वशिष्ठोपि
महातेजा आजगामन्नपान्तिकम्॥ आगत्य कथयामास वै आश्चर्यादि भो भुजम्॥ तव बालस्य
महात्मा आजगामन्नपान्तिकम्॥ एतस्मिन्नंतरे दिना ब्रह्माद्या
स्तर्पसर्वे देवाः सवासवाः॥ हीहं माया यो नाहि यात्मनः पुत्र संभवात्॥ एतस्मिन्नंतरे देवाः श्री
नां समागताः॥ वर्धयित्वा तु राजानं प्रोचुः प्रांजलयो नृपम्॥ ॥इत्युक्तः॥ आगताः द्वाराश्रो देवाः श्री
मतात्र भगतारंगनम्॥ आह्लाद्य ताभव॥ सभायां प्रविशंतु ते॥ ॥श्रीराजा दशरथ उवाच॥ ॥दशरथ

हं तु देवानामिदं राज्यं पुरं मम॥ स्वगृहे को विचारोस्ति चाज्ञाकस्य मतीक्ष्य॥ ॥सूत उवाच॥ ॥इत्युक्ता च तमसं राजा प्रच
चाल वरासनात्॥२०॥ रामं त्वां केनचित्स्यामिमिंद्रं नीलसमप्रभम्॥ कृपावलिसमात्राय देवानानयतेयथा॥ ए
तस्मिन्नंतरे ब्रह्मा प्रविवेश च पालयम्॥ देवैः सह महाबाहुः प्रहृष्टः कमलासनः॥ प्रणनाम महाराजो ब्रह्मा
नंदं च चतुर्मुखम्॥ पादयोः पातयामास रामचंद्रं च वेधसः॥ सिंहासने समावेश्य विधि राजा महामनाः॥ ते हि द्वा
विजनेशोपि महादेवादयः सुराः॥ राज्ञा संपूजिताः सर्वे विधिमार्श्रयथासुखम्॥ अप्सरसश्च रंभाद्याः पूर्वं चि
त्रसेनोपि महादेवादयः सुराः॥ राजानं वर्द्धयित्वा तु स्थाने स्थाने यथाविधि॥ प्रह
स्याहयस्तथा॥ समाजनृमुख्यश्च गंधर्वा नानावेषधराः शुभाः॥ राजानं वर्द्धयित्वा तु स्थाने स्थाने यथाविधि॥ प्रह
लब्धाह महाराजो ब्रह्माणं सर्वदेवताम्॥ अद्य मे सफलं जन्म अद्य मे सफलं गृहम्॥ अद्य मे सफलं स्वामि
न्॥ सकर्म भोता विश्राम मम॥ साधूनां च कराणां च दर्शनं दुर्लभं नृणाम्॥ कृतार्थोहं कृतार्थोहं युष्मदर्शनमाग
ताः॥ युष्माकं दर्शनं योग्यं न ग्रीमवति भाग्यतः॥ तीर्थस्नानमिषेणेव मद्गृहे युष्मे मागताः॥ किं पुनर्महिमाश्च
ताः॥ ॥सूत उवाच॥ ॥ब्रह्मा राज्ञोदितं वाक्यं श्रुत्वा साधु निरूपितम्॥ अब्रवी
द्योवर्णितुं स्वमुखात्ततः॥३०॥ ॥सूत उवाच॥ ॥इति श्रीसत्योपाख्याने सूत शौनक संवादे एकविंशतिमोऽध्यायः॥२१॥
त्स्मित कृत्वा राजानं हंसवाहनः॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥सत्यं चोक्तं महाराज तव भाग्यं न चाधिकम्॥ भूलोके देवलोके च पाताले च नरेश्वर॥ भाग्यं हि वि
श्रीविधिरुवाच॥ ॥ सत्यं चोक्तं महाराज तव भाग्यं न चाधिकम्॥ जाताः पुण्याश्च लोकानां सर्वार्थ परि
घतेश्रौ राजन्न नरस्य कथंचन॥ यस्य पुत्रो महात्मानः श्रीरामो भरतादयः॥ जाताः पुण्याश्च लोकानां सर्वार्थ परि
स्तकाः॥ युगे युगे च गावो हि ब्राह्मणाः साधवस्तथा॥ पृथिव्यां च महाराज त्वनेन परिरक्षिताः॥ यस्मिन् श्रीतिक
रिष्यन्ति ते चामोघा न संशयः॥ चरन्ति चास्य लोकस्य पापपर्वतदारणम्॥ यावच्चोका धारिष्यन्ति यावत्तिष्ठति
मेदिनी॥ तावद्राम कथा लोके प्रचरिष्यति पापहा॥ किं बहूक्तेन श्रीराजन्नारायणसमो भवेत्॥ ॥सूत उ
वाच॥ ॥इति निस्यसुवी... तं समाकर्ण्य नराधिपः॥ प्रहर्षमतुलं ले भे श्रुत्वा पुत्रं गुणान्वितम्॥ ७॥
तो

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

एतस्मिन्नन्तरे तत्र सभायां नारदो मुनिः॥ आजगाम विभोः पुत्रो हरिनाम्यं समुद्वहन्॥ जनकांकगतं कृष्णा
मं ददर्श विनयान्वितः॥ दृष्ट्वा दृष्ट्वा पुनर्दृष्ट्वा मुमोह च पुनः पुनः॥ श्याममकरंदरामस्य रूपमाधौ वहितो भवन्॥
वीहर्निर्गलितधीर्येण रामस्य परमात्मनः॥ तेन स्तोत्रं समारब्धं ब्रह्मादीनां च सन्निधौ॥ ॥नारद उवाच
वंदे सुराणां सारं च सुरेन्द्रं श्यामसुंदरम्॥ योगीश्वरं योगबीजं योगिनां च परं गुरुम्॥ ज्ञानानंदं ज्ञानरूपं ज्ञान
गम्यं सनातनम्॥ तपसां फलदातारं सर्वसंपत्प्रदं शुभम्॥ तपोबीजं तपोरूपं तपोधनं तपोवरम्॥ वरेण्य
गम्यं सनातनम्॥ वेदानां कार्यरूपं च किमहं स्तौमि तत्प्रभुम्॥ कारणं भक्तिमुक्तीनां नर
वरदं मोक्षदं च भक्तानुग्रहकारकम्॥ वेदानां कार्यरूपं च ब्रह्मज्योतिःस्वरूपं च दुष्टदानवनाशनम्॥
कार्णवितारणम्॥ आशुतोषं प्रसन्नास्यं करुणामयसागरम्॥ ब्रह्मज्योतिःस्वरूपं च दुष्टदानवनाशनम्॥ ब्राह्मणानां मुखं स्य च
अपरिच्छिन्नरूपं किंच कार्यं वाङ्मनसः परम्॥ तमोगुण परं राम रजसस्तमसः परम्॥ ब्राह्मणानां मुखं स्य च
अपरिच्छिन्नरूपं किंच कार्यं वाङ्मनसः परम्॥ तमोगुणपरं राम रजसस्तमसः परम्॥ ज्योतीरूपं मनःपचरमोमार्थं जगद्धितम्॥
योगिनां हृदयं गम्यम्॥ कोटिकंदर्पलावण्यं द्विभुजं रघुनंदनम्॥ ज्योतीरूपं मनःपचरमोमार्थं जगद्धितम्॥
योगिनां हृदयं गम्यम्॥ कोटिकंदर्पलावण्यं द्विभुजं रघुनंदनम्॥ वैकुंठमाधवं वत्सं दैत्यारिं मधुसूदनम्॥ नमो हताय शुद्धाय प्र
ब्रह्मज्योतिःस्वरूपं रामवासुदेवं जनार्दनम्॥ वैकुंठमाधवं वत्सं दैत्यारिं मधुसूदनम्॥ नमो हताय शुद्धाय प्र
चीनां प्रणयेन नमः॥ विष्णवे मत्स्याय महते रामायामिततेजसे॥ मत्स्यकूर्मवराहाद्यानंतरूपिणे परमात्मने॥ रा
मचंद्राय हरये नमस्ते सिंहरूपिणे॥ नमो वामनरूपाय जामदग्न्याय ब्रह्मणे॥ नमस्ते रामचंद्राय श्रीकृष्णाय
नमो नमः॥ नमस्ते बुद्धरूपाय नमस्ते कल्किरूपिणे॥ ॥श्रीसूत उवाच॥ स्तोत्रमिदं कृत्वा विरराम म
हामुनिः॥ रघूणां प्रवरो राजा मुनिं प्रोवाच लज्जितः॥ वाक्यं च श्रूयतां सत्यं तव भक्तस्य मे विभो॥ ॥श्रीद्वार
थ उवाच॥ ॥मम पुत्रस्य व्याजेन कृतं स्तोत्रं हरेरिदम्॥ एवमेव च कर्तव्यं सकलैः प्राणिभिः सदा॥ इदानीं म
मपुत्रस्य रक्षा च क्रियतां त्वम्॥ ॥श्रीसूत उवाच॥ ॥नारदोपि महायोगी विरक्तानादरो मतिः॥ प

रविमल पाणिभ्यां रक्षाव्याजेन मस्तके॥ कंठं वक्षःस्थलं चैव दधौ हीरत्ययाजगाम सः॥ ब्रह्मादयस्ततो देवाः सकलं मननश्ला
मुनिम्॥ अहो मुनिर्महान्बौद्धी रामस्य चरणौ शुभौ॥ एवं स्वचित्ते समायातो हरिसिकानोद्भिरोमणिः॥ इदं स्तोत्रं महापु
ण्यं नारदेन समीरितम्॥ ७॥ स्तोत्ररत्नमिदं तेषु रामचंद्रस्य शौनक॥ यो नित्यं पठते विद्वान्यो वा धारयते सुधीः
नतस्य पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि॥ नियमाद्यो पठते स्तोत्रं प्रातरुत्थाय बुद्धिमान्॥ प्राप्नोति सकलान्कामान् वा न
लरामप्रसादतः॥ स्तोत्ररत्नमिदं दिव्यं मात्रं शृणोति यः॥ भवेद्वित्तं भवेत्तस्य रामचंद्रप्रसादतः॥ महापूर्वं
श्रद्धे मे धीमास भक्त्या शृणोति यः॥ इहलोके सुखं भुक्त्वा कालेन्वा कीर्तिसुदुर्लभाम्॥ नानाप्रकारधर्मं च यात्य
ते च हरेर्गृहम्॥ यः शृणोति त्रिसंध्यं च नित्यं स्तोत्रमनुत्तमम्॥ किंवहुक्तेन विप्र नास्त्यस्मादधिकं परम्॥ ३८
इति श्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे द्वाविंशतिमोध्यायः॥ २२ ॥श्रीसूत उवाच॥ ॥जातेथ नार
दे राजा ब्रह्मादीन्वाक्यमब्रवीत्॥ प्रांजलिः प्रयतो भूत्वा धर्मिणां प्रवरो नृपः॥ ॥राजोवाच॥ ॥एकादश्यां च भो
देवाः फलाहारो गृहे मम॥ भवद्भिः क्रियतामत्र विहितो यं मयांजलिः॥ ये धाग्रहे न भुंजन्ते देवा ब्रह्मयोद्धि
जाः॥ तेषां गृहं भवेद्भस्य फलराजगृहं यथा॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥अद्य चैकादशी राजन्फलाहारेण
शस्यते॥ एकादश्यां फलाहारो मध्यमः प्रोच्यते बुधैः॥ भोजनं च महानिघ्नं मन्वानां च नराधिप॥ तस्माद्
घन भोक्तव्यं भोक्तव्यं भोजनद्वयम्॥ रात्रौ जागरणं चैव दिवा च हरिकीर्तनम्॥ तृप्ताः श्वः स्मो वयं स वे
तव दर्शनतो नृप॥ इत्येवं ब्रुवतः सर्वान्रघुनंदनः प्रोवाच धर्मिपः॥ रक्षा च क्रियतां स्वामिन्बालकस्य ममाघ
वे॥ चिरंजीवी भवेद्येन तथा वै क्रियतां शुभम्॥ गिरमाकर्ण्य भूपस्य बालस्य गुणभाविता॥ तथा

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

ग.

लं. पा. २२

भवतु वाक्यं ते प्रत्यूचुस्ते सुरेश्वराः॥ अथ ब्रह्मा सभामध्ये गणेशं च गणाधिपम्॥ अब्रवीत् सस्मितं वाक्यमेकदं
तं गजाननम्॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥एकदन्त महावीर्य नमः परशुपाणये॥ सिध्यन्ति सर्वकार्याणि त्वत्प्रसादा
द्गजानन॥ ॥गजाननाय गणाधिप॥ शिवपुत्राय भव्याय मातंगास्याय ते नमः॥ नमः पार्वतीपुत्राय विघ्नभक्षकाय ते नमः॥ ये ये भजन्ति त्वां देव ते प्राविघ्नो नावि
न्ते येतु भ्यं नमस्तोचैकदन्तिने॥ विघ्नार्णवनिमग्नानां तारणायखिलं नमोनमः॥ ये ये भजन्ति त्वां देवते प्राविघ्नो नावि
घ्नते॥ सर्वमंगलकार्येषु भवान्पूज्योऽजनैः सदा॥ मंगलं तु सदा ते पात्प्रसादेन च त्वं नाम॥ वक्रतुण्डवपीविघ्नो
पपुनः प्रोवाच पद्मजः॥ रक्षा च क्रियतामस्य साम्प्रतं बालकस्य वै॥ आज्ञाप्य वै विधाता पिविरराम ग धौ
जाननम्॥ गजाननोऽपि रामं हि पश्यन्प्रेम्णा मुहुर्मुहुः॥ जहास मनसा देवो वाक्यं श्रुत्वा विधेरितम्॥ पुष्पा
विचारयामास विधिवाक्यं महामतिः॥ रक्षा च क्रियतामस्य बालकस्यास्य साम्प्रतम्॥ विधिना चैव प्रोक्तं हि समि
तिवाक्येन साम्प्रतम्॥ अयमर्थो हि वाक्यस्य मनसैव विचारयन्॥ अकारो वासुदेवः स्यात्षष्ठी ह्यस्य भवेद्ध्रुवम्॥
वालकः शब्द इति प्रोक्तः कः शब्देन प्रजापतिः॥ वाले वालेक कारस्तु जायते ह्यस्य निश्चयः॥ इति बालक शब्दे
नपरब्रह्माभिधीयते॥ बालकस्यास्य चार्थोऽयं मया ज्ञातः सुनिश्चितम्॥ परं त्वेवं न वक्तव्यो मनसैव स्मराम्य
हम्॥ कर्णौ प्रचालयन्दीर्घौ पक्षाविव च पक्षिराट्॥ शुण्डां प्रसारयामास रामस्योपरि वेगतः॥ श्रामयामास प
रितो रक्षार्थं राममानम्मुनिः॥ ततो रामो महातेजा बालरूपी तु कौतुकी॥ चकार वदनेकिंचिद्धोद्ध संकोच
नादिकम्॥ रोदनार्थं गजेशं तु भयादिव भयं नहि॥ गजतुण्डोऽपि संकुच्य सञ्जहार निजं करम्॥ धाताऽपि पुनरु
त्थाय रक्षार्थं बालकस्य॥ चतुर्भिर्वदनैस्तत्र तातताताते सुवाच ह॥ ब्रह्मणो मुखपंक्तिं च नजहासर द्रुतम्॥ पाजि

च

रस्मोत्मान

स्यो मुखमाराध्य नजहासतदाविभुः॥ पालो धमत्रानुवा १ २ २ ग
रक्षां कृत्वा प्रमुदितो मनसा नमतेऽप्यथ॥ ततः पुनः कार्तिकेयो रक्षां कर्तुं समु
द्यतः तदा ऽऽकनमात्रेण भयभीतो रघू तं दृष्ट्वा तादृशं बाल उपार्वतीप्रि
वदत्रभा जहास नंदवालस्य चेष्टां दृष्ट्वा पुनः पुनः उवाच मधुरं वाक्यं देवा
नां साक्षियोतदा दशाननवधं कर्तुं भूभारहरणाय च जातो नारायणः सा
क्षात्परमात्मा सनातनः॥ अनुकुर्वन्बालकं भीतभीत इव स्वयं त्रैलो
क्ये भयभीतानां शरणं यो भवेदह स्कंदस्य च मुखान्येव दृष्ट्वा शंकितमानसः
अहो देवस्य चरितं सर्वलोकविमोहनं सोऽपि रक्षां विधायाशु ववंदे मन
सा विभुं ततः शिवः समागत्य रक्षां कर्तुं समुद्यतः तं दृष्ट्वा रघुनाथोऽपि विश्व
गमंतमनीषावपो दिगंबर मुक्तकेशं गजचर्मविराजितं भस्मोद्धूलितसर्वां
ग त्रिशूलं दधतं करे पंचाननं दशभुजं नागभूषणभूषितं पिंगाक्षं नील
कंठं च दृष्ट्वा व्याघ्रचर्मोत्तरीयकं रामो मुखं समाच्छाद्य क्षणमंतर्मना बभौ
सोऽपि त्वं स्वात्मनं ज्ञात्वा वंदनीयपदांबुजं रक्षां कृत्वा च सर्वांगे प्रणम्य
मुदमापसः सर्वे देवाश्च मुनयो रक्षां कृत्वा विधानतः आशिषः सं
प्रयुज्याशु नमस्कृत्वा पुनः पुनः आनंदसंप्लवे लीना स्वं स्वं धाम समा
ययुः परमात्मापि रामो यं लीलया मनुजाकृतिः दंपती रमयामास
मां परमात्मनः इति सत्यो पाख्याने त्रयोविंशोऽध्यायः २३

ऋषय उवाच सूत सूत महाबुद्धे च ... वद तावत् कथां श्रीरघुनाथस्य
कलिकल्मषहारिणीं धन्यायोध्यापुरी श्रेष्ठा धन्यो राजा महायशाः यस्य
पुत्रत्वमापन्नः परमात्मा सनातनः यस्य क्रीडामयं विश्वं ब्रह्माद्या यस्य
चांशजाः सोपि क्रीडावपुर्धृत्वा चिक्रीडे पितुरंकगः यशो यस्य प्रगायंति
२३ नारदाद्या महर्षयः किं [illegible] वर्ण्यते चाद्य साकेतपुरवासि[illegible] सूत उवाच
शृणु शौनक वक्ष्यामि कथां पापप्रणाशिनीं एकदा रघुनाथोसौ पितुरंके
समास्थितः कौशल्याद्या राजदाराः पुरवासजनास्तत्पराः उत्तीर्य रामचंद्रो
पि पितुरंकात् ससखा बुधीः अंगणे क्रीडया भरतादीन् महामनाः वत्सपु
च्छैः छात्रैर्मेषपाणिभिः समन्ततः क्रीडे प्रकुरुते रम्ये रमयामास यो
ते कौतुकं बालकानीतैं प्रकुर्वाणिः सर्वेषां प्रीतिमादधे नानाः क्रीडाभिरी
श्याथ राजा मुदितमानसः प्रशंसत्स्वभाग्यं सप्रेमानिर्भरमानसः अं
गणे च कुरुते काचि [illegible] काचिच्च पालिकाद्याभ्यां गमनं कुरुते नु
ते: काचिच्च बाला रहस्तते काचिदुत्पतति भूमिषु काचिच्च कुरुते हास्यं मनोह
रतराकृतिः धूलिधूसरसर्वांगः सर्वेषां वीक्षतां तदा मनांसि तोषयामा
स नातु नं पुरवासिनां यस्य पादनिरीक्षणं शुभं यत्परमात्मनः श्रुतयो नुनय
न्ते योगयुक्ता अपि योगिनः न विदुर्यदनिर्देशं परेशा राचितामिह साकेतवासि

तथा राजाथ कौ
ना: [illegible] स्वयं नीहि नित्यशः [illegible] कौशल्या धन्याः सर्वे जनाः
येषां मंकगतो भाति बालकः परमेश्वरः न कीर्तितो हरिर्येन चिंतितो मनसा न च
तथा च संततेयेषां जीवितं भक्तिवर्जितं धिग्जन्म तेषां च नृणां येन वाराधि
तो हरिः कृतार्थ एव सत्संगो नाकोपि परमेश्वरः ये पश्यंति प्रतिदिनं रूपव
त्सलनिर्गुणं तेषां पुण्यवतां भाग्यं वर्ण्यते कैः क्षमो भुवि अहो भाग्यवती ह्येषा
कौशल्या राजभामिनी यद्देनमंकमारोप्य रामं बालेति तत्पराः यत्ते ब्रह्मज
मुख्यो येरा कृतो मंत्रकोटिभिः नायाति कर्हिचित् साक्षात्स एवास्याः सुतो भवद्
योगिभिर्ध्यायते नित्यमप्रमत्तैर्जितेंद्रियैः अंतर्मनसि नायाति स एवास्याः
सुतो भवतु बहवः पुण्यकर्तारः कृतेष्टिकृतबुद्धयः अनेकयत्नानि च ये श्रुत्युक्त
विधिवर्तिनः विलोकितुं न शक्तास्ते स्वरूपभूतमीश्वरं स एवास्याः पुत्रभा
वं प्राप्तोस्या भाग्यमद्भुतं राजापि कृतपुण्यश्च हृतेष्टिम कुरो [illegible] भक्तियुक्तो
प्य रामस्य सदा पश्यति तन्मुखं धन्याः साकेतनिलयाः ये पश्यंति स्वरूपिणं
रामं च तद्यशो नित्यं गायंति ध्रुवागताः साकेतवासिनामेषां भाग्यं कोवार्णि
तुं क्षमः एवं सुरेंद्रपः सर्वे त्रिलोक[illegible] पुरवासजनाः वर्णयित्वा बहुविधं परमानं
दनिर्वृताः एवं परात्मा रामोपि भ्रातृभिः परिवारितः रेमे लोकानुकृतिभिः
क्रीडाभिः परमेश्वरः इति सत्योपाख्याने चतुर्विंशः सूत उवाच अथान्य
[illegible] चरितमद्भुतं वर्णयामि [illegible] सावधान [illegible]

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

२ [illegible] जयत्ता [illegible] मनु
जोकृतिः तस्य यां च [illegible] कौशल्याद्यौ वरांगनाः त्रिनिमिजातिः प्रचला
स्वहालोकनतत्पराः [illegible] रामं विलो[illegible]क्य स्थले हस्तनपयोधरा आरोप्यांकु
मभोमुर्ध्नि समाघ्राय समाहिता मुखं चुंबति मोदेन पुनः पश्यति तन्मुखं कदाचि
दंक आरोप्य चक्र दंद्योजयत्यपि [illegible] लक्ष्मणं भरतं सुतं शत्रुघ्नं
च लालयंत्यो परमां मुदमापतुः क्रीडा[illegible] किंकिणीभिः क्रीडमानं हरिं तदा
[illegible] पुरजनं परम [illegible] क्रीडमाना तेन नौकापि श्रवणपुष्पो
न्विता: [illegible] अतिवेलं समागाय क्रीडंतः
[illegible] आजुहाव तदा पुत्रान् रामादीन् प्रेमसंप्लुता इहि राम लक्ष्मणेति
भरतेति च सादरं शत्रुघ्नेति वदन्ति [illegible] पुनः पुनः क्रीडासक्ता
स्तते सर्वे नागमन्मात [illegible] तदा शाली धावमाना धरस्वक्तौ ती पदे पदे
[illegible] सर्वे [illegible] राजदाराश्च ताः सर्वा हि संति [illegible]
तेश्रणाः वत्सला तीतिज [illegible] ती क्रीडासक्ता सुतान् मुदा आनयामास सा
[illegible] परमहर्षिता रामलक्ष्मणशत्रुघ्नान् भरतं सुतवत्सला अपूपैर्मो
दकैः [illegible] मनोहरैः अन्यैश्च विविधैर्भोज्यैर्भरिता न्सुवर्णभाज २४
नान् आनिनाय तदा राज्ञी [illegible] यामास बालकान् परस्परं भोजयंतः
सर्वे [illegible] गृहीत्वा [illegible] पुनः सर्वे [illegible] पुनरागतस
[illegible] प्रेमसंप्लुता [illegible] क्रीडासक्ता ह्यभवन्

२ [illegible]
[illegible] ॥ इतिश्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे पंचविंश
[illegible] एवं भरत शत्रुघ्नौ लक्ष्मणोपि महामुने ॥ [illegible] रामशकु
तिमोध्याय ॥ २५ ॥ [illegible] ॥ [illegible] रामकृत [illegible]
[illegible] उवाच ॥ काकोनाम्ना [illegible] कथमेष परब्रह्म वै देनपरि
[illegible] पुनः पुनः ॥ तं दृष्ट्वा बालकं काक इति संदिह्यमानसः ॥ [illegible] शकुं लीला सकु
[illegible] इति [illegible] मनसा रामः [illegible] रूपेण
[illegible] सर्वात्मा रामचंद्रोपि तस्य विज्ञाय मानसम् [illegible]
[illegible] काकोगतो राम [illegible]
तं द्वितीये [illegible] ॥ ५ ॥ [illegible] योजनानां सहस्राणि [illegible] तत्र
[illegible] तदा काको विलो
[illegible] तस्य [illegible] योद्धी
[illegible] दक्षिणतो [illegible]
[illegible] पुनः [illegible] पुनः प्राप [illegible]
[illegible] चोद्दीयुम [illegible] काको [illegible] विस्मितः
[illegible] पलायेनिज रक्षया [illegible] वीक्ष्य काको [illegible] तत्र
[illegible] अंतकोराम [illegible]
विकल [illegible] स्मादिं [illegible] गतः ॥ [illegible] रामः
राम [illegible] सेव्यमानं तदा [illegible]
[illegible] एवं वीक्ष्य तदा काको जगाम [illegible]

Indira Gandhi National Centre for the Arts

लकम्॥ तत्रापि नखितिं वक्रे पाशिनस्फुटहं गतः॥ छत्रस्लेन तेनापि सेव्यमानं च वालकम्। तदाश्चर्यं विलोक्याग्रजस्सुमाभंजनं पुरम्॥ रत्नदं प्रकीर्णेन सेव्यमानं तु [illegible] तेन तम्॥ क्षपाकरस्य नगरं वायसः त्रापवेगतः भोज्यमा[illegible]तु चंद्रेण रामं दृष्ट्वा पलायितः॥ अलिलोन गरं गत्वा रामं दृष्ट्वाति वेगितः उत्पपात ततश्चोर्ध्वं स्वर्गलोकाय वा[illegible]यसः॥ तत्रचाग्रे [illegible]वी क्षत बालकं खगः॥ सत्यलोकं मनश्च केगं तु पक्षी वि[illegible]शेयतः॥२०॥ तत्र गत्वाशि भुरामभंजनस्य निजसद्मनि॥ अजाधेश्च मुनिभिः पादयोः परिशोलितम्॥ सर्वं निरोध्य रामं तु नकृताविकृतिः खगः अलोकं पुनराविश्य चात्मानं दृष्ट्वोरखगः॥ रामं प्रच्छलत्वं वालरूपं वसुंदरम्॥ मतिं च कारराम स्यभयोयेने वजायते॥ इति ज्ञात्वा निजं रूपं वर्द्धयामास वायसः॥ सपंतुपति कार्यं दृतुं डोभयानकः॥ पक्षोचाति महादीर्घं पर्वतस्य वृक्षादको॥ पादावपि महादीर्घौ तालवृक्षोपमे हि॥२५॥ तयोमध्ये नखादीर्घो अंकुश॥ इव हंतिनाम॥ तदा गोमामसुते जाता श्चर्यस्मार वा हनम्॥ स्मरणाद्गमरवस्य संभ्र[illegible] योवनं कृतः॥ भुसुंडश्चं चु पभात्यांत तोऽधिकनताकृतम्॥ गरुडेनापि पुनः काकः पातितः प्राज्वीतलो॥ पीडां प्रापतः काको जगदाधार वाग्नात॥ वृक्षस्य तु काकस्य गरुत्मानाकरोह॥ तस्य चोपरि रामोन विश्वाश्रयहि पीडिते॥३०॥ तमुवाचाथ रामो वाकिं करवं त्वयारवगः॥ ॥सूत उवाच॥ ॥भुसुंडउवाच॥ ॥नमो रामभुसुंडोपि नम्य विष्टः स्तौ तु राम प्रचक्रमे॥ गरु द्दस्य स्याबाधारामेसत्य सत्मानतः॥ ॥भुसुंडउवाच॥ ॥नमो रामाय महते बालरूपाय ते नमः॥ अजस्य नवनीतं वाह्य वताताय तेनमः॥ जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिभ्यः सदाभिन्नाय तेनमः॥ योगाभ्यासाय योगाय योगरूपाय तेनमः॥ नम तेनमः॥ न[illegible]सायराम[illegible]से त्रहाय नमोनमः॥ नमो विश्वंभरायेति विश्वरूपाय ते नमः॥ केचिध्यायंति सारामज आभासयंति जाय शुद्धाय कुरु षायते॥ नमो

गर्द्धीनमीश्वरम्॥ अपरे पं विशंत्य पाहुं रामतामर॥ ज्योति[illegible] ॥ नपंक कोयिध्यायंति व्यापकम्॥ अपरे परमं गतीं नमीश्वरम्॥ अपरे तत्रारा श्वरा हाध्यायाति चेतसा॥ केचिद्दामिनोला क्रजहं त्वत्कावनं गताः॥ शंचनिमलीला दृभिर्युतम्॥ अपरे त[illegible] ॥ ज्ञानिनश्चापि ज्ञानेन व्यापकत्वं स्मरं पुता॥ भक्तागवतां भक्तामिन्नां तत्रत्वां भीष पश्यांत धनं नरं पंहि सत्व॥४०॥ लोकपाले युति राम वायुं जित्वार हाप्रभो तत्रत्वां[illegible] ॥ अपरे नियताहाराः स्वनातकमतं चत्वाम्॥ तयाः संमोहितां हितो जीमि[illegible]साहुतः॥ अपरे नियताहाराः स्वनातकम[illegible]॥ मायातेप्रवलीकारा मयया जातमिदं जगत्॥

४ ये च त्वां प्रपद्यंते तास्त्रयं भजस्यले॥ मायातेप्रवलीकाराम यया जातमिदं जगत्॥ तयासंमोहिता हितो जीमिन्त्वा॥ नचतेरमतेनित्यं दिव्यधामविनोदरः॥ ये च त्वां प्रपद्यंते तास्त्रयं भजस्यले॥ मायाते हि व्यंभाम इति श्रुतम्॥ नचत्वं रमसे नित्यं दिव्यधामविनोदर॥ वोममूढ मिति मन्यते॥ यत्र ते तु निजं स्थानं दिव्यं भाम इति श्रुतम्। नचतं रमसे नित्यं दिव्यधामविनोद्रः॥ वोममूढमिति मन्यते। यत्रते निजस्थानं हि व्यंभाम इति श्रुतम्॥ न च तेरम तेनित्यं दिव्यधामविनोदरः॥ तस्माद्धि ख्याभिर्भूतिः वोममूढमिति मन्यते॥ यत्र ते निजं स्थानं न जायते॥ तस्माद्धि व्यभिर्भूतिः अजायांसत्र पापाः सत्वंसाभावेन वर्जिताः॥ संको चोनविकाशश्च कुनिते षां न जायते॥ नैवैसू शांतिसंसारं तव येच्छानुसार अजायांस्त्र पापा॥ सत्वं साभावेन वर्जिताः॥ संकोचोनविकाशश्च कुनि तेषां न जायते॥ नैवैसूशांति संसारं तव येच्छानुसार सागीयते परमर्षिभिः॥ निष्कले नाहयोदेवानि लालेपार्षदा विभो॥ नैवैसू शांति संसारं तव चेच्छानुसार सागीयते परमर्षिभिः॥ निष्कले नाहयोदेवानि लाल्ते पार्षदा विभो॥ मोराम तव मंत्रं च तः॥ अजामाश्चेकपाद नजाय तेच इदं जगत्॥ येभजंते सदात्वां च जगते वां हि दूरगम्॥ मोराम तव मंत्रं च सागीयते परमर्षिभिः॥ ध्यानेनापि परं भोजहृदिचारोपयंति तः॥ अजामाश्चेकपाद नजायते च इदं जगत्॥ येभजंते सदात्वां च जगते वां हि दूरगम्॥ ध्यानेनापि परं मोजहृदि चारो पयांति तः॥ जीवन्मुक्तास्तु ते चांते लभंते परमं पदम्॥ कथमद्यैनदुःखेन पतितस्तदासीतो॥ जीवन्मुक्तास्तु तेचांते लभंते परमं पदम्॥ अहं तव पादाब्जं पीडितोहं दयेहरे॥ कथमद्यैनदुः ये च॥ ते नरंति महात्मानः संसारं दुःखसागरम्॥ अहं तव पादाब्जं पीडितोहं दयेहरे॥ स्वभक्तिर्दर्शिता राम खाच्चत पदाक्रमितो पिसद॥ दर्शनात्संमोहित्तश्च शल्कु त्वाः क वर्णी कृतम्॥५०॥ स्वभक्तिर्दर्शिता राम त्वयादर्शनिम प्रभो॥ सुच्यतां मुच्यतां राम दीनोहं करुणानिधे॥ अहो भाग्यं हि ने भरि पादस्पर्शो हितं किलः॥ त्वयादर्शनिम प्रभो॥ मुच्यतां मुच्यतां राम दीनोहं करुणानिधे॥ तदा रामः प्रसन्नात्मा भुसुंडं मुमुचे प्रभुः॥ भुसुंडः पुनरुवाच॥ ॥इति विज्ञापितो रामः काक न हतपाप्मना॥ तदा रामः प्रसन्नात्मा भुसुंडं मुमुचे प्रभुः॥ भुसुंडः पुन उवाच॥ इति विज्ञापितो रामः काकन हतपाप्मना॥ पुनः पुनस्तं तत्तो चोत्थारामस्य ह्रत्याय जत्याह चरणाहरे॥ मस्तके तु करं तस्य तदा रामो दध्ये दयान्वितः॥ पुनः पुनस्तं तं चोत्था रामस्य रुत्याय जत्याह चरणा हरे॥ मस्तके तु करं तस्य तदा रामो दध्ये दयान्वितः॥ गरुडोपि दयायुक्तो भुसुंडं वाच्यमत्र चरणयोः पतरे॥ पुनः पपात ताक्ष्यस्य पादयोः शिरसा खगः॥ गरुडोपि दयायुक्तो भुसुंडं वाच्यमत्र चरणयोः पतरे॥ पुनः पपात ताक्ष्यस्य पादयोः शिरसा खगः॥

Indira Gandhi National Centre for the Arts

स. पा. २

वीतः। उक्तिमा तच्छ्रुत्वा काकरामस्य वरप्रार्थकं। त्वयालं प्रीणितो रामो अहं चापि विशेषतः॥ यदासेतदहं काक
ध्यागमिष्यामि तान कुरु। रामतत्वाद्विविनासाचं पदं वनसुखगा॥ दिव्यज्ञानाव यंसर्वत्र चकसे नासंयोह्यजो॥
हरेरामस्य लक्ष नामाया स्पर्शनवि प्रते। अज्ञानी त्वां क्वा कापि दुःखहं कल्प॥ सर्व. रामतत्वं महद्गुह्यं जगतः
यशासनवा। इति लोका वदिष्यंति काको ज्ञानी महामतिः॥ अज्ञानं जगदत्यस्य बलात् येनेव हि... गमम्॥ ६०॥
य रामस्तनयो काकलोकं प्रसरिष्यति। गरुडेन ... ज्ञाने प्राप्तं क उत्तमम्। ॥ मुशुंड उवाच॥
पूर्वं तु हरिभक्ताय रामस्य दरणा चकाः। भविष्यति च ने भाग्यं यत्ते त्वं प्रागनिष्यति। कृतार्थो हं कृतार्थो
हं पादस्पर्शनतु काश्यप। आस्मिन् क्षणे मया देव ज्ञानं प्राप्तं च केवलं। रामस्य चरणांभोजं स्पर्शनेन विवस
रानते। सूत उवाच। विज्ञाप्य वंस काकुत्स्थ राम मय जनम पवित्र॥ श्रीभुशुंड उवाच। भो श्रीराम महा
भाग भक्तिं देहिहि निश्चलाम्। अनेन बालरूपेण सहाम... लेवसा॥ माया तव बलाद्राम यथा मोहव
शो मवम्। यथा न... ह्यये तथा मां त्वा विधास्यसि॥ लक्ष तव भक्तानां संगा मा मे भवेदव्ययं॥ तथा
कुरुष्व लोकेश देवेशनाथ त्वं मयतः प्रभो। यत्र यत्र रामभक्तं गेधुत न्वत्र ... मेंनु मातु से। सत्य पुनर्भवि
नेतत्स्मात्त्वंगोप्यम प्राप्ययो। सूत उवाच। यथा काकः प्रार्थितो रामस्तो मूर्धे मंदहास गिरा॥ भक्तस्य मो
हितो मत्त्यात स्वात्मनंच लोकस्य। श्रीराम उवाच। यथा ... तथैव भविष्यति। उपदेशात
त्वं ज्ञानं ... महात्मने॥ ७०॥ मायया तव ... भविष्यति कदाचन। आश्रमं तव माया न प्रभावं स्वं क
रिष्यति। हृदये ... निवास्यामि तेन सः। भक्तानां च संगं भविष्यति न संशयः॥ कृतं लोके

४०. रसं कृतनिश्चयः॥ विधि
नाक्रमुचर्य... मतच नु मेवाहि॥

पठिष्यंति मानवा लोकविचक्षणाः। तेषां वसकलान् कामान् ददामि न संशयः॥ भक्तिं मंपठे यत्र को ...
मनस्यथो॥ अवश्यं लभते पुत्रं ... महामते। श्रीसूत उवाच। वरं दत्वा तदा रामस्तत्रैवांतरधीयत॥
विसर्जितस्तु रामेण पक्षिराजो विनिर्ययौ। मुशुंडोपि निजं स्थानं प्राप्य तत्र प्रहर्षितः॥ ध्यायमानः सदा रामं
बालरूपं मनोहरम्। मुशुंडस्य शिवस्य च पिरामहंसा ... लसा। परपतं कृतं दारां ... पथरोचं
बालक्रीडामया नुष्यं वर्णिता मुनिसत्तम। अन्यानपि प्रवक्ष्यामि बालक्रीडां मनोहरम्। ॥ ...॥
श्रीमत्सो पाख्याने सूत शौनकसंवादे षड्विंशतितमो ध्यायः॥ २६॥ श्रीसूत उवाच॥ कदाचिद्रामचंद्रस्तु
बालरूपानु कौतुकात्। चकार विविधां क्रीडां मोहनाय च॥ १॥ भातृभ्यां सह पाणिभ्यां रिंगमाणो
यतस्ततः॥ मातरः प्रसमंस्था ... भावनानस्ते मणा बवात रक्षार्थं सततं॥ तांवूलभक्षणं
कृत्वा तथा शय्यां हिरण्मयं। बालक्रीडां चमत्कारं पश्यंत्यपि यतस्ततः॥ लेभिरे परमानंदं पूर्वं कृतं कोटि
भिः॥ चेटिकास्ते तदा बालान्न्यातभि महिताकुतः॥ रक्षशास्त्र जातिभ्यः पतनाच्च वेगतः॥ रामचंद्रतु कौ
शल्या बाले नंलि ... मुक्तः। रामस्य दक्षिणे बाहु पाणिना ... भामिनी॥ मातः ... सुमित्रा ...
बालसः॥ कारयंत्रः पुरतो वैकिंकिणीं पदे पदे॥ एवं भ्रातरश्चानुकूलाः लक्ष्मणाद्याश्च मातरः॥ लालयंति ...
कौशल्याद्यास्तु मातरः। कौशल्यापि महाराज्ञी रामं वा कृतं वेशयं। ... सर्वं सं ...
संमती॥ पंक्तिमुख बीक्ष्य ... मम प्रभाप्र॥ बंधूक सदृशीं जिह्वां मोक्षं ... सन्निभ ...॥

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

क

चनल्लादिष्वा वेद्द्नांलसमनम नो ॥ चिबुकं चालं पाखनासिकां शुकनासिकाम् ॥ तिलकं मृगनाभस्य वीक्ष्य भाले
स. पा. मुदान्विता ॥ चापं पंचशरस्येव तादृशं च कुटीद्वयम् ॥ आवर्तमलकं रास्यं ग्रीवायतमणिमौक्तिकः ॥ रामस्य तुंड
२८ ॥ तन्वी निरीक्ष्य चुचुंव समप्रणा किल चालितुल्मम् ॥ पुनः पुनः सा वदनं विलोक्य कंठे स्वकीये मिलितस्म वाल
म् ॥ श्रीरामवक्त्रस्य निरीक्ष्य शोभां तथा तृणं त्रोटयति स्म माता ॥ मा दृष्टिदोषा मम बालकस्य एवं विचारं मन
सा चकार ॥ कौशल्या भुवने राज्ञी संपूज्यते किल वै करा ॥ रामं तं कनिधा पालितालयामास एव ततः ॥ भरत
माता तनायभरतं नाजगाम ह ॥ सुमित्रा तत्र पुत्राभ्यां मा विहु नगामिनी ॥ अन्याश्च तत्र शतशो राजदाराः स
मायमुः ॥ अन्याश्च ज्ञातयः सर्वा दासा दास्यश्च नैकशः ॥ नरेश्वरा महाभागाः कौशल्याभुवनं शुभं ॥ क्रीडया
मास बालान्रूपपरब्रह्मस्वरूपिणः ॥ रामं कदाचिद्धात्र भरतं लक्ष्मणं क्वचित् ॥ शत्रुघ्नं च तथा राजा लालया
मास कौतुकी ॥ तस्मिन्नेव काले तु गंधर्वो विश्वावसुरिति श्रुतः ॥ आजगाम निजस्त्रीभिः संततः पुरं च भूपतेः ॥
२० ॥ भूपनाकार तस्य चनान्यथागमनं गृहे ॥ राजानं वर्द्धयत्वा तु तथा राज्ञी रनेकरा ॥ गह्णाम नाजितः सा
पतेनाज्ञलः स्थितो हि सः ॥ ॥ विश्वावसुरुवाच ॥ शृणु चरानशा लवास्य नो गुणगोरवाहृ ॥ विश्व
स्वधनं यस्य तस्माद्विश्वावसुरहं नृप ॥ अहं गुणेभ्यः कायेस्य सत्कृतो पर्यै चत्वारः ॥ इत्युक्त्वा वादयामा
स स्वहंगात्मरमा रकान् ॥ वेश्या स्कोशनुष्ठिरान्वीणा दीप्तितंत्रिकाः ॥ तालादिकान्द्वन्नांश्चैव तथा
धानं करा ॥ स्वयं तु वादयामास सुस्वरं परिवादिनीम् ॥ अप्सरस्तत्र नर्तुः संगे तस्य समागताः ॥

क७ ओ

नादकां स्म भगा यंति रघ्वादीनां च भूभुजाम् ॥ मोहिताः सकलास्सर्वे तासां गानेन तेजना ॥ राजा दशरथो राज्ञी
दासा दास्यश्च वालकाः ॥ अन्याश्च ज्ञातयः सर्वाः पक्षिणः पशवस्तथा ॥ जंगमाजंगमा याता जंगमाजंगमा
स्तथा ॥ कर्णपत्रैः स्थयः पीत्वा तेषां गीतामृतं तु ताः ॥ नाशकन्स्मर वेगेन चात्मानं प्रतिगृहितुम् ॥ बा
ला रामादयोप्येवं मोहिता गानपानतः ॥ मातुरंकात्तस्मुत्थाय गंधर्वांकं समारुहत् ॥ गाने सक्तो तु
गंधर्वो विश्वावसुर्महातपाः ॥ लालयामास बालौ श्व भाग्यं मत्वाधिकं स्वकम् ॥ नृपादयस्तत सर्वेषा
लान्वीक्ष्य मुदं ययुः ॥ ऊचुः परस्परं लोका गीतमाहात्म्यमीदृशम् ॥ बालानामपि मोहो भूद्दत्ते पार्श्व पुक्त कथा ॥ मा
तरस्तत्र तथा सर्वा हित्वा नृपाशान्यश्चानुवत् ॥ अथागच्छन्नृहपुत्रागंधर्वांकाच्च वेगतः ॥ स्तनं संभयंतु मां वा
त्वा विश्वावसुकरत गच्छत ॥ एवमाकर्ण्य तास्ता पिनचाजेस्त मातरः ॥ ऊनः पुनस्तत्स्थेर्य चा केलीनामकवा
राम लकाः ॥ नहा तु मातरस्था पि विस्मयं न यसुतत्सकाः ॥ राजा दशरथश्चापि नराः सर्वे च संस्थिताः ॥ सुत
उवाच ॥ कौशल्यात्मजजननी सुमित्रा लक्ष्मणप्रसूः ॥ गंधर्व भूषणतु प्रेम्णा बालकानां सुखाय च ॥ कौश
ल्यानुमि मोहिता तुः ॥ अनेन तिष्ठ गंधर्व बालकानां सुखाय च ॥ मानितः प्रीतियुक्तेन प्रयत्सानिर्दिपने
रमनि ॥ विश्वावसुरुवाच ॥ देवराजस्य चाभोग वैमानेन च पंक्तयो जिताः ॥ आज्ञां विनानतस्येव तव
गेहे वशे भमिः ॥ तमामंत्र्य पुनर्देवि गमिष्यामि ... शुभम् ॥ कौशल्योवाच ॥ इत्युक्त्वा ... गम्यतो दे
वनं दत्त्वा पुनरा जजा ॥ ४० ॥ बालकानां सुखार्थं नः शक्तस्तां नमिषिध्याति ॥ केकयी च तदा श्रुत्वा गंध

स.पा. २९॥ वंशमनंदिवि॥ शुकोपचसरोमध्येविश्वावसुं जगाद्य॥ बालकान्मोहयित्वा नः कुत्र यास्यसि कृतव॥ इंद्रोस्मा पे.
कंदहेगातुं त्वांमि पिष्यतिनो कृतः कदाचिद्धमदाविद्योनिषेधं कृतेतव॥ तद्वाराद्योहि वानो : पीडितो
धः पतिष्यति॥ वाक्यमुक्त्वा तावालाजगदेरपतिंपति॥ चतुर्वर्णं समानीय प्रक्षिप्यंत पतेः पुरः॥ के
केष्युवाच॥ वायापत्रं समानं वेदना कवयेनच॥ गंधर्वा यथातेछन्तथा कुर्मश्चिरं जह॥ वाक्य
राज्याः समाश्रं त्यतथाचकृतं तद्भुसं॥ इत्यापत्रं समावध्यउपस्पृश्य जलं शुचि॥ चापं पाणं समाधत्त
पठित्वा मंत्रमुत्तमम्॥ समासवाणं लग्नः स्वर्गलोकायमन्वितः॥ सभायां हूरिहाद्ये मंचस्यक्षणात्स्वर्ग
जगामसः॥ शक्रस्य चपतातास्तुकराणां पश्यतां सताम्॥ वाणा स्वर्राजलोक्या शुवि ज्ञायन्दपतारि
६ शुभ्रं॥ वाच्यामामसपत्रं तु वाणादुत्पन्नशान॥ अतं तं किल नीतं गंधर्वाणां नृपराजं॥ ५०॥ ज्ञा
त्वानिवेदयामासकृकेय्याः कोपकारणं॥ देवभ्यो पुनरुहामानुवाक्यमूचे विदं कपः॥ कदाम या
निषेधः कृतः यस्य कृतः करः॥ वयं वनस्य चाज्ञायां सदावतां महर्षिभो॥ राज्ञोहि मुनवीर्य गृहे
त्वेभ्यो नो भयं नहि॥ तस्य चाज्ञां कथं हन्म मापेष्याविगरीयसीम्॥ परंतु केकयीपुत्र्या प्रीतिं नो
जानतीन्नुसा॥ अपराधं विनां ह्रीपल्कथं नावबद्धिवः॥ पुरुषस्य कुल दास्येरानराज्येन संशयः
यदारामस्य राज्याभिषेकं तु प्रारभिष्यति नृपातः॥ ५५॥ तथाथ रावणस्याहो राज्यभंग महोत्सवे॥ राज्य
भंगं कारिष्यामि रामस्य परमात्मनः॥ तस्मिन्नवसरे वागोर्के केय्याः कोप कृपया॥ अवश्यं तस्या॥ २६
म

सर्गस्या

वाण्या यं जमायोजया॥ मताम्॥ कथयित्वा नै देवेभ्यो पाकशासनः॥ दूतं वस्रेषयामास यो योग
जसन्निधौ॥ दूतो राजानमभ्येत्य संदर्शन मुनिहृद॥ तथाय कथयामास गंधर्वाणां मतामितिः॥ ॥दूतउवा
च॥ श्रूयतां राजशार्दूल वाक्यं नो वमपार्तिनाम्॥ इंद्रवाक्यं वदामि त्वां येन प्रीतिर्भवेत्तव॥ ६०॥ इंद्र
उवाच॥ वयं देवाश्च गंधर्वास्तथाह्यप्सरसां सुरा॥ तवचाज्ञां प्रतीक्षा मोहिवाराघोनराधिप॥ सर्वेत्वं
द्रौ या गंधर्वा आज्ञां कस्य प्रतीक्षभो॥ मंजुघोषादयः सर्वा वसं॥ तव वेश्मीन॥ यदि चाज्ञा भवेद्राजन्द्र
रपालाभवेमहि॥ सूतउवाच॥ वदंतमवदत्तं तु मघोनो वाक्यमुत्तमम्॥ राजा दशरथः सम्यग्दूतं श्रा
द्धसन्निव॥ श्रीदशरथउवाच॥ भो दूत वदता श्रेष्ठ वचसा तोषितोस्म्यहम्॥ इंद्राय प्रणतिं ब्रूहि ग
छितो हि ममाज्ञया॥ सतेवालाक्स्वदोमाश्च पो प्यारस्पास्त्वयाचवे॥ औ वयावल्क्यौ नमुनाहिमदर्क
ते वाचयोः॥ येवरास्कपतौले वानुद्धि नीतस्येन संशयः॥ इत्युक्तो राजराजेन दूतो हृतस्तथा वदत्॥ इ
द्रोपिमुमुदे रविप्रयच्छत्पाश्रयतांकथा॥ इति ज्ञात्वातु गंधर्वा विश्वासुरुहारधाः॥ रामं समर्प
यस्ताद्ये स्वकीयां काकुहृर्यतः॥ पुनेगातं समारभबालकानां सुखायच॥ गायंति नृत्यंति वदंति के
चिन्न्हंतिचास्ये परतीमकानाम्॥ गंधर्वराजेन गुणैः स्वकीयैः संमोहितास्तत्र जनाश्च सर्वे॥ स्व
सहदाशरथिश्चरामं गंधर्वराजो युवतिभिरित्थम्॥ गानेश्चनृत्यैः परितोष्य बालान्रुतेभेमुदं समपाते
नामनि त्यम्॥ ७०॥ ॥इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे सप्तविंशतितमोध्यायः॥ २७॥
श्रीसूतउवाच॥ एकदा च महाराज्ञी कौशल्या राममंगुता॥ अदृश्य मान्हरण्यौ प्रदातभिः परिवारिता॥

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

म. पा
३०

तत्रागत्यांगनौके तु रामं कृत्वा तु भामिनी॥ स्थिता सा मुमुदे तीव रामसंन्यस्तमानसा॥ नि[illegible]धिता भाद्गिरिहस्य
तस्थौ मम तु तत्र वै॥ तथैव राम मातुर्वै राम स्नेहस्य बंधनं॥ एतस्मिन्नंतरे राजा कर्मिमंत्रान वने विशत्॥ त
त्र पुत्रौ समालोक्य मुमुदे मानसे स्वयं॥ ४॥ कर्मिणा राजराजौ तु राजा तं प्रत्यपूजयत्॥ पुष्पांजलिं महा
प्रभ्यात त्यक्तादि ममहर्षेः॥ राजानं च विजानातु लक्ष्मणं समवेक्षयत्॥ तथा वा मतु शत्रुघ्नौ तमामुदिर्ववि
लोकयत्॥ कौशल्या चादिका का चा[illegible]त्वात्तां तु मुदं ह॥ के नाव कारणनापि सुमित्राभवनं गता॥
तत्र राज्ञा न मासीनं कालवानं सुता निता॥ सार्धं कर्मि च याते तु हसंतं वीक्ष्य लज्जिता॥ परावृत्य तु मित्रा
याभवनात्स सन्निधौ॥ आगम्य ददृशे तौ तु लक्ष्मणं शत्रुसूदनम्॥ संदेहं परमं प्राप तत्र तत्र च बालकौ
वीक्ष्य बालौ पुनस्तत्र जन[illegible] क्रीडितौ॥ राज्ञो केवालकौ वीक्ष्य कौशल्यायां पुनरागता॥ पुनस्तौ ददृशे
तत्र कौशल्या निकटे स्थितौ॥ पुनस्तत्र पुनस्तत्र भ्रममाना पुनः पुनः॥ एवं विंशति वारांश्च ददृशे विस्मिता तु
तौ॥ आगच्छंतीं तु गच्छंतीं ददर्श नृपतिः स्वयम्॥ शीघ्रमायासि यासि त्वमितस्ततश्च भ्रमसे हो॥ माहितां
[illegible] नाम सुंदरि॥ राज्ञा च प्रोक्ता बाला लज्जया वोडता न वद॥ उनस्त्र पुनस्ते राज्ञा वै पृष्ठा
चा सा च वीक्ष्य [illegible]॥ २५॥ तु दस्यैवाच॥ भयात्स्वत[illegible]
लज्जितास्मि [illegible] तवाप्यतः॥ सूत उवाच॥ आज्ञाप्य [illegible]
कथं च लुंठती॥ राजा न च सुमित्रा च बालकौ वीक्ष्य [illegible] दस्यैवाच॥ इमौ च बालकौ राजन्
सूदनलक्ष्मणौ॥ कौशल्यांके मया दृष्टौ [illegible]स्यानिकटे स्थितौ॥ अनेनैव तव बालकेवे व तौ तिसुमनाहसा॥

मं

तत्रागच्छामि तत्रैव राजन्नायान्ति चक्षुषे॥ संदेहं परमं प्राप्ता पुत्रौ वीक्ष्य तवाधुना॥ वाक्यं निशम्य कैकेय्या राजराजो
महामतिः॥ २॥ निशम्य वाक्यं कैकेय्या अलभद्विस्मयं परम्॥ ययौ शीघ्रं तया सार्धं कौशल्याभवनं नृपः॥
किमेषा जल्पतीत्यूनं मम विस्मापनं वचः॥ तत्र गत्वा नरेशोऽपि बालनौ ददृशे सुतौ॥ क्रीडितौ राम चंद्रे
रामस्य मित्रा तत न यो कृतौ॥ तस्मिन्न देहली तिं च कौशल्याय याति [illegible]॥ गवाक्षे च मुखं कृत्वा कृ
मित्राभवनं नृपः॥ विलोकया मास स्थितौ क्रीडितौ जननीयुतौ॥ भवने राम मातुश्च स्थिति भाम वने
मित्राभवनं नृपः॥ विलोकया मास स्थितौ क्रीडितौ जननीयुतौ॥ विचार मकरो भूप श्चेत सा स पुनः पुनः॥ य हा तु
पुनः॥ आश्चर्यं परमं लेभे तथा च ततः पुरेण वा॥ विचार मकरोद्भूप श्चेतसा स पुनः पुनः॥
निर्गमं कर्तुं नो शशाक महीपतिः॥ आकारयद्गुरुं राजा वशिष्ठं जपतां वरम्॥ आगतस्य वशि
ष्ठस्य राज्ञा संपूजितो विशात्॥ पप्रच्छ च गुरुं राजा महलं लाभं निधिम्॥ कारणं बालकानां
तत्र विलोकनात्॥ सूत उवाच॥ श्रुणं ध्यात्वा वशिष्ठस्य बालानां चरितं धिया॥ स्वस्थे
चत चतत्र विलोकनात्॥ सूत उवाच॥ श्रुत्वा ध्यात्वा वशिष्ठस्य बालानां चरितं धिया॥ असंख्या
छाया चक्री जैति बालाः नौ चरीश्वराः॥ एकधा दशधा चैव सहस्रं कोटिधा तथा॥ असंख्या
तानि रूपाणि ह्येते यो नहि संशयः॥ ३०॥ न पश्य नहि व[illegible] व्याशि सूनां चरितं मया॥ विज्ञाते
दैव वेत्रूनं तदानेना ददर्श सुरत्नम्॥ चिंते हे वं विचार्य्य एवं प्रोवाच नृपतिं मुनिः॥ वशिष्ठ उवाच
श्रूयतां वचनं मे नृगंधर्वेण कृतं त्विरम्॥ विस्मयं ते यथा राजन् गांधर्वं कर्म चेदृशम्॥ बालकौ
न तुमित्रायाभवनेति छतः स्मरः॥ परं तु तव मोहार्थं गंधर्वेणात्र दर्शितौ॥ आकारयत्तु गंधर्व प

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

अ० पा०
३

रिदृष्ट्वा महेच तम्॥ आगतो मुनिना राजा गंधर्वं समुपाहृत॥ स्कंधयावलिकां तस्य चागतस्य विलोकय
तदा तदा तनुजः सेनानां कौ वीक्ष्य सर्वतः॥ गंधर्वोपि न जानाति रामस्य चारितं त्वहम्॥ इत्येवं वदतः
लस्य तनेरा शक्यसन्निभे॥ न परस्परं कटे बाला वंत निजतां ततः॥ सुमित्रा भवनैतो च यथा भ मेवचनं कुरु
तिष्ठतः पुनः॥ वशिष्ठेन तु तपो दृष्ट्वा मायात्वयानघ॥ यथा वचामि राजं तथा कुरु वचनं मम॥
राम लक्ष्मणेनापि राज्ञः क्रीडन्मंदिरे॥ भरतो रिपुहंता च पापघ्नः शासनात्ततः॥ नक्षत्राचक्रम
त्वेवं तव राज भविष्यति॥ ४०॥ सूत उवाच॥ मुनेर्वचो मा कर्ण्य तथास्थितेन पोऽब्रवीत्॥ इत्थ
मुद्दिश्य राज्ञा नेजगाम मुनिपुंगवः॥ गतेषु॥ तदा राजा स्नानं स्वान कृत्वा पुनः॥ आहूयामास
सा तूर्णं कौशल्या पत्रति क्षणं॥ बध्वा ... हृदा ज्ञानं सा तु भामिनी॥ सुमित्रोवाच॥ आ
सात्वर्णं कौशल्या यच्चाति ष्ठः॥ वध्वाः ... लिरवा चेदरा नानं सा तु भामिनी॥ राजोवा
गतास्मि महाराज समाज्ञाप्य त्वमद्य हि॥ पतिनारायणः साक्षात्तवाज्ञा मम सर्वदा॥ राजोवा
च॥ कौशल्ये प्रांगणे रामो लक्ष्मणेन च क्रीडतु॥ तथैव शत्रुहा॥ भरतस्तेन क्रीडतु॥ यो
मोहो या न जायते गंधर्वेण कृतामनः॥ स्नानं नावाप॥ सर्वं भवतु भूपाल बालकोमम तवानुगो॥ लक्ष्म
ऊकावेवं सीमनात्तु प्रविवेश सुमंदिरम्॥ नित्यं निषत्तु चो स्थितः॥ प्रातः कालेतु मातृधाः॥ रामलक्ष्म रा०
णां राम लालित्यं शत्रुघ्नं भरतं तथा॥ प्रेषयं तौ महाभाग सुमित्रापति देवतां॥ एवं पुत्रा ग्मेतु ते षां ३१
गेनाथ भरतः शत्रुघ्नाय॥ विधि करुत्यु भोजनतानेदमारको॥

तु बालका नौ बभूव॥ इतः परं रामस्य बाल चारित्रमद्भुतम्॥ वर्णयाम महापुण्यं श्रोतॄणामघ
मोचनम्॥ ५१॥ इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे द्वाविंशोऽध्यायः॥ २२॥ सूत उवाच॥
गताहशरथो राजन् मंदिरं हर्षनिर्भरः॥ रामं चौकोति बालकं श्यामकं द्विगवियहम्॥ पाद्योः पादकटकं ध्याने
नागन् पुरम्॥ स्वर्णमिश्रेणग्रथितां च मेखलां कटिकाम्॥ करयोर्वलयं दिव्यं रत्नराजिविराजितम्॥ अंगदे च
भुजामध्ये रत्नरत्नविनिर्मितम्॥ कंठे च कंठिकां रत्नो नानालिहरत्नेन शोभिताम्॥ तथाहृत्पिनरवं च को ऊँ
चनेन परिष्कृतम्॥ गजमुक्ता च नासायां कर्णयोः कुंडले शुभे॥ अलकैरावृतं वक्त्रं बिंदुना चांजनस्य च॥
इदृशं बालकं चांके कृत्वा राजा चतस्थिवान्॥ चामरैर्वीज्यमानश्च जनैः कृतिपयैर्वृतः॥ रत्नालंकार
धरं कांचित्कस्यचित् सुवंदिनः॥ अहर्निशं तत्स्वकीये च राज्ञोके दृष्टशोकतम्॥ दृष्ट्वा दृष्ट्वा पुनर्दृष्ट्वा मोहि
तासावभूव ह॥ विसस्मार तदा बालं देहं गेहं च सुंदरं॥ पतिता सा पृथिव्यां तु सखीभिः परिवारिता॥ मुहुर्हृ
कांच कारा सुनि मग्ना च पुनः सागरे॥ व्यजनैर्वीज्यमानापि तथा लेभे न चेतनाम्॥ यथा कथंचित्सा बाला चो
त्थिता व्रीडिता भवत्॥ १०॥ सखीभ्यो वर्णनं नैव चक्रे रामस्य सुंदरम्॥ पर्यंकेशयनं चक्रे सा तत्कालं च
जलं तथा॥ ध्यायती हृदये चैव रामो केकथमा विशोत्॥ यदा रामोमम सांकं तुस्वयमागत्य क्रीडति॥ अं
हृदये ... भुंजे तदा नूनं ... ज्ञाकालं च तथैव हि॥ ध्यायती ह्येवं रामार्थं वरवर्णिनी॥ पर्यंके पतिता ह्येवं जनने ह्
तासु दुःखिता तां तस्याः पतिस्तु नाम्ना वै वीरसिंहो रघूत्तमः॥ चिकित्सां कारयामास भार्यायाः परमोषधैः॥
दुःखितयाच तस्यां वै राजा दशरथः स्मृतम्॥ प्रासादं च पुनर्गत्वा कौशल्यायै समर्पयत्॥ कैकेय्या भवनं
प्रसज्ज मनरो त मः॥ दुःखं रन्नकलाया स्तु कौशल्या सुश्रुवेतदा॥ गोत्रस्य गोरवाच्चैव तथा संबंधे

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

च

मात्मनः ॥ दुःखितां दृष्टितु राज्ञीरामेण सहनिर्ययौ ॥ हर्म्यान्निकटे तस्याः पश्यामेव विनिर्गता ॥ ईश्वर्यं च परित्यज्य वीरः
पा. ३२ सिंहस्य गौरवात् ॥ राज्ञो वकुमतत्वाच्च भवनं प्रापुतस्य वै सर्वाणि नविश्रमा पुत्रो राज्ञीं ददर्श सः ॥ वीरसिंह
सिंहस्य गौरवात् ॥ राज्ञो वकुमतत्वाच्च भवनं प्रापुतस्य वै ॥ महाभाग्यंभवभूरिन्न पा. गच्छति वेश्मनि ॥ अंते
उवाच ॥ आगम्यतां महाराज्ञि किं कारणं गतासि इह ॥ २० ॥ महाभाग्यं भवन्नूरिनपा गच्छति वेश्मनि ॥ अंत
उवाच ॥ आगम्यतां महाराज्ञि किं कारणं गतात्विहम् ॥ २० ॥ ॥ दृष्ट्वा रत्नकलां राज्ञी पर्यंकाच्छीघ्र
४ श्व पुरे प्रवेशयामास यत्र ॥ मानिता वीरसिंहेन कौशल्या तां ददर्श हि ॥ दृष्ट्वा रत्नकला राज्ञी पर्यंकाच्छीघ्र
मुत्थिता ॥ निकटे स्थापयामास सासने पर मोदिता ॥ अतशीपुष्पसंकाशं राम चांके निरीक्ष्य सा ॥ दुःखं पलायि
तं तस्या राम चंद्र प्रसादतः ॥ दुःखेरत्नकलाराम करौ पासार्थमोहिता ॥ मम क्रोडं त्वमागच्छ दुःखशीघ्रमपाकुरु ॥
रामो नारायणः साक्षात्तस्याः कामस्य पूर्तये ॥ स्मित्वा तत्क्षणं तस्याः क्रोडं समारुरोह तु ॥ पस्पर्श बालसा बालं ॥ २७
बालं मत्वात्मजानि जन्मा चुचुंब आननं मातु कंठे कृत्वा च बालकम् ॥ घ्राणं चकार मूर्ध्नि श्रीरामस्य परमात्मनः ॥ २७
रामस्पर्शेन ये जातं कृत्स्नं वचनं दुर्गमम् ॥ मनसा प्रार्थयामास वै कुंठचरणांबुजम् ॥ अहो दैव महाविज्ञा पुत्रं
देहि मम दृशम् ॥ राम स्पृष्ट्वा पुनः रत्नकलायाः कृदरे याता च राम तः ॥ कौश
ल्यापि प्रज याशासमालयाच्च हृदने न मा ॥ ३० ॥ रामहंसे महाररत्नम पश्यामास भामिनी ॥ कौशल्या रत्नकलां नीत्वा
वीरसिंह बधूं तदा ॥ जगाम स्वगृहं राज्ञी रामेण सह हर्षिता ॥ न ज्ञातं केनचित्तस्याः कारणं कस्य दुःखयोः ॥
श्व रामं विना महाचित्रं ज्ञातुं शोकेन कश्चन ॥ वाल्मीकिर्मुनिर्वेद रामचंद्रस्य चेष्टया ॥ वक्ष्ये रत्नकलायाश्च
रितं परमाद्भुतम् ॥ ॥ इति श्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे रत्नकलाचरिते ॥ शौनक उवाच ॥ इतं रत्नक
उवाच ॥ वाल्मीकिश्च महाभाग श्रुतं तच्च न तु ॥ मुकुः पिपासा भक्त्या लोकेदृशे कर्णामृतं ॥ रा.म. ३२
कथा पाल्कमस्य कथयमाचिरं ॥ रामार्थीक कृतं कृतं तपतास्यां महामुने ॥ स्वभावो रामचंद्रस्य कल्प
वृक्षवतो यथा ॥ प्राधितः पुत्रभावेन तस्याः पुत्रत्वमागतः ॥ कौशल्या निरानंदं तस्याः

न
वशगः ॥ मया पृष्टं त्वमाख्य चरितं तु हरे रिदम् ॥ श्रीसूत उवाच ॥ शृणु शौनक वक्ष्यामि गुणातीतगुण
मनुपम् ॥ रत्नाकलका वेदाख्यं पठति सह महामुने ॥ कथं रामो भवेत्पुत्र आवयोर्धर्मनिष्ठयोः ॥ अने
के ने वि विचारेण व्यतीतानि दिनानि ह ॥ इच्छया रामचंद्रस्य हृदा तेन ज प्रेरितौ ॥ जग्मतुश्चाश्रमं तौ
वशिष्ठस्य रघावितौ ॥ आश्रमान्त वशिष्ठस्य हृदे स्थाप्य रथानि नमः ॥ वशिष्ठ चरणौ [redacted] दु
खुसमीपे जग्मतुस्तदा ॥ वशिष्ठ शिष्यो नाम्ना तु विख्यामित्रो बहिस्थितः ॥ आश्रमाच्च तदा दृष्ट्वा पादौ
जगृहतुर्मुनेः ॥ दंपत्याकृतवंतुः ॥ स्वामिन् रघुपते तु संप्राप्ता गुरोः संदर्शनाय वै ॥ आज्ञा तस्य प्रतीक्षा
मनौ निवेदय वा णतोः ॥ १० ॥ विश्वामित्र स पार्श्वं कृत्वा बस्थाप्य तत्र तौ ॥ कथयामास विश्व
तयो राजमनं गुरो ॥ वशिष्ठः श्रुत्वा यदुको हरिस्मरण प्रेरितः ॥ आहूतौ तेन [redacted] शीघ्र निकटे त्वा वे
मनोज्ञं यमम् ॥ विश्वामित्रेण तौ नीतौ गुरुणा प्रेरितेन वै ॥ तौ दंपती महाहृष्टौ जग्मतुर्मुनिसं
निधौ ॥ गुरुं दृष्ट्वा च तौ प्रेम्णा ववंदाते पदौ मुनेः ॥ गुरुणा च शुभाशीर्भिर्दत्ता गच्छतां तत्र स्थि
तौ ॥ अभ्यर्थे च्छया तौ तेन वशिष्ठेन महात्मना ॥ पप्रच्छ कुशलं तौ हि वत्स समस्तं वार्षिणा ॥
वीरसिंह उवाच ॥ सर्वं च कुशलं नाथ गुरोः ये प्रभवाद्दशा ॥ कोऽपि न मम मुत्थ न धर्मेण वत्स
लभ्यते ॥ सूत उवाच ॥ शिष्यात्मक पत्नि चिन्ता यांग दांजातायत लनतः ॥ वशिष्ठस्य मुने कांक्षु
शिष्यः प्राप्तौ पुनः ॥ वशिष्ठ उवाच ॥ किमर्थमाश्रमे प्राप्तावत्र नमभि यौ ॥ कथ्यतां

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

रा॰ पा॰
३०।

यामि तर्ल्लि वर्षं देहे मा मनः कृथाः॥ रत्नकंठोवाच॥ नानासि त्वं व्रतं वर्षयोसंकल्पं मानकोऽहमः॥ किमर्थं पृच्छसे त्वामिन्द्र
नशक्तो कथितुं त्वयि॥ इंद्र उवाच॥ क्षणमात्रं मुनिस्त्वं ध्यानान्मितो चुनः॥ कालक्रमात तु मामनस्त्यादि वर्षंहुवन
मस्यवकल्पत्र पणमुनिनादृशा पुनः॥ सर्वं तत्ते विदि ज्ञातं भविष्यं तत्र कर्मचा॥ ततज्ञात्वा मुनिस्तूर्णमृषे रत्नकंठो मुनिः॥
वशिष्ठ उवाचा॥ शृणु रत्नकंठ वाक्यं संकल्पस्य मनोहरं॥ त[illegible]क[illegible]वकुर्वाद्य सोसिद्धकं भविष्यति॥ गच्छ तं तु उवाचत
चयत्र नारायणो मुनिः॥ लोकानां स्वलयजानितपं तत्पुरुकदारुणम्॥ सेवते नारदो यस्य पादपद्मं च नित्यशः॥ नाम्नाक
लापग्रामकविख्यातो जगतीतले॥ बदर्याख्यानतोयंते जनन्या तेरजनीः॥ वसंति मुनयो यत्र रातर्षीणाकद
बकम्॥ तत्र गत्वा जगन्नाथमाराधय तत्दुःखमु॥ जये मासि मासि तपश्च नवमी पक्षद्वादशी॥ पुनर्वक्षयुता वेदयुवा
स्यांकिनतामितः॥ निराधारोगे च वर्षाणि सप्तमतं तलगायिनो॥ तापमोकिल वार्द्धानां ये वानीचे वर्षाषक॥ भवतो
नुफलाहारोगे कायक्लेशरतो पुनः॥ निद्राजागा मर्चयस्यनिधि नाप परायणा॥ अतशीपुष्पसंकाशं हृदि भुजेश्चतुर्नंदन
मा॥ ध्यायेंतो मनसा चैवं लभतां पुत्रमीश्वरम्॥ ३०॥ व्रतेनन वमौनो तु तपसा दुर्घटेन वै॥ द्वापरांते युवां जन्मान्यलभ
॥[illegible] गो कुर्वन्पुनः॥ वीरसिंहस्कनंदो वै यशोदा भवमत्रियम॥ रामाख्येन रूपेण पुत्रत्वं च भविष्यति॥
इत्युक्तो मुनिना तातं तपसे दो च भवतु॥ तं प्रणम्य च आज्ञाय मातृपितृ स्वगृहं पुनः॥ आहूय ब्राह्मणान्नृपस्वी
सथामागाध बंदिनः॥ अश्वारूढा रथारूढा हस्तीरसि तो विचक्षणः॥ स सं[illegible] दत्वा तु विप्रेभ्यो धरा
वृत्तिकरोमपि॥ दृष्टदानं च गोदानमन्नदानं मनरापि॥ संतर्प्य च यथान्यायं ग्राममकरोन्ततः॥ अयाध्यावा
सिनः सर्वे दंपती हृष्टांगतौ॥ मातुलाद्युलदंतं परित्रः सुसमं ततः॥ ब्रह्म च पथिरो तो वैजगाद वचनं नृपः
न॥ श्रुत्वा धरा वृभौ॥ दर्व्यं गुरवे दत्वा राजानं प्रापतुः पुनः
राज्ञा संभाषितौ तौ च

नतामशरथ उवाच॥ धन्योऽयुवां महात्मानौ कुलतीति करो मम॥ रघूणां च कुले जातौ ताले पारी तिलकं वे दृशौ॥ जन्यार्थमना
मानंद स्याहित्वां बनेनम्॥ जगत्सुर्वे महात्मानो युवाभ्यां तु तथाकृतम्॥ ४०॥ नापवीक्ष्य तां कौच दृदशंग चरितान्कृता॥ ग
स्यतां गम्यतां तत्र मा विलंबं क्रियतां मम॥ तस्मिन्सिंहासने योर्यक यात्रामंगं करोति च॥ गौरवेपन्यतेमूढः लोकपितृहिताय
दैः॥ तत्र गत्वा जगन्नाथमाराध्य यमहामते॥ नारायणात्क विश्वात्मा लिप्सांते प्रर्थयिष्यति॥ दंपत्यावूचतुः॥ एवं भवतु
भोराजं[illegible]लमवा क्येयथार्थतः॥ चक्रतुर्गमनायैव राज्ञा चानुगतौ पथि॥ राजद्वारे सर्था प्यन्यैः संसक्तौ सयतुर्न
नमः॥ विनिवार्य्य ततः सर्वान्नृपतितौ तेश्वराजितान्॥ आश्रमं तु हरेः प्राप्य मुदितौ तौ बभूवतुः॥ उषित्वा तत्र तौ
वर्षाणि न क्षमी व्रतपरायणौ॥ तीर्थस्नानरतौ तौ च तपध्यानपरायणौ॥ एवं च कुर्वतोः स्वैरमेकादश समाययौ॥
कायक्लेशं च कुर्वाणो रामं सन्यस्य मानसौ॥ तदा रामः प्रसन्नात्मा दर्शयामास स्वां[illegible] तनुम्॥ वरं ब्रूहि वरं ब्रूहि
तुष्टोऽहं तपसा च वाम्॥ सूत उवाच॥ वाक्यं निशम्य राम[illegible]स्य द्युमते ते नवर्मिचितौ॥ प्राह तं राममेवं हं चगिरा
गद्गदया च तौ॥ तयोर्वाणी तु जिह्वा चानुबंध रामप्रेरिता॥ ५०॥ दंपत्यावूचतुः॥ एकादशसमा सल प्रतं तपः
परम दुष्करम्॥ तावत्स्मरिमितं राम त्वाबयोः स्वं गृहे वस॥ पुत्रो भूत्वा न जानीम [illegible]स्तत्वं ते भरताग्रज॥ अप
रामउवाच॥ एवं भवतु वो पूर्णः कामः सं प्रयतां युवाम्॥ एकादशैव वर्षाणि निवासिष्यामि ते गृहे॥ द्वापरांते कु
कुंठे यास्यथः परमाद्भुतम्॥ यं प्राप्य न निवर्तेते [illegible] संसारमसुमंसकौ॥ इत्युक्त्वा तु गतो रामः आत्मनः
दिशम्॥ तौ तु देहं परित्यज्य विकलौ कंचन जग्मतुः॥ द्रोणो धरेति जज्ञाते देवलोके पुनस्तौ॥ तत्रापि तस्य
र्गच्छतौ ते पार्थ परमं तपः॥ अजेनेति वरो दत्तो हरिः पुत्रो भविष्यति॥ इत्युक्त्वा च पुनः स्वर्गे भुक्त्वा भोगानि जो

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

र्जातः॥ गो[illegible]कुले च सहाम्लो यशोदानंदस्य च॥ अपरां ते महात्मानो वसुदेवसुदेवकी। मथुरायां तयोर्जातो हरिःस्व
तोलक्ष्मणाग्रजः॥ आत्मनो वरदानाय वराच्चैव तथाविधैः॥ पितरौ च परित्यज्य लक्ष्मणप्रराघवः॥ बा
सनक[illegible]रामेन दशरथमनिनाथवः॥ वीर्याणि त[illegible]स्य गुणिनि यथा रामस्य संति हि॥ ५०॥ रामस्कंद
णरामत्रपणमाभवें॥ तयोर्भेदं न कर्तव्यं कृत्वा वै पापमाप्नुयात्॥ अनेन कारणेनैव द्वेधैकाद्दशम
हरिः। उवास गोकुले कृष्णो मथुरायां ततागतः॥ मयाते कथितं सर्वं राम वृत्तांत शौनक॥ स्रगु यात्कीर्तय
त्वपि पापस्य नित्य कृतस्य वै॥ ८३॥ इति श्री सत्यापाख्याने सूतशौनकसंवादे त्रिंशत्तमोध्यायः॥ ३०
श्रीशौनक उवाच॥ यत्त्वया वर्णितं स्वामिन्नवमीव्रतमुत्तमम्॥ माहात्म्यं त्वं तु मे ब्रूहि नवम्या विधिपूर्वकम्॥ कस्य कस्य विशुद्धिश्च
नवम्याश्च व्रतेन वै॥ मनोनत्यपतमत मिहा राम कथायतः॥ श्रीसूत उवाच॥ श्रूयतां भो द्विजश्रेष्ठ सेतिहासं कथानकम्॥ यस्य
श्रवणमात्रेण राम प्रीतिश्च जायते॥ पुरा त्रेतायुगे ब्रह्मन्महेंद्र गिरिसत्तमे॥ अगस्त्यस्य कृत पम्ते प पर्वतं मुनि सेवितं॥ यस्मि
क्षा महा दीर्घा स्त्रिंचिरी काधवा स्तथा॥ कपित्थाश्च बल्लाश्च वजंबु वृक्षा सति दुकाः॥ बिल्वानि वास्तथा चोचे वंदृच्यी क्षा
भयामताः॥ खर्जूरा मातकव्राताः पारिजाता दयो द्रुमाः॥ पनसाः कोविदाराश्च सरला देवदारवः॥ पाटलाश्च पकाश्चैव नाग
चंपादयो द्रुमाः॥ एतैरन्यैश्च वृक्षैश्च शोभिते पर्वतोत्तमे॥ महेंद्रे च तपस्ते पे घ्नगत्यो भगवानृषिः॥ महामहाशिलायत्र कृता
भिः परि गुंफिताः॥ यस्य शृंगे घना वासं कुर्वंतिस ततं घनाः॥ भानो मार्गि समारोढुं पुनर्विंध्यस्त्वोत्थितः॥ प्रभाभिश्च मणीनां
तु महादीप्तो व भूव यः॥ १०॥ लतानां च प्रतानैश्च वेष्टितः पुष्पशालिभिः॥ नगोत्तंयस्य शृंगेश्च भुवं पादैरभिश्रितः॥ सर्वलाप्य
यथा व स्फलता पर्वतसत्तमः॥ पुष्पेश्चामतरोत्थैर्यः फलिपत्रमारकोनगः॥ वल्लभश्च यत्र न घस्कचा वरोहंति भूतले॥ पितु
रंका यथा कन्याः पीतं सिंधुमुपप्लुताः॥ स्कमेरा घत्र चाहाय महेंद्रस्याचले सुराः॥ रत्नानि विविधान्यत्र चकुले दें द्र प्राते वै

यस्मात् द्रुमानि लोकाश्च धनाध्यादेव लोभिरे॥ यत्रारुह्य जनैः प्रेम्णा साक्षाल्लक्ष्मोविलोक्यते॥ गणेशपण मुनीनां तु स्थानं
वैनजामते॥ पौर्णमास्यां समायं तं पूर्वस्यां तु दिशोन्मुखम्॥ मार्तंडं च मतीन्नातु तस्यो परिचमस्तके॥ बिभर्ति द्वे के हेतु चंद्रमसौ
यथातिभिः॥ कवर्णी नां शिलायत्र प्यानां च विशेषतः॥ यस्य शृंगे सुगीर्वाणाः स्थिताः पश्यंति भास्करम्॥ देवानन्म
तथा चंद्रं सुवलालं पुनं यथा॥ शृंगे भ्यो यत्र धाराश्च पतंति पृथिवीतले॥ जलदा स्कनिजे गीनं त्वं देवा छादयंतियम्
मानि न्यो यत्र मानं तु त्यक्त्वा क्रीडंति स्वामिना॥ २०॥ यस्य तटा महादर्ग्याः मणिनां चैव दुर्गमाः॥ तरवो यत्र पुष्पा
णि विभ्रंति स्वशिखरोपरि॥ संचरंति मृगा यत्र वांगानीव महीभृतः॥ रटंति कोकिका यत्र छायायां पथिका
निव॥ किन्नरा यत्र वर्तते युक्ता नानाविधैर्मुदितैः॥ नरा ननं मधुं दृष्ट्वा तु रंगवदनश्च यः॥ पश्यंति तु तं द
स्वा प्रियायाश्च वने रतम्॥ नरा ननो पितं दृष्ट्वा प्रियायाः परिरंभतो॥ पश्यंति सदा चोचेः पतंति मुनिसे
विते॥ वाप्यो यत्र महादीर्घा मणिसोपानशोभिताः॥ नीलोत्पलैर्जलं यासां नीलेनेव तु मिश्रितम्॥ बहू
नां सुकुलं यत्र मरीणां तु विद्यते॥ तत्र्यां वसंति तत्राथ देवानां वनयोषितः॥ गुहायाः सु सुखे कुंचं तत्या
मे च स्कसंस्थिताः॥ तत्पर स्मे स्कसंपकौ मणिभित्तौ यदा भवेत्॥ भवंति व्रीडिता नम्रा दुकूला नां च धार
णे॥ कलभैर्यत्र क्रीडंति पद्मानां कुसुमैरिभौः॥ राजा वो षध यो यत्र प्रज्वलंति हतेशः॥ मदमत्ता स्कगंधा
वीय त्र क्रीडंति भूरिशः॥ कामिनीभिर्दिशाराजो देवताइव नंदने॥ ३०॥ वापिका देवनान्यी स्य यद्योपा
भागे तु लंघिताः आगोहंति तदा शृंग मुच्चकैस्तत्रिवासिनः॥ एवं भूतेन गे तत्र वसंति चार्षयः स्फुटाः
आसनं तु महेंद्रस्य तथावायोः शुभं स्थलम्॥ हिमांशोर्यत्र वच्छानं तथा चमकपार्दिनोः॥ सिंधुजा गिरि

Indira Gandhi National Centre for the Arts

सत

कयत्रसावित्री च सरस्वती ॥ अदिति श्चादितिश्चैव वर्का इति पतिभिः सह ॥ बलारातेर ... गोषेव मुवाम कुंभसंभवः ॥ नाम्नास्क
तीक्ष्णोशिष्यो मुनिं पप्रच्छ यत्नमोम् ॥ यूयं प्रच्छयतामस्य नवम्यां व्रतमुत्तमम् ॥ सुतीक्ष्ण उवाच ॥ भगवन्योगिनां श्रेष्ठ
ग. पा. ॥ २५ ॥ नवम्यास्त्वं फलं वद ॥ व्रतस्य करणे वापि को विधिस्तत्र कार्यते ॥ पापानां प्रलयं कस्य च कारं नवमीव्रतम् ॥ स्क
तउवाच ॥ सुतीक्ष्णेन पृष्टो वै प्रत्युवाच मुनीश्वरः ॥ ३० ॥ इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे नवमीमाहा
त्म्ये एकत्रिंशोध्यायः ॥ अगस्त्य उवाच ॥ ततोथ कथयिष्यामि नवमीं पापनाशिनीम् ॥ यस्यां हि जन्म रामस्य
पूर्णस्य परमात्मनः ॥ चैत्रे मासि सिते पक्षे नवम्यां तु पुनर्वसौ ॥ ततो मध्याह्नवेलायां कौशल्यायाः सुवे सुत
म् ॥ ततो देवाः सगंधर्वाः सिद्धचारणगुह्यकाः ॥ दिव्यतूर्याण्यवादंत मुदितास्तत्र तत्र ह ॥ चिंतामणिर्मणीनां तु
वृस वृक्षाणां कल्पवृक्षवत् ॥ व्रतानामपि सर्वेषां तथैव नवमीव्रतम् ॥ ये कुर्वंति व्रतं नैनं नवमीं मुक्तिदायिनीम् ॥ महो तस्यां
ती तावंतत्या प्रजांतेपि याति परां गतिम् ॥ देवानां कार्यसिद्ध्यर्थं साधूनां रक्षणाय च ॥ वधार्थं यातुधानाना
म वर्णः स्वयं हरिः ॥ चैत्रे मासि नवम्यां तु जातो रामः स्वयं हरिः ॥ पुनर्वस्वृक्षसंयुक्ता सा तिथिः सर्वकामदा ॥ श्री
रामनवमी प्रोक्ता कोटिसूर्यग्रहाधिका ॥ चैत्र शुक्ला तु नवमी पुनर्वसुयुता यदि ॥ तस्मिन्दिने महापुण्ये
राममुद्दिश्य भक्तितः ॥ यत्किंचित्क्रियते कर्म तद्भवेत्क्षयकारकम् ॥ उपोषणं जागरणं राममुद्दिश्य तर्प
णम् ॥ तस्मिन्दिने तु कर्तव्यं ब्रह्मप्राप्तिमभीप्सुभिः ॥ १० ॥ रामस्तु वै परं ब्रह्म तद्दिनं रामतोषकम् ॥ उपो
षणं जागरणं तस्मात्कुर्याद्विशेषतः ॥ यस्तु रामनवम्यां तु भुंक्ते मोहाद्विमूढधीः ॥ कुंभीपाकेषु पच्यं राम ३५
ते घोरे पुनात्र संशयः ॥ यस्तु रामनवम्यां तु नियतस्तपयेद ॥ ते सर्वे तत्क्षणादेव याति विष्णोः परं पदम् ॥

पितृर

यस्तु रामनवम्यां तु दद्याद्वित्तानुसारतः ॥ यत्किंचिद्दीयते तस्य सर्वं महादानफलं भवेत् ॥ धन्यो लोको व्रतपरो रामनाम परायणः ॥
तिथिर्धन्यात्र नवमी यस्यां जातो हरिः स्वयम् ॥ ये नवमीव्रतपरा महोत्साहरतोश्रये ॥ भगवद्रूपां गतिं यांति चास्य नास्
त्तसेवितम् ॥ यस्तु रामनवम्यां तु कुर्याद्रामव्रतं यदि ॥ पुत्रलाभं पुरुषो नारी फलं प्राप्नोति मानवः ॥ ...
हायने कृते कृते ॥ यत्फलं तद्वाप्नोति श्रीरामनवमीव्रती ॥ कुर्याद्रामनवम्यां तु यो ... मतो हि तः ॥ मातुर्गर्भ
वाप्नोति नैव रामो भवेत्स्वयम् ॥ नवमी चाष्टमीयुक्ता वर्ज्या विष्णुपरायणैः ॥ उपोषणं नवम्यां वै दशम्यामेव
रणम् ॥ २० ॥ नीलोत्पलदलश्यामं पीतांबरधरं विभुम् ॥ द्विभुजं कंजनयनं दिव्यसिंहासने स्थितम् ॥ वशिष्ठाद्यैश्च परि
ला वृतं रत्नकिरीटिनम् ॥ सीतामंतोपरं चतुरंगिन्धाद्यादिवासितम् ॥ चापद्वयकरश्चापि सेवितं लक्ष्मणेन च ॥ शत्रुघ्न
न भरताभ्यां च पार्श्वयोरुपसेवितम् ॥ ध्यायन्नन्यभावेन द्वादशाक्षरमन्त्ररम् ॥ प्रजयेद्विहितो नित्यं श्रीरामं न्यासपूर्व
कम् ॥ मंत्रेसंध्यां विधायैव त्रिकालं पूजयेन्नरः ॥ न पुष्करसमं तीर्थं न व्रतं नवमीसमम् ॥ न केशवात्परो देवो न नदी जाह्नवीसमा ॥
किं वर्ण्यास्य इति प्रराम जन्मदिनं शुभम् ॥ स्वयं ब्रह्मावतीर्णो हि लोकानां च रक्षकः ॥ सूत उवाच ॥ सुतीक्ष्णोपि पुनः प्राह
चकार मुनिपुंगवम् ॥ माहात्म्यं रामदेवस्य नवम्यां पूजनं यथा ॥ सुतीक्ष्ण उवाच ॥ भगवन्योगिनां श्रेष्ठ सर्वशा
स्त्रविशारद ॥ किं तन्मंत्रं परं जाप्यं किं ध्यानं मुक्तिसाधनम् ॥ ज्ञातुमिच्छामि तत्सर्वं ब्रूहि मे मुनिसत्तम ॥ ३०
अगस्त्य उवाच ॥ सुतीक्ष्ण तन्महाभाग शृणु वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ परात्परं यद्गुणातीतं ज्योतिरमलं विभुम् ॥
नरदेव परमं तत्त्वं केवल्यपदकारणम् ॥ श्रीराम इति परं जाप्यं तारकं ब्रह्मसंज्ञितम् ॥ ब्रह्महत्यादि पापघ्नं
मिति वेदविदो विदुः ॥ श्रीराम राम रामेति जना ये वदंत्यपि सर्वदा ॥ तेषां मुक्तिश्च भुक्तिश्च भविष्यति न संशयः ॥
नमस्कृत्य प्रवक्ष्यामि रामनाम महानामयम् ॥ अयोध्यानगरे रम्ये रत्नमंडपमध्यगे ॥ स्मरे त्कल्पतरो

रुन२

मूर्त्तिरत्नसिंहासनं शुभम्॥ तन्मध्ये अष्टदलं पद्मं नानारत्नप्रवेष्टितम्॥ सौवर्णराजतं वापि वा
रयेद्रघुनंदनम्॥ पार्श्वे भरतशत्रुघ्नौ धृतछत्रकरावुभौ॥ चापद्वयसमायुक्तं लक्ष्मणं
कारयेत्सुधीः॥ मातुरंकशयं रामं इंद्रनीलसमप्रभम्॥ कोमलांगं विशालाक्षं विद्युद्वर्णांबरावृत
म्॥ भानुकोटिप्रतीकाशं किरीटेन विराजितम्॥ रत्नग्रैवेयकेयूरं रत्नकुंडलशोभितम्॥ रत्नकांचनमंजीर
कटिसूत्रैरलंकृतम्॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कं मुक्ताहारोपशोभितम्॥ सौवर्णराजते पात्रे षट्को
णांके वसलिखेत्॥ अभिषिच्य पीठे वा स्थापयेद्रघुनंदनम्॥ वेल्लद्वयसमायुक्तं दिव्यरत्नविभूषितम्॥ अ
न्यशक्तिसमायुक्तं देवं संपूजयेत्क्रमात्॥ प्रणवं पूर्वमुच्चार्य नमःशब्दं ततो वदेत्॥ भगवत्पदमाभाष्य वा
सुदेवाय इत्यपि॥ इति मंत्रेण तन्मध्ये कुर्यात्पुष्पांजलीन्नुनः॥
ततः सर्वात्मसंयोगयोगपीठात्मने नमः॥ ततः पंचोपचारांश्च विधाय च॥ ततोनुज्ञा
स्वं संपूजयेत्पीठे देवमावाह्य पूजयेत्॥ अर्घ्यादिभिः षडंगानि पात्राणि पंचोपचारांश्च विधाय च॥ मूलमंत्रेण कर्त्तव्यावृत्
पदेवैः परिवारैश्च पूजयेत्॥ पूर्वं तु पत्रकोणेषु हृदयादीनि षट्क्रमात्॥ मूलमंत्रेण पूजयेच्छक्ति
वाराश्च षोडश॥ इंद्रादिलोकपालांश्च वसिष्ठादिमुनीनपि॥ सर्वदिक्पालमंत्रेण पूजयेत्
युक्तः॥ अशोककुसुमैर्युक्तं मध्ये देवस्य स्थापयेत्॥ अथार्घ्यमंत्रः॥ दशाननवधार्थाय धर्मसंस्थाप
नाय च॥ दानवानां विनाशाय दैत्यानां निधनाय च॥ परित्राणाय साधूनां जातो रामः स्वयं
हरिः॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं भ्रातृभिः सहितोनघ॥ प्रतिमां विशेषेण अर्चयेद्रघुनंदनम्॥ पु
राणोक्तं स्तोत्रपाठश्च वेदपारायणं तथा॥ ५०॥ नृत्यगीतैश्च वाद्यैश्च रात्रिशेषं व्यपोहयेत्॥

तस्मात्त्वा च समाविश्य तीव्रां संध्यामुपोषयेत्॥ द्वादशाक्षरेण मंत्रेण देवेशं मनसा स्मरेत्॥ देवदेवं प्रणम्याथ सर्वं
वस्तु जयेत्सुधीः॥ ५२॥ इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे द्वात्रिंशोऽध्यायः॥ श्री अगस्त्य उवाच॥
अत्र ते कथयिष्यामि कथां परमसुंदराम्॥ मरुकांतारदेशे वै बभूवुः पंच पापिनः॥ १॥ एकस्तु तैलकारो हि लुपकोऽ
कथ्यते॥ तंतुकारो द्वितीयश्च नाम्ना शंकुरिति श्रुतः॥ तृतीयश्च नरो ज्ञेय आहूतस्य हुंडकः॥ चतुर्थो धीवरो दुष्टो
नाम्नासौ केचजंतुकः॥ पंचमः कुंभकारस्तु धर्म इति प्रख्यातिमागतः॥ पंचग्रामेषु पंचानामेकैकस्य स्थितिर्भवत्॥
तैलकारस्य गोदोषो बभूव तैलपीडने॥ इति दोषं नरैर्ज्ञात्वा राज्ञा ग्रामाद्बहिष्कृतः॥ तंतुकारस्तु भार्यायामनुजस्यैव
संगतः॥ नष्टस्तु पथिकान्सर्वान्स हन्तुं गतिकानने॥ धनुर्बाणधरः पापी तंतुकारो हि संस्थितः॥ राज्ञा तौ तु दृष्टौ
लोभयष्टिघातान्कारयेत्॥ धीवरः कुंभकारश्च महाचौर्यपरायणौ॥ राजलोकैर्गृहीतौ च कदाचिद्धीवरः कुं
भ॥ बध्वा नीतौ नृपस्याग्रे पापिनौ परतापिनौ॥ विमला तस्मिन्तु राजर्षिर्देहभंगं न वा करोत्॥ ९॥ स परां ज्ञां परीक्ष्य
मध्ये धीराणां मारणं तु यत्॥ ज्ञानिनां तु मतं नैव तस्माद्राज्ञा विमोचितौ॥ देहाभेदेन यो दंडः कर्त्तव्यो विदुषां नृपे॥
वपनं द्रविणादानं देशान्निर्यापणं तथा॥ सर्वोहसर्वदुष्टानां वध्यो नान्योऽस्ति दैहिकः॥ इति ज्ञात्वा नरेशो नराः
वपनं द्रविणादानं देशान्निर्यापणं तथा॥ कारयित्वा ततो ग्रामान्निष्कासितास्तथा...
लिप्सीपितौ च तौ॥ तैलकारो नरश्चैव कुंभकारः कुविंदकः॥ धीवरो महापापी पंचानां मेलनं वने॥ वन्यः पापि
नां दैवाद्धिंस्राणां परतापिनाम्॥ ग्राममागत्य पंचास्ते चौर्यं कुर्वंति नित्यशः॥ मुषित्वा द्रव्यं बहुलं पलायंति
वने पुनः॥ ग्रामांतरं पुनर्गत्वा तत्र चौर्यं च चक्रिरे॥ तस्मिन्देशे च ये ग्रामा लुंठिता लोकपापिभिः॥ मुषित्वात्र बहुलं
वेश्याभोगपरायणाः॥ मद्यपानरताश्चैव मांसाहारोपजीविनः॥ गोविप्रस्त्रस्ता धूर्ता सदा निंदापरायणाः॥

हे हे हे हे हे स्त

...द्रोहतो धार्मिकेभ्यो ... स्वदेशाच्च निराकृता॥ गृहानि न हृताः सर्वे दुःखिता मे सहाभवन्॥ दशाद्दशांतरं गत्वा न पुनः स्वा
...लोभेभ्यो... ॥ चक्रवर्त्तिनो ... तेसर्वे लो... ना
लोभेरे॥ किं कुर्मः वयं वेति ब्रुवंतोऽध्यनिशं मुहुः॥ अर्मतश्च ते सर्वे नानादेशेषु पामराः॥ ... नवम्यां रामजन्मनि॥ स्ना
नाविज्ञानिवे॥ पापेन ६४ ... सर्वे मुमुक्षाने चलोभरे॥ मधुमासे महा... चौराणामभिजुपताम्॥ एवं विचार्य ते
नार्यतु जनाः सर्वे चेद्दप स्थानमेव निरे॥ तेषां संगमकृतेषां वै चौराणामनुब्रुवंतु नः॥ चौरा ऊचुः॥ वयं वै याजि
चौराः करिष्यामो नवोर्यतामः॥ पश्चान्मकर्षिके पंच घ्यात्मानमनुब्रुवंतु नः॥ श्रीमतां संगमवयम्॥ ते पामितीरितं वाक्यं किं
णः सर्वे मरुकांतारवासिनः॥ तीर्थयात्रां करिष्यामः श्रीमतां संगमवयम्॥ ते पामितीरितं वाक्यं किं
णः सर्वे मरुकांतारवासिनः॥ तीर्थयात्रां करिष्यामः श्रीमतां ... ॥ २५॥ चौर्यस्थावसरस्तेषां नाभव
विघ्नो वृश्चतजनाः॥ अयोध्यायां वागतास्ते नराः कलितेनो... ॥ अयोध्यायांतु यदि ... क्रमेण मंतर्ल
स्यापकर्मणाम्॥ उपशल्यमयोध्यायाः पुण्यी छद्मनायकः॥ अयोध्यायांतु यदि ... तथा लक्ष्यं पश्यत्यमितितद्दशा॥ ह
तेसदा॥ कामः क्रोधश्च लोभश्च दंभः लोभोऽयमत्सरः॥ निद्रा तंद्रा तथालस्यं पश्यत्यमितितद्दशा॥ ह
डुंस्टहात्वा तान् मूर्त्तिमंतोऽविदुद्रुवुः॥ बध्यमानोऽस्वतान्दृष्ट्वा दयायुक्तोऽब्रवीन्मुनिः॥ अशितो नाम
थावीनि बध्यत्र आगतान्॥ भविष्यंति महापुण्यमुच्यकं पापृतारणे॥ इतिश्रुत्वा मुनेर्वाक्यं नोविद्रुतांच
चक्रिरे॥ ३०॥ तस्मिन्नवसरे चौरा अशितं वाक्यमब्रुवन्॥ चौरा ऊचुः॥ भगवन्कोनिमित्ते ये स्मा के
रोधने रताः॥ संशयं छिंधि नो ब्रह्मन्कर्मवितन्मानमः॥ अशित उवाच॥ सभाग्याश्च भवंतो हि ये पा
मागमनं त्विह॥ एते विघ्ना अयोध्यायां वाधते हि नराधमान्॥ मयानिवारिताः सर्वेन्यत्का पुण्या...
नर्गताः॥ विधिपूर्वमयोध्यायां यात्रां कुरुत सत्तमाः॥ तीर्थयात्राप्रभावेन पापराशिर्विनश्यति॥ चौरा ऊ
चुः॥ केनवैविधिना ब्रह्मन् तीर्थयात्रां करेत नः॥ येन पापाद्वयं सर्वे ब्रजिष्यामो नरा वतीम्॥ ३५॥

दामोदरजी महाराज श्री वंदावनचंद्र जीवन॥

अशित उवाच॥ यस्य हस्तौ च पादौ च मनश्चैव कृतसंयतम्॥ विद्यातपश्च कीर्त्तिश्च स तीर्थफलमश्नुते॥
पापं नाकुरुते यत्र वाङ्मनोभ्यां शरीरतः॥ यथाशक्त्या च दानेन स तीर्थफलमश्नुते॥ स्वर्गद्वारं समासाद्य
वपनं कारयेद्बुधः॥ स्नात्वा ब्रजेतु रामस्य जन्मस्थान विशेषतः॥ गोहत्या ब्रह्महत्या च गुरुस्त्रीगमनं
तथा॥ ... मधुमासे सिते पक्षे नवम्यां रामजन्मनि॥ सम्
तथा॥ दोषेरेते तथा प्यन्यानि मुक्तो जायते क्षणात्॥ मधुमासि सिते पक्षे नवम्यां रामजन्मनि॥ सम
गतानराः सर्वे देवगंधर्वकिन्नराः॥ जन्मस्थानं हि पश्यंति स्नात्वा श्रीसरजूजले॥ भवद्भिः क्रियतां
यात्रा पापानि नाशहेतवे॥ अग्रे गच्छतु पश्यंतु ह्याश्चर्यं परमाद्भुतम्॥ सूत उवाच॥ इत्युक्त्वा तद
येयो गीनो आशितो महामुनिः॥ ४२॥ इति श्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे त्रयस्त्रिंशो
ध्यायः॥ ३३॥ सूत उवाच॥ नगरं विष्णुविष्णु नेच पंचचौराश्च मोदनुः॥ अयोध्यायां च तदा मत्तीर्हृदशोभाय
तश्च तेः॥ मुक्तावरमयाद्वेवी दिव्यचंदनलेपिता॥ दिव्यमाला... विभ्रती सा मनोहरा॥ शंख
चक्रधरा देवी चकाररुद्रा शुभानना॥ मूर्त्तिमद्भिश्च तीर्थैश्च परितः सेविता च सा॥ चामरे वीज्यमा
नासा सर्वाभिः परिवारिता॥ ईदृशीं विमलां दृष्ट्वा पुरीं चायां महामुने॥ यथा पापैः पुरी दृश्यते
घानान्येश्च पापिभिः॥ अशितस्य मुनेः संगात्तथा तस्य वरेण च॥ अयोध्या दर्शनं चक्रुर्लेभिरे प
रमां मुदम्॥ पापेन नो ध्यते यस्यां तेनायोध्येति कथ्यते॥ यथार्थं तस्य शब्दस्य कथयिष्यामि शौ
नक॥ दृष्ट्वा पापानि चौराणां गदामुद्यम्य सा पुरी॥ उद्याव पश्यतां तेषां चौराणां समुपेदतः॥

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

रा पा ३५

यंपनु लभिरश्चोराः केमस्माकं हन्यन्निष्यति॥ इति भीमांसमानानां देहभृः पापराशयः॥ निर्गताभ्र त्रिमित
श्वयुद्दापसमुपस्थिताः॥१० नैलिवस्याकुलोस्यास्तथावैनिम्ननासिकाः॥ कोहूव्यणस बीगास्त्सा
रक्तशिरोरुहाः॥ हस्तेनरहिताः केचित्स[illegible]ष्ठोकेचनवीर्जिताः। नेत्रहीनास्तथा केचित्कुरानाः श्रा
णास्तथापरे॥ नयेकरास्तथाचान्येकुष्ठिनोह्यपरेतथा॥ नानावेषधराश्चान्ये पापानां विषरूः॥
उघतायुधहोर्दडाः सव्यापाः सन्मुखं गताः॥ अथोव्यामिमहावीचायथानामातस्यागुणाः॥ ता
डिताघोव्ययासवेंगहयानिमवेगया॥ पलायनपराः सर्वे पुरस्थानतस्थिरे॥ तस्थुर्वहिस्थुस
स्यापाः समेयाः स्वस्थवस्सकः॥ रुदंतो भूरवंनादं येनलोकाविनिस्मिन। पुर्य्याचाका रिताश्चोराः
स्वर्गद्वारं समाययुः॥ यस्मांतिच्योगताश्चोरा नवमी मानमधुमासिकी॥ स्नाचाधसरयूदिव्यां नम्र
स्थानं तुतेगताः॥ प्रीतिना[illegible]रामचंद्रस्यजन्मभूमेः प्रदर्शनात्॥ पापमुक्तास्ततस्ते वै बभूवुः पंचपा
पिनः॥ तस्मिन्कालेतुचाहूता च्चित्रगुप्तायमेनवै॥ कर्णपोवाचगुह्यं च चोराणां स्वरूतवे॥
संयमनं वाचे। यस्य तामेपराः[illegible]पन्नथा[illegible]त[illegible] पुनः॥२०॥ कीयतां भवता वा
घचोराणोपापनातेनम्॥ लेयणंपापपंकेस्य पातनं नास्तिमे॥ विश्वासाय पुरीसत्य
तस्यानाशस्य मीदृशम्॥ पापयुक्तास्तेमवैपंचचोरास्तथापरे॥ मनुष्यवत्कथं केचिदस्ये
ष्यासमुपासते॥ कृतांतस्य वचः श्रुत्वा मलिनो ह्यवभवत्॥ गतः परिश्रमाद्याचाद्रु
लक्ष्तोलिपो॥ चित्रगुप्तावचतुः॥ एवंभवतु भोकालहेषणादुपरता वपदां जन्मभ
श्चास्याः परिपापानियांति वै॥ पापिनस्कगनिष्यांते साकेतराम जन्मनि॥२५॥ गातपाप

ते

ष्यंति कलिकालेतु पावगाः॥ सूत उवाच॥ एवंविश्राव्य तस्याग्रे विवर्णवदनोयतो॥ मम मार्तु कर्लिं
पिंशीघ्रं चोराणां पापसंभवाम्॥ इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे चतुस्त्रिंशोध्यायः॥
सूत उवाच॥ यमेन प्रेषिता दूताः पर्यटंति सदाक्षितौ॥ पुर्य्याः परिशरेतु दृहशुः पापविग्रहान्॥ यमदूता ऊचुः
केयूयंपिप्पलेस्थितादुःखशोकपरायणाः॥ किंकर्तुमाश्रिता यूयं पिप्पलेकुत्रवासिनः॥ पापविग्रहा
ऊचुः॥ महकांतारयोस्सत्त्वाः पापिभिः प्रतिपालिताः॥ मातरं पितरं त्यक्त्वा मर्य्यादादहसंभवाम्॥ अ
स्मा प्रतिसंयुक्तान्म[illegible] दर्यं प्रतिपालिताः॥ ते वयं याम्रिमंगेन लोके तं प्रति चागताः॥ ताडिता
श्च वयं सर्वे पृथ्वीविमलयाख्यया॥ देहं त्यक्त्वा च ते योनु दुःखि[illegible]त्र दशो मोद॥ नवमी चैत्रमासस्य शुक्ला
चाद्य पव[illegible]र्तते॥ तस्याश्रुतप्रभावेनैव रक्तुस्लानतः पुनः॥ दर्शनाद्रामदेवस्य जन्मभूमौ विलोक
नात्॥ नाम्नासंतानकंलोकं विमानेनगतागताः॥ ते यो विशेषगदुःखे नमिज्ञा योगगमनेनचा
येषांहृंपालिताभिते धर्मेत्य त्यक्ता महात्मभिः॥ ते वीरत्यज्य चास्माकं लोकं सांतानिकंगताः॥ [illegible]॥
मित्रसंगविपानेनदुःखिता श्चात्र संस्थिताः॥ सूत उवाच॥ मनोवेकरुणायांतहृता नां
संवभूवहः॥१०॥ अब्रुवन्वचनं क्रूरं पापपूर्णाः सुलोचनः॥ यमदूता ऊचुः॥ सहायं तु करिष्यामो
युष्माकं मित्रमेलने॥ कार्य्यतुर्विद्यं वैस्माकं हतो व्याहतायमस्यनो॥ ईदृशीविश्व[illegible]मलापूरा इद
पापिनां नृगतिमराः॥ भवद्भिः स्थीयतां चात्र यावदूमायमं प्रति॥ सूत उवाच॥ [illegible]॥ इतु

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स० मा०
३८

प्र्नतः।

काश्मनी तन्दुर्यमहृता ल्वशान्विताः। यमं निवेदयामासः पापानां दुःखमेव च॥ यमउवाच॥ हिमवत्
पार्श्वमासाद्य शुक्लानां ध्यामध्ये तथा॥ एते न लायते हृते महिमा चक्रपाणिनः॥ यमउवाच॥ ज
न्मजन्मन्तरे माना[illegible] ब्रह्मक्षराः क्षीनवा[illegible]ता॥ पापकोटिसमायुक्तः श्वेतेनचापि कोटिभिः॥ [illegible]
कोटिभिरस्य क्तान्तर्मन्मेघः महरीनाशः॥ प्राप्नोति परमं स्थानं यत्र गत्वा न शोचति॥ प्रसन्नो
यस्य सत्याचे तस्य किं कुरुते यमः। भवतां दृढ बुद्धिं तु याताबे विमला मतिः॥ श्रामनार्थं वयं तस्या
गमिष्यामो यमाचिरम्॥ सूतउवाच॥ इत्युक्ता यमराजापि प्रेतप्रेतगणैर्वृतः॥ आरुह्य नंदि
वेगा त्तस्थौ प्राप्ति नगामह। साकेतनगरे दिव्यो विश्वकर्मा च शिल्पिराट्॥ यमराजे न
स १९. कस्य याग्स्यते पुनः॥२०॥ न च मा[illegible] प्रतेचा प्रतां त्यस्का कुत्र यास्यसि॥ विश्व
कर्मोवाच॥ आगम्यते तु साकेतात्मा श्रीसर [illegible] न ते॥ दर्शनं न स्मृ[illegible] मत्क
देवैः सार्द्धं कृतं मया॥ ब्रह्मणा पुत्रवाहनागामियोते पद्मभुवम्॥ तत्र गन्धर्व चरमान
करिष्यामि गामपि॥ नेद्गमी यति नातलस्मर [illegible] पिना पुनः॥ जगाम यातिवेगेन
यमं जिस्त्रा प्रकारणम्॥ निशम्य तत्सुरवाणीं तं यमस्तस्या विस्मितः॥ जगाम यत्र
जोपि [illegible] साकेतनगरोद्भवम्॥ मारा[illegible] प्रयान्नरम्य [illegible] समां तु ददर्श ह॥ [illegible]॥

राम
३८

याश्च

महिपंचपरित्यज्य ननामावे चतीनाहिः॥ आरोपण च मुद्राय च विमलायैतु नमो नमः॥
नमेश्वाते तु संयुक्ताय मेश्वायं समुदाहृतः॥ सोन्वधाव दूरेन यत्र तु ध्यामुरसंस्थितम्॥
तटे स्थित्वा सर [illegible] पार्श्व त्यौ स्कति [illegible]
गोप्रतानेशो [illegible] स्तत: प्रवर्त कठकम्॥ तटे स्थित्वा [illegible]॥ यमराजउवाच॥ अयोध्यायै नमस्ते
अवनीत्यरक्षा वाण्यामेघनादगामीरथा॥ यमराजउवाच॥ अयोध्यायैनमो नमः॥ सरय्वा वेष्टि
तकराम मर्त्त्यैन नोनमः॥ आपायै तु नमस्तस्यै सत्यायै तु नमो नमः॥ सरय्वा [illegible]। राम
तायै च नमो मातः स्तुभासदा॥ ३०॥ ब्रह्मादि वंदितमातः ऋषिभिः पर्वपासिता॥ राम
तायै च नमो मातस्तु भासदा॥ ये ध्यायंति महात्मानो मनसा त्वां हि पूजिता॥ ते
भक्तप्रिये देवि सर्वदा तन्नमो नमः॥ ये ध्यायंति महात्मानो पार्जितानि च॥ अकारो वासुदेवः स्यादुकारस्त
थान रयांति पापानि घाजनो पार्जितानि च॥ अकारो वासुदेवः स्याद्धकारस्त
प्रजापतिः॥ उकारो [illegible] नमस्ता नरध्यायंति मुनीश्वराः॥ सूर्यवंशोद्भवानां तु
राज्ञां परमधार्मिणाम्॥ ते वांसामान्यधात्रीं तथा स्तुतिनामपि॥ नजानंति
महिमानं तव देवि मुनीश्वराः॥ कथं तु ज्ञायते हृते मही पंचबुद्धिवर्जितैः॥ नमस्ते
स्तु महादेवि सदा देवनमो नमः॥ नमोयोध्ये नमोयोध्ये पापं नस्य मपाकुरु॥ स
तत्वा[illegible] जाव॥ स्क[illegible] वंदिररा माश्च[illegible] सोमरामनाः॥ अयोध्या दर्शयामास तत्र ज्वा
तस्यां प्रीतमना॥ वंदिता यमराजेन सत्या प्राह यमं त्विदम्॥ सत्योवाच॥ वरं ब्रूहि महाभ
दु प्रीता[illegible] न संशयः॥ यदर्थं चागतासि त्वं तन्ममाख्यावमण्पतम्॥ यमराजउवाच॥

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स. पा.
४०

प्रसन्नामयिसातश्चेदिह स्नानं चकार्क। चौर्यमगतोयेनु पापत्र पापश्चपि प्यले॥ तेषां मो सविधानं हकथ्यतां देविमे पुरः॥ मम हृता परा धश्वक्षम्यतां हरि प्रजिते॥ ४०॥ श्री अयो ध्यो वाच॥ यमस्य इति विख्याते स्नानं ते सरजं तटे॥ कृतं मालिमि ते पक्षं द्वितीयांतु येयम॥ येस्नास्यंति नराः सर्वे तेषांय मभयं नहि॥ यानिति छांति पापानि चौराणा चव पिप्यले॥ विलयं प्रांतु भो हयमममवाक्यान्न वापि वै॥ ममेदमद्य कर्म कृत त्वयाभ ल्पा चय त्कृतम्॥ यः पलापातक्नाय पापं तस्य मगरपति॥ प्राप्नोति मकलान्कामान्मया हृतोन्न रः शुभो दृ॥ सूत उवाच॥ विश्राव्य वचनं सत्याय मौन दधेस्वयम्॥ तेनास्थितितदा चक्रे वाशि ष्याः पुलिनशुभौ। चित्रगुप्तावते हृता लज्जिताश्चाभवन्मुहुः। वियद्वासकृतानाशं पापा नां क्षणान्तदा। आतापि यमुनायास्कन्नानं लब्ध्वा पुरं गतः॥ माहात्म्यं विमलायास्कृते यः श्रावयद्॥ श्री अगस्त्य उवाच। माहात्म्यमीदृशं तुभ्यं मयाते वैकुवर्णितम्। जन्मभ नेरयो ध्यायां न स्यात् श्वमुनीश्वर। यद्द्दष्ट्वा पार्थं यमस्यापि परिकीर्तितं॥ उक्तो चवि तुलाकुंभाग मुनं तेवापि गति र्लभेत्॥ सूत उवाच। अगस्त्येन पुरा प्रोक्तं कृतीक्ष्णा यच्च शौनक। अहं कृत्वा कृतीक्ष्णाय्युराम भक्ताय पृच्छा बुवम्॥ न शठाय नवक्तव्यं नातू प स्काय पापिने॥ निंदकाय गुरूणां च वेदानां च तथैव हि॥ निंदकाय च पु[illegible]ध्यानोते षां न कथयेत् कचित्॥ श्रया स्वद्भावते चैव भक्तिभ्येच्छु हर्यां शिवताम्। विकृभ का प्रेम्या

श्री

रा. म.
४०

वेलयं चुयाद्धलमनः॥ पठनं श्रवणं चास्य [illegible] पर्वं तरा रत्ताम्॥ ५३॥ इति श्री सत्तोपाख्याने सूतशौनक संवादे कृती कृताना स्त्यसंवादे श्री राम नवमी माहात्म्ये पंचत्रिंशोध्यायः॥ श्री शौनक उवाच। भो भो सूत महाबुद्धे सर्वतिमर मतिमत्तरां वर॥ रहस्यं रामचंद्रस्य भक्तानां भक्तिवर्धनं॥ कृताकृ पांतरा च स्यगो प्यं कथरसायनं॥ श्रोतुं मतीस्छरत्वेद मादृशं महिमत्यसे॥ अविछिन्नं भवे तेन मश्रोतुं संत्वरतेमनः॥ श्रु तं रामायण प्रश्नं सीतायाश्चा तमुहुः। त्वमि वैति मनो न वैपिवद्धलामृत मुहुः॥ विहारो राम चंद्र नव्यासेन मया श्रुतम्॥ विधाय मानता नाम दुःखं ते नाच यतो। पिचो शुश्रूषणा त्का। तर्ली का हृदू कृत लक्ष्मः॥ वेधुस्सेरम वीं गोप्यं च कृ न दवाक्षयः॥ अन्व भूत। तेनामी को मार्मे मदुलालना॥ यो वनेवन वासे च कालो। सेतो [illegible] तात्मना॥ प्रजापालन पीडाय्यामा गो दुणो प्यनुत्र त॥ रामो नारायणः साक्षादेश्वमनित्यावेत्ततम्॥ वक्तुं यात पुराण सुश्रुत मीताय तमया॥ मायुधं तन हि राम स्य मया क्रा पिश्रुतो द्विज। लपोल त्वास माचस्त्वमाधुर्य वेद कादिकम्॥ ८॥ सूत उवाच। भवादृशा यदि कृपां म चिकुर्युः सुप्रेमला भ॥ ल तं प्रश्न त्वया श्रेष्ठं न मया कथ्यते धुना॥ ९॥ जिह्वालं ध्वाने मो विस्कं कीर्ति नीयं न कीर्तये त्। लथापि मा लनिः श्री [illegible] स नारोहति दुर्मतिः। तेनाहं बुमीयि व्याभिचा [illegible] रित्रं पर मात्मनः॥ आत्मारामो पि श्रीरामः कृत्वा सजनाप्रभुः॥ वर्धया मास यं सपि ओरानं द कारकम्॥ पित्रोः प्रेमहदा चैव जनानंदकरस्तथा॥ इच्छयाचरन्दृष्टानो चादितं चर घोः पात। अनुसत्या सता चेवत्वात्मनः प्रभुतालता। नेचात्मवेश्यनारीणा माशीर्भेश्च द्विजन्मनाम्॥ जनुमेने वगानेन मुहारानो

ण

५

Indira Gandhi National Centre for the Arts

स॰ पा॰ ४१॥

हि बबधे॥ सखा यारामचंद्रस्य तथा च २ भिरे समम्॥ रामस्क वा लको साई विक्री डेचगटजिरे॥ वृषस्कंधः सखा कोश्च तस्य स्कंध [illegible] तथा भरतशत्रु घ्नौ लक्ष्मणश्च [illegible] सखी च॥ वामदेवी समानश्च तथा वाले समंततः॥ अलकैः कमनैश्च मस्त्येन परिशोभित॥ पंत्रे मंत्रे स्तथा मात्रा रक्षितः प्रभुरीश्वरः॥ अंगे गेनथा दि यम्भूषणं विदधत्प्रभु॥ दिव्यंग वाजुलि मश्च मातृ करे णभीतितेः॥ अनं चतुर्वर्षे सु श्रेमा रमि: सविनिस [illegible] गुरुका च यज्ञसु कर्त्वा वीरामो नाम रमापतिः॥ [illegible] बालौ॥ सखा स्कंध गतो रामो भ्रा ता महीरैनि र्ययो॥ शिरसा धारय रुस्त मः स्वर्णस्य तस्य पादिकाम्॥ कंबु कंच महाहिर्य स्वर्णस्य नेपशोभितम्॥ द्वारि देशे वा नर्गेषु रामा रा तीव लोचनः॥ तथा भरत शत्रुघ्नौ लक्ष्मणश्च महामतिः॥ तथा देवे गते बो [illegible] की गव क मनोरमाम्॥ शतशो [illegible] नागरा लवरा म दृष्ट्वा मुद म्यु॥ २७॥ वा का उहा पुरः स्पश्च रमेर परमा मुदम्॥ सुकमा सम्पूर्णया राजा दशरथा न हीम्॥ रामनिर्गृनना ॥ सर दूषना [illegible] र वुगा सखी भ्रातृता तः कोलाममा धुना॥ तत्र सर्व [illegible] ति ध्यामो व्रजि ध्या [illegible] समा चरम्॥ ॥ वेत्र धरा [illegible]॥ स्माना येव गातोश नास्य भु नास [illegible] नहीम्॥ श्री मद्दिल्स न गतव्याने कटवेन [illegible] मनः॥ इति वाक्या तत मां वेदानः कवौ च वाल वत्॥ [illegible] घोषे सुगा [illegible] छेति वा [illegible] वत्॥ ता ड पा मा स तं पश्चा [illegible] स्य [illegible] वा लास्त्र [illegible] अथा व सो पि वेगेन वाल सार्ई मन दलो॥ सरन्तु प्रति ते सर्वे वा [illegible] प [illegible] ते॥ ३०॥ मार्गि तन [illegible] रानो श्री रामं दृष्ट्वा [illegible]॥ [illegible] राजा [illegible] सरल [illegible] रिल वी [illegible] गतु चक्रे मन [illegible] त्वा व द्विशा ना दो भेरान्वतः॥ चारा आगा [illegible]

श्रीः

२९

वेगेन रामाण मन मन्ननवन्॥ क्षणतस्त्वा तदा रा ता [illegible] मो रा ग मन हर्षितः॥ वाला स्सर्वे सामा जग्मुः शत शोथ स हेरा॥ चतुरा णा च तणी [illegible] वत्सा र श्च [illegible] ल ह॥ वालके स्वे कु मो गा पश्र पते निकट यनुः॥ मोत्ती र्यच वन स्यानी स्कंध प्या वा ल स्का स्त था॥ न प [illegible] त स्तु रा मैः कस मा रु हत्॥ कुथे प र मवि स्तीर्णे स्वर्णस्त्रे णरंजिते॥ निवेश्य वालका स्सर्वी स्तु राम [illegible] पा त मः॥ दंड वत्कीयतो वत्स वा शि च्छा श्च पुनः पुनः॥ नरेश स्य व्रव चः श्रुत्वा वालाः सर्वे नही प्रीते॥ सा [illegible] गं प्रणतिं [illegible] कुः प्रेम्णा राम दृप्यो [illegible] काः॥ पुना ने वे स्तुता न्ये रुता चकर कुन्मलम्॥ जग दे सरयूं राजा स र्वेषां चे व शृण्वताम्॥ ॥ इति श्री सत्योपा ख्याने स्तु त शो न कसंवादे षड्विंशो ध्यायः॥ २६॥ ॥ राजा दशरथ उवाच॥ नमस्ते सरयूदेवि वशिष्ठ त नये शुभे॥ ब्रह्मादि सकले [illegible] विने तीर [illegible] हिमि॥ १॥ तं सदा त्वमेव हि देवि तथा रुक्ति भि [illegible]॥ मानसा द्य समा याते जगतां पापहारिणि॥ स्मरतां पश्य तां देवि पापनाशो पटीयसि॥ ये पिवंति जलं देवि तव हार्य गतमंतस राः॥ तेन मातुः स्तनं पानं कुर्वंति कदाचन॥ मनुमस्ति मा [illegible] त्वं मानिता स सदा शुभे॥ तत्तीरे मरणो ने द त्वन्नाम रटते न ॥ ये त्वं जीति तत्त्वं हेन ते कृतार्था न संशयः॥ त्वं तु नेत्रोद्भवा देवि हरिनीराय णस्य च महिमा तव वे देश्च गीय ते च मुहुर्मुहुः॥ तत्र का मम शक्तिर्हि स्तवने मातुरस्य च ते॥ त्वन्नीरे सर्वती र्थानि निवसंति चतुर्युगे॥ नमो हरिनमो [illegible] नमो नमः॥ हेवा शिष्ठि महाभागे प णतं [illegible] न वंधनात्॥ इमे वाला स्त्वदीया श्च त्वंतेति शरणं तव॥ एते रक्ष्या स्त्वया [illegible] त्वं देवि सदा पुनः॥ न [illegible] हस्ते न दापयेत्॥ १०॥ रा घ ष कृत्वे माया [illegible] णा मुदा प [illegible] स्वर्णस्त्वं [illegible] पुत्र हस्ते न दापयेत्॥ सर्वाने [illegible] नः सा वं समा करा [illegible] सरयू कामरूपिणी॥ दर्शनार्थं कुमाराणा मा जगाम तटं निजम्॥ सर्वा ने [illegible]

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

वे

दृष्ट्वा नौ भूषणानि मनोहराणि ॥ आगत्यानिकटं तच्छो बालानां सन्मुखे सरित् ॥ नयाह चरणात तस्यावा
ले सर नरेश्वर ॥ आशिषः सरयू दत्वा राजन्मं के न्यवेशयत् ॥ मुक्तामाला तु रामस्य हृदये कण्ठे स्वयं
मुदा ॥ प्रागेव कारयामास मे [illegible] मां सरयू नदी ॥ [illegible] जगद्दे सा तु भूषणानि च वो मम ॥ इमे च
बालका दृष्ट्वा सर्वे ग्रामे [illegible] बालके ॥ [illegible] कुसो हि [illegible] तां [illegible] ने च [illegible] तामिर्यथा
[illegible] चाष्टं कं च पठेन्मनः [illegible] ध्यानं फलमा [illegible] नव ॥ उक्ते वदर्शयामास
रामादीन्निजकुक्षि [illegible] दृष्ट्वा [illegible] राजा विस्मयं परमं गतः ॥ पप्रच्छ तां प्रणम्याशु क
रौत्यन्या सरिद्वरे ॥ वशि [illegible] मा नीता मनोस्या यमुदेतीति ॥ वाशिष्ठीति समाख्याता पुत्रो मे
प्रमु हरेश्च तौ ॥ कथं ता मिति [illegible] मुखेन वद नाहं ॥ सूत उवाच ॥ उवाच सरयू रूपं वाच्या
गंभीरया नदी ॥ २० ॥ श्रूयतां नृप [illegible] मिति कथयामि ते ॥ श्रीसरयूवाच ॥ स ख्याही च न
[illegible] नामस्य नामितः ॥ [illegible] नाम पद्म प्रताराच [illegible] नाम तदा [illegible] कर्णेन
[illegible] नस्य [illegible] सुनामसंज्ञकं [illegible] च वसिष्ठतः ॥ [illegible] भगवतो [illegible]
न स्थ केति [illegible] ॥ दिव्या [illegible] नाम [illegible] पतिः ॥ आकृष्य [illegible] गां [illegible] नाम मनः
चरन् ॥ निरस्य वर्तमानं तं विज्ञाय [illegible] पतिः ॥ [illegible] कृपानामपतिस्तस्मै न त्राज्ञालं मुमोच [illegible]
तं तदा [illegible] नज [illegible] स्पर्शिना यत्न नामस्य [illegible] प्राप्य नामुदा ॥ पुष्णीते नैव स्पर्शं निनतस्य
[illegible] पद्मनाम [illegible] तयं तत्र [illegible]
ते कर्म [illegible] ॥ उन्मोच्य न च ने [illegible] कृत यं जगत्सा तेनः ॥ [illegible] तत्र ४२

मुदं

दृश्यं ब्रह्मा पुरी [illegible] पतितं विष्णुने त्राद्य जलं नत्वा [illegible] ना ॥ कमण्डलो [illegible] पयामास प्रेम्णा तत्र पिता म
हः ॥ चतुर्भिर्वदनैर्ब्रह्मा तुष्टाव जगतां पतिम् ॥ [illegible] च परमं न्नो [illegible] दूरं [illegible] जगाम सः ॥ ब्रह्मा पित
जलं ज्ञात्वा ब्रह्म [illegible] ॥ ३० ॥ मनं सारं चयामास मानसं सरवरं ॥ जले तु सरसः सोऽसि [illegible]
के न्यासं च पद्मनेः ॥ तत [illegible] ज्ञात्वा [illegible] परमाद्भुतम् ॥ स्वयं तु जगतां सर्गे [illegible] वपिता
महः ॥ बहु कालेगते [illegible] रिक्ष्वाकुः प्रवर्ज [illegible] ॥ अभवत् पृथिवीपालस्तेनाज्ञ [illegible] यं मुनिः ॥ व
सिष्ठो मानसं गत्वा [illegible] तुकारितम् ॥ [illegible] जोतनं ॥ वसिष्ठमुनिनदीं
तस्मात्तेन दत्तं च न [illegible] जलं [illegible] ब्रह्मणा ब्रह्ममानेनो ॥ [illegible] पेण [illegible] सरसः
[illegible] निर्गता ॥ सा पायोध्यां वशिष्ठस्य पश्चाद्दहतु तस्य वै ॥ [illegible] कुक्षौ वि
[illegible] ॥ येऽध्यायं तिरा मम कुक्षिगतं नराः ॥ तेषां मुक्तिश्च भुक्तिश्च भविष्यति न संशयः ॥
रामं विद्धि परं ब्रह्म [illegible] ॥ भक्तानां रक्षणार्थाय दुष्टानां तु वधाय च ॥ जातस्त
व गृहे राजन् तपसा [illegible] ॥ विश्वामित्र [illegible] न तल्लोकगता ॥ अयोध्यावासिनः
सर्वे विस्मयं लेभिरे परम् ॥ ४० ॥ धन्यो दशरथो राजा धन्यं [illegible] नदी ॥ इति [illegible]
धार्मिकाणां शिरोमणिः ॥ ततो दशरथो राजा [illegible] गुरुणा [illegible]
[illegible] मतिः ॥ [illegible] नि पापनाशकराणि
[illegible] सतिवै ॥ चारितानि [illegible] ॥ रामच
[illegible] कथितानि मया त्वयि ॥ अतः परं [illegible] चरितं तव [illegible] ॥ राम च

Indira Gandhi National Centre for the Arts

त॰ पा॰ ४३।

रमानाथो जिह्वायां यतिमे स्वराम॥ न च क्वा वत्स्व यं रामो रहस्यं तु कथं गणे॥ ४५॥ इति श्रीस
त्योपाख्याने सूत शौनक संवादे सप्तत्रिंशोऽध्यायः॥ ३७॥ सूत उवाच॥ [redacted] सखायो राम चंद्रस्य बहवः
संति शौनक॥ शत्रुघ्नो भरत [illegible] लक्ष्मण [illegible] पूर्ववित्सा॥ सुमा [illegible] शत्रुनाशश्च [illegible] पाशो [illegible] स्त कमीक [illegible]
त [illegible] जय श्च विजय [illegible] कमो [illegible] बाहु [illegible] रिश्चा [illegible] कमी॥ चारु चंद्रश्च भानुश्च रिपुवाहस्तथा
रिजित॥ तथा [illegible] लः [illegible] चंगा [illegible] भीम [illegible] हरः॥ [illegible] दृश्च तथा [illegible] सहस्रशः॥ सखा
यो रामचंद्रस्य क्रीडि [illegible] दलो [illegible] कटे [illegible] चैव [illegible] तु [illegible]॥ ५॥ सदा चागता राम स्यावा
सुः [illegible] भक्तिाः॥ कौशल्याचा [illegible] विमुक्ताः पा [illegible] अहं [illegible] मा [illegible] पा [illegible]
इति प्रीतमनसा [illegible] रामपा [illegible] रतौ॥ [illegible] मणि [illegible] पुत्रः [illegible]
नेन चानुबंध [illegible] राम मा [illegible] यतिं [illegible] स्तथा॥ कृत्वा तु भोजनं शाला सरा न
ण्या [illegible] तूर्णं चैक [illegible] क्रीडा मनोहरा [illegible] चत्वारश्च [illegible] प्रीत [illegible] भूषि
ताः॥ पादुकास्व [illegible] ते [illegible] पुनः॥ [illegible] गात्राणि तामणिभिः सह॥ सुधा
नावा [illegible] भूषिताः॥ [illegible] कि कमजर [illegible] यो [illegible] वा
का [illegible] पुरुषं [illegible] नाकलोकाव गंतुं न [illegible]॥ इंद्रनीलानि भौरामा [illegible]
को [illegible] नाम [illegible] वालकैः सह क्रीडति॥ तथा क्रीडतिबालाश्च यथा रा
क्रीडेनगरा जरे॥ कंदुकैः [illegible] वालकैः सह क्रीडति॥ तथा [illegible] अजडाश्च [illegible]
मोहि क्रीडति॥ [illegible] थर्यं चतुरं [illegible]॥ [illegible]
[illegible] भवेत्॥ [illegible] क्षणं तत्र [illegible] कंदुकैः यो [illegible] वा

निशि प्यवेगानपतंग [illegible] तथैव बालकाः [illegible] कंदुकं [illegible] कंदुकं [illegible] मा
यापि [illegible]॥ पुनर्निशि [illegible] रामो [illegible] शत्रुघ्नो भरतश्चैव लक्ष्मणश्च [illegible] ॥१८
गृहीत्वा कंदुक वेगा [illegible] रामा [illegible] कौशल्या [illegible] बालाना [illegible]॥ २०॥ नर
नार्यो [illegible] महापुण्य [illegible] नाना [illegible] मोहवेन [illegible]
[illegible] हेतवो [illegible] नारी [illegible] तदा भवत्॥ [illegible] हि
नाना [illegible] विलोक [illegible] मोहिता [illegible] विविधास्वमः॥ [illegible] हलसय
श्च [illegible] अपो [illegible] क्रीडे [illegible] दूरे याति [illegible] कंदुकार्थं रमा
पतिः॥ अहं [illegible] राम बाला [illegible] २४॥ कंदुकं [illegible] राम [illegible] गच्छति [illegible]॥
तथैव बाल [illegible] वेना नाक [illegible] २६॥ क्रीडित्वा नगरे [illegible] नरा [illegible] बालकाः
[illegible] रथस्त [illegible] तदा रामा [illegible] पतिः॥ [illegible]
ण [illegible] मातुरंतः पुर [illegible] सर्वाभः [illegible] मातृभि [illegible]
[illegible] यस्मिन [illegible] तस्मिन्र [illegible]॥ क्रीडित्वा
स्व चिरं कालं मातुरंतःपुरा जरः॥ ३०॥ कदाचन्द्रूपते [illegible] कदाचिज्ज्ञानवर्जितः॥ [illegible] क्षण
तेन कं [illegible] बालकाः सदा॥ रा [illegible] सहिता [illegible] पयः [illegible] शय्या
[illegible] परिषद्यतः॥ [illegible] चंद्रे मातिमद्व [illegible] रामा [illegible] नायश
वरीमथ॥ तथा बालाश्च तेसर्वे [illegible] रामस्य निकटे तरमुः क्रीडनार्थं तु बालकाः॥ ३४

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰ पा॰
इति श्रीसत्योपाख्याने [illegible] शौनकसंवादे [illegible] ध्यायः ॥ [illegible] सूत उवाच ॥ एकदा प्रातरुत्थाय स्वल्पं
[illegible] तथैव च [illegible] बालकाः [illegible]
सरयूवालुकातीरे [illegible] मनोरमाः [illegible]
बाणम [illegible] ॥ नमो [illegible] [illegible]
[illegible] कौशल्यानंदनं [illegible]
[illegible] एवं
[illegible] एवं च क्रीडनको [illegible]
[illegible]
दा
[illegible] ॥ [illegible] त्वया [illegible] प्रदुदुवुः ॥ को
[illegible]
[illegible] पीनसमुः [illegible] कुमारोत्तमो [illegible] वाक्यं [illegible]
शा॰
[illegible] राजहंस [illegible] शिबिकां [illegible]
शिबिका [illegible] महीपाल्य [illegible] नामा [illegible]
[illegible] शिबिकां [illegible] ॥ १८ ॥ [illegible] अन्यि
[illegible] महीपातिः ॥ [illegible]
[illegible] एवं [illegible]

[illegible]

म

[illegible] इति [illegible] वेगतः [illegible]
[illegible] चत्वारो भ्रातरः [illegible] अनेक
[illegible] ॥ २० ॥ अयोध्या [illegible] बाल [illegible] रामादीन् [illegible]
[illegible] राम [illegible]
सर्वान् [illegible] विश्वकु
[illegible] मोघो
[illegible] ॥ श्रीरामचंद्र उवाच ॥ ३
न जायते [illegible] राजोवाच ॥ शिक्षयामि म
[illegible] नरेशस्य [illegible] वाक्यं श्रुत्वा
[illegible] अंतःपुरं [illegible]
च
बालातिहर्षिता ॥ एवं [illegible] ॥ इति श्रीसत्योपाख्याने [illegible]
[illegible] मातरम् ॥ ३० ॥ तथा [illegible] बालकैः ॥ [illegible] ॥ ३१ ॥ श्रीशौनक उवाच ॥ [illegible] पावनीम् ॥ [illegible]
नक [illegible] ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ श्रूयतां च मुनिश्रेष्ठ कथां रामस्य पावनीम् ॥ [illegible]
म२
पद ॥ क्रीडन्यां [illegible] प्रसादतः ॥ [illegible] कौशल्यादीनां [illegible] ॥ श्यामाः कमल
[illegible] मुच्यते नात्र संशयः ॥ [illegible]

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰ पा॰
४५

५१

पत्राक्षपकु कुर्वाम्य परस्परम्॥ रामाद्यः कुमाराः कुर्वंति नो गृहे दिवा॥ धनुर्वीणं गृहीत्वा क्रीडंति सरयूतटे॥ माधु
र्यं विना न पश्यामो बालकानां गृहे वयम्॥ तस्माद्वयं [illegible] धनुर्वीणं तथा [illegible]॥ धनुर्वीणां विना क्रीडां कथं क्री
डायायते॥ एवं तां संविद् तत्वा किशोर्यः [illegible] धनु [illegible] त्वात् गृह कोणेष्ववेशयन्॥ कौशल्या [illegible]
नतिहास्यंती मानिनिश्चयात्॥ एवं ता [illegible] द्विजा॥ राज्ञः पुत्रा हे रामाद्या [illegible] नहि [illegible]
व्रतः॥ शोचं विधाय नेम [illegible] पाणिना॥ स तस्मिन्नंतरे [illegible] समाजग्मुः सहस्रशः॥ धनुर्वीणं तथा स्व
[illegible] गृहीत्वा निजवेश्मनः॥ कौशल्या [illegible] गोणोति [illegible] रामः [illegible] सर्ववाल [illegible] कालान्वीक्ष्य [illegible] रामः क्रीडार्थं
[illegible] [illegible] उवाच लक्ष्मणं रामः [illegible] दीप [illegible] सत्वरं [illegible] परिरक्षं सखे [illegible] कार्यमनोभ [illegible]
वाच॥ लक्ष्मणः [illegible] नरद्दर्शी धनुर्वाणे [illegible] कोपतः॥ आजगाम नृराम स्य
प्रद्युम्न [illegible] लक्ष्मणोवली॥ नास्ति तत्र धनुर्वाणः [illegible] विकल्पन [illegible]॥ सूत उवाच॥ तच्छ्रुत्वा राम देवस्य [illegible]
तासीं चमानसम्॥ आनं [illegible] चतामाश्च [illegible] कारनरं [illegible]॥ चत्वारो भ्रातरश्चैते [illegible] पप्रच्छ [illegible]
[illegible] धनुर्वीणस्य [illegible] मातः मही [illegible]॥ माता प्रोवाच रामस्य नाहं जानामि [illegible] धाकौ [illegible]
[illegible] पीत॥ इति [illegible] रामं [illegible] पप्रच्छ मातरौ॥ ॥ मातरा [illegible] नजा
[illegible] नवीनं [illegible] रामा [illegible] मनः कथा॥ सूत उवाच॥ एवं सौ
नी वा धनुर्वाणं तथा [illegible] धनुरर्थं सखी [illegible] धनुर्मे दीं [illegible] सरव्यो वाण
रामचंद्रोऽपि [illegible] इति याप [illegible]॥ प्रत्युवा [illegible] प्रसे [illegible]

म

जापि [illegible] यामि॥ [illegible] प्रहस्य [illegible] कौक [illegible] पुन [illegible] नंच वाद्यतीं [illegible]॥ स्थिता प्युवाच
[illegible] प्रहस्य [illegible] कुत्र चालितं धनुर्वाणं [illegible] मे होत्र मे
रामसा नाहं जाना॥ मते धात्री धनुः॥ पुनरप्युवाच [illegible] प्रहस्य [illegible] रक्त वीडिता॥ धनुर्भ्य कुं [illegible] मोक्त
२२॥ सत्यं वो वत हारा [illegible] सासरवी [illegible] पंडिता॥ श्रुत्वा तौ [illegible] भा [illegible]॥ तौ त्यक्त्वा परां रामो जग्राह श्रीपरलन नीम्
वाणेती [illegible] इत्येवं [illegible] यतेरामना [illegible] तीभ्रियम्॥ तौ [illegible] रामकुमारक॥
कुत्रालिमे धनुर्वाणो दीयतां मापितो त्वया॥ सा प्रोवाच तदा रामं प्रहसंती वरानना॥ कंदुकौ [illegible] रामं [illegible] वाण [illegible] ‎
[illegible] धनुर्वाणं [illegible] रामा जग्राह वेगेन [illegible] ग्राह कामिनीम्॥ धनुर्मे दीयतां भद्रे वाणं वापि [illegible]
नताना॥ मध धनुर्वाणं कंदुका [illegible] रामं [illegible] वाणस्तु [illegible]॥ तौ चत्य [illegible] काम
[illegible] प्रवीणा च राम प्रोवाच कामनी॥ किं मया गोपितौ राम वाण [illegible] कोष्ठागारे मया सार्द्धं गम्यतां तत्र मा चिर
दीयताम्॥ सातु तस्य प्रवीणा च राम प्रावाच कामिनी॥ किं मया [illegible] प्रति॥ [illegible] सर्द्धं [illegible] तत्र माचिर
हा वा कुरस्यां तयोः पाणिना॥ धनुर्मे दीयतां चो [illegible] राम [illegible] भामिनी॥ चुचुंबे वदनं तस्य पुनः
मू॥ एवमुक्त्वा सा सौ कोष्ठागारे जगाम [illegible] नास्ति तत्र धनुर्वाणो राम [illegible] सार्द्धं वहिर्गत्वा रामः पप्रच्छ मध्य [illegible] कुत्र चा
प्रोवाच राघवम्॥ नास्ति चात्र धनुर्वाणा [illegible] त्वया [illegible] कुरु॥ तथा [illegible] सार्द्धं [illegible] चुचुंबे वर्त्ततेराम धनुर्वीणं [illegible] यते
प्रोवाच राघवम्॥ नास्ति चात्र धनुर्वीणा [illegible] सामोवाच तदा रामं [illegible] चर्वित [illegible]॥ ताडनाय [illegible] तस्यास
[illegible] धनुर्वीणो मया [illegible] कथ्यतां [illegible] सा प्रोवाच तदा रामं [illegible] भाषितरुषा॥ ताडनाय कशां तस्यान्
[illegible] धनुर्वीणो मयं [illegible] कृत्वा कोपं च कारह॥ मुखं [illegible] कृत्वा [illegible] भाषितरुषा॥ [illegible] पापकारिणी॥ कथ
वास्यंतस्यास्क सौमित्रिः श्रुत्वा कोपं चकार ह॥ मुरवं [illegible] धनुर्वीणो गृहीतो नात्र संशयः॥ अस्माकं [illegible] दुष्टन क्षमा पापकारिणी॥ [illegible] तंच दृढवेगतः
ग्राहहस्तिणकर॥ अनया [illegible] धनुर्वीणो गृहीतो नात्र संशयः॥ लक्ष्मणो [illegible] तौ च [illegible]
यातोऽयि [illegible] कुञ्॥ पुनः॥ शत्रुघ्नताडिता कुले कंदुकेन [illegible]

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰ पा॰ ४९॥

॥(कं)कवच॥ ...श्रीरामेण परमात्मना माऽप्यात्... तरं स्वरूपं गम्भिति मार...
॥श्रीरामभक्त ... तदु परितः॥ कृतिः तदनन्तरं तेन महिबल्वेनार... शापतः कारणम्॥
... ण पश्चाद्दूरतो नेन विल्व ... हसिति ... ततः स्व ... स्य यानं वीलु ... श्रीमद्रा...

हसिता बालकैः॥ पाणि वादन ... तेगाम कै कथीग्यरम्॥ मामेति वचनं चोक्त्वा भ्राता
भ्रातृति वारितः॥ रामे चैव प्रजातपिधनुर्बाणेन ... घ्यमितः॥ ८०॥ रामाय प्र ... सर्वा स ख्यः प ... तत्तावननाः॥ श्री
रामोपि धनुर्वाणे स्वक्रु ... कनकमतम्॥ ... वालकैः ... मगम ... सरयूतटे॥ चकार विविधां क्रीडां भ्रातृभिः
महराघवः॥ इतः परं मिकृतं श्रूयतां ... ८२॥ इतिश्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे चत्वारि
शोऽध्यायः॥ ४०॥ श्रीसूत उवाच॥ क्रीडां कुर्वंस्तदा रामो ... सरयूतटे॥ नाना ... चीवर ... प्रणम्य
चारुराघवम्॥ श्रूयतामेव ... रामन पुत्र ... रामः ... वरं ... वीर्यवान्॥ कुशकाशे
... बालकैः॥ चीवरस्य वचः श्रुत्वा
न्छिति ... बालकः॥ ... रामः ... मामं ... वीलकाः ... स्तुव
... रामेण लक्ष्मणेन च॥ प्रज ...
... श्रुत्वास्फोटं ... धनु ...
... कुमारः ख्यातिर्चचलः ... पुच्छं ...
... विहारं ... कुब ... पश्चात् ... निज मंदिरं ... रा॰ क॰
... बालाः ... वाणोः ... छिल ... गच्छामोनिज मंदिरं ७८
... बालकं ... ताडितः॥ ९०॥ अशल्येनैव वाणेन
बाले ... वाणेन महिषासुरसंमुखे॥ दुद्राव चातिवेगेन ततः सूर्यतेनाडितः॥

म

मम्मारमहिषो द्विज॥ मुक्त्वा तु माहिषं रूपं दिव्यदेहो भवत्तदा॥ कंदर्पसदृशाकारो योषितां हृदयंगमः॥ किशोरश्याम लः
मनारमहिषोद्विज॥ मुक्त्वा तु माहिषं रूपं दिव्यदेहो भवत्तदा॥ यथारूपं हि भक्तो नारामस्य परमात्मनः॥
स्रग्वी मुकुटकुंडलान्वितः॥ कटितटेण हारेण घंगदैर्विभूषितः॥ यथारूपं हि भक्तो नारामस्य परमात्मनः॥
तथारूपो हि गंधर्वो विल्वनामा नवं तदा॥ प्रणनाम हरः पाद ... नाम स्वं श्रावयन्मुदा॥ तेन स्तोत्रं समारब्धं बालानां
... कोशल्यास्तप्रजो रामं नमस्ते ...
शृण्वतामिदम्॥ ॥विल्व उवाच॥ नमो रामाय महते नमस्ते लक्ष्मणाग्रज॥ नमो ब्रह्मण्यदे
... नमस्ते ... क्रीडाकराय च॥ नमो ...
मलेक्षण॥ राजराजेंद्रपुत्राय नमस्ते राघवाय च॥ नमोस्तु सरयूतीरे नित्यक्रीडाकराय च॥ नमो ... कमलेक्षण॥ राजराजेंद्रपुत्राय नमस्ते ... सर्वक्ष क
वायरावणान्तकराय च॥ नमो बाल्या विहाराय रामभद्राय ते नमः॥ नरनाथ युवीणाय नमस्तेऽथ ... नमो रामाय भद्राय
नमस्ते रुद्रसेव्याय ... ऋणभराय च॥ पुंसां मोहनरूपाय नमोस्तु बालकैः सह॥ नमो रामाय भद्राय
... श्रीराम महाबाहो पुनरेव नमो नमः॥ २०॥ सूत उवाच॥ स्तुत्वैवं प्रसन्नात्मा
भक्त ... रामभक्ताभिषप्रदाय च॥ ... श्रीराम महाबाहो ... चतुरं तम्॥ ॥श्रीराम उवाच॥ विल्व विल्व महाबुद्धे के
विरराम महामतिः॥ जगतां च स्वयं मार्गं प्रसन्नु वाच तदा च्युतम्॥ कस्मात्त्वं दिव्यरूपश्च ... श्रीगणम
नत्वं कर्मणा भवः॥ महिषो ही ... महावीर्यः सरितटे॥ कस्मात्त्वं दिव्यरूपश्च ... श्रीगणम
नत्वं कर्मणा भवः॥ महिषोहि ... महावीर्यः ... शृण्वतामिदम्॥
डिमः॥ ... सूत उवाच॥ पृष्टः प्रोवाच रामेण सर्वेषां शृण्वतामिदम्॥
कालका नाव सर्वेषां रामं प्रतिमहामतिः॥ विल्व उवाच॥ हे श्रीराम महाबाहो माहिषे कारणं मम॥ श्रोतुमर्ह
सि सर्वज्ञ रूपया परमेश्वर॥ पुराकृतयुगे स्वामिन् गंधर्वो विल्वनामकः॥ गानविद्याप्रभावेण रूपयौव
न दर्पितः॥ नास्ति मत्सदृशः को वै गानेरूपे बले तथा॥ सर्वं गानाभिमानेन मया चरं पृथिवीं तदा॥ निर्जिता व ...

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

म. षा.

या

वकुगंधर्वयज्ञेयज्ञ[illegible] स्वगा[illegible] पितर्थोन्यां यथाभागेन[illegible]॥ मम[illegible] दर्शये गर्वो महीन परमेश्वरा एक
दाच कुरुक्षेत्रे[illegible] तैवन्सतो मनुः॥ चकार[illegible] यमीमांसंभारैर्व[illegible]॥ यस्मिन्[illegible] सर्वे मुनिगंध
र्वदानवाः॥ ३० ममा[illegible] मुदर्शनं[illegible] गंधर्व[illegible] नगापतिर्यथा शानां[illegible]॥
मयाज्ञ[illegible]॥ एकगंध[illegible] ख्याति गर्वितः॥ ना[illegible] मत्सदृशः कोपि देवा दैत्या नदानवाः॥ तेदातु नारदो[illegible]
गीर्वाणा वादनतत्परः॥ मानितेंद्[illegible] तं मयो[illegible]॥ प
श्चात्तेन[illegible] यान्तस्य[illegible] रामा अविचिंतितः॥ श्लो[illegible] तस्य हृतान
बन[illegible] यामव[illegible] कृतम्॥ तदा[illegible] नारदो योग[illegible] मव पादृ॥ नारद उवाच॥ देवबिल्वमया[illegible]
तंत्वया[illegible] तंवजा[illegible] चक्रुमहास वैतना[illegible]॥ पुनः प्रोवाच हे देव नारदामां तस
नमः॥ अपगच्छ[illegible] मुनयः॥ महिनोपितजा[illegible] बल्क ज्ञान[illegible] तथा त्वयान
ज्ञातं नेतल[illegible] विशापितः[illegible] नारद उवाच॥ राजा दश
दृष्यो[illegible] रथ[illegible] जित[illegible]॥ [illegible] महाप्रज्ञ[illegible] मतिमान्[illegible]॥ [illegible] पुत्रोतान
त्वरामा[illegible] विहर[illegible] तेक्वारे[illegible]॥ ६ [illegible] तेनच दर्शनं ताडनं सकारि राम.
ष्यति॥ मा[illegible] स्यति॥ [illegible] श्रापानेत[illegible] संकुल॥ स संजातंबच

म

तृ

त्तस्य दर्शनं तरश्मन्म म॥ अनुग्रहाय शापो मे मुनिनानेन कल्पितः॥ त्वदीये पादपद्मे मे भक्तिरस्तु सदा प्रभो
॥ ४४॥ महीयं दर्शनं कृत्वान नरो याचते परम्॥
॥ श्रीरामउवाच॥ वरं ब्रूहि महाभाग यत्ते मनसि मे वर्तते॥ हरस्या[illegible] महाराज नाम्ना बिल्वहरः सदा॥ श्री
बिल्वउवाच॥ मन्नाम पूर्विकाम[illegible] हातिष्ठेत दूरतः॥ भोगं कृत्वा तु भोगानामंते मोक्षमवाप्स्यसि॥
रामचंद्र उवाच॥ एवमस्तु महाबुद्धे गम्यतां तु परं पदं॥ भोगं कृत्वा तु भोगानामंते मोक्षमवाप्स्यसि॥
सूत उवाच॥ गंधर्वोपि निजं स्थानं बालकानां च पश्यताम्॥ जगाम व्योमयानेन स्वालयं स्वर्गिणां
पदम्॥ गंधर्वस्य तत्स्थानं नाम्ना बिल्वहरि स्मृतम्॥ वैशाखे मासि यात्रा स्यात्सर्वपातकनाशिनी॥ ५०॥ पीता
अमायां तु महापुण्या पितॄणां मोक्षदा[illegible]॥ रामोपि भ्रातृभिः ताई जगाम सरयूतटे॥ जनयंत्र्ययनानंदमथा
जलनिषन्ने स्नु बालकैः सह स्नु दरः॥ क्रीडित्वा सुचिरं तत्र पुनर्जग्मुर्गृहं प्रति॥ पितृन् समीपं गत्वा तु पितरं तोषय
न्ध्या पुरवासिनाम्॥ मातृभिर्लालिताः सर्वे भुक्त्वा चान्नं चतुर्विधम्॥ ॥ इतिश्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे बाली
२ मुकुंः॥ भोजिं शयनं बालामातृभिरुपलालिताः॥ ॥ श्री सूत उवाच॥ प्रातरुत्थाय ते बालाः क्रियां कृत्वाय
कीयो पाख्याने एकचत्वारिंशोध्यायः॥ ४१॥ ॥ राशान् वराहान् महिषान् मृगांश्च ध्यनुकुर्वे
था विधि॥ अन्नं चतुर्विधं भुक्त्वा खेटकाय ययुः पुनः॥ २॥ ददर्श कानने रामो वल्मीकं च नराकृतिम्॥ कुशोः परिवृतं त
कुः॥ एवं क्रीडं स हारामो द्वितीयं काननं ययौ॥

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स. पा.
४-च॥

मकरीविरा॥:

मर्पीणां कंचुके सया॥ तूर्तां नो ते तु भिले तु तथा गतैः समावृतम्॥ ते च दृष्ट्वा तदा रामो बालकानिदमब्रवी
त्॥ श्रीराम उवाच॥ किमिदं बालका वृत्तं व.... वनराकृतिम्॥ इत्युक्त्वा बालकैः सार्द्धं जगाम निक
टं प्रभुः॥ करेण स्पर्शनं चक्रे बालकानां च पश्यताम्॥ रामदर्शनमात्रेण दिव्यदेहो बभूव सः॥ पीता
म्बरधरः स्रग्वी मुकुटी कुण्डलान्वितः॥ दृष्ट्वा द्विरंशकं कान्तं तुलसीदाममण्डितः॥ अङ्गदैश्च तथा हा
रैर्वलयाभ्यां विराजितः॥ पादौ प्रपात रामस्य स्पृश्य मूर्ध्नि च पानदौ॥ श्रीराम उवाच॥ ब्रूहि ब्रूहि
महाबुद्धे कारणं ह्यात्मनो मम॥ कस्त्वं वल्मीकरूपेण वने तिष्ठसि निर्जने॥ अस्माकं श्रवणेच्छा
त्वं वद यद्यहि मन्यसे॥ पुरुष उवाच॥ किरातोऽहं पुरा ह्यासं वने वासो मम महिमाचले॥ धनुर्वाणौ क
रे बिभ्रत्सदा परं मृगयां सदा॥ एकदा मृगयूथानां पश्चात्सोऽगच्छ प्राड्वनम्॥ पलायमानोऽलीय ओ
अरण्ये विविशुर्यातः योजनानां त्रयी ... श्रमान्नाहं मृगैः॥ परिश्रमयुतोऽहं च दिनान्ते पति
तः पथि॥ आनन्दमुत्सुतरात ... साधवः पथा विश्रान्ताः॥ कृपया मां ब्रुवन्त सर्वे गम्यताम् सङ्गने पुनः॥
या मंगत्वा [illegible] च संगेन सततो रात्रिरपोषिता॥ प्रातःकालकृतं नैश्वशालग्राममपूजनम्॥ पाक
कृत्वा पुनः सर्वं नैवेद्यं हरयन्... मां प्रसादं दत्तं चक्रपाणां साधवः पुनः॥ स्वयं बुभुजिरे नैव य
तोऽच्छिष्टं हृदयार्दनैः... तेषां दर्शनमात्रेण शिलायां ... नैनचा. शालग्रामशिलातो यं जहा मम पा रा

म

तकम्॥ नेवर्णमनःशुद्धं बभूव रघुनंदन॥ मां विलोक्य पुनस्ते च प्रोचुर्वाक्यं परस्परम्॥ येमगावनाम्पर ... प्रणा ... नसंशय॥
ते षां वधजना सर्वे ... मृगैः प्रभुः॥ परमा नमस्तयेप्रष्टो मां परिडाय न लये॥ भविष्यति की दृश्या पापिनो नरिगा॥
नाम॥ किंकिरणा ...॥ तेषां वाक्यमिदं श्रुत्वा ज्ञानेन तु हृदये मम॥ शनैर्लवं भोरामविलोनवेधमक्षणोः॥ अहमस्याय
नुक्त्वाथ ते पुरं गोल्॥ प्राचां चं गवतोसंगेतो मया ... करो स्मरम्॥ स्मृतामिति तैः प्रोक्तस्ते मां संगे अहं मुया॥ तीर्थान्ति
तरंग छन्नमो प्रामोऽपुनः संगमे गो मता स्वर्गद्वार ... पुनः॥ मे प्राम मुर्महाभागा मया मह ... सत्तमाः॥ त्रिरात्रिं
धुषित्वा तु गमनायमनोदधुः॥ प्रस्थिताः सरयूतीरमार्गेण्वासतीर्थक... अत्रागत्य महात्मानो दृष्ट्वा पुलिनमुत्तमम्॥
वनेश्वश तु प्राणां प्रमानावत भेव ... पुंडरीक व नोर्भि ... दृश्य ... इदृशं पुलिनं दृष्ट्वा तत्र स्थायामनोदधुः॥
न प्रातपामितेवात्र गताः स्वर्गं अभिक्षवः॥ अहं चात्र समाभिस्को हरेर्नारायणस्य हि॥ ध्यायमानो विसस्मार शरीरं वटुको
विकम्॥ वल्मीकं मे शरीरं तु बभूव रघुनंदन॥ तव स्पर्शात्पुनः प्राप्तं शरीरं परमाद्भुतम्॥ त्वं ब्रह्म परमं साक्षात्रामो नारायणो
हरिः॥ ३०॥ सोऽयं पद्मामया ... क्रीडन् बालैरनेकधा॥ त्वदीयस्मरणमात्रेण प्रहताः पापाः सहस्रधा॥ किं पुनर्दर्शनेने
व स्पर्शनेन च किं पुनः॥ उद्धारार्थं तु जगता मानि भर्तीयते नमः॥ तवेयं प्रकृती राम चेष्टा रूपेण वर्ण्यते॥ तवेच्छया पुनर्या
तारजः सत्त्वतमोगुणाः॥ तमसा पंच भूतानि ... देवाः प्रजापतेः॥ रजसो पीरियाण्यासन्नूर्ध्व प्रवर्त्तते तत्र च॥ अंडमुत्पाद
मामारुह्य बेष्ठ वसतः पुनः॥ षोडशांशेन प्रविष्टस्त्वं विराडिति प्रथाः पगः॥ हिताय जन्तां नाथ सम्बन्धे च विराजसे॥ मुखं
ते ब्राह्मणाः सर्वे ... बाहू बभूव॥ ऊर्वो वैश्याः समुद्भूताः पद्भ्यां शूद्रा विनिर्गताः॥ मूर्द्धायं नाभिजानाति लोकस्त्वाहि
तकारकम्॥ त्वदीयं दर्शनं मह्यं साधूनां कृपया ... कृपां कुरु सदा राम यथा ते चरणाश्रयः॥ मनो यातु मथा गंगा प्र
त्यपूर्णप्रयोनिधौ॥ यत्संस्कृतवेदनिभक्तानां संगमेन भवेदृशितौ॥ न तेन तुल्यं ये मोक्षं स्वर्गं सिद्धियजं तथा॥ ब्रह्मादिप्रार्थि
तोनाथ जातो दशरथालये॥ ४०॥ समस्तवचनादीनि कर्माणि त्वं करिष्यसि॥ एवमादीनि रक्षांसि कोटिशो निह
निष्यसि॥ भूमोरं च समुत्तार्य ब्रह्मलोकं गमिष्यसि॥ इदं त्रैकालिकं ज्ञानं जातं श्रीमद्दर्शनात्॥ नमो रामाय भद्राय महा
राजाय ते नमः॥ सर्वभूतनिवासाय ब्रह्मण्याय नमो नमः॥ आज्ञा त्वदीयतो मह्यं गमिष्यामि भवत्पदम्॥ ॥ श्रीराम उवा
च॥ गम्यतां गम्यतां शीघ्रं यत्र ते वर्तते मनः॥ स्वर्गवासस्य लोकं वा वैकुंठं वा हरेः पदम्॥ सूत उवाच॥ राघवेनाभ्यनुज्ञातो ज
गाम परमं पदम्॥ हंसयुक्तविमाने ... किंकिणीजालमालिना॥ पुनर्न पतते जंतुर्यत्र गत्वा महीतले॥ रामोपि बालकैः सा

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰ पा॰
४८॥

र्क्रीडन् क्रीडामनेकशः॥ आजगाम ततो गेहं सायंकाले महामनाः॥ पौरैर्निरीक्षितो रामः पित्रा मात्रा तथैव च॥ भुक्त्वा चतुर्विधं
चान्नं ननाय रजनीं ततः॥४८॥ ॥इति श्रीसत्योपाख्याने उत्तरार्धे [illegible] द्विचत्वारिंशोध्यायः॥४२॥ श्रीसूत उवाच॥
एकदा राम चंद्रोसौ प्रातरुत्थाय सत्वरम्॥ कृत्वा चावश्यकं सर्वं भ्रातृभिः सह वीर्यवान्॥ सर्वानाकारयामास सत्यार्थं महामनाः॥
प्रतापादित्यनीलरत्नं वीरभद्रं महाबलम्॥ मदनं च हरिदश्वं च शोणाश्वं हरिदश्वकम्॥ चंद्रभानुं च चंद्राख्यं पुष्कारं रिपुंजयम्॥
भद्राश्वं च जयं तं च [illegible] च महामतिम्॥ अन्यानपि महावीरान् आययौ सिद्धिकारकान्॥ कुकुरान् वाहिनः सर्वान् तथा वै जावरांश्च
[illegible]॥ सेनापालान् सिंहपालान् तथा तरक्षुपालकान्॥ कलिंगपालकान् सर्वान् मतिमान् स्नेहवत्॥ ते चागत्य तत्र [illegible]
रामार्थं बलनाश्रिताः॥ गजारोहास्तथा वा [illegible] अनेकशः॥ रथारोहास्तथा चान्ये अश्वारोहा अनेकशः॥ मृदंगडिंडिमाः समा
युक्ताः [illegible] भयानकाः॥ [illegible] वीणा धरा वराः॥ शृंगारं कृत्वा ते राम [illegible] प्राणा॥ [illegible]
तं तु राम [illegible] मातुरा ज्ञामवाप्य च॥ [illegible] सहनिर्ययौ॥ शोणाश्वं रामचंद्रः [illegible] कौतूहलात्॥२०॥
[illegible] अर्थं भरतोपि [illegible] पि नंदनम्॥ आरुरोह महाबलात्॥ [illegible] हेमराड्॥ [illegible] चैव केकयी कयास
[illegible] ग्रहीत्वा [illegible] सर्वेषां पश्यतां मतापि॥ तथा चोरुक्कः [illegible] स्थानं वाच्छितारः॥ तदा वाद्यान्यवाद्यंत ध्यानकाच्या — नसा
[illegible] चचाल रघुनाथोपि [illegible] सैन्ये सारथिः॥ चामरे वीज्यमानश्च राजराजकुमारकः॥ उष्णीकं हरितं चैव क
[illegible] अनेकशः॥ [illegible] इत्यानंदहरिता [illegible] त्रिणं तं च धनुः स्कंधे दधानं वै [illegible] रत्नकुसुमोज्ज
[illegible] कंचनतथा [illegible] तिलकेन म
[illegible] नकरेण दक्षिणेन [illegible] शोभितम्॥ [illegible] पादं रामं [illegible] नागरा नरनार्य
[illegible] शोभितं रत्नमालया॥ [illegible] राजमानं कुमारकम्॥ [illegible] राज्ञो दशरथस्य च॥२८॥ राम माताः
[illegible] नेत्रमीलनम्॥ [illegible] धन्याः सर्वे [illegible] अमी नाराम — वदं
[illegible] कौशल्या [illegible] रामस्य ध्याज
[illegible] इन्दु [illegible] स्वागत [illegible] रामाः — राम॰
[illegible] नामदं [illegible] चचाल च॥ अथाप्यायस्वागत [illegible] तान्
राम [illegible] इच्छा रामस्य [illegible] ४८

नंदा

[illegible] तं करेणापलक्षिता॥ कन्या चाव [illegible] मोतृ [illegible]
[illegible] कांक्षता॥ [illegible] सत्वरम्॥ [illegible] अगरे॥ एकेना [illegible]
[illegible] एते प्रलयेरामोत [illegible] शिक्षत॥३०॥ [illegible]
[illegible] कामवानेन [illegible] सुरवग्रा [illegible] कश्चिद्रामे [illegible]
भावेन [illegible] काचेद्रामसमा [illegible] त्वा सौ चूरा [illegible] इति तासां [illegible] प्रसाः
[illegible] कामे [illegible] सर्वाक्षुरा [illegible] तदा चंद्रस्पर्शिता
[illegible] बालानस्याश्चा [illegible] नोचे रागमनस्तूपे प्राणा [illegible] मस्व [illegible]
[illegible] मनस्पो [illegible] तरे [illegible] पुरतो [illegible]
[illegible] तस्मिन्नंतरे [illegible] ते स्थिता [illegible] वै [illegible] वने वने॥
[illegible] बिवटकानां वनेवने [illegible] सरभिवनेतया [illegible] भवा [illegible] वाच॥ — आ
[illegible] गमनजं [illegible] तथा [illegible] रामानुजानां राजा [illegible]
[illegible] पतेरामः करेनयोलं [illegible] तं [illegible] सर्वेण [illegible] सनपा॰अ
[illegible] कालसौ [illegible] वनेतास [illegible] पश्चात् [illegible]
[illegible] वनि [illegible] तं या [illegible] ते प्राप्य [illegible]
[illegible] वर्णकम्॥ रत्नमेवे [illegible] दत्वा [illegible] सर्वानीर [illegible] हालनाच
यतो जगमु [illegible] अश्ववानी [illegible] वृत्ताश्च [illegible] सर्वरा [illegible]
[illegible] कमलका॥ [illegible] हेस्था॥ [illegible] नर्वयामासाशव्या
अजा जगमुल [illegible] कमल [illegible] रघुवीर मत्तमः॥ [illegible] स्वरम्॥ ॥इति श्रीसत्यो पा
[illegible] जगाम सेनानगरात्स [illegible] धा [illegible] नाथ खेटकाय च वाहिनीं॥ अ
[illegible] [illegible] यामासलीलया॥ [illegible] सूत उवाच॥ [illegible] ययौ [illegible] नि
[illegible] त्रिचत्वारिंशोध्यायः॥४३॥ [illegible] जगाम च गुरोराज्ञया॥ अन्यत्र [illegible]
[illegible] संवादे [illegible] नलिनी [illegible]
[illegible] उपवने वा [illegible]

म. प्र.
५०

का व [illegible] ने [illegible] न्यानाशो ध्याभा [illegible] पति: [illegible] ध्यानं तु चाते प्रांतु रामाय [illegible] त्स्वयम्॥ अरण्यानंत कम
[illegible] वनं [illegible] भयानकं [illegible]। नाना [illegible] वि: समायु [illegible] हिंस्रैः हुंकारनादितम्। वृक्षै सर्वैः समाकीर्णं नानापक्षि [illegible] शोभितम्
एतद्वनं महापुण्यं पावनं चाति पापिनाम्। मकरंदैः [illegible] गुल्मैश्च शोभितं लतया युतम्॥ लतानां च प्रतानानि [illegible]
नैश्चाति मंडितम्॥ पुष्पैश्च प्रियंगु [illegible] पुष्पिते [illegible] विकंत [illegible]॥ तमालगुल्मैर्नचितैः कर्णिकारैस्तथैव च
बकुलैः पुष्पितैर्वीर्ते पुन्नागैश्च मनोरमम्। द्विरेफानां [illegible] मैलानिः पुष्पेषु [illegible] निवा [illegible] शोभितं क्वचि
त् [illegible] नीमं वुजान् [illegible] सरेणुभिः। विहंग [illegible] चालकैर्नादितं मागरैरपि॥ प्रमन्ना [illegible] पूर्ण [illegible]
[illegible] का च [illegible] रकैः [illegible] नीनेनाना [illegible] नादितम्॥ १०॥ क्वचिच्च कलहंसानां नादेन
विनिनादितम्॥ कारंडवानां [illegible] भ्रमराणां [illegible]। पुष्पिते [illegible] कारैश्च तिलकैर्द्रुमैश्च [illegible] पा
[illegible] वे [illegible] श्चपिकानां [illegible] नेन च। मंडितं [illegible] कर्णानां [illegible] मनोरमम्। एवं [illegible]
[illegible] घतं समं [illegible]। मृगयात्र च [illegible] यांघ्याश्रम तां [illegible] तवे॥ सूत उवाच। गुरुश्चैव वने [illegible]
[illegible] च [illegible] व [illegible] गच्छ [illegible] चारिणः। वितस्य तालैः [illegible] तवनं [illegible]। क
श: [illegible] सर्वैर्भयाज्जग्मुर्वनं वनं॥ प्रविशंतीं वनं तं [illegible] तदा [illegible] घिम [illegible] क [illegible]
[illegible] दुंदुभीन् [illegible] निनदं तथा॥ पलायनपराः सर्वे [illegible] रक्षणं [illegible]। शशकानां [illegible] यूथ
[illegible] कलं तथा। [illegible] चामरी [illegible] च यस्तथा। [illegible] तां च [illegible]
[illegible] ताश्च [illegible] पतन्मुनिं [illegible] मांडव्यश्च महाकृत्य [illegible] परि
[illegible] मारा च [illegible] २० [illegible] कुमारा [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] सूत उवाच। आसीत्तं च मुनिं दृष्ट्वा रामावतं [illegible] राम
[illegible] ४८

६१

[illegible] नस्या मंगिता ता: [illegible] मां। अन्यमना मनः [illegible] कानी [illegible] च [illegible]
वने जातानि पक्कानि फलानि [illegible] पुंनामा समांडव्योनि [illegible]। प्रसादात [illegible]
[illegible] ग्राम शिर [illegible] कच्चिद्वर्तते नाथ चाश्रमे [illegible] वृक्षा [illegible]
[illegible] वसंतितो [illegible] कुशलं वर्तते [illegible] कुमार [illegible]। मृगयार्थं [illegible] निजनार [illegible]
आश्रमे। तान्निवारय [illegible] राम [illegible] मनोपरि [illegible] कर्तव्यं च [illegible] आश्रमस्था
[illegible] महाद्भुत [illegible] वालुके [illegible]। [illegible] नामतो वाली
[illegible] तिते [illegible] महाद्भुत [illegible] महामते। सूत उवाच। [illegible] मुनेर्वाक्यं
[illegible] कानां [illegible] तथा [illegible] जग्मुर्वनांतरं [illegible] गुहेन दर्शिता
रामा [illegible] ३०॥ नमस्कृत्य मुनेः पादौ रामो घोरेषु [illegible] वा:॥ [illegible] नेत्रा [illegible] राजेन्द्र [illegible] ॥ इ
ध्वना॥ वनाद्वनांतरं जग्मुः [illegible] इति श्रीसत्योपाख्याने [illegible] वाद [illegible] च तुर्थ
[illegible] कथा॥ [illegible] तत्र [illegible] सम [illegible] ग [illegible] वर्ण
[illegible] शो ध्यायः॥ ४४॥ सूत उवाच। [illegible] आजगाम वसंतस्तु कु
मा धुर्य नं वैव [illegible] पौ॥ चकार वर्णनं [illegible] सर्वदेहिनाम्॥ [illegible] परित्यज्य हिमवंतं च गच्छति।
[illegible] स्वामि [illegible] तुम्॥ कामेन [illegible] ज्ञात्वा [illegible] वि [illegible]॥ [illegible] परित्यज्य [illegible]
[illegible] कुर्वद्दिनानां च: शनैः शनैः॥ प्रभातं च दिनानां [illegible] कुर्वन्याति दिशं
[illegible] वहिमालयम्॥ श्रूयतां च वसंतस्य क्रमेणागमनं मया॥ आदौ [illegible] पुष्पाणां पल्लवा
[illegible] तदा भवत्। [illegible] कोकिलानां [illegible] तदा [illegible] क्रमेण [illegible]
[illegible] कामस्यापि च [illegible] मनो [illegible] ॥ सहकारलता [illegible] वासंति
[illegible] श्चापि नारीणां नायकारे [illegible] जथा [illegible] युवानं [illegible]

Indira Gandhi National Centre for the Arts

काया: [illegible] कस्यच पद्म ज म्। मादकं वर्तते [illegible] नायक पा: श्रवणाचितम्॥ काशारं च स्म
मामाति पक्षिणाभ्रमरा मधौ॥ [illegible] पश्चितां च [illegible] नाथीर्नाथ हेतना॥ शाखा: [illegible] नंतु व
मं तेन च पुष्प॥ [illegible] मधु: [illegible] मधुपानारं च मधौ॥ [illegible] कमलजालं च रोचते। कंसु [illegible]
प्रयच [illegible] युवनेन स्व: [illegible] मशोभत [illegible]॥ युवती
कचयो [illegible] नायकेन लतयः॥ मालती [illegible] किम [illegible] अत्यंगार [illegible]
[illegible] तिलक [illegible] तितलाचितम्॥ वसंतस्य [illegible]
[illegible] नायक [illegible] अकोल [illegible] मधुपा
निजपाकभिः॥ [illegible] यथा वा [illegible] तावे [illegible]
[illegible] वसंतं श्रयंते कोकि [illegible] यथा वा [illegible]
जनै:॥ भ्रमराभ्रमरीमि [illegible] कलगान प कर्वंति मोदरेका॥ मनोय
था॥ वसंतनायके [illegible] क्रिय:॥२०॥ प्रियकमिनिधायायमुज रज्जु परिग्रहे
मानं [illegible] वसंते युवतीजना:॥ ना गामि [illegible] ते पातं च [illegible] योवन [illegible]
इत्यु [illegible] नाथ [illegible] रमतां नर्जने [illegible] प्रियं कृत्वा स्व वक्षोला [illegible]
येव [illegible] नायका [illegible] भ्रमताल [illegible] कथमेतां न यांति [illegible]॥ अशो
[illegible] मनोहरं वमू॥ [illegible] मामि [illegible] नहि॥ मंत
स्य [illegible] मनोहरं वम्॥ [illegible]॥२५॥ नायकेषु [illegible] स्वयंपातिपि [illegible]
रीसरका [illegible]॥ फाल्गुने च यथा वाले [illegible] नीना [illegible] मरवे॥ च
नाया [illegible] सपिवो॥ स्वर्ण
हमाचारि [illegible] मिश्रकामराजम [illegible]

[illegible]

कारं तु [illegible] कर्णिकार्धः॥ अलक [illegible] प्रसूनोपम [illegible] तिलक: शा
भ [illegible] तिलकं [illegible] पतन्नायं [illegible] पाय [illegible] मायवे
महनो [illegible] तांपि [illegible] मनो वसंते [illegible] तांपाति प
[illegible] मनो [illegible] युवतीय
[illegible] विलास [illegible] कर्णमूल युवतीनोच
तनुतीच यथा [illegible] नायकेन [illegible] भ्रमरे लपरजिता॥
मो [illegible] कुरे [illegible] भवे मामि [illegible] कर [illegible] मालतम्॥ पिकानां च कंठे च
मुक्तो [illegible] यथा [illegible] नायक [illegible]॥ स्त उवाच॥ हास्याय च कु
[illegible] विपिने [illegible] शिशिरापगमा [illegible] पतिता: [illegible]
माराणां पुन [illegible] मनि [illegible] वैश्वानरो राखा
[illegible] अथो किंशुक [illegible] पश्य [illegible] पुष्पितम्॥
भिवा॥ पुष्पितां [illegible] शाखा [illegible] नायचे॥
मोनिका [illegible] हारकारकम्॥ अय
४०॥ इति [illegible] कारस्य कर्मणा॥ ४२॥ इति श्री
मादकरो [illegible] अथ रामो प्रिय मा
[illegible] तथा
[illegible] चपा
मा वसंतां [illegible] वैरोने वनमा [illegible]
[illegible] पामा [illegible] सि
[illegible] दवे [illegible] वचनाष्टलया॥ रवे [illegible] पामास
हनु [illegible] रामकंद [illegible]

स्य

हान्वनगतां प्रभु॥ [illegible] गगने [illegible] दृष्या मासमस्त्रस्वर [illegible] रेणुभिः॥ चलतलक्ष्याति पातेनरामोप्यासंचकोr
स॰पा॰ ५२ रं॥ अत्रे रामे [illegible] व मृगा णोमायवस्य हा॥ इगते प्राहु स्यमानेव म [illegible] पादिभिः॥ तस्येव
स्मेमारं चमनं दीर्घ [illegible] प्राणितमः॥ हास्योथलक्ष्से [illegible] रामस्याति विदूषकः॥ इत्युयामास [illegible]
मृगायुथं [illegible] पपात रगवृत्तं च वनेषु वकृ [illegible] जहु [illegible] सर्वेद्रस्था [illegible]
रामो ५ नो कुशा [illegible] लक्ष्यं कृत्वा [illegible] तत्पापयांमृगीमृ॥ १० ॥ [illegible] तं [illegible] न चक्रे मो ५८
णमोचनम्। पुनरस्य मृगं [illegible] मुनो च शरं [illegible]॥ मुमोह तस्य नेत्राभ्यां [illegible]
रतस्मिन्नंतरे राजा [illegible] तनो [illegible]॥ समीरराम [illegible] स्य [illegible] श्री [illegible]
हे वाच॥ भो श्रीराम महाबाहो [illegible] मम [illegible] किंकभविष्यति॥ सिं
हानां च गजानां च [illegible] रतस्मिन्नंतरे [illegible] समागतः [illegible]
[illegible] मृगपार्थ [illegible]॥ १५ ॥ [illegible] इतोविदूरस्थ [illegible] राम [illegible]
कोला [illegible] निवर्त्तन [illegible] प्रभो। तेषाम [illegible] कार्णी [illegible] परत [illegible]
तां तच भो वीर [illegible] रहितु॥ ॥ सूत उवाच॥ [illegible] इति [illegible]
[illegible] तमथा तत्र [illegible] नां [illegible] पौनः [illegible]
[illegible] रामो [illegible] कोलानां च [illegible]
[illegible] शुभिः॥ [illegible] चाता [illegible] नुक्ताः॥ पतु [illegible] सर्व [illegible] मायेर
तनः॥ [illegible] मलार [illegible] चातस्थो [illegible] तहथायानि कालमवेहा [illegible]
कांचित्रणे [illegible]॥ २ ॥ [illegible] हेनी [illegible]
[illegible] नोभ्रत्यामि [illegible]॥ श्रीरामचंद्र उवाच॥ कोहं [illegible] महस्य [illegible]

जि त

ह

हकामु॥ [illegible] तथा हि देवेन हतंव्योयं म [illegible] हरि॥ [illegible] तथा हन्मि सिंह बाण [illegible]॥ राघवे [illegible]
मोक्षा बाण [illegible]॥ राघवस्य तु [illegible] बाणं च संदधे॥ [illegible] मध्ये [illegible]
[illegible] पपात [illegible] पुनः पुनः॥ सर्वानि रामचंद्रस्य प्रताप [illegible] नामनामतः॥ [illegible]
[illegible] कंठदेश [illegible] राघवः परमप्री [illegible]
जे॥ नि [illegible] तस्मिन् [illegible] च [illegible]॥ ३० ॥ [illegible]
च महा [illegible] इति [illegible] भरता राम [illegible] भरत उवाच॥ [illegible]
होपि [illegible] प्रभो॥ [illegible] पृष्ट [illegible] निकाः॥ श्रीराम उवाच॥ भो [illegible]
तः [illegible] योग्य [illegible] हरे॥ [illegible] न हि॥ [illegible]
[illegible] नाथ [illegible] राम भरत [illegible] रावणेन [illegible] नाथं [illegible]
[illegible] केशरी॥ [illegible] केशरीभ [illegible] प्रति॥ [illegible]
[illegible] मतस्य [illegible] बाण [illegible]
[illegible] भरो [illegible] पाप
म मार [illegible] केशरी॥ [illegible] भरत [illegible] महामनाः॥
[illegible]॥ श्री भरत उवाच॥ कथं [illegible]
[illegible] प्रांजलि [illegible]॥ [illegible] इति
ने॥ ४० ॥ [illegible] इति [illegible] शोन [illegible]
[illegible] सर्वेषामपि [illegible]॥ कलिंग [illegible]
[illegible]॥ ४१ ॥ श्रीप्रभु उवाच॥ [illegible] त्वं [illegible] मम॥ [illegible]
तो ना [illegible]॥ [illegible]

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰ ग
५०

पुत्रवत्तमथो वै त्वमद्विजदर्शनात्तिः तेर्ततामनघम्॥ एकदाश्रममागत्य पृथिव्यां च यदृच्छया॥ भरद्वाजमुनि
वर्धमानो महातपाः॥ ततः सोमसु[illegible]तं तमनघमन्नादितमुदा॥ द्रोणसंदर्श्य[illegible]तिलन सह पायसम्
वर्तं पयः गाम्भमनोति॥ इत्येनं मदु[illegible] तामम्नर्म नलोवितमुदा॥ दुग्धं तदा[illegible]न तस्य सौख्यं भौ॥ कृतं मया मह आ
अपेईदं कृतो लाकोहि पतेतानं देशिः॥ तं द्रष्टा मत्स्य[illegible]मनं तस्य सौख्यभौ॥ कृतं मया महा
गतास्या तस्य वैमन्॥ उक्तो मया द्विजवरक्लिष्ट यो चायते मने॥ स तत्र पात्र संविधाय मन्त्रो पात्र
तेमधा॥ मत्सेहि मद्भाग्य पनाईवलवनः॥ सदा मितविरा॥ अव त्वां दर्शनीय पातन॥१०॥ अयोध्य
तप्यते वस्तु तत्त्वं वैभवं पतितं प्रतीत्य॥ अनरपे परं वंध्य॥ अनादत्तं यत्कृतं मया॥ सोमभोजयभो वि
प्रभावे प्स्यसि इहस्थली॥ इदंवत्य मंत्रं नत्यारभ्य भद्राश्रुपानाम॥१०॥ भरद्वाज उवाच॥ हे
प्रलयं पोकमेत ते व्याहतो वैद[illegible] नंद[illegible]न[illegible] वेदी नारायणः लाक्षात्ते नेवाराध्यते हरिः॥ इत्यंतवर्षि
हृद्येतस्मात्तनि अमुनि[illegible]स[illegible]श[illegible]न[illegible] म[illegible]व[illegible]वं मां[illegible]लकृत्वा कश्मुनिर्न
व प्यादिः सिद्धौ द्विजश्रेष्ठ पापनामेमगतः॥ श्रीभरद्वाज उवाच॥ त्रेतायुगे दाशरथिः साक्षाच्छ्री
शो भविष्यति॥ अयोध्यामामद्पुर्य्यां नाम्ना रामो महीपतिः॥ कनीयान्भरतस्तस्य भ्राता भ्रस्तो भाविष्य
ते॥ मृगयार्थं रामचंद्रेण सखिभिः परिवारितः॥ पुनस्त्वं सिंहरूपेण तिष्ठास्यसि विपिने घने॥ भरतस्त्व
चागत्य च पुण्यात्वां वोद्धयिष्यति॥ वाणस्यास्य रामात्रेण दिव्यदेहो भविष्यसि॥ अधुना तस्य भावंधुरस
पर्जातं तत वीयतः॥ नमस्मराजपुत्राय भरताय नमोनमः॥ नमस्ते जुवधीयन मस्ते सत्यमूर्तये॥ श्रीभर
तउवाच॥ मयापि तत्र गत्वा तत्र सत्यप्यात्र द्विजो द्विज॥ इत्युक्ता सखिभिर्लाहितैने नभ रो मुदा॥ आजगाम ह राम
रेः पारवं रामस्य परमात्मनः॥ द्वाराः मातितं देवं उभेवं तद्दलं तद्दो सोपि पागत्य रामस्य हुवं चैरणामुदा॥ तस्य ५०
दत्तौ रामाय सखा यो भरतस्य वै॥ इत्युक्त्वा चरमोपि तापरवर्यं तिविपावतीतः॥ आगतो रामचंद्रेण किंकिणी
च
आज्ञां देहि महाराज राम नाथ राम मानि यौ॥ न त्वा राम रय
पादौ तु गमिष्ये परमं पदम्॥ दे

जालमालिना॥ विमाने नादिवं याता रामचंद्रप्रसादतः॥ यत्र गच्छंति धर्मिष्ठा विष्णुभक्ताः स्वलाधवः॥ न व्रजं
ति यद्धर्मिदाइरशापरूतदुहाः स्वकाः॥ ॥इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे मृगयाविहारो नाम
सप्तचत्वारिंशोध्यायः॥४७॥ सूत उवाच॥ तेनाज गामचाग्रे वै गोमता तीरसंभवम्॥ बहुमृगाकुलं दिव्यं श्री याल
इकारनादितम्॥ यामेचतुर्थे रामस्तु गुहं भो वाच धार्मिकं॥ ॥श्रीराम उवाच॥ निषादाधिपते ह्यत्र वस
य्यं विपिने मया॥ गोमत्याः पुलिने रम्ये मुनिसंकुलशोभिते॥ सैनिकाः श्रमितान्नंदि नानाश्च
पिवंति॥ वनस्थाः ऋषयः सर्वे परिश्रमांस्यामुपासते॥ सूर्यश्चास्तगगिरिं प्राप्तो वयं चात्र व
सेमहि॥ एतं मत्वा रामः संयांति निवासायद्रुमाश्रिते॥ नगच्छंति जनानं तं ज्ञात्वा संध्यामुपासताक
ऋषीणोमाश्रमे यत्र ज्ञायते धूमदर्शयित्॥ धेनवः शीघ्रगामिन्य ऋषीणामाश्रमं प्रति॥
मंजरीभिः शुकैः कोकर्गागो रमाना मही तलम्॥ अफाव संति वस्याणां कोटरेषु समंततः॥
एते मृगाः समायांति मुनेराश्रम वासिनः॥ इत्येवं वदतस्तस्य सेना आश्रमा आश्रमांतिके॥ मेधावी
नाम ऋष्या वर्ती त्वाराम समागतम्॥ शिष्यैः परिवृतो मुख्यैः फलपुष्पकरो मुदा॥ राम नंदो
पितं दृष्ट्वा बाहुनादवलच्चच॥ आतेभिः सस्त्रभिः सार्धं ववंदे चरणौ तदा॥ बहुमतीर्थं गोमा
त्याः परस्य शांतिः प्रकृतं मे॥ यत्स्नानेन दानेन पापं नश्यति तत्क्षणात्॥ त्वाराममुनिसत्तम स्क
नि सानु चाश्रमं प्रति॥ पुनश्चामामविधिवत्पूजासमित्कुशाः॥ सन्नानि वेशात्त्वाली इव
राज्ञा मवाप्य च॥ अथ बेराज्ञानुना पुष्कासं प्यो यथा मंबंधि॥ तदा रामः कृपा कांत भान्त
भिः सखिभिः सह॥ कोशल्या पायतं वाक्ययुक्तेर्यातमानसः॥ तथा बलीनेकाः सर्वतुभुजः कद

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

[illegible] अरण्ये गजास्तत्र चागताः पर्वतेऽस्मिन्नवतरिताः राक्षसाः प्रेषिताश्च तुर्दिक्षु वृक्षे वृक्षे समर्पिताः ॥ गजयूथे प्रेष
कृतं तेऽत्र सर्वे समर्पितम् ॥ सैनिकाश्च तत्स्थाने शालभिरे परमां मुदम् ॥ अद्य रात्रौ वितीते बलवैनिशाचलभिरे ॥
पतनामालहाः रक्षांस्यक्षौ नक्षत्रं चक्रिरे ॥ रात्रौ पतत्सु वीरानिद्रां त्यक्त्वा महामनाः ॥ रजन्याः पश्चिमे यामे
धनुर्बाणधरः स्वयम् ॥ हरक्षवेषं स्म सेनां [illegible] मनुष्यः पथः ॥ २० ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र महानु
न्नातोऽत्र [illegible] सेनागजाः पलायन्ते [illegible] पादपास्सरवलानाः ॥ मदजित्रायकरिणो वन्यस्य वनवा
मेनाः ॥ [illegible] स्खलिकाः [illegible] पर्यटुः ॥ मतंगस्य [illegible] हस्त्वा कोलमुत्सवाय वेगतः ॥
स तु मत्तोऽपि मातंगो गंधमाघ्राय [illegible] सेनायाः समयो नाश्वगुरुत्वा कुल इति [illegible] ॥ यस्मिन्वृक्षे ग
जा वृक्षाः सेनायाः किल नागराट् ॥ ततो वेगेन [illegible] नारूप्य [illegible] ॥ मातिनोऽपि महान्तानां
सहस्रेऽत्र वैरिणाम् ॥ गंधं परमं [illegible] नायकः [illegible] ॥ समागत्य नरेऽयुक्तः कंठ [illegible]
पाणिभिः ॥ चलितश्च सरस्सर्वां गौर्वन्यो नागाहि [illegible] ॥ महाकान्तात्तानीतुरस्त्वपालास्तथैव
तु ॥ उत्पन्नकालस्तथा चान्ये चक्रुः कोलाहलं महत् ॥ शत्रुघ्नस्तोऽभ्युत्थाय [illegible] सेवकान् ॥ कोऽयं
कमिति भोः [illegible] सेनायां श्रूयते ध्वनिः ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र हलिपा वा [illegible] ॥ हल
पाकुर्वु ॥ कुमारश्च यतो [illegible] नागोऽयं [illegible] समायाति गजेः [illegible] त्तौ नश्च यत्ना
एतस्मिन्नन्तरे राजानि [illegible] पति गृहे ॥ उवाच वचनं [illegible] ॥ [illegible] तासमे
[illegible] मतंगजः ॥ शत्रुघ्न उवाच ॥ कुत्रास्ति गजो वन्यो [illegible] मभोजनाः ॥ [illegible] रणे
[illegible] गतः ॥ ततो मल्लेन [illegible] सितम् ॥ [illegible] गजः [illegible] प्राणमा
[illegible]

[illegible] ॥ गुरुद्वारे [illegible] ॥ शंखचक्रधरो देवो
वनमाला परिस्फुतः ॥ स तमुवाच [illegible] शत्रुघ्नो विस्मितो [illegible] प्रपच्छ कारणं तं गजं [illegible]
तं प्रति ॥ शत्रुघ्न उवाच ॥ कारणं [illegible] मां प्रति ॥ केन त्वं कर्मणा याता गजत्वं मम [illegible] ॥ देव
उवाच ॥ भूमौ [illegible] ॥ साधुनं [illegible]
[illegible] ॥ ४० ॥ [illegible] ॥ आजगाम मुनिः कश्चित्तत्र [illegible]
[illegible] ॥ साधु ते [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ५० ॥ [illegible]
[illegible] शत्रुघ्न [illegible]
[illegible] ॥ देव उवाच ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ श्रीराम उवाच ॥ [illegible]
[illegible]

बा

[illegible] प्रातःसंध्या [illegible] ॥ इति श्री [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] श्रीराम [illegible]
[illegible] ॥ इत्युक्त्वा [illegible]
[illegible] पुनः [illegible]
[illegible] प्रश्नार्थं बहि [illegible]
[illegible] रथशिक्षा [illegible]
[illegible]
[illegible] उवाच
[illegible]
[illegible]
[illegible] २० [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] मासे [illegible] तोऽहं विवसे जाते [illegible] मासा मेनाम नैः [illegible]
[illegible] गतः ॥ [illegible] वाला श्रम [illegible] ततस्मिन् [illegible] पीडिताः [illegible]
[illegible] ॥ ३७ ॥ [illegible]
[illegible]
तं बति व नेगजा [illegible] इत्याह [illegible] मुनिर्मा [illegible] इत्याज्ञप्तवा [illegible] चाप
[illegible] बहिते मुनि [illegible]
[illegible] बहिते मुनि [illegible] श्रीम
[illegible] कथं
[illegible] सीतया [illegible] श्रमं [illegible]
[illegible] नीराजनं [illegible]
महामुने ॥ [illegible] महोदरा या सर्वेषां [illegible]
[illegible] ॥ ४० ॥ सपोर [illegible] रामादीन् राजपुत्र कान् । आश्रमे
[illegible]
[illegible] शतसो [illegible]
[illegible]
८ [illegible]
[illegible] ॥ ४८ ॥
[illegible] ॥ मनोश्वरो [illegible]
[illegible] उचिताः परिचयीनो
[illegible] ताः [illegible] यमुनानदीतटे
ता एषा मत्स्यांमहामहते [illegible] भगिन्योमातरस्तव
भगनीभिर्मुदीभर इत्येवंवदतस्तन्नुहस्त रघुपुंगवाः

श्रीराम उवाच॥ आज्ञा च क्रीयतां स्वामिन्न यो ध्यागमनं प्रति॥ मनो मे त्वरते नाथ पित्रोर्दर्शनकांक्षया॥ ४८॥ ऋषिश्रृंग उवाच॥ गम्य
तां रघुशार्दूल मम कार्यं विधाय च॥ आरोहितं तते राम सरय्वा विमले जले॥ यदा कदाचिद्ध्री यते न शान्तिर्न हि मागतान्॥ श्रीरा
म उवाच॥ हंत योहि मया नाथ ह्याहोतन न भयंकरः॥ इत्युक्त्वा रघुनाथश्च जगाम सरयूतटे॥ सशरं चापमादाय निषसाद न
दीतटे॥ तस्मिन्नंतरे ग्राहः कृत्वा कोलाहलं रणाम्॥ उत्तीर नदीतो जाह्रहण श्रीनिमज्जतां तम॥ रामोपि वाणमालक्ष्य
न ह्यान तस्य मर्दनि॥ वाणस्य स्पर्शमात्रेण देहं त्यक्त्वा दिव्यंगतः॥ मुनिश्चिवरस्तमालिंग्य विससर्ज रघूत्तमम्॥ गजमारुह्य राम
श्च भ्रातरस्ततश्च गजान्॥ स्वरवायत्तस्तथो घश्वान् तम्मुस्त्तीतिहीर्यतिः॥ सकटीकूलमारोप्य हतान्वस्थाननेकशः॥
जनाः मते नामावगाः ऋषिमंगमणम्य च॥ दुंदुभीनां प्रणादश्च श्रूयते वकुशोजनेः॥ अयोनि कटं प्राप कुमाराणां ध्या
च माच मूः॥ नर्तयंति तथा घश्वान् भटा नाना प्रकारतः॥ अयोध्यावासिनः सर्वे दिक्कानां दम क्रत्य च॥ निर्जग्मुः
सहुला सर्वे युवा वृद्ध कुमारकाः॥ हर्षोत्फुल्लनीर्यैः कुमाराणां दिदृक्षया॥ उत्कंठितो वस्न्वाथ राजा दशर
थो मुहुः॥ न च वा कालसना जणीमुत्केयस्वद्युतिश्चति॥ कौशल्या [illegible] मातरः सर्वाः पुत्रदर्शनकांक्षया॥ प्रासादं तत्र
रूढः सर्वाः सखीभिः परिवारिताः॥ एतस्मिन्नंतरे रामो गजारूढो निजां पुरीम्॥ विवेश भ्रातृभिः साकं नरयन्त्र सहद्
स्त्रवीन्॥ युवं रामस्य माजास्य नयनैर्हरिति वेश्मना॥ परिषस्वलिरे जौदं व्रलानंद पारं [illegible]॥ क्षणं युगशतानि
वर्षाण्येव वि नाभवत्॥ अनिमेषनेत्रैः पुत्र के पफुल्लाम्बुज पंकजम्॥ अतसी पुष्पसंकाशं रामस्य वदनं
नो बुजेम्॥ श्यामबिंदु समायुक्तं कुंडला भ्याविराजितम्॥ अलकैश्चूर्णितैर्युक्तं वक्त्रे वदनच्छदके॥ स्वर्णपादिकया
युक्तं कस्तूरी करस्त्वगुघृतकम्॥ [illegible] यत्र च स्वर्णसूत्रेण शालितम्॥ रत्नकांतिकयायुक्तं कंठेनातिम
नोहरम्॥ जनास्मनोविराजंते ददृशुः पुरुषाः स्त्रियः॥ पंचवर्षदिवसेभ्यः राममाणमं प्रियं॥ राजमार्गेण
[illegible] तं पितुर्दर्शनकांक्षया॥ सतद्वारसमागत्य भ्राभिः सखिभिः सह॥ अवतीर्य गजाद्रामो [illegible] कांवलंबितः
भ्रातृभिः सखिभिः सार्धं ननाम चरणौ पितुः॥ आलिंग्य तदा राजा पुत्रान् स्नेहवीरसंयुतः॥ पुत्रदर्शनजो मोदः श

न्वैह्ताये बकुनारकैः॥ दस्या दस्या यव भार

रिरेन समौतदा॥ आनंदजाश्रुरूपेण नेत्राभ्यां च वहिर्ययौ॥ रामाज्ञां सदा राजा गुरुः परमधार्मिकः॥ दर्शयामास वस्त्रा
णि क्रमशः शत्रुघ्नः पुनः॥ साधु साध्विति सर्वान्स ददौ दिव्य महोत्सवः॥ गुरु पत्न्यश्च सर्वाश्च छत्रं न कन्त्सलम्॥
रामोपि भ्रातृभिः सार्धं मातुरंतःपुरं ययौ॥ मातरस्तस्य मालिंग्य रामादीन् राजपुत्रकान्॥ नीराजनं ततश्चक्रे समस्तु
र्ददनं मुदा॥ इदं दीर्घहि जातिभ्यः पुत्र मंगलहेतवे॥ एवं लीलानरवपू रमयन्स्वकृते राजनान्दनः॥ कृपया मासे
वर्द्धनं मुदा॥ इदं दीर्घहि जातिभ्यः पुत्र मंगलहेतवे॥ पठेद्यः शृणुयाद्वापि स याति परमां गति
कीर्तिं च यशो लोके स्थिरं ख्याति॥ इदं हि चरितं पुण्यं मंगलं निवारणम्॥ पठेद्वा शृणुयाद्वापि [illegible] स याति परमां गति
म्॥ यइदं शृणुयान्नित्यं यामक्षणमनन्यधीः॥ रामे भक्तिर्भवेत्तस्य राम सत्यो प्रसीदति॥ देवताः पितरस्त
स्य प्रसीदंति न संशयः॥ ५०॥ धन्यं यशस्यमारोग्यं पुंसामायुर्विवर्द्धनम्॥ शत्रुक्षयकरं शीघ्रं ग्रहशांतिक
रं तथा॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि भुक्तिं मुक्तिं च विंदति॥ वाचकाय प्रदातव्यं वस्त्रं रत्नं हिरण्यकम्॥ वाचके
परितुष्टे च सतुष्टाः संति देवताः॥ इदं चातिरहस्यं तु गोप्यं परमदुर्लभम्॥ श्रीरामकृपया लब्धं नान्यथा त्र
वर्णं भवेत्॥ किंमया बहुधावाच्यं सर्वपुण्यफलं त्विदम्॥ व्यासप्रसादाज्ज्ञानामि श्रीकृपया तथा॥ इत:
महात्म्यं वि वाहचरितं शुभम्॥ वर्णयामि महापुण्यं श्रोतॄणामघमोचनम्॥ ॥ इति श्रीसत्योपा
ख्याने स्तशौनकसंवादे रामकौन प्रकाशनत्रमोध्यायः॥ ४८॥ ॥ समाप्तमिदं सत्योपाख्यानं पुस्त
कमिदं परमहंसराद्भुपुस्तकं [illegible] सम्मि॥ ॥ लिखितश्रीमन्माधो रूनपाहारविहारचन्द्रतेन श्रीदिनक
रभट्टेन॥ गंगातीरे॥ श्रीसीतासीता॥ श्रीलक्ष्मीनाथाय सीतानाथाय रुक्मिणीनाथाय [illegible] नमः
शुभं शुभम्॥ ॥ श्रीरामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नचरणकंजेषु प्रीतिर्भवतु॥
भरतमाते कौशल्या स्वामित्रा कैकेयीभ्यो नमो नमः॥ सीतासापतये दशरथाय नमः॥ दशरथपुत्रेभ्यो रा
मादिभ्यो नमो नमः॥ गुहादिमित्रेभ्यो नमः॥ श्रीहनुमदादिदासेभ्यो नमः॥ हरिः ॐ॥

सत्योपा
ख्यानः

पर
पुस्ते

Indira Gandhi National Centre for the Arts

त्रंनीकाला · वैमल्य

श्रीमतेरामानुजाय नमः॥ सत्यं ज्ञानमनंतं नित्यमनाकाशं गोष्ठप्राङ्गणरिङ्खणलोलमनायासं परमायासम्॥ मायाकल्पितनानाकारमना-
रं भुवनाकारं क्ष्मामानाथमनाथं प्रणमत गोविंदं परमानंदं॥१॥ मृत्स्नामत्सीहेति यशोदाताडनशैशवसंत्रासं व्यादितवक्त्रालोकितलो-
कालोकचतुर्दशलोकालिम्॥ लोकत्रयपुरमूलस्तंभं लोकालोकमनालोकं लोकेशं परमेशं प्र०॥२॥ त्रैविष्टपरिपुवीरघ्नं क्षि-
तिभारघ्नं भवरोगघ्नं कैवल्यं नवनीताहारमनाहारं भुवनाहारम्॥ [illegible]स्फुटचेतोवृत्तिविशेषाभासमनाभासं शैवं केवलशांतं प्र०
॥३॥ गोपालं प्रभुलीलाविग्रहगोपालं कुलगोपालं गोपीखेलनगोवर्द्धनसंधृतलीलालालितगोपालम्॥ गोभिर्निगदितगो-
विंदस्फुटनामानं बहुनामानं गोधीगोचरदूरं प्रणमत गोविंदं [illegible] परमानंदम्॥४॥ स्नानव्याकुलगोपीवस्त्रमुपादायागमुपारू-
ढं व्यादित्सतीरथ दिग्वस्त्रा दातुमुपादायाकर्षंतम्॥ निर्द्धूतद्वयशोकविमोहं बुद्धं बुद्धेरंतस्थं सत्तामात्रशरीरं प्र०॥५॥ कांतं का-
रणकारणमादिमनादिं कालघनाभासं कालिंदीहृदकालियशीर्षसुनृत्यंतम्॥ कालं कालकलातीतं कलिताशेषं कलि-
दोषघ्नं कालत्रयगतिहेतुं प्र०॥६॥ वृंदावनभुवि वृंदारकगणवृंदाराधितवंदेहं कुंदाभामलमंदस्मेरसुधानंदं परमानंदम्॥
वंद्याशेषमहामुनिमानसवंद्यानंदपदद्वंद्वं वंद्याशेषगुणाब्धिं प्र०॥७॥ गोविंदाष्टकमेतदधीते गोविंदार्पितचेता यो गोविं-
दाच्युत माधव विष्णो गोकुलनायक कृष्णेति॥ गोविंदांघ्रिसरोजध्यानसुधाजलधौतसमस्ताघो गोविंदं परमानंदामृतमंत-
स्थं स समभ्येति॥८॥ इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं गोविंदाष्टकं संपूर्णं॥ राम राम राम राम राम राम राम राम राम राम राम

[illegible] प्रभुवे नीत [illegible] नालिचा [illegible] त्रस्पनलो [illegible] रागरागारामस्पदावानलः॥ संकेतः सकला
द [illegible] जगत्पकीर्त्तिः [illegible] मगनीकृचकं [illegible] मखिल त्रैलोक्यचूडामणिः॥१॥
पदः शिवपुरद्वारैकपाटो दृढः शीलं येन निजं [illegible]
जानननीत [illegible] जागत रहत जोनु [illegible]

स॰उ॰ श्रीगणेशायनमः शौनकउ॰ सूतसूतमहाबुद्धेश्रीरामचरितंवद यस्यश्रवणमात्रेणभवेन्मुक्तोनसंशयः उत्प
न्नाचकथंसीतासासाक्षाल्लक्ष्मीस्सितेक्षणा कारणंवदमेविद्वन्रामेणोद्वाहितापुनः सूतउ॰ एकदासुखमासी
१ नः श्रियासार्द्धंश्रियःपतिः वैकुंठेपरमेदिव्येपार्षदैःपरिसेव्यते वसंतियत्रपुरुषाःनित्यमुक्ताहरेःपदं यत्रैतेः
श्रयसंनामवनंकामदुघंशुभम् परिक्रामंतिवैकुंठदेवास्तुयुवतीगणाः गायंतिचतुरोवेदानृत्यंतिचहरेःपुरः नमा
यायत्रभुतातत्रजनानांभ्रमकारिणी इंदिराप्रमुखानत्ररजःसत्वतमोसिनी यत्रलक्ष्मीर्महाराज्ञीजगतांपाशनेस ले
मा लसंतिमुनयोयत्रमुक्तानांदामभिःसह पार्षदास्तत्रसोभंतेविष्वक्सेनादयःसदा नृत्यंत्यप्सरसोयत्रउर्वश्या
द्याःसहस्रशः ऋतुराजश्चगंधर्वास्तत्रगायंतिनित्यशः तस्यकन्यामहारूपानाम्नावासंतिकामता सानृत्यविद्
रेरप्रेलक्ष्म्याचसुहृन्निपुनः नृत्यगानप्रवीनार्थभावैर्भिर्विनयेतथा भावःकदासहेतुश्चश्रृंगारबीजमादिमं प्रेम
मानःमानःप्रणयश्चस्नेहोरागश्चसस्मृतः २२ अनुरागःसएवास्यादंकुरःफलंवसतथा कोकिलाकुशमानीतिफ
लंभोगःसएवच करासस्त्रिविधेश्यामस्तरण स्तैर्थाशितः हासोपिविविधस्तत्रमिथोयूनोंशशिप्रभाः आं शिव॰
गिकोवाचिकस्तद्वदाहार्य्यःसात्विकोपरा चतुर्थाभिनयश्चेतिविस्तुरश्चेवनाटके इतिकर्त्तव्यतातस्यविविधाक १
थितापुनः चित्तवृत्यर्पिकाकिंचिद्वासवृत्तानुकारिणी इतिभेदद्वयंप्रोचुर्लोकधर्म्माःसनातनाः नात्यधर्मेऽपि
द्विधाभेदउक्तोहिब्राह्मणा २६ जवलेस्थिरतारेषाभ्रमरीदृष्टिरुत्तमः प्रीतिमेधाचयोतिंगीतिप्रोक्तप्राणाद्

त्राःस्मृताः १७ आंगिकाभिनयैरेवभावानेवव्यनक्तियत् तन्नृत्यंमार्गशब्देनबाल्मीकिर्मुनिरब्रवीत् १८ गात्र
विक्षेपमात्रंतुसर्वाभिनयवर्जितं आंगिकोक्तप्रकारेणनृत्यंश्रुतंरमीरजः १९ अथैसन्यंस्मृतंशाकंनृत्यंता
ललयाश्रितं शिरोनेत्रकरादीनामंगानांमिलनेसति २० कायास्थितिर्मनोनेत्रहारीरेखाप्रकीर्तिता सेप्रदा
यात्तशरणंमुद्राहृदयरंजिनी २१ यत्रमध्येनसंवर्तितेनरंतर्येणवर्तनं प्रमाणेरेखयायुक्तेभिरंनृत्यंप्रचक्षते
२२ यतोहस्तस्ततोदृष्टिर्यतोदृष्टिस्ततोमनः यतोमनस्ततोभावोयतोभावस्ततोरसः अंगेनावलयेद्गीतंह
स्तेनार्थंप्रदर्शयन् चक्षुर्भ्याभावमित्याहपादाभ्यांतालनिर्णयः २४ मानवीमेनवीचान्यागजलीलातरंगि
नी हंसीमृगीखंजरीटीगतयःसप्तचत्विमाः लवोहंसोमयूरश्चहंसाःकुंजरएवच तित्तिरःकुक्कुटोमीनो
गतयोलास्यहेतवः इत्यादिनृत्यभेदैश्चतोषयामाससाहरिं वासंतिकास्वकीयैश्चहावभावैर्मनोरमैः २७
हावंभावंचतस्यास्तुस्मरन्प्राहजनार्दनः वरंब्रूहिप्रवीणेत्वंमत्तःप्राप्स्यसिनिश्चितं इत्युक्तासाप्रेरितावालाहरि
णालोकधारिणा लज्जितासाब्रवीन्नैवलक्ष्म्याःसुरवचपश्यति २९ अस्याहार्दंतुविज्ञायलक्ष्मीःप्रोवाचसार
रं भविष्यतिपतिस्तेपिकृष्णावतारेचद्वापरे ३० त्वंचापिलक्ष्म्याराज्ञीचमत्प्रेमभ्येभविष्यति सूतउ॰
लक्ष्म्याःपादौप्रणम्याथप्रोवाचवरवर्णिनी वासंतिकोवाच कथंत्रेतायुगेनाहंभविष्यामिहरेःप्रिया राम
चंद्रावतारेहंकाभविष्यामिशोभने ३२ श्रीरमोवाच त्रेतायुगेचश्रीरामाभविष्यसिपतिमेम एकपत्नी

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स०उ० ब्रंतंतस्यनविह्न्येकश्चन ३३ तत्राहंचभविष्यामिनाम्नासीताचभूतलात् तत्रत्वंसुभगानाम्नासखीत्वंमेप्रया
स्यसि ३४ आवयोःकिंकरत्वंचब्रह्मप्राप्तिकरंतव भूमेर्भारावतारायरावणस्यवधायच भूलोकंचव्रजिष्या
२ मिपतिनासहसुलोचने अयंममपतिःश्रीमान्सशेषेणसखेनच सुदर्शनेनह्ययोध्यायांगृहेदशरथस्यच
रामलक्ष्मणशत्रुघ्नभरतोइतिसंज्ञया ३७ अहंकन्याभविष्यामिजनकस्यमहीतलात् सखीन्द्राक्तिरूर्मिलाच
जनकस्यचह्यौरसी ३८ पत्नीयाजनकस्यापिमांडवीतिप्रकीर्तिता श्रुतकीर्तीतुचकस्यकुशध्वजसुतेइमे ३९
उत्पत्स्येतमहाभागेविमलेप्रसुतेजनैः भविष्यतिर्ममसख्योअणिमाद्याविभूतयः ४० वाक्यंनिशम्यलक्ष्म्या
स्तुमुमुदेवासंतिकातदा वैकुंठवासिनःसर्वसहवासार्थमनोदधुः ४१ देवलोकंपरित्यज्यह्ययोध्यांजन्मलेभि
रे अणिमाद्याःश्रियःसख्योमिथिलायांजन्मलेभिरे इतितेकथितंब्रह्मन्नजानक्याःजन्मकारणं अतःपरंम
हाद्दिव्यंशृणुसीताजन्मसंभवं ४२ ॥ ॥इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेपंचदशोध्यायः ५० ॥ ॥ सूत
उ० एकदाजनकोराजामिथिलामावसत्पुरीं यज्ञार्थंमानसंचक्रेतथाजानपदान्जनान् ऋषीन्सर्वान्समा शिव
हूयसंभारान्स्थाप्यभूरिशः २ लांगलंचविधायाथसातकौंभमयंशुभं मासोत्तमेमहापुन्येवैशाखेमाध २
वप्रिये कुजवारेशुक्लपक्षेनवमीपुष्यसंयुता ४ पृथिव्याःपूजनंकृत्वाजनकस्तुनरेश्वरः हलेनकर्षणंच
क्रेसर्वेषांपश्यतांसतां ५ लांगलस्यमुखांग्रातुरमाकन्याविनिर्गता भित्वाक्षितितलंसद्यःसीतानाम्ना

बभूवसा ६ ततोदुंदुभयोनेदुःखात्पेतुःपुष्पवृष्टयः गंधर्वाश्चजगुःसर्वेननृतुश्चाप्सरोगणाः ७ संबोध्य
जनकंवाणीदैवैःप्रोक्ताब्रवीदिदं पाल्यताचत्वयाराजन्कन्येयंकन्यकायथा ८ भविष्यतिपरंश्रेयोह्यनयाकन्य
कातव मुमोदजनकोराजाश्रुत्वावाक्यंगिरेरितं ९ नारदस्तुतदागम्यशिक्षयामासभूपतिः तदातुजनकोरा
जानिजांकेसमरोहयत् १० यत्नैःसमर्पयामाससुनेत्रायैवभूपतिः तयासंरक्षितासीतावदृधेपितृवेश्म
नि शुक्लपक्षेयथानित्यंद्विजराजस्यकौमुदी ततःकन्यासुनेत्रायाम्युर्मिलानामनामतः १२ कुशध्वजस्यया
पत्नीकन्याद्वयमजीजनत् श्रुतकीर्तीमांडवीचध्यानात्पापनाशिनी २३ वासंतिकापुराप्रोक्ताजनकस्यचमंत्रि
णः सुभगानामविख्यातासीतायाःसासखीमता २४ सिद्धयोष्टादशप्रोक्तानिद्वयश्चनवस्मृताः सखीभावं
प्रयाताश्चजानक्याःजनकालये २५ यदाप्रभृतिसीतातुजाताजनकवेश्मनि लोकपालनिभाःसर्वेधनधान्यैः
श्रियैवभुः २६ ववृधेजानकीनित्यंह्यात्मनस्तुसखीगणैः चिक्रीडःपरमाक्रीडांजगदानंददायिनी २७ षड्
षोपिवेदहीरूपातिसयतयावभौ स्योमवलस्पनेपौरेरववौधेश्चमातृभिः २८ शृंगारेहावभावश्चदेहदृढो
तथैवच विजहारस्वयंसीतासखीभिःपरिवारिता ययाविलोक्यतेसीतास्वभावात्पुरुषंस्त्रियम् अमन्यता
नंदहृदंभाग्याधिक्यंकरोतिसं २० स्नानार्थंतुकदाचित्तुसरोयातिसखीगणैः तदाविलोक्यतेलोकैरात्मजैव
द्विधर्मतः २२ कदाचिद्धूटिकांयातिपूजामादायभूपसीं पूजनार्थंतुगौर्यास्तुनियुक्तामातृणांगणैः २२

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स०उ० कलाकदाचित्पाकंतुब्राह्मणान्भोजयत्स्वयं ब्राह्मणैर्वेदतत्वज्ञैर्ज्ञायतेचरमास्त्रियं २३ अस्याःकटाक्षमात्रेणसं
३ पदापूर्य्यतेजगत् कचिद्गायतिसासीताह्येकांतेचसखीगणैः २४ कचिद्वादयतेवीणांमृदंगमुरलिकादिकान्
आलिकानांकचिन्नृत्यंपश्यतिप्रेमतत्परा २५ मालांपुष्पमयींकृत्वादेवताभ्योप्रयच्छति सुनेत्राजननी
तस्याःदृष्ट्वाचातुर्य्यमीदृशं २६ रूपेणप्रतिमांदृष्ट्वातथास्यामवतींसुतां विवाहार्थंमनश्चक्रेजानक्याःकिल
चैकदा २७ सूतउ० सीरध्वजंमहाराजमेकांतेहरितत्परं दृष्ट्वाराज्ञीसुनेत्राचप्रस्तुवाचमहीपतिं २८
सुनेत्रोवाच इयंकन्यामहीपालसीतानाम्नीमहाशुभा विवाहक्रियतामस्याःपतिनासदृशेनवै २९ ज्ञाती
नांचमहानंदोविवाहेनैवभविष्यति जनकउ० चिंताममास्तिभोभद्रेजानक्याःपरिणयेशुभा ३० सातुभा
ग्येनकन्यायाःपरिपूर्णाभविष्यति इतिविश्राम्यस्वांपत्नींनिनायनिजमंदिरं ३२ स्वयंकुशासनेराजासुष्वा
पनिशिचिंतया स्वप्नेसाक्षान्महादेवोराजानंवाक्यमब्रवीत् ३२ श्रीरुद्रउ० श्रूयतांवचनंराजन्कन्यांपरि
णयेमम धनुर्मदीयंतेगेहेपूजितंतवपूर्वजैः ३३ तस्यप्रतिज्ञांत्वयाकार्याभंगायतोलनायच तोलयित्वाच
योभंगंकारयेद्धनुषोमम ३४ तस्मैदेयात्वयाकन्याह्येवमुक्त्वागतोहरः जनकस्तुतदाराजाश्रावयामाससं शिव०
पणं ३५ पृथिव्यांसर्वलोकेषुनरदेवेषुभूरिशः तच्छ्रुत्वाभुभुजःसर्वेह्याजग्मुर्मिथिलापुरीं ३६ धनुषोरं ३
गभूमिस्तुनिर्मिताबकुरलकैः तत्पिनाकस्थलंरम्यंमानितंसर्वराजभिः ३७ ब्राह्मणाःक्षत्रियास्तत्रवैश्याः

वैश्याःशूद्रास्तथास्त्रियः प्राकृताश्चजनाःसर्वेनागरादेशवासिनः ३८ मुनयश्चतथासर्वेशिष्यैःपरिवृतास्थिताः ज
नकस्तथायतीनानावेषधरास्थिताः ३९ मागधाश्चतथासर्वेसूतावैतालिकास्तथा अन्येचनागराःसर्वेपौरा
जानपदास्तथा समास्थितायथान्यायंसर्वेकौतूहलान्विताः सचिवोरावणस्यैवप्रहस्तोनामनामतः सोप्यास्थि
तांसभामध्येरावणेनैवप्रेषितः बलेःपुत्रोमहावीर्य्योबाणोनाममहाबली सहस्रबाहुवीर्य्येणयःशिवंसमतोषयत्
सोप्यास्थितःसभामध्येकन्याहेतोर्महामनाः सुधन्वानामभूपालःसांकाश्यायांपराक्रमी शिवभक्तिरतःसस्वल्पहे
त्यासेनयायुतः आस्थितःससभामध्येकन्यार्थंसोपिदुर्मतिः एवंजातिसमाजेषुवाद्येषुप्रणदत्सुच कन्यासमाग
तातत्रसीतानाम्नीसखीगणैः तत्रशृंगारवेशाचराज्ञांजातासहस्रशः कश्चित्करंन्वकरीटेकलयामासभूपतिः
पश्यंश्चामयामासपाणिनाचनराधिपः दधारपद्मपत्राणिनरेन्द्रःकिंचित्स्मयन्निव केचिद्धात्तोप्रलापंचसख्या
चक्रेमहामनाः केचिन्मुक्तामयींमालांगणयामासपाणिना केनचित्कारणेनैवजहासकोपिभूपतिः खड्ग
कोशाद्विकृष्यैवदर्शयामासचापरान् तांबूलभक्षणंकश्चिच्चकारचमहामनाः हस्तमुत्क्षिप्यवेगेनरत्नमुद्राव
दीधितं वभाषेचसभामध्येदर्शयन्पाणिभूषणं जहसेकश्चनभूपालोरंतांसदृशोयन्निव ममाजेरमश्रु
णिभूपालःपाणिनास्वेननिर्भयः एवंवभूवशृंगारोजनानांरंगवासिनां आजगामतदासीताधनुषोनिकटेतु
दा पूजयित्वापिनाकंतुजगाममातृसन्निधौ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेएकपंचाशत

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सउ० मोध्यायः ५१ सूतउ० मागधास्तुपणंसर्वेजनकस्यचभूपतीन् श्रावयामासुस्तेसर्वेवाहून्तुत्क्षिप्यसंसदि १
४ तच्छ्रुत्वाभूभुजाःसर्वेव्यायामंचक्रिरेमुदा केचित्परिकरंबध्वाधनुषोनिकटंययौ सर्पाकारंचतंदृष्ट्वावेपमानोभ
भूवह उपविश्यासनेसोप्यजगादैन्यान्महीपतीन् धनुर्मिषेणसर्पोयमस्मान्हंतुंसमागतः पुनरन्योपिभू
पालोजगामधनुषोंतिकं अंधोबभूवसस्तत्रचापंनेवददर्श हस्तौप्रामार्यपप्रच्छकास्तिचापोहिभोजनाः
जहसुश्चमिलिलोकाज्ञाताशक्तिस्तवोत्तमा धनुषोदर्शनंनास्तितोलनेभंजनेनकिम् इत्येवंहसितःसर्वैर्वि
विशे[illegible]वाशनेपुनः अन्यःकश्चनभूपालश्चचालचनिजासनात् ७ सिंहगर्जामहागर्वीश्मश्रुस्तस्यकरेध त्या
न् तमेवदर्शयामासचापःसैंहींतनुंनिजां ८ सिंहंदृष्ट्वापपातोर्व्यांविविशेत्रासनेभयात् किंकिंकिमिति
लोकैस्तुपृष्टःप्रोवाचभूपतीन् सिंहोयंचापरूपेणजनकेनविवेशितः धूर्तोयंजनकोराजाघातयिष्यति
भूपतीन् ९ पुनरन्यःसमुत्थायपिनाकनिकटंययौ पस्पर्शराजापाणिभ्यांजवेनचबलेनच नचकंपेधनु
स्तत्रलोममात्रंचसंसदि पुनरन्यःसमुत्थायधनुषोनिकटंययौ शिवरूपंतुददृशेचापंचंडीपतेस्तदा अं शिव
क्षण तुप्रमाणंकृत्वाचविवेशचनिजासने एकदासंविदंकृत्वाभूपानांशतमुत्तमं उत्थापयामासुरत्यग्रान् ४
चचालधनुस्तदा प्रोचुस्तदानीतेसर्वेमेरुंकिंचापरूपधृक् बलेःपुत्रस्तदाबाणश्चचालचनिजासना
न् २६ धनुषस्तोलनार्थंहितथाभंगायवीर्यवान् ददर्शशिवरूपंचननामचपुनःपुनः उवाचचसभाम

शो

ध्येशिवरूपंधनुस्त्विदं गम्यतेचमयागेहंनास्तिमेयोग्यतात्विह तदाप्राहप्रहस्तस्तुसर्वेषांशृण्वतामिदं प्रहस्तउ०
रेमूढशृणुमेवाक्यंहितार्थंतववच्म्यहं रावणोनामपौलस्त्योराक्षसेंद्रोमहाबली लंकाधिपतिःश्रीमान्साक्षाद्वैश्रवणा
नुजः २० तस्मैदेहिनिजांकन्यांश्रेयस्तेतिभविष्यति रावणस्तुमहावीर्योदेवदानवदर्पहा २१ तुभ्यंदास्यतिजि
त्वातुपृथ्वींसागरमेखलाम् जनकउ० यदिसोपिसमागत्यधनुषस्तोलनंबलात् कुर्यात्तस्मैप्रदास्यामिनान्यथा
प्रददाम्यहं प्रहस्तउ० चंद्रमौलेरयंचापस्तस्मान्नेछतिरावणः कदाचिदन्यदेवस्यतत्क्षणाच्चूर्णतांनयेत् इत्युक्त्वा
सहसोत्थायगमनायमनोदधे हरिष्यतिरावणोराजाकन्यामितांसुनिश्चितं जनकउ० हरणंयदिकन्यायारावणस्तुक
रिष्यति नाशायदशकंठस्यसीताचैवभविष्यति सूतउ० एवंब्रुवाणंजनकंराक्षसस्तमभर्त्सयत् जगामदुर्मना
सोपिलंकामेवचपापधीः राक्षसेतुगतेलंकांसुधन्वानामभूपतिः उवाचजनकंवाक्यंश्रूयतांभोनरेश्वर सुधन्वा
वाच मह्यंचदीयतांकन्यांधनुषासहभूमिप नदास्यतिचेद्राजन्लुंठयिष्यामितेपुरीं निर्गच्छेरंगभूमेस्त्वंपतित्वा
भिमहीतले ताडितोममदासैश्चपादैर्मुष्टिभिरेवच एवंकोलाहलेजातेजनकस्यचपक्षिणः खड्गचर्मधराःस
- र्वेतस्थुर्जनकसन्निधौ विवेकिनस्तुयेभूपास्तेनिवार्ययतस्ततः रंगभूमेर्विनिर्गत्यसुधन्वाक्रोधमूर्छितः
ध रुरोधमिथिलांदर्पात्तेनयासहभूपतिः सुधन्वासहयुद्धेनराजाजनकवीर्यवान् युध्यतामेवतेषांतुगतःसं
वत्सरोद्विज निरुद्धेनगरीतेश्चतृणधान्यंनचापतेत् ततश्चदुःखितोराजासस्मारचसदाशिवं शिवेनप्रेषिता

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰उ॰ सेनांदेवानांचबलीयसीं देवसेनांतदाप्राप्ययुयुधेजनकोनृपः सुधन्वानिहतोयुद्धेजनकेनमहात्मना अन्येपलायिताः
५ सर्वेलुंठमानास्तदाजनैः शाकाश्यानगरीतस्यभ्रातरंचकुशध्वजं विदधेतत्रराजानंमिस्तुमत्तास्ततोनृपः पुनर्यद्धंस
मारेभेजनकस्तुमहीपतिः आकारयामासनृपान्नानादेशपतीन्नृपः समागताःपुनस्तेपिचापत्तोलनभंजने समा
जस्तुमहानासीन्नराणांचदिदृक्षतां ॥ ॥इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेद्विपंचाशत्तमोध्यायः॥५२॥
सूतउ॰ ईश्वरेणसमादिष्टोविश्वामित्रोमहामुनिः शिष्याश्रमाश्चबालासुरामार्थंमुनिपुंगवः १ साकेतनगरंदृष्ट्वामु
मुदेकौशिकोमुनिः राजद्वारेसमागत्यददर्शमहतींश्रियं द्वारपालाःसमागत्यप्रणेमुःशिरसामुनिम् मुनिनाप्रे
त्रे षिताःसर्वेराजानंचविजिज्ञपुः राजादशरथःश्रुत्वावसिष्ठादिभिरन्वितः पूजामादायमहतींनिर्जगामसभास
दः आगत्यचरणौराजाजगृहेशिरसामुनेः आलिंगितस्तुमुनिनावसिष्ठेनमहामुनिः राजानंचसमालिंग्यवि
वेशांतःपुरंवशी पाद्यमर्घ्यंददौराजावार्तांचक्रुःपरस्परं दशरथउ॰ आज्ञाप्यतांचभूदेवआज्ञाप्योहंत्वयानघ
तन्मयाक्रियतेसर्वंप्राणैरर्थैःसुतैस्तव ७ सूतउ॰ वाक्यंश्रुत्वानरेशस्यजहर्षमुनिपुंगवः प्रत्युवाचमहाधीरः शिव॰
कौशिकोमुनिसत्तमः विश्वामित्रउ॰ दीयतांराजशार्दूलरामचंद्रस्त्वयाहिमे त्वयोक्तेनसुतैःप्राणैरर्थैका ५
र्यंचसाधये दशरथउ॰ यथेष्टंगृह्यतांपुत्रकार्यार्थमात्मनस्त्वया यावनाचरघूणांहिव्यर्थाजातानकस्यचि
त् कृच्छ्राल्लब्धोमयापुत्रस्तुभ्यंदास्यामिभोमुने वसिष्ठंचसमामंत्र्यकौशल्यांचमहामनाः राममाहूयविधिवल्ल

६१

क्ष्मणेनसमन्वितः मुनयेचार्पयामासह्याशिषासहभूमिपः पुष्पवृष्टिर्महत्यासीदयोध्यायाश्चवीथिषु पितुराज्ञांकरौ
तौचपादयोःपतितुस्तदा प्रवर्त्स्यतोश्चमूर्च्छानोन्यपतन्नश्रुबिंदवः नेत्राभ्यांराजराजस्यचबालमुनिसत्तमः लक्ष्मणा
नुचरेरामंपरिगृह्यमुदान्वितः आशिषंयुयुजेराजावाहिनीनचापिणः आसीरेवसमात्रवाहिन्याःनप्रयोजनं
पितुर्नेत्रभवेस्तौधरीषद्वाद्वशिखंडकौ गच्छतौधन्विनौतौचमुनेःपश्चात्पदातिनौ पौराणांनेत्रजालेश्चमार्गेचकतुम्ब
स्तोरणौ रेजतुःसुतरांतौचगाधेर्मार्गानुसारिणौ मातुःपादान्प्रणम्याथजग्मतुःपुरुषर्षभौ भास्करेणयथामाघोशोभ
तेचैत्रमाधवौ तयोस्तुगमनंतत्रहस्ताभ्यामप्यशोभनं अयोध्यायाविनिर्गत्यविद्याप्रादान्महामुनिः २७ बलांचा
तिबलांचैवनमस्तोतपथापथि विद्ययोश्चप्रभावेनमातुःक्रोडगताविव २१ इतिहासैस्तुपूर्वेषांमुनिप्रोक्तैश्चसानुजः
श्रृण्वन्मार्गेव्ययांनेवलेभेतेवाहनेयथा वायुभिःषेवितोबालोपंकजानांसुगंधिभिः पतत्रिणश्चसेनोदेजलदाःस शिखे ६
च्छायया २३ पश्यन्नु ग्रामान्ययौरामोमुनिनालक्ष्मणेनच ग्रामीणावधवस्तेरामंपश्यंतिस्मसुलोचनैः २४ द्वारि ग
निर्गत्यसहसाध्यानंदलेभिरेवकुः पिबतोवारुणींगोपान्गोपीर्न्यपश्यतराघवः वल्गुतान्सुमुखान्प्राप्यग्राम्यान्यानेन
मोहितान् तेषांपत्न्यौरमानार्थंलोचनैःकर्णविस्तृतैः हावभावनजानंत्योग्रामीण्योराघवंययुः जानुनाचोभयेनैव
पार्श्वेभित टेप पारीगृह्यचगोपकान् गावश्चदुहितावत्सान्लिहंतीःमिददर्शच ताश्चदृष्ट्वातदारामोमनसाचविचारयत् अहमप्य
वंकरिष्यामिद्वापरेकृष्णजन्मनि केदारिकानांपत्न्यस्तुशुकान्विद्रावयंतुगताः तावन्मृगाश्चखादंतिश्रीहीतत्रपुन
ने

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स०उ० द्रुताः सहासंमुनिनाभ्रात्रागोपिकाश्चविलोकयन् ललाटेबिभ्रतीपुष्पंबंधूकस्यचगोपिकाः मृगान्विद्रावयित्तुंयाताभु॥
६ जमुद्यम्यवेगतः कुचंविदधतीपीनमंचलनचसस्मिताः गीतमाकर्ण्यमन्यासांचस्वारंतिमृगाःकृषी इत्यंविलोकयन्
रामोमुनेःपश्चाद्ययोमुदा श्रियस्तुराघवंदृष्ट्वाकंदर्पसदृशाकृतिं ३२ अतसीपुष्पसंकाशंन्यूढोरस्कंमहाभुजं धनुर्बा
णधरंवीरंनानाभूषणभूषितं सात्विकंभावमापेदुर्मन्मथेनप्रपीडिताः तरुणंपुरुषंदृष्ट्वायोनिर्द्रवतियोषितां विधाय
तर्जनीमोष्ठेपृच्छंतिस्मस्त्रियोमुदा सत्यंब्रूहिमुनेमह्यंकस्यचेमौकुमारकौ शिष्यौवातवपुत्रौवामातानयोस्तुकुत्रचित्
यस्यापुत्रावयोर्न्यस्तौकंतौश्चलोलुपान्वितौ शिद्धाश्रमंचनीयेतपित्रादत्तौचप्रेमतः सूतउ० एतस्मिन्नंतरेगोपावना
न्नाप्ताअनेकशः तान्वीस्यचमुदानेमुर्दंडवत्पृथिवीगताः ऊचुःपरस्परंतेतुविश्वामित्रंपुनःपुनः अयनःसफलंज
न्मअद्यनःसफलंतपः यन्नोगृहंभवान्प्राप्तःपुत्राभ्यांतुतपस्यच स्तुत्वैवंपूजयामासुर्मुनिराजकुमारकौ सिद्धाश्रमं
प्रजग्मुस्तेउषित्वातत्रशार्वरीं मार्गेवनंमहाभीमंदृष्ट्वाराजकुमारकौ अधिज्यौचक्रतुश्चापौह्याज्ञयाकौशिकस्यच शिव०
तयोर्निनादंतच्छ्रुत्वाचाजगामथताडका दृष्ट्वाभयानकाप्साचभाद्रेछेषाछविः कपालकुंडलासाचवकपंक्तिय ६
थाघनेवेपयंतीमहान्वृक्षान्प्रेतचीराणिबिभ्रती महानादंप्रकुर्वाणामहाधूलिंचवर्षती अभ्यभावितयारामःधू
ल्याचपवनोत्थया उद्यम्यभुजयष्टिंचआपतंतीचताडकां पुरुषंत्रमालयायुक्तांनजघानेतिकिंवधूः ४७ कौ
शिकेनसमाज्ञप्तोराघवोधनुरुपाददे घृणयासहतदावानंमुमोचताडकोपरि ४८ विदीर्णहृदयासातुपपात

धरणीतले महानादंप्रकुर्वाणात्यक्त्वादेहंचस्वर्गता ४९ कौशिकस्तुसमाहूयरामंराजीवलोचनं मंत्रान्समर्पयामा
सतस्मैघातेनतोषितः ५० सूर्यकांतोयथासूर्येतथामंत्रेणद्योतितः कामाश्रमंपुनःप्राप्यकामरूपोबभूवह ५१
सिद्धाश्रमंसमागत्यसिद्ध्यर्थेकौशिकस्यच उक्तवितोबभूवात्रवामनोह्यभवंपुरा ५२ दीक्षितेकौशिकेतत्रधनुर्बाणध
रौचतौ रक्षस्तुःसावधानौमुनेर्यज्ञंमहौजसौ ५३ सूर्यचंद्रौयथालोकेबंधेनतमसावृते ततस्तुषष्ठेदिवसेआजग्मुरा
क्षसांबरे रुधिरंववृषुःसर्वेरामऊर्ध्वंविलोकयन् निषंगाद्बाणमुद्धृत्यमारीचंदुधुवेप्रभुः ५५ पक्षिणोभोजयामासुर्वा उ.कु.हे
ह्रोर्वल्लिंवलेनवे अन्येषुनप्रहृतस्तुकिमेभिर्लघुराक्षसैः ५६ राजितेषुयथाकाश्येनप्रवर्तितगर्वितः विक्रमंतुतयोर्दृ
ष्ट्वासाधुमेनेमहामुनिः ५७ ऋषयःपूजयांचक्रुःयज्ञपूर्तिप्रचक्रमुः मुनिंप्रणम्यतौवीरौमुमुदातेकुमारकौ ५८
आशिषायोजयामासुःमुनिंपाणितलेनवे ॥ ॥इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेत्रिपंचाशत्तमोध्यायः
५३॥ ॥तस्मिन्कालेनरेशस्यजनकस्यमहात्मनः प्रतीहारोमहाबुद्धिराजगाममहामतिः १ प्रणम्यचमुनीन्स
र्वान्यज्ञार्थंचविजिज्ञपे सूतउ० तच्छ्रुत्वामुनयःसर्वेकुमाराभ्यांसमन्विताः २ जग्मुश्चमिथिलांसर्वेविश्वामित्र
पुरःसराः कथाप्रसंगश्शृण्वंतौदृष्ट्वानघुपवर्णनं ३ आपतुःपरमंहर्षंमुनिभ्योरामलक्ष्मणौ तौनिर्विविशावसतिं
गौतमाश्रममंडले ४ अपूर्वसततदीर्घतपसःमिथिलायांसमीपतः यत्राहल्यामहेंद्रस्यक्षणंपत्नीबभूवह ५
तेनाहिल्याशिलाजाताशापाद्गौतमस्यच तत्सर्वंकथयामासरामायपरमात्मने ६ तच्छ्रुत्वारामचंद्रस्तुशिलांदृ

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

६

स०उ० ७ सुंप्रचस्क्रमे रामपादतलोद्भ[illegible]ला धूलिःप्राप्ता शिलोपरि ७ तस्याःपतनमात्रेण मुक्तशापाद्बभूवह सुंदरीसाभवत्
क्षिप्रंरामचंद्रप्रसादतः ८ संस्तूयरघुनाथंसापत्यासहगतापुनः विश्वामित्रोपिरामेणलक्ष्मणेनतपस्विभिः ९
जगाममिथिलांवेगाद्धनुर्यज्ञदिदृक्षया मिथिलोपवनेतत्रराजानोवहवस्थिताः १० एकांतेसर्वेसुखदेउवासमु
निभिःसह राजदूतोमुनिंदृष्ट्वागमनायमनोरथे ११ गत्वाप्रणम्यराजानंमुनिप्राप्तंनिवेदयत् तच्छ्रुत्वाजनको
राजामंत्रिभिर्ब्राह्मणैःसह १२ अन्यैश्चनागरैश्चैवनानामंगलपाणिभिः दर्शनार्थंसमायातोकौशिकस्यमुनेर्मुदा
१३ आगत्यप्रणतिंचक्रेनागरैर्मंत्रिभिःसह कौशिकोपिमहायोगीउत्थायपरमासनात् १४ बाहूप्रसार्यराजानं
परिष्वंगंचकारह सतानंदोपिचागत्यप्रणाममकरोत्तदा आलिलिंग्ययथान्यायंशतानंदंतुकौशिकः निवेशया
मनः मासमुदाब्रसन्तुमस्येमहामनाः १६ शतानंदंचराजानंतथान्याश्च[illegible]स्तमंत्रिणः विश्वामित्रोवाच कुशलंवर्ततेरा
जन्सप्तस्वंगेषुचाधुना येषांकुशलतोराजावर्ततेचसदासुखी राजोवाच सर्वत्रकुशलंनाथेत्वयितिष्ठतिरक्षके
१८ येषांकुशलकामोसिकुशलंतेषुनित्यदा त्वंवैकुशलमूर्तिश्चतपसांउग्करेणवे १९ सूतउ० एतस्मिन्नंत शिव ७
रेराजादर्शरामलक्ष्मणौ तथासर्वजनाश्चैवददृशुस्तौकुमारकौ २० अतसीपुष्पसंकाशंरामंराजीवलोचनं
कांचनाभंद्वितीयंचप्रफुल्लपंकजेक्षणं २१ कोटिमन्मथलावण्यंदधंतौनिजविग्रहे धनुर्बाणधरौतौचखड्गौ
चकनकत्सरौ दधतौमस्तकेदिव्यांकांचनींपट्टिकांशुभां स्तवकंमणिमुक्तानांपुष्पाणांचतथाविधं २३ वेष्टया

श्चमहादिव्येदधंतौकर्णकुंडले नानारत्नमयेदिव्येह्युलकैश्चविभूषिते २४ तिलकंधारयंतौचरोचनाकुंकुमोद्भवं तथाचूर्णं
हरिद्रायाःदधानौपरमाद्भुतौ २५ मुखंमनोहरंरम्यंदंतपंक्तिविराजितं नासाशुकस्यचंचुवल्लज्जयंतौमुहुर्मुहुः २६ कंठे
चकंठिकांरम्यांनानारत्नसमुद्भवां केयूरैश्चमहादिव्यैर्लोहवःशोभितास्तयोः २७ वलयैश्चतथादिव्यैर्नानारत्नविनिर्मितैः
मुद्राभिरत्नयुक्ताभिरंगुलीषुविराजितौ २८ दधतौकंचुकंपीतंकट्यांवैपीतमंशुकं प्रावारंचतथापीतंदधतौमौक्तिकैश्च
मुद्राभिरत्नयुक्ताभिरंगुलीषुविराजितौ २८ दधतौकंचुकंपीतंकट्यांवैपीतमंशुकं प्रावारंचतथापीतंदधतौमौक्तिकैश्च
जं २९ इषुधीचमहादिव्येनानाबाणैश्चपूजिते उपानहौगूढपादौपादभूषणभूषितौ ३० द्योतयंतौदिशःसर्वास्तेजसा
ला भास्करोपमौ आह्लादकौचंद्र[illegible]कांत्याकामेनसदृशावुभौ ३१ बुध्यावृहस्पतेस्तुल्यौक्षमयापृथिवीसमौ मोहयंतौजना
न्सर्वान्स्मितेननिजजान्यरान् ३२ तथारूपौनतौदृष्ट्वापप्रच्छजनकोमुनिं जनकउ० भगवन्योगिनांश्रेष्ठकस्यचेमौकु
मारकौ ३३ मोहयंतौजनान्सर्वान्कांत्यारूपेणमांजनान् विश्वामित्रउ० शृणुराजन्[illegible]यातथ्यंतवस्नेहात्ब्रवीम्यहं इमौ
रा कुमारौ[illegible]स्तुअयोध्याधिपतेःकिल यज्ञसंरक्षणार्थायमयानीतौनिजाश्रमे दर्शनेसुकुमारौचवलेनवलवत्तरौ मा
रीचंभ्रामयामासबाणेनैकेनराघवः सुबाहोर्निधनंचक्रेद्वितीयनतुपत्रिणा अन्यानुजघानसौमित्रिरेवंयज्ञस्यरक्षको
अतसीपुष्पसंकाशोनाम्नारामस्तुकथ्यते द्वितीयःकांचनाकारोनाम्नालक्ष्मणभण्यते रामस्यपादरजसापूतागौतम
गेहिनी दृष्टानीतेधनुर्यज्ञेसमायातौरघूत्तमः वाण्याअलंमहाराजबलंवक्तुंनशक्यते समूहेभूभुजामग्रेचापेव्यंगे
भविष्यति॥ ॥इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेचतुःपंचाशत्तमोध्यायः ५४ सूतउ० उक्तेवचसभामध्येविर

जो
स०उ० राममहामुनिः जनकस्तु महाराजो ज्ञात्वा त्वकुलसंभवं १ जनकस्तु समुत्थाय ज्ञात्वा दशरथात्मजौ राजाधिराजतनयौ
८ परिरेभे मुदान्वितः २ घ्राणं चकार मूर्ध्नि स तु रामलक्ष्मणयोस्तदा स्नापयामास तद्राजले नेत्राब्जसंभवैः ३ रामं दक्षि
व णजंघायां वामायां चैव लक्ष्मणं निवेश्य वक्त्रं पाणिभ्यां ममार्ज जनको नृपः ४ जनक उ० अद्य मे सफलं जन्म अद्य
मे सफलं तपः अद्य मे सफलं राज्यं पुरी चेयं मिथिला पुनः ५ अद्य मे सफलो यज्ञो सुप्रभातानि ते मम यस्मादिमौ
समायातौ राजराजकुमारकौ ६ निमिस्तु पूर्वजोऽस्माकं मिक्ष्वाकुतनयो भवेत् इक्ष्वाकुकुलजन्मत्वादिक्ष्वाकुसत्तमौ
युवां ७ कुले तस्मिन्निमौ जातौ पूजनीयौ न संशयः साधु साध्वीति ते सर्वे सभ्याः सुश्रूजना नृप रामरूपं समालोक्य
मुमोह जनको नृपः बुध्या विचारयामास हृदये राजसत्तमः ९ किमयं नारायणो देवः लक्ष्मीकान्तो न संशयः ल
क्ष्मी सीता समुत्पन्ना यज्ञभूमौ हलाग्रतः १० अयं नारायणो देवः स्वयं सीतां वरिष्यति धनुषश्च प्रतिज्ञेयं निरर्थी
चकृता मया ११ कन्या चास्मै प्रदेया मे प्रतिज्ञा स्यात्तु या तु वा अयं नारायणो देवः धनुर्भंगं करिष्यति १२ तावन्नेत्र
सुखं सर्वे लभंतु किल नागराः गृहे मम नरा नार्यः पश्यन्तु रामलक्ष्मणौ १३ एवं विचार्य राजा तु हृदये मुनिमब्र शिव॰
वीत् गम्यतां मद्गृहे स्वामिन् कुमाराभ्यां तपोधनैः १४ इक्ष्वाकूणां गृहं चैतत् त्वयं ते चापि किंकराः भुंजतां रमतां त ८
त्र कृपां कृत्वा ममोपरि १५ सूत उ० इति श्रुत्वा नरेशस्य वाक्यं मैथिलभूपतेः उवाच कौशिको धीमान् जनकं
प्रति महामनाः १६ कौशिक उ० सम्यक् व्यवसिता बुद्धिस्तव राजर्षिसत्तम एवमेव महाराज यथा त्वं प्रब्रवीषि मां

१७ परं तु सा वकाशोऽत्र महर्षीणां रमते मम मुनेः अत्रैव स्थितिमेवास्तु महानंदेन संयुता १८ आगमिष्यामि ते गेहं भो
जनार्थं नराधिप मुनिभिश्च कुमाराभ्यां प्रातःकाले त्वदाज्ञया १९ गम्यतां च महीपाल संध्याकालो हि वर्तते वयं चा
पि करिष्यामः सूर्योपस्थानं संशयः २० सूत उ० विश्वामित्रेण चाज्ञप्तो जगाम जनको गृहं हृदि ध्यायन् रामरूपं ल
क्ष्मणस्य तथा मुहुः २१ जानकीं च प्रदास्यामि रामाय रूपशालिने उर्मिलां लक्ष्मणायैव कन्यकां रुचिराननां २२
धनुषो भंजनं चैव रामस्त्वकरिष्यति मनोरथो मदीयस्तु पूर्णो भूत्वात्र संशयः २३ मिथिलायां जनाः सर्वे आनंदले
जो भिरे मुहुः रामं रामाय कन्यां तु लक्ष्मणाय प्रदास्यति २४ हर्षेण ज्ञायते स्माभिर्जनकस्य महात्मनः एवं वदंति ते त्रो
चनरत्नाद्ये परस्परं २५ आनंदेनैव सर्वेषां सा रात्रिर्व्यत्यवर्तत सूत उ० राजा जनक उत्थाय प्रातःकाले त्वपाच
कान् २६ आज्ञापयामास मुदा क्रीयतां व्यंजनानि च भोजनार्थं मुनीनां तु तयोश्च राजपुत्रयोः सुनेत्रा नाम राज्ञी च
प्रोवाच नृपतिं मुदा सखीभिः सार्द्धं भवती राजपुत्रौ विलोकय २८ सीमानश्चापि कर्तव्यो मानानीयौ च तौ मतौ तथाखि
लं च सा राज्ञी प्रत्युवाच नृपं तथा मिथिलायां तदा राजा स्नात्वा हुत हुताशनः ३० दूतं तु प्रेषयामास विश्वामित्रस्य सन्नि
धौ स दूतो मुनि सान्निध्यं गत्वा वचनमब्रवीत् ३१ शिरस्यंजलिमाधाय यथा चेदं मुनीश्वरं गम्यतां भगवन् शीघ्रं जनक
स्य गृहे त्वया ३२ भोजनार्थं कुमाराभ्यां मुनिभिश्च महामते ॥ ॥ इति श्री सत्योपाख्याने सूत शौनक संवादे पंचप
चाशत्तमोऽध्यायः ५५ ॥ १ ॥ सूत उ० दूतवाक्यं समाकर्ण्य सर्वैः स मुनिपुंगवः जगाम राजभवनं नरनारीभिरावृतं

Indira Gandhi National Centre for the Arts

सं०उ० श्रीरामागमनंश्रुत्वानरनार्योमुदंयुयुः राममनिरीक्षितेसर्वेनेत्रैरनिमिषैर्जनाः २ मिथिलाधिपतिर्धन्यः इत्युक्त्वुश्चप
९ परस्परं जनकोमुदारमागम्यववंदेमुनिपुंगवं ३ मुनींश्चापिप्रणम्याथविनयावनतस्तदा रामोपिलक्ष्मणश्चापि
विदेहंमिथिलाधिपं ४ दक्षिणंकरमुत्थाप्यमूर्द्धिकृत्वाप्रणेमतुः जग्राहराजातौबालौकराभ्यांकरयोर्मुदा अतः
पुरंनिवेश्याथब्राह्मणान्वेदपारगान् पूजायांनाविदत्कृत्यंप्रेमवेगपरिप्लुतः सिंहासनेमहादिव्येनानारत्नवि
चित्रिते निवेश्यबालकौतत्रतयोर्मध्येचगाधिजं पीठानिमुनिमुख्येभ्योदत्वाभुविस्वयंस्थितः पाद्यमर्घंस्वयंचक्रे
नीराजनविधिंतथा मालांपुष्पमयींदत्वाचंदनेनविलिप्यच सुनेत्रानामसाराज्ञीसीतयासखिभिःसह प्रणनाम
मुनेःपादौविनयेनमहीपतिः अयोध्याधिपतेःपुत्रौकोमलांगौमहाबलौ कोटिसूर्यप्रकाशौचपश्यंतीरामल
क्ष्मणौ पुनःपुनश्चपश्यंतीहर्षंप्रापमुदासती सुनेत्राशुभनेत्राभ्यांमुहूर्तंमंनिरीक्ष्यते इंद्रनीलमणिश्यामंको
मलाकृतिमव्ययं अचिंत्यवैभवंरामंकृपावार्द्धिंरमापतिं कस्यापीतंचकौशेयंदधतंघनविग्रहे विद्युल्लतोप
मंदिव्यंकाच्यावद्धसुरत्नया आजानुबाहुंश्रीरामंसुमुखंपंकजेक्षणं पूर्णचंद्राननंरामंकर्णांतदीर्घलोचनं शिव०
घटितेनमणीनांतुकिरीटेनविराजितं नस्यांकांत्याचतुर्दिक्षुव्याप्तयासुमनोहरं विभ्रंतंतुमनोजस्यदिव्य ९
चापाकृतीभ्रुवौ इंद्वारर्द्धसमंरुच्यंललाटंसुमनोहरं ऊर्ध्वपुंड्रेनशुभ्रेणभालदेशेविराजितं नाशायाश्शुक
नाशायाःकर्षंतंचमहाछविं अलकैश्चमहानीलैःशोभयंतंमुखांबुजं कुंडलेनसुदीप्तेनमकराकारशोभिना
राजंतंतुकपोलेनहरिन्मणिनिभेनच मुखामोदेनकर्षंतंषट्पदांश्चयतस्ततः बिंबाधरेणरक्तेनदंतपंक्त्याविराजितं त्रिरेख
राजंतंतुकपोलेनहरिन्मणिनिभेनच मुखामोदेनकर्षंतंषट्पदांश्चयतस्ततः
याशोभमानंकंबुकंठमनोहरं निगूढजत्रुपीनांसंकंठेकौस्तुभधारिणं श्रीवत्समुरसालक्ष्मीविभ्राणंवामपार्श्वके भुजद्वये
नशोभंतंअंगदैर्वलयैरपि महत्यावैजयंत्याचहारेणाभिसुशोभितं उन्नतेनसुयुग्मेनकुक्षिणाचापिशोभितं नाभ्यांग
भीरयारम्यंविधेर्यत्रनिकेतनं उदरीयेनभ्राजंतंसंध्याभ्रघनिभेनच कट्यासुसूक्ष्मयारम्यंनितंवद्वयशोभया कद
लीखंभरुच्येनश्यामोरुद्वयेनच जानुयुग्मेनजंघेनरमयालालितेनच मुक्तिप्रदेनदासेभ्यःपादपद्मेनशोभितं
मणिनिर्मितकोदंडंदधतंवामपाणिना दक्षिणेचतथावाणंस्वर्णपुंखमनोहरं चापद्वयेनशोभंतंपृष्ठभागेमनोहरे
कस्तूरीगंधयुक्तेनचंदनेनविलेपितं कोटिमन्मथलावण्यंसुंदरंरघुनंदनं लक्ष्मणेनापिगौरेणभूषितेनतथैवच से
व्यमानंसदातेनसेषभूतेनबंधुना परात्परंपरंब्रह्मसरण्यंसर्वदेहिनां शरणागतभूतानांपालनायसदोद्यतं सोमी
ल्यादिगुणैर्युक्तंवात्सल्यगुणसागरं कोटिकंदर्पलावण्यंस्मितपूर्वाभिभाषिणं एवंपश्यंतिताःसर्वाःजनकस्यपुरस्त्रियः
रामंचलक्ष्मणंचैवआमात्सुखवांछया मुहूरामंनिरीक्ष्यैस्त्यःसस्मिताश्चवराननाः हावभावंचकुर्वंत्योराममोहायसत्व
रं काचिद्रामंनिरीक्ष्यैवध्यायमानामुखांबुजं मुहुर्मुहुश्चनिःश्वासंमुंचमानायतस्ततः काचिद्धंवध्यायमानारामंदृष्ट्वा
मनोहरं कामाकृतिःकुमारोयंसुंदर्योहसुभाननं एकांतेसुखसय्यायांकृत्वावसस्थलेह्यमुं ओष्टपानंकरिष्यामिपाणि
भ्यांग्रहमध्यमं काचिद्रामंचपश्यंतीकर्णेचक्रेस्वकांगुली पयोधरंपीनतमंदर्शयंतीमुहुर्मुहुः मोहितारामरूपेणका

स०उ० चिदेवंचकारसा अलकांश्चनिरीक्षंतीनाशामुक्तांपुनःपुनः कंचुकंदर्शयामासस्वर्णसूत्रेणशीलितां मुक्तामालांपुनःकंठेबाहू
१० चोत्थायसन्मुखे लक्ष्मणस्यमुखंकाचिदपिबद्धक्षचक्षुषा उन्मुच्यनीवीबंधंतिपाणिनालक्ष्मणाग्रतः नूपुरंचबबंधाथपादयो
रत्नशीलितं करादर्शेनिरीक्षंतीदंतपंक्तिसुरंजितां काचित्कमलपुष्पंचपाटयामासपाणिना काचिद्वालिंगतीबालंकुच
संमेल्यपाणिना एवंपश्यतितांसर्वाःकिशोरौरामलक्ष्मणौ मुनेश्चाजानकीचैवनिरीक्ष्यमुदिताभवत् विश्वामित्रआ
शिषश्चलब्ध्वाजग्मुश्चमंदिरं भोजयामाससराज्ञापिबालकौतौमुनीश्चपि तांबूलंचददावाथसर्वेभ्योराजसत्तमः संन्निविश
जगामाथकुमाराभ्यांमहामुनिः रथ्यासुराजमार्गेषुवीक्ष्यरामंमुदंययुः नरानार्यश्चशतशस्तथावृद्धकुमारकाः ४६
इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेषट्पंचाशत्तमोध्यायः ५६॥ ॥शौनकउ० विवाहंरामचंद्रस्यसूतब्रूहिमहा
मते धनुर्भंगंतथाशीघ्रंश्रवणान्मुक्तिदंनृणां १ सूतउ० ततोराजाविदेहानांद्विसैन्यंसमाह्वयत् वंदिनःकर्मीतिका
न्सर्वान्वचनंचेदमब्रवीत् २ राज्ञांचशीघ्रविदानात्वाब्रुवध्वंवचनान्मम रंगभूमिंचगच्छध्वंयत्रास्तिधनुरुत्तमं ३ सूतउ०
तेगत्वाराजशीघ्रविदानब्रुवंश्चवचनंशुभं गम्यतांराजशार्दूलायत्रचापोव्यतिष्ठते ४ तच्छ्रुत्वाभूभुजःसर्वेनागराश्च शिव०
जनाश्चमे स्त्रियोबालास्तथावृद्धाःप्राप्तास्तेचापसन्निधौ विश्वामित्रोपिमुनिभिःकुमाराभ्यांतथैवच मिथिलाधि १०
पतिराजायथायोग्यंनिवेशयत् आगतेषुजनेष्वेवमुवाचवचनंनृपः श्रूयतांमेपणंलोकाधनुर्भंगंकरोतुयः
तस्मैसीतांप्रदास्यामिअद्यैवविधिनाध्रुवं सूतउ० इतिश्रुत्वाजनाःसर्वेप्रत्यूचुर्नृपतिंतदा ८ दृष्टःपराक्रमोराज

न्सर्वेषांभूभुजांनृप अधुनादर्शनीयंहिरामस्यचबलंदृढं ६ तेषांनुवचनंश्रुत्वाविश्वामित्रोमहातपाः उवाचरामंसु
प्रीतश्चापभंगंकुरुप्रभो इतिश्रुत्वातदारामःप्रणम्यमुनिपुंगवं चापस्यनिकटंगत्वादृत्त्वावाक्यमथाब्रवीत् इदंधनुर्वरं
विप्रमहादेवस्यविश्रुतं पुराणंबहुकालीनमथजीर्णंनसंशयः इत्युक्त्वाथमहत्सेनगृहीत्वाधनुरुत्तमं सुमनागमिवो
त्थाप्ययेनबुद्धोहृतःपुरा ज्यांसमारोप्यसहसासर्वेषांपश्यतांनृणां बभंजमध्यतोंशीघ्रपुष्पचापमिवास्मरः तस्यश
ब्दोमहानासीद्बधिरास्तेनवैजनाः केचिन्निपतिताभूमौकेचिच्चैवचकंपिरे दिविदुंदुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिस्तदाभव
त् तदाभेर्यश्चवादंतजनकस्यमहात्मनः तदाजयजयारावोजनैरुक्तोबभूवह राज्ञाचाकारितासीतावरमालांप्रगृ
ह्यसा राजहंसीवगच्छंतीवादयन्भूषणानिच आगत्यरामकंठेतुहस्ताभ्यांनिदधेस्रजं नागराश्चतदासर्वेबाल
वृद्धास्तथास्त्रियः ज्ञात्वाविवाहंरामस्यसीतायाश्चमुदंययुः बभूवुर्मलिनादुष्टाराजानोयेसमागताः उत्थिता
आसनेभ्यस्तुगताद्देशान्स्वकान्स्वकान् १० राजापिजनकोहृष्टःमुनिनारामलक्ष्मणौ गजमारोप्यनगरंप्रविवेशास
सेनया दत्त्वादानंद्विजातिभ्योदीनांधकृपणेषुच गुणिभ्योयाचकेभ्यश्चयेचतत्रसमागताः गृहमागत्यराजातुराम
चंद्रंमनोहरं गजादवतरद्भूमौदत्वाहस्तंस्वयंनृपः निवेशयामासगृहेसत्कारैःपूजितोवसत् तद्दिनंतस्यरात्रीचम
हानंदेनसागता २४ ॥ ॥इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेसप्तपंचाशत्तमोध्यायः ॥ ५७ ॥ सूतउ० ततः
प्रभातेविमलेसूर्येचविमलोदये मिथिलाधिपतिराजाकृतपूर्वाह्निकक्रियाः १ विश्वामित्रमुपागम्यवचनंचेद

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

मब्रवीत् दूताःगच्छंतुभोस्वामिन्दूदर्शयंनृपं २ आनयंतुतवादेशात्सेनयासहभोमुने विश्वामित्रउ॰ एवंभवतुभोरा
स॰उ॰ जन्गच्छंतुत्वरिताहयैः आगमिष्यतिराजातुपुत्राभ्यांसहसैनिकैः ततस्वप्रेषितादूताःजनकेनमहात्मना अहोभिःकांति
११ भिस्तेवैसाकेतनगरंययुः राजद्वारंसमासाद्यनानारत्नविचित्रितं ५ अहोभिःकांतिभिस्तेवैसाकेतनगरंययुः राज
द्वारंसमासाद्यनानारत्नविचित्रितं ५ अश्वारोहैर्गजारोहैःशिबिकाभिःसमन्वितं पत्तिभिर्नरनारीभिस्तोरणवि
विस्मुश्चराः ६ द्वारपालैःसमागम्यदूत्तमूचुर्यथातथं तेदूताःराजभवनंद्वारपालैःप्रवेशिताः प्रणम्यराजशार्दूल
मूचुश्चवचनंत्विदं दूतउ॰ भद्रंतेस्तुमहाराजश्रूयतांवचनंहिनः ८ जनकस्तुसतानंदोकुशलंकुशलीत्वयि अत्र
वीत्रमहाराजविश्वामित्रेणसंयुतः ९ रामस्तुलक्ष्मणयोःसेमश्रूयतांवचनंमम संदेशंजनकस्येदंमहाराजनि
शामय १० जनकउ॰ पूर्वंप्रतिज्ञाविदितावीर्यशुल्कीममात्मजा गृहीतातवपुत्रेणरामेणचापतोरणात् ११
भवानागत्यशीघ्रंतुसेनयैर्बहुशोभया पुत्राभ्यामृषिभिःसार्द्धंगृह्णीष्वतनयांमम १२ इत्येतत्वापसंदेशंजन
कस्यमहात्मनः सूतउ॰ एतेदूताःसमायाताःजनकस्यपुराद्गुरो दूतवाक्यंनराश्रुत्वामुमोदनृपसत्तमः १३
वसिष्ठंचसमाहूयमंत्रिणस्त्वब्रवीन्नृपः राजोवाचे सीतयारामचंद्रस्यविवाहंप्रवदंतिते रोच्यतेभवतोमे शिव॰
ततयोग्यंयोग्यंभवेदिह १५ सूतउ॰ एतेदूताःसमायातानरेशस्यचप्रेषिताः नरेशस्यचवाक्यंतुश्रुत्वापरम ११
शोभनं ऊचुश्चमंत्रिणःसर्वेवसिष्ठश्चमहामुनिः विवाहःक्रियतांराजन्जनकेषुनसंशयः तच्छ्रुत्वाराजशा

र्ग
ध्य
र्दूलःसेनाध्यक्षानुवाचह मतंगश्चापिसर्व्यंतारथःपादातयस्तथा अश्ववाहास्तथाचोष्ट्राःशिबिकाशतशस्तथा आ
नकाःपटहाढक्काभेर्यश्चापितथैवहि कहलामर्दलाःसर्वेमुरजावाद्यताजनैः मंगलानिप्रकुर्वंतुगणनाथप्रपूज्यवै
इत्युक्त्वाराजशार्दूलोविवेशभवनंशुभं २० कौशल्याचसुमित्राचकैकेयीचतथापराः प्रहसन्नृपतिःप्राहश्रूयतांव
चनंमम २१ जनकस्यपुरेराज्ञोवत्तेतेरामलक्ष्मणौ विश्वामित्रेणमुनिनाधनुर्भंगंचकारवै २२ चकारभूभुजांमध्ये
पश्यतांसर्वदेहिनां जनकेनसुतादत्ताप्रत्ययैषास्तुसीतापरमसुंदरी २३ विवाहार्थंतेनचाहूतोगमिष्यामिच
सेनया तच्छ्रुत्वाराजपत्न्यस्तुपरमहर्षमाययुः २४ पुनःपुनश्चपप्रच्छुराजानंसस्मिताननाः प्रहृष्टनरनारीकरा
त्तोदंचपुरंवभौ २५ कश्चिद्गायतिशुभगाःवादयंत्यस्तथापराः नृत्यंत्यःसुष्ठुलसनाश्चक्रुःकर्माण्यनेकसः २६
व्यंजनानिप्रकुर्वंत्योदेवताःपूजयंतिच महाराजागणेस्वर्वोश्चक्रुःकौतूहलंमुदः २७ ददुर्दानंद्विजातीनांदीनाधक
पणेषुच दिवसेशुभनक्षत्रेप्रस्थानमकरोन्नृपः शत्रुघ्नंभरतंचैवप्रस्थाप्यपुरतोवहिः वशिष्ठवामदेवंचतथा
चान्यान्मुनीनपि २९ आनकान्वादयामासुर्गजाःसर्वेविनिर्गताः गजानामयुतंनैवंवाजिनांप्रयुतंनवा ३० रथाः
षष्ठिसहस्राणिदशलक्षंचपत्तयः नर्त्तकावारमुख्यश्चगायकाश्चसहस्रशः ३१ कोशाध्यक्षांप्रयातावैधनैःपुष्क
लराशिभिः निष्क्रम्यनगरात्सर्वेजनामंगलपाणयः पुरंध्यःशुभवस्त्राश्चकलशांमूर्ध्निवास्थिताः गायंतोता
विवाहस्यमंगलानिपुनःपुनः ३३ मध्येजगामराजाचछत्रचामरमंडितः वीक्षितोनरनारीभिर्मंगलानिभि

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स०उ० नृपः ३४ एवंचबालभूपालःसेनयागजशोभया पथिवासान्कतिपयान्कृत्वाकोशलभूमिपः ३५ मिथिलांप्राप्यते
१२ जस्वीजनैश्चपरिवारितः प्रासादैर्बहुविधैरम्यैर्ध्वजैश्चसमलंकृतं ३६ इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेअ
ष्टपंचाशत्तमोध्यायः॥५८॥सूतउ० श्रुत्वातुजनकोराजाप्रजाभिर्ब्राह्मणैःसह निर्जगामनृपंनेतुंस्वपुरंप्रतिमैथि
लः १ अश्ववारैर्मतंगैश्चशिबिकाभिःसमन्वितः निर्गम्यमिथिलायास्तुददृशुःपार्थिवर्षभं वृद्धंदशरथंदृष्ट्वामुमो
दजनकोनृपः गजादुत्तीर्यराजापिवसिष्ठादिभिरन्वितः २ तत्राभूत्स्यामहाराजःसैनिकैःपरिवारितः जनकस्तुम
हाबुद्धिर्नृपस्यचरणांतिके ४ प्रम्लाननामवैराजाकृतांजलिर्नमस्तके तदादशरथोराजादोर्भ्यांतंपरिषस्वजे ५
कुशलंपरिपप्रच्छसान्यानपितथैवसः जनकस्तुतदाराजारथेदशरथंनृपं ६ सारथ्यंतांस्वयंचक्रेरथेस्थाप्यस्वयं
नृपः गृहीत्वाश्वराजानंनृत्यवाद्यैःप्रहर्षितं ७ पुरंनिवेशयामासनानासंभारशोभितं सेनांनिवेशयामासपु
रस्यनिकटेनृपः ८ पटवेश्मानिशोभंतेसहस्राणिध्वजैःसह उवासतेषुधर्मात्मासैन्यैःसहमहामतिः ९ जन
कोपितमामंत्र्यपौरैःसहगृहंययौ नानाविधानिचान्नानिदधिव्यंजनयुतानिच १० प्रेषयामासराजापिसैनि शिव
कानांभोजनायच सर्वासुसिद्धयस्तत्रवात्स्यायाजनकस्यच ११ सेवंतेसैनिकास्तत्रनानासंभारभूतिभिः राजा १२
दशरथस्तास्तुविस्मयंवीक्ष्यनामतु १२ योगिनांदुष्करंनैवजनकोयंतुयोगिराट् एतस्मिन्नंतरेविप्रोविश्वा
मित्रोमहामुनिः १३ सौमित्रिणाचरामेणह्यागतोनृपसन्निधौ सैनिकास्तत्तदामोदंलेभिरेपरमाद्भुतं १४

ल

विश्वामित्रमुनिर्वीक्ष्यतथातौरामलक्ष्मणौ आयांतंतुमुनिंवीक्ष्यतथातौचकुमारकौ १५ उत्थायजगृहेपादौविश्वा
मित्रस्यराजराट् भ्रातरौराजराजस्यचरणौजगृहतुर्मुदा १६ पुत्रौसंकृष्यराजाचदोर्भ्यांकृत्वाचवक्षसि स्नापयामा
सप्रेम्णावैनेत्राभ्यांवारिबिंदुभिः १७ मुनिपुत्रौसमाविश्यजगादनृपसत्तमः कृपयातवविप्रेंद्रसंबंधोईदृशोभवत् १८
परोपकारिणःसर्वेसाधवःसमदर्शिनः विश्वामित्रउ० भाग्याद्भाग्यवतांभूतिःसर्वत्रैवकिलजायते १९ पुत्रौगृहीष्वरा
जेंद्रव्यासभूतौसमर्पितौ सर्वेप्रमुदितालोकाराजाचापिमहामतिः २० एतस्मिन्नंतरेविप्रःसतानंदोमहामतिः जन
कानुमतेनैववाक्यंचेदमथाब्रवीत् २१ सतानंदोवाच राघवेंद्रमहाराजह्यग्रेकृत्वाकुमारकान् गम्यतांमंडपंराज्ञो
विप्रैर्नागरिकैःसह २२ कुमारान्भूषयामासभूषणैरत्नभूषितैः गजारूढांश्चतान्कृत्वाचचालनृपतिर्हितैः २३ मि
थिलायांजनाःसर्वेनरनार्योमरप्रभाः आपतंतंनृपंश्रुत्वाविवाहायमुदंययुः २४ दर्शनायकुमाराणांनागरीणां
यतस्ततः हर्षोबभूवतांपूर्वंहर्म्याण्यारुरुहुर्मुदा २५ आलोकनायरामस्यकाचित्परमसुंदरी धर्मिल्लंनववंधा
यपुष्पाण्यर्पितान्यतः २६ अंघ्रिप्रसाधिकायातुकरादाक्षिप्यसत्वरं गवाक्षायव्रजतीसायावच्चिन्हस्तीयतुःस्व
काचिन्नेत्रंचसंभाव्यह्यंजनेनशलाकया द्वितीयंपंचयित्वातुवातायनमुपाययौ २९ वातायनेददौदृष्टिंनीवीनां
पिवद्वयसा अवलंब्यकरेणाक्षोतस्थौरामंवीक्षती ३० रसानानववंधायकाचिद्बालाप्रसर्पती परेपरेतुभूम्यांसा
पातयामासघटिकां ३१ तासांमुखैश्चंद्राभैर्गवाक्षाःपूरितोभवत् पश्यन्तूलेरमानाथंकोटिकंदर्पसंनिभं ३२ग

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰उ॰ धर्वराजप्रतिमां मिंद्रनीलमणिप्रभं मस्तके मणिमुक्तानां विभ्रांतो मौलिमुत्तमं ३३ दीर्घेललाटदेशेच ऊर्द्ध्वपुंडं मनोहरं कुं
३३ डलेमकराकारं अलकाभ्यांचशोभितं ग्रैवेयमणिमुक्तानां मुरसाचमहामणिं ३४ केयूरं किलरत्नानां दधतं भुजयोर्द्वयोः
प्रकोष्ठयोर्महादिव्यंकंकणं रत्नशोलितं ३५ अमूल्यैरंगुलीभिश्च नानारत्नैश्च शोभितं कंचुकंचमहादिव्यं दधतंश्याम
विग्रहे ३६ उपानद्भ्यां चयुग्मेनशोभितंपादपंकजं ददृशुस्ताश्चश्रीरामंलोचनैः कर्णविश्रुतैः ३७॥ ॥इतिश्रीसत्योपा
ख्याने सूतशौनकसंवादे एकोनषष्टितमोध्यायः॥५९॥ सू॰उ॰ ऊचुः परस्परंबाला रामोसंलग्नमानसैः जनकेनधृतोवेतो
(कृत्वा) धनुषस्तु पिनाकिनः कथं रामः समायाति यदि यत्नो न जायते रामो नारायणः साक्षात्सीतालक्ष्मीप्रियासती २
कथं वृणोति सीतान्यं प्राकृतं तु नरं तथा रोहिणीवत्ससांकं सा तथा राममनुव्रता ३ रामचंद्रस्य सीतायाः विवाहोमेवजा
यते मूर्खत्वं ब्राह्मणो लोके जायते बहुकालिक ४ नागरीणां तु वाक्यं च शृण्वन्याति कुमारकः भ्रातृभिः सखिभिः सार्द्धं
पित्रा श्रृंगारयेन च ५ नृत्यमानं नटीं सर्वां पश्यतो याति राघवः ५ नटी सा गायती गीतं तथा शृण्वंति ते जनाः ६ रामस्य
श्रमतीनां जनाहास्यं प्रकुर्वते राममायावलेनेव स्वयं नित्यं भ्रमंति च ७ इत्थंश्रृंगारयोराजा राघवैस्तनयैः सह संबं
धिनो जनकस्य द्वारं प्राप महामनाः ८ शोभितं मंगुली सर्वां वेदपाठैस्तथा शुभैः द्वारदेशे विनिर्गत्य जनकस्तु नरेश्वराः शिव
९ महत्या पूजया रामं पूजयामास सादरं जनैस्तु पुत्रोवे नाम्ना लक्ष्मीनिधिर्महान् १० हस्ताबलंबनं दत्वा गजाद्रा २३
ममरोपयत् तथैवान्यान्कुमारान्वै तथा श्रृंगारयन्नृपं ११ जनकेन विनिर्दिष्टं वतुष्कांतं कुमारकाः विविशुर्भूषिता

स्तु प्रणम्य गुरुदेवताः १३ पीठे निविष्टितो रामो नानारत्नविभूषिते जग्राह मधुपर्कं वराद्भारं च राघवः १४ वस्त्रद्वयं
च श्रीरामो वनितानां विलोकनैः जग्राह मंडपे दत्तं भूषणैर्नव महामनाः १४ पुरोधास्तु विदेहानां सतानंदो महामतिः रघू
णां च वसिष्ठस्तु तथैवान्ये द्विजातयः १५ अग्निमाज्यादिभिर्हुत्वा तं वेसास्थे निधाय च सीतां कन्यां समानीय विदेहः प्राह
राघवं १६ इयं सीता वरारोहा लक्ष्मीस्ते सु परिग्रहः भवान्नारायणो देवः पत्न्यर्थं प्रतिगृह्यतां १७ हस्तेन हस्तं श्रीरामः
जानक्याः जगृहे तदा शुशुभे च तदा रामः कामो रत्येव मंडपे १८ संयोगे न किल सीतायाः रोमहर्षस्तु राघवे राघवस्य क
रस्पर्शे सीतायाश्च बभूव ह १९ तयोर्विलोचनान्येव लज्जां प्रापुः परस्परं व्याजेन होमधूमस्य चोन्मेषणनिमेषणं २०
बभूव वरवध्वोश्च मंडपे जनसन्निधौ पश्चाद्रामश्च सीता च ह्यग्निं चैव प्रदक्षिणं २१ चक्रतुर्ब्राह्मणानां तु रेजाते व मुद्धा
मुदा सतानंदेन सा प्रोक्ता जानकी पतिदेवता २२ कृतांजली च लाजान्जुहावाधोमुखी तदा हविषां पल्लवानां च गंधो
मिश्री बभूव ह २३ धूमः कर्णोत्पलस्येव प्राप शोभां च सन्मुखे वदनं जानकीदेव्या अंजनक्लेदमावभौ २४ ग्रहणाद्धे
मधूमस्य यस्याः पाटलनां तदा कन्यावरौ तदा सर्वे संस्थाप्य कनकासने २५ ब्राह्मणा निगमादेवाः स्त्रियाः पुरवासि
नः अभिषेकं तदा चक्रुः वरवध्वोः सुमंगलं २६ एतस्मिन्नंतरे राजा आहूय लक्ष्मणं पुनः उर्मिलां च विधानेन लक्ष्म ति
णाय समर्पददौ २७ भरतं पुनराहूय मांडवीं दत्तवान्नृपः कुशध्वजसुतां रम्यां श्रुतिकीर्तिं च विश्रुतां २८ शत्रुघ्नाय ददौ
राजा विधिना बलशालिने एवं दत्वा कुमारीश्च प्रीत्यातिस्मान राधिपः २९ पारिबर्हं ददौ पश्चाद्दसर्वं मिथिलाधिपः

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सं॰उ॰ पश्चाद्रामः समुत्थाय सतानेदस्य चाज्ञया ३० विविशांत पुरवीरा भ्रातृभिः सह राघवः यत्रदेवालये राज्ञो नित्यपूजारतस्य
१४ च ३१ लक्ष्मीनारायणस्यापि प्रतिमा यत्र विद्यते तं प्रणाम्य यथान्यायं स्थिता तत्र कुमारकाः ३२॥ ॥इतिश्री सत्योपाख्या
नेसूतशौनकसंवादे विवाहवर्णनो नाम षष्टितमोध्यायः॥ ६०॥ सूत उ॰ आसनेषु च दिव्येषु रेजुस्तत्र कुमारकाः राजदारा
समाजग्मुर्यत्र रामादयः स्थिताः १ ब्राह्मणी तत्र रुद्राणी इंद्राणी सारदा तदा अन्याश्च लोकपालानां स्त्रियस्तत्र समागताः
त २ आजग्मुर्मुनिपत्न्यो वै प्रवाकं च कुमेनोरमं नृत्यंति चाप्सरास्तत्र रामाग्रे भाव दर्शिकाः ३ भोजयंति कुमाराश्च मधुपर्क
तथैव ताः तासां मध्यात्समुत्थाय राज्ञी लक्ष्मीनिधेस्तु या ४ नाम्ना सिद्धिस्तु सा ख्याता सखी यस्यास्ति सारदा वधूजनक
राजस्य प्रिया लक्ष्मीनिधेस्तु या रूपेणाप्रतिमा लोके सर्वाभरणभूषिताः आगत्य रामचंद्रस्य तस्थौ प्रांजलिरग्रतः उवा
च सस्मिता रामं नर्तयंति विलोचने पीतांबरं प्रकृष्याथ पाणिनास्वेन निस्त्रिया ८ सिद्धिरु॰ राघवेंद्र महाराज श्रूयतां
वचनं मम ननंदा मे गृहीता ते सीता नाम्नी वरानना ९ किंचित्पूजा ममापि स्याद्दीयतां राजपुत्रक इत्युक्त्वा वीटिकां दि
व्यां ददौ रामाय सुंदरी १० लक्ष्मणाय च शत्रुघ्नाय हत्रैव भरताय च पुनश्च प्रार्थयामास मम पूजां प्रदेहि मे ११ मार्जतीव द
नेषा नैमचलेन शुभाननां जहसुस्ते कुमाराश्च स्पर्शाद्वदनस्य तु दृष्ट्वा तु वदनं तेषां मोहमाप वरानना जगाद सस्मिता वाक्यं शिव॰
देहि पूजां च मामकीं २३ नो चेत्संगे गमिष्यामि तव राम पुरीं प्रति भूत्वा च सेवको नो चेन्मदीयां नगरीं वस १४ ननंदा १५
मे गृहीता ते उर्मिलाद्याश्च भ्रातृभिः तस्या वाक्यं समाकर्ण्य सस्मिता राजयोषिताः श्रीरामउ॰ उवाच रामचंद्रोपि तवप्र

जोदरास्म्यहं सेवको न भविष्यामि वयं सत्रियपुंगवाः २६ योगिनो जनकाः सर्वे ऋद्धिसिद्ध्युपासिकाः वयं तासां तु भोक्ता
जोदरास्म्यहं सेवको न भविष्यामि वयं क्षत्रियपुंगवाः २६ योगिनो जनकाः सर्वे ऋद्धिसिद्ध्युपासिकाः वयं तासां तु भोक्ता
रः सिद्धिं लोचनया म्यहं १७ सिद्धिरु॰ एवं भवतु भो राजंस्तव दासी भवाम्यहं पूजां देहि मदीयां त्वं ननंदां मे विवाहिता १८
श्रीरामउ॰ वस्त्ररत्नहिरण्यादि भूषणं गजवाजिनः रथाश्च शिबिकादिव्याः वांछास्ती याप्रपूर्यतां १९ इत्युक्ता राजपुत्रे
ण सिद्धिश्चोवाच राघवं सिद्धिरु॰ देहि भक्तिं महाराज मम भर्तुस्तथैव हि २० यथा भक्ता भविष्यावो त्वदीयौ तव किंकरौ
सूतउ॰ तच्छ्रुत्वा सारदा देवी सखी तस्या मनोहरा २१ उवाच रामं सलज्जा वीजयंती मुखांबुजम् सारदोवाच अहमप्या
गमिष्यामि सीतासंगे पुरीं तव २२ दर्शनार्थं च राज्ञीनां युष्माकं याश्च मातरः एता जनकपत्न्यस्तु मंदहासाः परस्परं २३
गौरो दशरथो राजा कौशल्या श्रूयते तया कथं स्यामो भवान्यौ तः संदेहं नो अपाकुरु २४ भवान्नारायणो देवः श्यामसुंदर
विग्रहः लक्ष्मणः शेषरूपश्च भरतः शेषरूपधृक् २५ शत्रुघ्नश्चक्ररूपेण मया ह्येवं विलोकिताः एवं तां ब्रुवतीं बालां कु
माराः सस्मिताननाः २६ अपांगैर्वारयामासुस्तामेव जनसंसदि दृष्ट्वा रामं तु ताः सर्वा नात्मानं विविदुस्तुताः मोहितारा
मरूपेण ध्यानस्था इव लक्षिताः एतस्मिन्नंतरे बाला विदेहो मिथिलाधिपः २८ विलोक्य रामचंद्रं च देहं च बुबुधे नृपः
पुनरुत्थाय राजा तु वेदीमध्ये च तस्थिवान् २९ महाराजं दशरथं वसिष्ठादिसमन्वितं रामाद्यैर्बालकैः सर्वैर्रघूनां प्रवरैः
सह ३० नेगमे कुलश्रेष्ठैश्च भोजयामास धर्मवित् गायंति गालिकास्तत्र गंधर्वाप्सरसस्तथा ३१ चतुर्विधं सुधान्नं च बु
भुजुः क्षत्रियर्षभाः भुक्त्वा चम्यय थान्यायं वस्त्राण्याधाय विग्रहे ३२ रामादयस्तु ते सर्वे शिबिराय विनिर्ययुः ३२ आगत्य शि

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

विरराजावधूभिःसहपुत्रकैः ३३ ददौदानंद्विजातिभ्योयाचकेभ्यःपुनःपुनः ॥ ॥इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेए
स०उ० कषष्टितमोध्यायः ॥६१॥ सूतउ० उषित्वाचैवराजातुदिनानिकतिचिन्मुने अयोध्यांपुनरागंतुंययाचेजनकंनृपं १ तच्छ्रु
२५ त्वाजनकोराजाराजानस्थानसमास्थितान् कंबलान्मणिमुक्तादीन्जामात्रेप्राहिणोन्नृपः २ रामोनृपाज्ञयाप्रापश्वश्रूणांनिक
टंप्रियो उवाचप्रणतोभूत्वाश्वश्रूःसर्वाःसमाहिताः ३ श्रीरामउ० आज्ञांदेहिमहाराजअयोध्यांगंतुमीहते अहंचापिगमि च
ष्यामिभ्रातृभिःसहितांपुरीं ४ एकाग्रमानसेनैवममध्यानंक्रीयतां भवतीभिःसदाचित्तेउपकंठेवसाम्यहं ५ धर्मतस्तव
पुत्रोहंविस्मरंतुनमांक्वचित् मांचध्यायंतियेलोकास्तेकृतार्थानसंशयः ६ तच्छ्रुत्वाराजदारास्तुविचार्यमनसाखिदं
चतस्रःकन्यकास्तास्तुसंभूष्यभूषणोत्तमैः ७ आलिंग्यमातरःसर्वाजानकींप्रेमतोमुहुः मोक्तुंनेच्छन्कन्यंतांःवियोग
भयकातराः ८ वैदेहितवयन्नेमदमीश्वरेसुस्तुतंकिल देहांतरेपिदृष्ट्वाःइमाःमातृवरानने ९ विश्वकर्तुरियंसृष्टिं श्री
बंधुसंयोग्यभेदतः नचजानातिकस्यापिपीडांचापिवियोगजां १० आत्मतुल्यःपतिःप्राप्तस्त्वयासीतेनसंशयः
आत्मभिस्तुनशोच्यासिसर्वदाप्राणवल्लभे ११ विरहंदुःसहंसीतेह्यस्माकंतेवियोगजं सुदिनंवर्ततेतेनेषांयत्रसीतेग शिव·
मिष्यति १२ जनकउ० मंगलंक्रीयतांलेकेदेव्यःसीतायेविधिपूर्वकं इतिश्रुत्वातदाप्रोचुर्वैदेहींगद्गदस्वराः १३ चि २५
रायुर्भवसीतेत्वंकृपयाश्रीधरस्यच शिवगौरीप्रसादेनसौभाग्यंतेविवर्द्धतु १४ वामभागेतुरामस्यसदातिष्ठवरानने इ
त्यादिचाशिषोदत्वाऽऽरुरुचुरामंचमातराः १५ मंगलानिप्रकुर्वंत्यःप्रेम्णाचाश्रुलोचनैः सुकुमारीचसीतेयंसुंदरीचगु

णान्विता। १६ पित्राचलालितानित्यंपरिचर्यांकरिष्यति यदिचापराधंतुचरेद्बालतयात्वियं १७ हृदयेनतुमंतव्यं
दासीतेचरणाब्जयोः जनकेनचतेदत्ताधर्मपत्नीसदातव कृपयेनांसदासिंच्यनित्यंसिंचनृपात्मज यदायदावतारं
तेजायतेभुविमानव तदातदात्वियंपत्नीजायतेनृपनंदनः २० वाक्यैरित्यादिसंतोष्यराममाजामातरंतुसा दत्वाबहू
निरत्नानिरामायप्रियकारिणे २१ चतुरस्त्राशुभांदोलांस्वर्णरत्नविनिर्मितां सीतामारोहयामासुःरुदंत्यश्चमात
रः २२ अंबवत्सेतिनादोभूज्जानविह्लवि[redacted]कारकाः उर्मिलाश्रुतिकीर्तिचमांडवी
चापिमातरः २३ यानेषुस्थापयामासुरालिंग्यालिंग्यसादरं सुभगादयस्तुसख्यस्तायानान्यारुरुहुस्तदा २४ मिथि
लाधिपतिर्राजावदान्यानांशिरोमणिः सर्वंदत्वाचरामायरामंहृदिनिवेश्यच २५ राघवेंद्रंप्रणम्याश्रमनाश्विरशाह
प्रयाणेचैवरामस्यमिथिलापुरवासिनः २६ परशुरामायतेसर्वेप्यश्रुकंगावभूविरे बालावृद्धायुवानश्चतरुण्योध्या
नतत्पराः २७ दुंदुभीनांप्रणादेनगजानांबृंहितेस्तदा हर्षितेश्चापिचाश्वानांश्रातिपोठेस्तथैवच २८ रुदितानिनश्च
ण्वंतिनरानार्यःपरस्परं केचित्सीतेतिहाचकुःहारामेतिवदन्मुहुः २९ एवंब्रुवत्सुसर्वेषुप्रचचालरघूद्वहः नाम्ना
शत्रुंजयंनाममारुरोहनराधिपः तथैवरामोधर्मात्माभ्रातृभिःपरिवारितः वसिष्ठाद्यास्तथाविप्राःनागराःस्त्रियास्तु वियोगं
ते बधूनांतानियानानिमध्येकृत्वाप्रतस्थिरे तस्थुरमीलनेर्चेश्चमिथिलापुरवासिनः महांतंवंतुध्यायंतोवृक्षेनीत
नलेभिरे ॥ ॥इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेद्विषष्टितमोध्यायः ॥६२॥ सूतउ० अयोध्यांप्रतिसेनाश्च

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स०खो० गामपरयाश्रिमा दुंदुभीनांप्रणादाश्चश्रूयंतेतत्रभूरिशः १ बधूलांतानियानानिहैमानिप्रचकाशिरे मालेवकां
१६ चनोभूम्याम्यानपंक्तिर्विराजिते २ वितानानितुमेघानांबभूवुर्व्रजतांपथि मंगलानिप्रहृष्टयेनयत्रतत्रचभूरि
शः ३ जमदग्नेस्तसुपुत्रः सन्त्रियाणांकुलांतकः नाम्नापरशुरामश्चरामदर्शनकांक्षिणः ४ आवाचागत्यरामं
तुधनुर्बाणधरः प्रभुः परशुरामउ० रामचंद्रमहाभागधनुर्भंगत्वयाकृतं ५ विश्वासस्तेनमेजातः रामोनाराय
णःस्वयं इदंधनुर्वैरामविष्णोरमिततेजसः ६ गृहाणत्वंमहाराजपादौतेप्रणयाम्यहं अथरामंप्रणम्यासु
कार्मुकंजगृहेमुदा ७ ऋषिप्रसादमाभाष्यरामोरामंमुदेक्षत रामंचसीतयासार्द्धंहृदिन्यस्यययौमुनिः ८ रामो
पिसीतयासार्द्धंराज्ञादशरथेनच अयोध्यांचजगामाथनेदयन्मंडलंभुवः पुनःसाईमहाराजमार्यांतेमंत्रिसन्निर्मः
पौरैर्विर्गत्यपुर्यास्तुपूजयातमपूर्जयन् ९० मंगलानिप्रणापंतिनरानार्यस्तुभूरिशः वाद्यमानेषुतूर्येषुस्तूयमानेषुवं
दिषु अयोध्यानगरंरम्यंनानारत्नैश्चमंडितं वैजयंतीपताकाभिः राजितंबहुधोन्नतं १३ उत्सार्यशिविकावस्त्रभगिनी
भिस्तुजानकीं प्रणाममकरोत्प्रेम्णावैकुंठेतिहरेःपुरी १४ वीणावेणुमृदंगानांदुंदुराणांचभूरिशः शंखदुंदुभिनादैश्च
गोमुखानांतथैवच नादितंविविधैर्नादैःसुरेंद्रपुरोपमं बालवृद्धास्तरुण्यश्चहर्म्याण्यारुरुहुःस्तदा १६ गजारूढंम श्रीशिव०
हाराजंराजराजंचराघवं दृष्टुंदुद्वारंयदृष्ट्वाप्रसंस्तिनराजनाः १७ ऐरावतिकुलेजातंगजेंद्रपर्वतोपमं तमारुह्य १६
समायातंछत्रचामरशोभितं कोटिकंदर्पलावण्यंरामचंद्रमनोहरं भूषितंवरवस्त्रैश्चतथैववरभूषणैः तथैवभर

तंवीरंमत्तमातंगगामिनं लक्ष्मणंशत्रुहंतारंनागेनागेविराजितं २० राजपुत्रास्तथाहृष्टास्त्रियोबालाश्चकन्यकाः मु
दंवीरंमत्तमातंगगामिनं लक्ष्मणंशत्रुहंतारंनागेनागेविराजितं रामंनयनैः
काभिःरसैतैःपुष्पैः किरंत्योगीतमुज्जगुः २१ धन्याअभूवंस्तेलोकाःमिथिलापुरवासिनः शोभांविलोक्यतेरामंनयनैः
कर्णविस्तृतैः २२ धन्यास्तेमानराःसर्वाःकौशल्याभूरिदांसरा यासांपुत्राःभवंतोहिमन्मथादधिकोपमाः २३ वयंधन्यतमा
स्तेतुमुखचंद्रावलोकिनः एवंशृण्वन्सुभावानःप्रययुस्तेकुमारकाः २४ कौशल्याभवनंप्रापुःराज्ञासहकुमारकाः तस्याउ
ज्ज्ञासितंपद्ममंगलैर्मंगलवस्तुषु २५ द्वारंचापिमहादिव्यंमुक्तादाममिरावृतं द्वारभित्तौहैरेव्यूहाःसर्वेसाधुनिरूपिताः
२६ ब्रह्माद्यांसकलादेवाःस्त्रियोवैकमलास्यः द्वारंतस्मिन्विराजंतेमंगलैर्हस्तपूरिताः २७ कौशल्याचसुमित्राचकैकेयी
राजयोषिताः स्वर्णपात्रमहादिव्येनानारत्नैश्चपूरिते २८ दीपंसुवर्णमयंतत्रगोघृतेनसमन्वितं सीतयासहितंरामंनीराज
यंतिसन्मुखे २९ विलोक्यगीतंगायंतिरामचंद्रमुहुर्मुहुः राज्ञांसहस्रैःसभामध्येधनुर्भंगत्वयाकृतं ३० तेषांमानमपा
कृत्यसीताचोद्वाहितात्वया पूरिताजनकस्यैवप्रतिज्ञाराजनंदन ३१ पूर्वितांभार्गवेनैवकीर्तिस्तेलोकविश्रुता स्वयाप
त्याचिरंजीववर्द्धयस्वनिजानुजनान् ३२ एवंनीराजनंकृत्वादुर्दीनान्यैकसः अथतेरुर्गजेभ्यस्तुजननीभिस्तुपूजितः
३३ यानेभ्यस्तुतथावध्वःजानक्याद्यास्तदावतरन् तासांमुखान्यवलोक्यश्वश्रूरत्नानिताददुः ३४ बंधुभिःसहिताम्तास्तुदे
वागारेयुपुनः तंप्रणम्यययान्यायंश्वश्रूभ्यश्चपुनर्नताः ३५ प्रवराणांविशुद्धानांस्त्रीणांचकिलयोषितां प्रमुखा
धतीपत्रगुरुपत्नीमनस्विनी ३६ तासांपादौप्रणम्याथविविशुस्तावरासने एतस्मिन्नंतरेराजादत्वादानानिभूरिशः ३७

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

स॰स्यो॰उ॰ याचकेभ्योगुणिभ्यश्चजगामांतःपुरंसुतैः कुमारैःसहरंगस्यपादपद्मंप्रणम्यच ३८ पंक्तैरन्येयथान्यायंविप्रवर्याननभो
२७ जयत् सचिवर्याश्चतथावैरूपान्तथैवपरिचारकान् ३९ स्वानिस्वानिगृहाण्येवमुदितास्तेप्रपेदिरे जनेभ्यःकथयामासुर्विवा
हानंदमद्भुतं ४० इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेत्रिषष्टितमोध्यायः ६३ सूतउ॰ अथरात्र्यांप्रवृत्तायांराज
राजस्यसद्मनि इंद्रेणप्रेषिताःसर्वाःरंभाद्याप्सरसोमुदा १ नर्तनार्थंतुरामस्यविवाहेमंगलप्रदाः कौशल्याप्रांगणेदिव्ये
दिव्यासनसुशोभिते २ वितानैश्चापिरम्यैश्चछादितेश्चापिसर्वशः तत्रराजामहाबुद्धिःपत्नीपुत्रसमन्वितः ३ तस्याग्रेन
नृतुःसर्वारंभाद्यादेवनाटिकाः हावभावंप्रकुर्वन्त्यःकुर्वन्त्योभिनयादिभिः ४ लेभिरेपरमानंदमंतःपुरगताःजनाः एत मं
स्मिन्नंतरेदेवोनारदोभगवानृषिः ५ अंतरिक्षाच्चशीघ्रंतुस्वागतोनृपतेःपुरः तस्थौसदसिदेवर्षिर्वीणापाणिस्स्मयन्निव
६ उत्थायनृपतिःशीघ्रंपुत्रैःसार्द्धंमहामतिः संपूज्यविधिवद्विप्रंदिव्यपीठेन्यवेशयत् ७ नारदंपूजयामासुःसर्वास्ता
राजयोषितः ननृतुर्देववध्वश्चसमाजेकिलनारदः ८ नानावाद्यप्रणादेननानागीतेनहर्षितः नर्तनार्थंसमुत्तस्थौ
कौतुकीनारदोमुनिः ९ दर्शयामासभावंचरामाग्रेकौतुकीमुनिः मध्येननर्तदेवानांरामाग्रेवैस्ववोदृषिः १० कुतुका मे
निवहन्त्येवदर्शयन्मुनिसत्तमः क्वचिद्दशरथस्याग्रेकौशल्यापुरतःक्वचित् ११ सुमित्राकैकयीनांतुअन्यासामपि श्रीशिव
योषितां ननर्तनारदोयोगीवीणास्कंधेनिधायच १२ जटाःपिशंगाःविक्षिप्यकुर्वन्विस्फूर्जयेपाणिना तिलोत्तमासुके २७
शीचनयोस्कंधेभुजौनिजौ १३ कृत्वाजगौननर्तोच्चहास्यायकुतुकंतथा प्रफुल्लवायुनाकृत्वास्वमुखंदर्शयन्मुदा १४
घूर्णयन्मंथराविप्रोवानरीमिवभूषितां मंथरापितदोत्थायकैकेयीनिकटात्पुनः १५ वासोजग्राहविप्रर्षेःस्मयंतीप्रा

हनारदं मंथरोवाच नत्वादृशोवरःक्वापिमादृशीक्वापिसुंदरी १६ विधिर्निर्मितमेतत्तुसंबंधंभर्तृभार्ययोः तच्छ्रुत्वाज
हसुःसर्वेनरानार्यस्तुभूरिशः १७ नारदोपिमहायोगीप्रहसन्प्राहमंथरां त्वादृशीकुत्रलप्स्यामित्रैलोक्येसचराचरे १८
इदानींपरितुष्टोस्मिदृष्ट्वानेकंवरंमहत् इतिश्रुत्वाजनाःसर्वेहास्यंचक्रुःपरस्परं १९ उत्तमांचाशिषंदत्वासर्वेभ्योनारदोमु
निः तिलोत्तमासुकेशीस्तुघृताप्राप्यनिजेपदं २० पूजांचमहतींप्राप्यस्वानिधिष्ण्यानिभेजिरे यत्रसीतास्वयंलक्ष्मीः
रामोनारायणःस्वयं सिद्धयोविपुलास्तत्रनिधयश्चापिभूरिशः ययोःकटाक्षमात्रेणविश्वंजीवतिनित्यदा २१ इदंवि
वाहचारित्रंयेशृण्वंतिनराःसदा तेभुक्तिंमुक्तिंविंदंतेमंगलानिभवंतिहि २२ इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेचतुः
षष्टितमोध्यायः ६४ सूतउ॰ अयोध्यापुरवासिन्योदर्शनार्थंसमाययुः तरुण्यःकन्यकावृंदाःपुरंध्र्यश्चपतिव्रताः १
दर्शनायवधूनांचरामादीनांचताःपुनः कौशल्यांचसुमित्रांचकैकेयींचतथापराः २ प्रणम्यप्रांगणेतस्थुःराज्ञीभिस्ता
स्तुसत्कृताः जानकीमांडवीचैवश्रुतकीर्तिस्तथोर्मिला ३ दृष्ट्वादृष्ट्वापुनर्दृष्ट्वाह्यानंदंलेभिरेमुहुः राज्ञालक्षणसंयुक्ताः
वध्वःसर्वाविलोकिताः ४ धन्योवैजनकोराजापुत्र्योयस्यवराननाः सुभगाःसंतुसर्वाहिपतिवश्याभवंत्विमाः ५ इत्यु
क्त्वातुकरेतासांरत्नानिप्रददुःस्त्रियः कौशल्यापिपुनस्ताभ्योवस्त्ररत्नहिरण्यकं ६ पुत्राणांचविवाहेषुप्रीतिदानंददौ
मुदा गृहान्निताःपुनर्जग्मुर्भक्तानाममृतोपमं ७ व्यतीतोयंमहान्कालोमंगलेनैवशौनक शौनकउ॰ कथयेमहतीस्मा
रामस्यपरमात्मनः ८ ततोयमेन्मनःकस्माच्छ्रुतायेनत्रिविधप्रिया विजहारकथंरामोजानक्यासहितोहरिः ९ भ्रातरस्ते
कृ[illegible]वर्तिनां कथंदशरथःप्रीतःपुत्रानुद्वाह्यराजराट् १० ब्रूहिसूतमहाभागरघूणांचरितंत्विदं सूतउ॰

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो०उ० एकदारामचंद्रस्तुराजराजेश्वरात्मजः २१ सीतयासहप्रासादेआरुरोहमुदान्वितः पर्यंकेतुमहादिव्येमुक्तादामविराजि
१८ ते २२ पयःफेनमयेशुभ्रेनिषसादतयासह वीजयामासरामंचचामरेणसुविस्मिता २३ तांबूलंखादयामासपुंगीफ
लयुततरा उवाचात्मधवंसीतागवाक्षात्पश्यतीपुरी २४ सीतोवाच अयोध्येयंपुरीरम्यानानावृक्षैश्चशोभिता सरयू
दृश्यतेयत्रवैकुंठेविरजायथा २५ वैकुंठाख्यमिदंस्थानंकोटिपुण्यैश्चलभ्यते भवान्नारायणोदेवःलक्ष्मीचाहंप्रियातव
२६ अत्रवासाद्विजानीमोवैकुंठाख्यापुरीत्वियं इत्येवंब्रुवतीसीतासूर्यश्चास्तगिरिंययौ २७ प्रवृत्तारजनीशुक्लासणदा
सर्वदेहिनां रामःसीतामुवाचाथदृष्ट्वाचंद्रनिभाननां २८ श्रीरामउ० सीतेविलोकातांचंद्रःप्राचीभागेमनोरमः उदितोस
वैलोकानांतापनाशायसुंदरि २९ इंकंकुमुदिनीनांतुफोटयन्परितःप्रिये इत्युक्त्वाजानकींराम आलिलिंग्यप्रियांनिजां
३० तयोर्भोगेनसंजातेजगदेतच्चराचरं पुनःप्रोवाचसीतांसःस्तुवन्वाक्यैर्मुहुर्मुहुः ३१ वदनंचंद्रतोरम्यंसीतेपश्यामिसुं
दरं विलोक्यमुखचंद्रंतुचंद्रोयंतुनभोगतः ३२ मृगाःसर्वेवनंजग्मुर्दृष्ट्वानेत्रद्वयंतव कटिंदृष्ट्वाचतेसिंहाभजंतिगिरि
गह्वरे ३३ गमनेनेनसंप्राप्यमतंगाःदिग्गजाभवन् पंकजानिजलेजग्मुर्नेत्रशोभांनलेभिरे ३४ विलोक्यभुजगाःवेणीयुं
गुपुर्देहंविलेविले स्वर्णोदराहवात्मानमग्नौदेहंविलोक्यते ३५ सतामिदंप्रियेयोग्यंदूरेवासःपराजये इतिश्रुत्वाशुभं श्रीशिव
वाक्यंरामवक्त्रात्समीरितं ३६ सस्मितावीक्ष्यतीरामंपांगेश्चात्मवल्लभं श्रीजानक्युवाच अहंदासीमहाराजयथेच्छ १८
सितथावद ३७ परंतुसुंदरीसाहिपत्युराज्ञाकरीचया पतिर्वशेभवेद्यस्याःपतिवश्याचयाभवेत् ३८ उभौचसुखमे
धते एवंजानीहिभोप्रिये सूतउ० भेजानंद्रायनंतौच पर्यंकेनिजवेश्मनि ३९ अरुणोदयवेलायांजहौनिद्रांचराघ

वः उत्थायचाह्निकंकृत्वाजगामपितुरंतिके ४० तेप्रणम्ययथान्यायंराज्यकार्यंचकारह तथैवजानकीदेवीस्नात्वाकृत
कृताशना ४१ पूजनार्थंतुश्वश्रूनांजगामगजगामिनी श्वश्रूजनंचसंपूज्यकौशल्यानिकटेपुनः ४२ विवेशालिभिःसा
कंसेवायैवसदोन्मुखी तस्याःप्रासादमासाद्यजनकस्यसुतासती ४३ इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेपंच
षष्ठितमोध्यायः ६५ सूतउ० मातापोवाचरामस्यसीतांपरमहर्षिता पाकंविधायभोःदेविपुत्रैःसहनराधिप १ व
सिष्ठंवामदेवंचजाबालिमथकाश्यप अन्यान्विप्रवरांश्चैवभोजयत्वंवरानने २ तस्यावाक्यंसमाकर्ण्यसीतासर्वांग
शोभना भगिनीभिस्तदासार्द्धंचक्रेपाकंचतुर्विधं ३ निवेद्यहरयेचान्नंविधिपूर्वंतुजानकी आकारितासुगुरवःरा
जापुत्रैःसमन्विते ४ भोजनार्थंतुतेसर्वेपाकशालांसमाययुः हस्तौपादौचप्रक्षाल्यतस्याःपंक्तिंविधायच ५ संगोप
वदनंसीतावस्त्रेणैवतथातनुं स्वर्णपात्रेविधायान्नंवसिष्ठायददौस्त्रिया ६ तथैवविप्रवर्येभ्योभूपायचतदाददौ ततश्च
द्रौतावालाश्चरामायभरतायच ७ लक्ष्मणायतदाशत्रुघ्नायतथैवसा अन्यानपियथान्यायंप्रीत्याचान्नंन्यवे
दयत् ८ गुरुणाप्रेरितोराजासीतायैप्रददौमणिं इंदुर्णेवपुरादत्तोयज्ञेवैचाश्वमेधके ९ सैवचूडामणिर्दिव्यस्स
वैलोकेषुविश्रुतः तंमणिंजानकीलब्ध्वासुस्मिताभूद्वरानना १० तदानुभोजनंचक्रुर्वसिष्ठाद्यास्तुराघवः तदल्प
दमंमाद्रसैःषड्भिःसमन्वितं ११ भुक्त्वापीत्वाचपानीयंविविशुस्तेसभांशुभां पुनस्तुभोजिताःश्वश्वार्दस्योर्दला
श्रसीतया १२ प्रीताःसर्वेजनास्तस्मैमंगलानिप्रचक्रिरे स्वयंतुबुभुजेसीताभगिनीभिःसमन्विता १३ सीतायाः
पाकंमदनंसदापूर्णंविराजते प्रत्यहंपश्यतोगेहेह्यन्नपूर्णाविराजते १४ यत्रसीतास्वयंलक्ष्मीःसिद्धयःसंतिसर्वे

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो०उ० रा विलीयंतेच पापानि दर्शनात्पाकसद्मनः ९५ इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे षट्षष्ठितमोध्यायः ६६ शौ
९४ नकउ० सूतजीव चिरं साधो वदनो वदतां वर रामभद्रकथां पुण्यां श्रवणान्मुक्तिदायिनीं १ सूतउ० एकदा जानकी दे
वी रामं वचनमब्रवीत् सरय्वा उत्तरे तीरे विहाराय व्रजप्रिय २ भ्रातृभिः सखिभिः सार्द्धं अहं चापि सखीगणैः गमि
ष्यामि महाभाग भगिनीभिः समन्विता ३ सूतउ० जानक्या वचनं श्रुत्वा तथास्त्विति च राघवः प्रशाम्य पितरं रामो व
चनं चेदमब्रवीत् ४ श्रीरामउ० विवाहे च जना राजना गता मैथिला सर्वे दासादास्यस्तथा वध्वः प्रार्थयंति च मां सदा
५ अयोध्यापरितो यानि तीर्थानि सकलानि च स्नातुमनोहि मे देव आज्ञा मत्स्य च राघव ६ सूतउ० वाक्यं श्रुत्वा तु राम
दू स्य दशरथो नृपः द्वारपालान् महीपः रामो वचनमब्रवीत् ७ लक्ष्मणाय तदानुज्ञा भरताय तथैव च शत्रुघ्नाय
पुनर्वीरो नागरेभ्यस्तथैव च ८ सैनिकेभ्योपि चान्येभ्यो रामश्चाज्ञां समादिशत् ते दूतास्त्वरितं गत्वा तेभ्यो वचनमब्रुव
न् ९ गम्यतां तीर्थयात्रार्थं कुमारान्यानि भार्यया इति श्रुत्वा वचस्तेषां गृहात्सर्वे विनिर्गताः २० कोलाहलो महाना
सीत्सर्वेषां पुरवासिनां रामो गजेंद्रमारुह्य सरयूतीरमाययौ २१ तथा ते भ्रातरः सर्वे स्वं स्वं वाहनमास्थिताः जान
की शिबिकारूढा मांडव्यादिभिरन्विता २२ स्त्रियो बालास्तथा वृद्धा नरा नार्यः सहस्रशः शरयूतीरमासाद्य हर्षे
ण परिपूरिताः २३ आज्ञया रामचंद्रस्य नावः सर्वाः समागताः पताकिन्यस्तु ता नावो घंटास्वनसमन्विताः २४ ना
नाजीवमुखा तास्तु रक्तकंबलछादिताः धीवरैर्वाह्यमानास्तु धीवरीभिः समन्विताः २५ वाद्यंते तत्र वाद्यानि वाद्यके
स्तत्र भूषितैः आरुह्य नाव तेसर्वे नद्याः पारं ययुस्तदा २६ अश्वा गजा बलस्तथा उष्ट्रा नरा नार्यस्तु भूरिशः महापोते

तदा रामः सीतया सह नस्थितवान् २७ पोते पोते स्थया पत्या भ्रातरस्ते सदारुहन् वाह्यमानासु नौकासु धीवरीभिः समंततः
२८ उवाच लक्ष्मणो भार्यां सुर्मिलां च शुभाननां लक्ष्मणउ० इदं सहस्रधारेति ख्यातं तीर्थवराननं २१ पश्चिमे राजतीर्थं
तु तन्मध्ये पापमोचनं पूर्वतः स्वर्गद्वारं च नामतीर्थोत्तमं तमं स्नानार्थं च अहं भद्रे आगच्छामि सदा प्रिये शेषरूपोहमेवै
व तु तस्मिन् पापमोचने ... सर्वतो यत्र ... २२ दानानि विवि
वसामि सरयूजले २२ शेषयात्रा सदा कार्या वर्षे वर्षे नरैः सदा पूजनीयोहमत्रैव त्वया साईमनीषिभिः २२ दानानि विवि
धानीह कर्तव्यानि सैरेव हि शुक्ले श्रावणपंचम्यां विशेषेण सदैव हि २३ नाम्ना मेवस्याति च लोके तीर्थं गमिष्यति इत्ये
वं कथयन्वीरस्तरुण्यो राघवानुजः २४ सरैकुत्वा पारं जगाम प्रियया सह स्वर्गद्वारस्य माहात्म्यं रामचंद्रस्तु जानकी
यास्मृ वं कथयन्वीरस्तरुण्यो राघवानुजः २४ सरयू पारं जगाम प्रियया सह स्वर्गद्वारस्य माहात्म्यं रामचंद्रस्तु जानकी
तरे २५ श्रावयामास धर्मात्मा वल्लभां चात्मनः प्रियां श्रीरामउ० स्वर्गद्वारमिदं तीर्थं सर्वतीर्थाधिकं भुवि २६ स्वर्गद्वारसमं
तीर्थं नास्ति ब्रह्मांडगोलके दशकोटिसहस्राणि दशकोटिशतानि च २७ स्नानार्थं च समायांति देवसिद्धगणैः सह ऋष
यो नागगंधर्वा गुह्यकाः पन्नगास्तथा २८ नानामूर्तिधराः सर्वे स्नानं कुर्वंति मुक्तये स्नातव्यं च वयस्यापि त्वया मम च भि
जानकि २९ धर्मं चापि प्रयच्छामि पुण्यो वासे स्थिरं फलं इत्येवं कथयामास माहात्म्यं सरयूभवं ३० सरय्वाश्चोत्त
तिं रे तीरे लघ्मा कौवः सहस्रशः इति श्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे सप्तषष्ठितमोध्यायः ६७ सूतउ० नौकाभ्यस्ते शिव·
तु तुष्टो यैवाहनारुरुहुः पुनः जगाम सेनया रामो महत्या चतुरंगया १ यत्र चास्ते महादेवः पार्वत्या सह नित्यदा यत्र
चास्ते सरोरम्यं पार्वतीचेति विश्रुतं २ पुंडरीकैः सितांभोजैस्तथा रक्तसरोरुहैः शतपत्रैश्च कमलैः कुमुदैश्चापि मंडि
तं ३ जलकुक्कुटयोषिः सारसैश्चापि नादितं जलजंतुसमाकीर्णं पक्षीभिश्चापि नादितं ४ तदाश्रमं समालोक्य सु

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो॰उ॰ २०

मंत्रीराममब्रवीत् सुमंतउ॰ अत्रैवस्थीयतांराजन्नूसैनिकाःश्रमितावयं ५ फेणान्मुंचंतिवाहाश्च सूर्यरश्मिप्रपीडि
ताः सूर्योमध्याह्नेप्राप्तावासमत्रैवक्रीयतां ६ देवस्थानमिदंरम्यंस्नानाद्बहुफलप्रदं तच्छ्रुत्वाराघवःश्रीमान्स्थीयतां
इतिचाब्रवीत् ७ तदासर्वेजनास्तस्थुरामचंद्रस्यचाज्ञया द्रुमाणांचैवछायासुजनाःसर्वेविशश्रमुः ८ रामस्यचमहादी
र्घपटवेश्मविराजितं सौमित्रेर्भरतस्यापिपटवेश्ममनोहरं ९ रेजिरेपटवेश्मानितथैवपुरवासिनां दीर्घाभिःप्रांतिसी
माभिर्वितानैश्चसमंततः १० राघवाणांस्त्रियस्तस्थुःसखीभिःपरिवारिताः परितःपटवेश्मानांपतयोबद्धाःस्थिताः
११ मातंगास्तुरंगाश्चवृषाउष्ट्राश्चापरे शृंखलैःपरितोबद्धाराजंतेतत्रभूरिशः १२ ध्वजाश्चविविधाकारपटवे
श्मशोभिताः हट्टावणिक्जनानांतुनानावस्तुभिरावृताः १३ क्रयंचविक्रयंचक्रुस्तदासैन्यांसहस्रशः हृदानिकि
लवेश्मानांयत्रतत्रविरेजिरे १४ तडागेपार्वतीयंच सस्नुःसर्वेचनागराः कुमारारामचंद्राद्याजानक्याद्याश्चयोषिताः
१५ कुंभैस्तुप्रतिश्रीराणांगोतपेताविजह्रिरे पुष्पान्याद्यापपद्मानानाम्रान्चक्रुःसदाशिवं १६ पार्वतीसहितंतस्यचक्रु
र्नीराजनंजनाः वुभुजुश्चजनाःसर्वेअन्नानिविविधानिच १७ रात्रौजागरणंचक्रुर्नराणांर्यस्तथैवहि केचिन्नृत्यंतिगा
यंतिवादयंतितथापरे १८ कथांशृण्वंतुकेचित्तुमिश्रितांहरिचेष्टया अर्द्धरात्रेव्यतीतेतुहरःसाक्षाद्बभूवह १९ पार्व श्रीशिव॰
त्यासहितोदेवोगणैःसर्वैःसमन्वितः उत्थायपूजयामासशिवंरामस्तुसीतया २० तथैवभ्रातरःसर्वेपत्नीभिःपरि २०
वारिता महादेवोब्रवीद्रामंसर्वेषांचापिशृण्वतां २१ श्रीमहादेवउ॰ अहंचपूजितोरामत्वयालोकहितैषिणा यद्यद्आ
चरतेश्रेष्ठस्तत्तदेवेतरेजनाः २२ सयत्प्रमाणंकुरुतेलोकस्तदनुवर्तते भवान्नारायणोदेवःसीतालक्ष्मीस्त्वियंशुभा

२३ जगतोतारणार्थाययुवांनुनररूपिणौ कीर्तिर्वांपावनीलोकेप्रसरिष्यतिभूरिशः २४ श्रोष्यंतियेनरानूनंवरिष्य
तिसरेवमे पारंतेचगमिष्यंतिभवाब्धेःप्रेमतत्पराः २५ श्रीरामेतिचतेनामवेदानांसारमेवहि कथयिष्यंतियेनूनंमु
क्तिंयास्यंतितेभुवि २६ श्रीरामतवनामैकंकाश्यांदद्मिसदैवहि येभ्योदत्तमिमेमुक्ताःप्रयांतिपरमंपदं २७ हेश्रीराम
महाबाहोसीतयारमयासह ममहृत्कमलेवासंकुरुदासोस्मितेसदा २८ सूतउ॰ इत्थमुक्त्वाचश्रीरामंरामेणेवाभि
वादितः अंतर्द्धानंययौदेवःपार्वत्याचगणैःसह २९ आत्मनस्तुमहद्भाग्यंतथामेनेरघूत्तमः विस्मयंचतदाजग्मुर्नसा
यौगिनेकसः ३० श्रुत्वारामरमानाथरमारूपाचजानकी भेजिरेज्ञायुनसर्वेतदास्वप्नंचलेभिरे ३१ परंब्रह्मपरंधामज
ए गताकारणपरं नारायणाख्याशयानेददृशुर्जनारघुनंदनं ३२ शिवब्रह्मादिभिर्देवैरनंतगरुडादिभिः स्तूयमानंजगन्नाथ
सीताचापितथाविधा ३३ चरणौरामदेवस्यपाणिभ्यांमृदुमर्दती ह्रियाकांत्याचसाविश्याभुवास्त्यातथामया ३४ स्व
यमानांचवैकुंठेसाकेताख्येनदीतटे तत्रैवतुतदात्मानंददृशुःपुरवासिनः ३५ इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवा
देषष्टितमोध्यायः ६० सूतउ॰ अर्द्धयामावशिष्टायांरात्र्यांतेवाद्यवादकाः आनकावादयामासुर्गंभीरनादतोत्तराम्
१ तच्छ्रुत्वाविजहुःसर्वेनिद्रांतंद्रांचसैनिकाः घटिकैकावशिष्टायांरात्र्यांवंदिगणास्तदा २ उदारधर्मसःसर्वेरामस्य
स्तुतिपाठकाः ३ जानक्यासहितंरामंबोधयंतिपुनःपुनः पीवरांसंमहाबाहुंकुंडलद्वयशोभितं ४ विलसद्भागरागव
सुप्रतीकेयतस्ततः मर्दनेनतुशय्यायाःकुसुमानांपुनःपुनः ५ सुशोभनयनंरामंनिद्रयानेत्रलग्नया वैतालिकारुतुः
र्मंचनिद्रांमहाराजगतारात्रीविशांपते ६ निद्रावसानेभोदेवलयावैवविलोकिता सुताजनकराजस्यसखीभिःपरि

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो॰उ॰ वारिता ७ नीराजनायभोदेवमंगलान्निमुखीतव मुखचंद्रंविलोक्यासु॰चंद्रोगच्छतिम्लानतां ८ उन्मिषत्सम
२१ हाराजनेत्रयुग्मेनभूरिदं नेत्रसाम्यायतेरामपद्मानिस्फुरितानिच ९ तारकाइवनेत्राणांपद्मेषुभ्रमंतिच
भ्रमराःकलगानेश्चरमंतेयत्रतत्रच सखीनांपुष्पजालानिवायुनानिपतंतिच पुष्पैःसम्मिश्रितोवायुर्मुख
रा॰ श्वाससमीहते ११ हिमांभःपत्रवाग्रेषुपतंतिमौक्तिकैःसमं श्रीहृदयेतुनारीणांनाशायांमौक्तिकंयथा १२
नयावद्दूरंयप्राप्य तमोहंतिचभानुमान् तावद्देवारुणेनेवतमोनीतंचदूरतः १३ युष्मायतेपितायावन्नायो
निराघवोयथा तावत्त्वया[illegible]पनीतंवैरिणांचबलंध्रुवं १४ वीतनिद्रामतंगास्तेमर्जोकर्षंतिशृंखलां दंतेषु
येषांस्तूपेस्वरकाःराजनिरस्मयः अश्वाःकुर्वंतिहेषांतुलेस्यार्थपटवेश्मनि स्नानंपुष्पोपहारास्तेशय्यायां
रामनिर्मिताः २६ नमसर्पंतिदीपानांरश्मयःपरितःप्रभो पंजरस्थाःशुकास्तेचप्रबोधायपठंत्यपि २७ सूतउ॰
वंदिपुत्रैःकुमारास्तेत्यक्तनिद्रास्तदाभवन् कृत्वाचान्हिककर्माणिभूषितावस्त्रभूषणैः २८ यथोचितंतुतेस
र्वेवाहैनारुरुहुःपुनः शिबिकासुचसीतायाश्चवरोधाःरथेषुच शंखदुंदुभिनादोभूत्प्रयाणेराघवस्यच म
त्स्यध्वजेगजाःसर्वेप्रयातास्तउत्तरांदिशं २० तेषांपश्चाद्ययुःसर्वेसैनिकास्तेप्रहर्षिताः रामानुजेगजेरामो श्रीशिव॰
राजमानोयथारविः २१ बंधुनालक्ष्मणेनैवचामरेणसुशोभितः हस्तिपंतौसुमंत्रस्तुरामंवचनमब्रवी २१
त् २२ सुमंत्रउ॰ इयंपृथ्वीमहाराजधनधान्यवतीशुभा स्त्रैदेवमात्रिकोरम्यादेशोयंप्रतिभातिमे २३
अत्रत्याश्चजनाःसर्वेधर्मशीलाश्चसाधवः शालितंडुलसंपूर्णागोधूमेनतथैवच २४ सेत्राणिसस्यपू

स्या
र्णानिफलैःपूर्णाश्चशाखिनः वायुकोणेचगोशालाराज्ञोदशरथस्यच २५ उत्तरेपर्वतोरम्योनानाधातुविचित्रि
तः नद्यश्चविविधाःसंतिपार्वतीयाअघापहाः २६ वनानिरमणीयानिफलपुष्पयुतानिच इत्थंशृण्वन्नृतदारामः
प्रापद्दिव्यांमनोरमां २७ दृष्ट्वामनोरमांरामःप्रणाममकरोद्विभुः बलिंनिवेशयामासनद्यास्तीरेमनोरमां २८
पटवेश्मानिराजंतेनद्यास्तीरेसहस्रशः सखीगणैस्तदासीताह्लात्नुंप्राप्तामनोरमां २९ मध्येतुप्रतिश्रीराणांचि
क्रीडेजनकात्मजा रामेणासहपप्रासीविजहारनदीजले ३० इतिभिःक्रीड्यमानौतौयथैवरतिमन्मथौ सु
शोभनयनाःसख्योरामःसीतांतथैवच ३१ स्नपित्वातुतदारामःजानकीवचनमब्रवीत् मनोरमायथात्मीहे
तथैयंमेमनोरमा ३२ स्थानादुद्दालकस्यैवजातेयंपरमात्मना मत्स्यस्थानंसमासाद्यसरय्वासंगमेगता ३३
अस्याःस्नानमात्रेणपुण्यवृद्धिश्चजायते नद्यास्तीरेपुनर्गत्वास्नात्वाचाध्यायराघवः ३४ ददौदानंद्विजातिभ्यो
भोजयित्वायथाविधि स्वयंतुबुभुजेरामःसैन्यैःसहमहामनाः ३५ यामेचतुर्थेरामःसीतांप्राहस्मयन्नि
व एतत्कालवनंरम्यंनानापुष्पैरलंकृतं ३६ पुष्पावचयनंकर्तुंगच्छंतिपुरवासिनः मयासार्द्धंत्वमप्येवसखी
भिःपरिवारिता ३७ भरतोलक्ष्मणश्चैवशत्रुघ्नोराघवस्तथा गच्छंतुतेविहारायस्वैःस्वैर्दारैःसमन्विताः ३८
इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेएकोनसप्ततितमोध्यायः ६९ श्रीरामउ॰ वनेविशोधितेसर्वेगु
हेनसखिनातथा सर्वेपलायिताजीवाःकाननादनसर्वतः १ इत्युक्त्वाराघवोरामःप्रस्थितःसीतयासहतेच
सर्वेवनंजग्मुःविस्तरेणयतस्ततः २ यद्देवकृतवप्रापुर्विहारार्थेतुकानने फलपुष्पैरलैर्युक्तास्तरवस्तत्रतेभ

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो॰उ॰ वन् ३ अंगनाःसमयंप्राप्यकर्षंत्यइवमानसं राघवानांपरंचक्रुर्मार्गेनालंपुरोगताः ४ काश्चिच्छीघ्रंप्रया
२२ तिस्मकाश्चिन्मंदंप्रगछति नूपुरानिकप्रकर्षंतीवादयंतीचमेखलां ५ मुखस्वेदलयापाताःभारेणकुचके
योर्द्वयोः लज्जितामांडवीदेवीमनस्येवविचार्यच ६ रामस्याग्रेकथंपुष्पंविचिनोमियतस्ततः पश्चाद्देवरेय
योमंदंभरतेनसहभामिनी ७ लज्जयाभरतस्यैवचोर्मिलापतिनासह ययौवनांतरंसाध्वीसखीभिःपरिवा
रिताः ८ लज्जयालक्ष्मणस्यैवश्रुतिकीर्तिर्वनांतरं पतिनाचवयस्याभिःजगामगजगामिनी ९ विविशुस्तेवनं
सर्वेनरानार्यःसहस्रशः तदानींशुभगाप्राहरामंराजीवलोचनं १० वीटकांखादयंतीस्मजानकीमनुगछति
रामचंद्रमहाबाहोमार्गेशीघ्रगछतात्वया ११ अनुयातौप्रियापश्यहंसिनीमिवगछति तस्याःवाक्यंसमाकर्ण्य
रामस्तुसस्मितानना १२ बाहुभुजंगभोगाभंप्रियाकंठेनिधायच जगामदर्शयन्नुच्चैःभावान्नांवकुविधांतदा
१३ वनेगत्वातदासख्यापुष्पाण्यानीयपल्लवः मालांकृत्वातुरामायप्रददुःतावरस्त्रियाः १४ धृत्वाकंठेतदारा
मोमालांपुष्पमयींशुभां ताभ्यांपृछतिसुप्रीतोदेवतांसामहामनाः १५ विनासूत्रेणमालांतुस्वयंकृत्वातुराघ
वः सस्मयंतीप्रियांप्राहगृह्यतामितिसादरं १६ मालांपुष्पमयींरम्यांसीताकंठेनिधायच कर्णयोःकर्णभू श्रीशिव॰
षंचरचयामासपाणिना १७ स्मयंतीचतदाप्राहराममधुरभाषिणी जानक्युवाच कर्णौमेभूषितौराजन् २२
गुणरत्नैस्तथैवच १८ तस्यैवभूषितौकर्णौयःशृणोतिकथांतव इत्याभाष्यस्वयंसीतापुष्पाण्यानयतांग
ता १९ जानक्यामुखपद्मस्यगंधमाघ्रायषट्पदः पुष्पाणितुपरित्यज्यमुग्धोनीजानकींप्रति २० आपततंचतं

दृष्ट्वांगुकारेणाभितमुखं विधुन्वंतीकरंसाचतदाद्रुद्रावराघवं सखेलंवादयंतीचनूपुराणिपदेस्वके राम
स्यांकेतदाबालाह्यापपातससंभ्रमा २२ कुचद्वयेनरामस्यहृदयंस्पृशतीवसा कंठेलग्नातदाभातितमाले
स्वर्णवल्लरी २३ प्रहसन्राघवःप्राहप्रियांप्रीतिपरायणां महत्सुखंत्वयादत्तंस्वयमालिंगनेनमे २४ सस्मि
ताजानकीदेवीवाक्यंपत्युर्निशम्यच तदातुजानकीदेवीपत्युरंगानिसर्वशः २५ पुष्पैर्विभूषयामासस्मयंती
सासुलोचना एवंविहरतांतेषांराघवाणांमहात्मनां २६ सूर्यश्चास्तंगिरिंप्राप्तस्त्रिविरायतदाययुः रामादयः
कुमारास्तेसीताद्यास्तुवरस्त्रियः २७ कृत्वानुपश्चिमांसंध्यांसय्यायांपटवेश्मनि शयनेभेजिरेसर्वेनयास्ती
रेमनोरमे २८ सुखेनसागतारात्रीराघवाणांमहात्मनां इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेसप्ततित
मोध्यायः ७० सूतउ॰ वादेनदुंदुभीनांतुचोत्थिताःसकलाःजनाः कृत्वाचाह्निकंमौनिप्रतीछंतेचराघवं १
राघवोभ्रातृभिःसार्द्धंपूर्वांसंध्यामुपास्यवै आरुह्यगजराजंतुप्रयातोहिमवत्स्थले २ महत्यासेनयासार्द्धंसी
तयासहवीर्यवान् तटेमनोरमायास्तुभूमिभागान्विलोकयन् ३ ततोमध्याह्नवेलायामवस्थानेसमागतः
समुत्तीर्यगजाद्रामोनिवासमकरोद्बली ४ तस्मिन्तीर्थेसमास्थायदत्वादानानिभूरिशः वैश्रवान्यासिनश्चैव
विप्रांश्चैवब्रह्मचारिणः ५ भोजितापरमान्नेनदक्षिणाश्चपुनर्ददौ उषित्वाशर्वरींतत्रभुक्त्वान्नानिचतुर्गुणं ६
प्रातःकालेतदारामोगमनायमनोदधे चचालसेनामहतीगजवाजिरथैर्नरैः ७ शिबिकाश्चावरोधानांप
वाणांमतंगजाः दक्षिणादिशिमालोक्यप्रयातामहतीचमूः ८ गछन्सरोवरंरम्यंददर्शरघुनायकः पप्रछमंत्रि

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो॰उ॰ णांश्रेष्ठंसुमंत्रंमंत्रिसत्तमं ९ देवस्यातिमिदंरम्यंबहुपद्मैरलंकृतं किंनामाचतडागोयंसोमसर्वंब्रूहिमहाम
ते १० सुमंतउ० अत्रउग्रतपानामब्राह्मणोधर्मवित्तमः तपस्तेपेमहाराजस्वर्गायगमनंप्रति ११ तपो
२३ ऽस्यतुविनाशायरूपयौवनगर्विताः सर्वेश्वःप्रेषयामासपंचैवबलसूदनः १२ समागतास्ततःसर्वास्तदेशा
श्रममुत्तमे आलिंगनेरतोतस्मैव्याकुलोभूद्दिपुस्ततः १३ क्रोधेनमहताविष्टःप्रस्तुवाचवरांगनाः यूयं
चवडवाभूत्वातडागेस्थीयतामिह १४ पंचाप्सरस्तंतडागोयंलोकेख्यातिंगमिष्यति यदातुजानकीदेवी
रामपत्नीयशस्विनी। १५ आगमिष्यतिकालेनसहपत्न्यासखीजनैः दंपतीसुंदरौदृष्ट्वायूयंमुक्ताभविष्य
थ १६ तदाप्रभृतिभोरामअश्वारूपाचसंतिताः शापावमोचनींतासांकर्तव्यंकरुणानिधे १७ इतिश्रु
त्वातदारामोदयावार्द्रीप्रियान्वितः निवासमकरोत्तत्रसीतयासहसेनया १८ सरोवरंतदारम्यंवैदेह्या
चसखीगणैः जगामरम्यारामस्तदेतस्थौतयासह १९ पंचैववडवास्तत्रप्रचरंतितृणान्यहो सीताकरं
करेणवगृहीत्वावाक्यमब्रवीत् २० श्रीरामउ० पश्यप्रियइमादेव्यःशापात्प्राप्ताइमादशाः त्वत्कार्थीभव
शादूंप्रयातुत्रिदशालयं २१ प्रतिनाप्रार्थितासीताचकारकरुणांतदा सीताकरास्पर्शमात्रेणअश्वारूपं श्रीशिव॰
विहायच २२ सुंदर्यस्ताःपुनर्भूत्वाप्रणेमुस्तास्तयोःपदौ स्तुत्वासंपूज्यविधिवद्विमानारुरुहुःपुनः २३ २३
पश्यतांसर्वलोकानांययुःस्वर्गंवरांगनाः तडागस्तुसितातीर्थंबभूवपृथिवीतले २४ तत्रस्नानेनदानेन
शापदोषंप्रमुच्यते तदेवप्रार्थयामासपतिंसीतासुलोचना २५ जनस्यागमवानायमहिषीणांतथैव

च जलपानायजीवानांकुल्यांवेक्षिपतांतया २६ तदारामःसमुत्थायधनुष्कोट्याचकारतां नाम्नालोके
चविख्यातारामरेखाप्रकीर्तिताः २७ यत्रस्नानेनदानेनपापहानिःप्रजायते तत्रैवनिवसद्रामःशर्वरींतां
महाबलः २८ इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेएकसप्ततितमोध्यायः ७१ सूतउ० उषित्वाशर्व
रींतत्रगमनायमनोदधे महत्यासेनयासार्द्धंजगामरघुनायकः १ सरयूंतेपुनस्तीर्त्वानौकाभिश्चसमंततः
निवासमकरोत्तत्रयत्रविल्वहरिःस्वयं २ तत्रैवग्रामजनाश्चद्रष्टुंसीतांसमागताः नानावस्तून्युपादायत
थामंगलपाणयः ३ पूजांसमर्पयामासुर्जानक्याःपादपद्मयोः प्रणम्यचरणौतस्यास्तस्थुनाःपटवेश्मनि
४ स्थित्वातस्याःसमीपेतुसुषुमांचपपुर्मुदा पश्यंतिजानकींसर्वाःभूदेव्याश्चसुतांशुभां ५ गौरीकनकव
र्णाभांस्वर्णकौशेयशोभनीं चंद्राननांचंद्रप्रभांरामस्यभामिनींप्रियां ६ चूडामणिंशिरोमध्येधारयंतींव
रानना नासायांमौक्तिकंरम्यंस्वर्णसूत्रेणनिर्मितं ७ बिभ्राणांसुंदरींसीतांदिव्यपंकजलोचनां कामचा
पनिभेनैवभ्रूयुग्मेनविराजतीं ८ कर्णयोर्मणिमुक्तानांताटंकद्वयशोभनीं नीलनागाभयावेण्यामुक्तार उ
लंविचित्रया ९ पुष्पैःसवक्रयारम्यापृष्ठभागमनोरमा दंतैश्छविचमुस्तर्कुंदानांदाडिमस्यच १० ओ
ष्ठद्वयानग्नंतींवधूकस्यचरक्तता स्वर्णादीनामनीनांतुमालांकंठेचबिभ्रतीं ११ नक्षत्रमालांबिभ्राणांकं
चुकींस्वर्णनिर्मितां पीनस्तननतामुच्चैःशाटीप्रांतेनप्रावृतां १२ तथैवभुजयोर्युग्मंकंचुक्यासंगतेनच
प्रकोष्ठवलयेनैवतथैवकरमुद्रिकां १३ नाभीह्रदंचगंभीरंजघनंचापिमनोहरं नितंबोपरिराजंतींमे

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो०उ० खलास्वर्णनिर्मितां २४ ऊरुद्वयेन रम्भेन रंभास्तंभेननिर्मितां पादयोःपादकटकंबिभ्राणांहंसकंतथा २५ एवंभू
तांचतांदृष्ट्वाराजलक्षणलक्षितां सत्यामयोनिजांसीतामितरांमेनिरेस्त्रियः २६ प्रणेमुःपादपद्मेचभगिनीनां
२४ त्र तथैवच तासांमुखाच्चविज्ञायनामगोत्रकुलादिकं २७ वार्तालापंतदाचक्रे सुशीलाराघवप्रिया ततोददौमहारा घ
ज्ञीमंडलानितुभूरिशः २८ भूषणानिचसुवस्त्राणिभूषणानिफलानिच मंडनंतत्रतत्स्थानेलोकेख्यातंबभूवह २९
सूतउ० प्रदक्षिणीकृत्यतांबालांप्रणम्यचपुनःपुनः ययुःसर्वाःगृहंतास्तुरामाराज्ञिविहायच २० स्नात्वाचसर
त्वं यूतीर्येदत्वादानानिभूरिशः नत्वाविष्णुंहरेःपादौसंपूज्यविधिवत्तदा २१ जगामनागरैःसार्द्धंनंदिग्रामंचराघवः
मार्गेग्रामान्यनेकानितीर्थस्थानान्यनेकशः २२ पश्यन्नतिपयोश्रीमान्दत्वादानान्पुनःपुनः तमसासरयूमं च
ध्येयत्किंचिद्दियतेजलं २३ ततोयंजाह्नवीतोयंसीतांप्राहरघूत्तमः पूर्वेषांकाकुत्स्थानांयत्रयूपाननेकशः २४
प्रियायैदर्शयन्वीरोनंदिग्रामेचतस्थिवान् तथावैसैनिकाःसर्वेअन्नानिबुभुजुर्मुदा २५ नंदिग्रामेमहापुण्येद
र्शनात्पापनाशके जागरणंतत्रतेचक्रुर्गीतैर्नृत्यैःकथास्तवैः २७ तच्छ्रुत्वाभरतःश्रीमानाज्ञयाराघवस्यच
खनकैःखानयामासनाम्नाभरतकुंडकं २८ शोभितंजलकल्लोलैःपद्मैर्नानाविधैःशुभैः तदापक्षिगणैःसर्वैश्च श्रीशिव०
कृवाकैरलंकृतं २९ सीतारामौचसंपूज्यनानावस्त्रैश्चभूषणैः ब्राह्मणाभोजिताःसर्वेवैष्णवान्याश्रितस्तथा ३० २४
पूजितादानमानाभ्यांतथाचान्येसमागताः तदाप्रभृतितत्तीर्थंलोकेख्यातंबभूवह ३१ यत्रस्नानेनदानेनसीता
रामःप्रसीदति नंदिग्रामाद्दक्षिणेचगयाकूपस्तुवोत्तरे ३२ तीर्थंभरतकुंडाख्यंराजतेविमलप्रभं इतिश्रीस

त्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेद्विसप्ततितमोध्यायः ७२ सूतउ० तत्रस्नात्वाचदत्वाचराघवःसीतयासह प्रययौ
सेनयासार्द्धंततोरमणकंवनं १ रमासीतास्वयंयत्ररेमेरामेणसुंदरी रमापादइतिख्यातस्तत्रकश्चिन्महामुनिः २
तुवासजानकींध्यायन्जराजीर्णकलेवरः वासंतिकासखीकाचित्सीतायाश्चमनोहरा ३ पुष्पाण्यानयितुंयाता
ददर्शमुनिपुंगवं स्वैस्तैःशिरोरुहैर्युक्तंजराजीर्णकलेवरं ४ मनसाध्यायमानंतुलक्ष्म्याःपादसरोरुहं का
च वासंतिकाथतंदृष्ट्वाप्रणम्यशिरसापुनः ५ आगत्यजानकींप्राहदृष्टोनेकोयतोमुने अंजलिभिःसहसोत्थाय तः
रामेणरमणेनच ६ दर्शनार्थंययौसीतारमापादस्यवैमुनेः सूतउ० नूपुराणांध्वनिंश्रुत्वानेत्रेचोन्मील्यदेवता
दृ ७ ददर्शाग्रेमहातेजाःरामंनारायणंहरिं सीतांलक्ष्मींततोदृष्ट्वाप्रणनाममुनीश्वरः ८ प्रणतेपूजितस्ताभ्यां
सीतयाराघवेणच तुष्टावजानकींदेवींप्रणम्यशिरसामुनिः ९ रमापादउ० जयत्वंपद्मपत्राक्षिजयत्वरा
घवप्रिये जयमातर्महालक्ष्मीसंसारार्णवतारिणि १० महादेविनमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंमहेश्वरि रामप्रिये
नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंदयानिधे ११ पद्मालयेनमस्तुभ्यंनमस्तेराघवप्रिये जगन्मातर्नमस्तुभ्यंकृपावतिन
मोस्तुते १२ दयावतिनमस्तुभ्यंनमोविश्वेश्वरप्रिये नमःसीरार्णवसुतेनमस्त्रैलोक्यधारिणि १३ विश्वेश्वरि
नमस्तुभ्यंरक्षमांशरणागतं रक्षत्वंदेवदेवेशिदेवदेवेशवल्लभे १४ दरिद्रात्त्राहिमांदेविकृपांकुरुममोप
रि नमस्त्रैलोक्यजननीनमस्त्रैलोक्यपावनि १५ ब्रह्मादयोनमंतित्वांजगदानंददायिनी रामप्रियेनमस्तु
भ्यंसमृद्धिंकुरुतेनमः १६ अब्जवासेनमस्तुभ्यंचपलायैनमोनमः नमस्तेशीघ्रगामिन्यैचंचलायैनमोनमः १७

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

परिपालयमोमानदांसमांशरणागतं शरणंत्वांप्रपन्नोस्मिकमलेकमलाननेने १८ आहित्रादिमहादेषिपरित्राण
सत्यो०उ० परायणे किंवहूक्तेनभोसीतेजल्पितेनपुनःपुनः १९ अन्योमेरक्षितानास्तिसत्यंसत्यंहरिप्रिये सीतोवाच य
२५ स्त्वयोक्तमिदंपुण्यंयेपठिष्यंतिमानवाः २० शृण्वंतियेमहाभक्त्यातेषांदास्यामिसंपदां यःपठेत्मानदस्यार्थश्रद्धाभ
क्तिसमन्वितः २१ सुखसौभाग्यसंपन्नोबुद्धिमान्रृद्धिमान्भवेत् पुत्रवान्गुणसंपन्नोभोक्ताभोगस्यचमानवः २२
इदंस्तोत्रंमहापुण्यंमहादारिद्र्यनाशनं लक्ष्मीप्रासादजननंचतुर्वर्गफलप्रदं २३ इत्यंवरांस्तुमुनयेदत्वारामेणसं
युता वनेनिनायशर्वरींविहारेणमहानिधे २४ प्रातःकालेरमातीर्थेस्नात्वाश्रीसरयूजले सीतयासहधर्मात्मा
अयोध्यांगंतुमुत्सुकः ब्राह्मणैःकुलवृद्धैश्चक्षत्रियैर्मर्गमिस्तथा वणिग्जनैस्तथापौरैःसैनिकैर्बहुभिस्तदा आ
हूयवाहंतत्सर्वंअयोध्यांप्रययुरथैः तटेतटेसरय्वाश्चरमणायमनोदधे। तदाप्रभृतिलोकेचनाम्नागुप्तहरिः
स्मृतः इत्येवंकथयन्रामोगमनायमनोदधौ अयोध्यांप्राप्यतेसर्वेप्रापुर्वेश्मानिनागराः राजद्वारंसमासैम्य
रामोभ्रातृसमन्वितः गजादुत्तीर्यराजानंप्रणाममकरोत्प्रभुः रामंचालिंग्यबाहुभ्यांतथापुत्रान्नृपोत्तमः आनं
दपरमंप्राप्यदृष्ट्वापुत्रान्समागतान् कौशल्याचसुमित्राचकेकेयीचतथापराः प्रणेमुस्तेकुमाराश्चपरिष्वक्ता श्रीशिव०
श्चमातृभिः प्रणम्यसंश्वश्रूःसीताभगिनीभिर्मुदान्विताः ताभिश्चापिपरिष्वक्तावध्वास्तास्तुवराननाः विजक्रुः २५
पतिनासार्द्धंस्वेस्वेवेश्मनिताःपुनः इमांतुतीर्थयात्रांवैरामस्यपरमात्मनः यःशृणोतिसदाभक्त्याकथयेद्वापिभ
क्तितः तीर्थयात्राफलंतस्यजायतेनात्रसंशयः इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेत्रिसप्ततितमोध्यायः

७३ शौनकउ० विहारंरामचंद्रस्यब्रूहिमोसूतमेप्रिय० यस्यश्रवणमात्रेणमनोयातिनकुत्रचित् १ सूत
उ० शृणुविप्रमहाभागरामचंद्रकथामिमां अशोकवनिकांरम्यांराघवःसीतयासह २ प्रविवेशविहाराय
तस्याएवविनोदभाक् सखीसहस्रसंयुक्ताजानकीजनकात्मजा ३ रमयामासरामंसानानाभावैर्मनोह
रैः क्रियाकौशल्यचशीलेनभर्तुःसीतारहस्तमः ४ अशोकवाटिकायांतुविजहारबहून्नृतून् रमयासीत
यासाकंरामचंद्रोमहामनाः ५ एकदाजानकीदेवीमालांपुष्पमयींव्यर्धत् न्यरचयेरामकंठेतुशान्मानेतु
ददर्शह ६ आत्मनःप्रतिबिंबंतुस्वात्ममोहकरंवरं कौस्तुभेरामचंद्रस्यकंठदेशेमनोहरे ७ मानेचकार
सावालाद्वितीयाशंकया एकपत्नीव्रतोरामोद्वितीयांतुबिभर्त्यसौ ८ इतिमत्वाजगामाथमुख्यामु
भगयासह अन्याश्चापितदाजग्मुःसीतासख्यःसहस्रशः ९ कुंजांतरेस्थितांसीतांशोचंतीतामवस्थिता
परिवार्यतदातस्थुःसर्वाश्चिंतापरायणाः १० किमियंमानमापन्नाकुपितेयंकोपितासती इतिशोचंतितास्स
र्वाःपरिवार्यसमंततः ११ बीजयंतुतथाधन्याश्चामरेणसुशोभिना वीटकंतुकरेगृह्यतस्थुस्त्वन्यपराय
णाः १२ काचित्सुगंधहस्ताचकाचित्सिंदूरसंपुटा कांचिद्दर्पणहस्ताश्चकाचित्कंकतिकाकरा १३ भृंगार
चापराःगृह्यतस्थुश्चार्घ्यपनद्वहं एतस्मिन्नंतरेकाचित्सखीकेशप्रसाधिका १४ वेण्यांपुष्पाणिकर्तुंसौभा
जानकांप्रीतिसंयुता अपांगान्नेत्रयोःसानुनिषिद्धातत्रसीतया १५ नचकारतदावेण्यांपुष्पाणिसुरभी
णिच तदाचसुभगावालीसुवाचमैथिलीप्रति १६ कृत्वातुप्रांजलिंसुभ्रूर्वचनंप्रीतिसंयुता सुभगोवाच

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो० उ० निषद्वं कुरुषे कस्मात् दासी केश प्रसाधिका २७ कौतेभ्रांतिः समुत्पन्ना मह्यं ब्रूहि सुलोचने श्रीजानक्युवाच
२६ सुभगे त्वां प्रवक्ष्यामि भ्रांतं भ्रांतिं मनोहरां २८ अहं पत्युः प्रकुर्वाणा मालां कंठे मनोहरां पत्युः करे मणीदृ
ष्टा सुंदरी दिव्यभूषणा २९ हावभावं प्रकुर्वाणा माहृत्री कंजलोचना संदेहो मानसे जातो राघवोऽन्यां विभर्त्ति
किं २० मनसा भ्रांतियुक्तेन स्थिता कुंजे पतिं विना कीरणात्तेन मे रुद्धा सखी केश प्रसाधिका २१ श्रुत्वा
वचं तु सीतायाः जहास सुभगा सती नेति नेतीति धुन्वाना शिरः पाणिं तु चात्मनः २२ उवाच सस्मिता सी
ता मा बुद्धिर्ते दृशी कथं त्वया युक्तं परे लोके विरजायाः सुलोचने २३ नाद्येन मम तु शान्तेयाचिन स्तु प
तिर्मया न प्रदास्यामि त्वं तां यां मे कपत्नी व्रतं पतिं २४ विस्मृत्य वचनं तत्तु कथमेव प्रभाषसे यादृशी को
स्तुभे दृष्टा नारी पंकजलोचना २५ तादृशी पश्य चादर्शे ह्यात्ममूर्त्तिः सुलोचने इत्युक्त्वा दर्शयामास मुकुं
रं निज पाणिना २६ दृष्ट्वा सीतात्मनो रूपं तादृशं सुमनोहरं जहास सस्मिता [illegible] यांगी चात्मानं गर्हती मुहुः
२७ आत्मज्ञानात्कृतं ह्येतन्मया पत्युश्च गर्हणं आत्मनः किल दोषेण चात्मानं हि शपाम्यहं २८ पत्युर्विरंजा
पीडां गमिष्यामि नैः संशयः सूत उ० विमला नाम काचित्तु सखी रामस्य धीमता २९ व्यथितां जानकीं दृ ६
ष्ट्वा राममागत्य चाब्रवीत् विमलोवाच किं करोषि महाराज पश्यसीतां वरानना ३० विषीदंती सखी श्रीशिव०
नां तु मध्ये इंदुसमानना श्रुत्वा तु वचनं तस्या रामो रमयतां वरः ३१ विषादमगमद्वीरः श्रुत्वा देवीविषीद २६
तीं आसनाच्छीघ्रमुत्थाय सखीभिः परिवारितः ३३ गजराजगतिर्वीरः पद्भ्यामेव चचाल ह विचारमन

साकुर्वन्निश्चयं नाभिजग्मिवान् ३३ आयांतं तु पतिं दृष्ट्वा सीता सुरसुतोपमा प्रत्युज्जगाम सा बाला ह्रिया ह्यवन
तानना ३४ कोटिकंदर्पलावण्यं विलोक्य सुंदरं पतिं गांधर्वराजप्रतिमं दृष्ट्वा मुदमवाप सा ३५ प्रणाममकरोत्त
स्मा प्रोवाच वचनं त्विदं आत्मज्ञानमहाराज दुःखिताहं त्वया विना ३६ जीवधर्मं गता चाहं मानं कृत्वा त्वयि प्रभो
एकपत्नीव्रते राजन् त्वया भ्रांतिस्तु मयाकृता ३७ तया दुःखमनुप्राप्ता पापेनैव चात्राणाम्यहं सूत उ० एवं गिरं ब्रुवंतीं तां
सीतां चंद्रनिभाननां ३८ आलिंग्य तां च बाहुभ्यां प्रोवाच वचनं प्रियां श्रीराम उ० न च भ्रांतिस्त्वया पत्नी प्रिये प्रियतरे याहि
मयि ३९ सदैव हृदये वासं करोषि त्वं सुलोचने एवमुक्त्वा महाबाहुः सीतां पीनपयोधरां ४० दोर्भ्यां वक्षःस्थले कृत्वा
लि गाढालिंगनप्रियां निजां पाणिना पाणिमादाय ह्याजगाम निजासनं ४१ सीतया सह चासीनः पीठे मणिविचित्रिते तत्र मि
तु सख्यस्ताः सर्वा लेभिरे परमं मुदं ४२ राघवेण समाज्ञप्ता नृत्यं चक्रुर्मनोहरं मृदंगं वादयामास काचित् परमसुंद
री ४३ वादयंत्यो परा वीणां कांश्चवाद्यं तथापराः वेणिकाः तानपूरांश्च पणवं मुरजं मृदुं ४४ गायंत्यो भिनयं च
क्रू रामस्याग्रे मनोहराः नानावेषधरास्तास्तु नृत्यमानाः कलं जगुः ४५ रामं च रमयामासुर्महिषी राघवस्य च
शीघ्रं ययुः पुनः सर्वाः क्रीडां चक्रुर्मनोहरां ४६ रामो रमयतां श्रेष्ठो रमयामास सुंदरीं हावभावैः स्वकीयैस्तु ता
सां जग्राह मानसं ४७ भोजयामास ताः सर्वा अन्नैर्नानाविधै रसैः क्रीडित्वा सुचिरं तत्र सीतया सह वीर्यवान्
४८ आविनाय पुनः सर्वाः स्वकीये राजसद्मनि इदं तु चरितं रम्यं रामस्य परमात्मनः ४९ श्रोतव्यं रसिकैः सर्वै
सेवकैः प्रीतिपूर्वकैः श्रुत्वा पापानि नश्यंति रामे भक्तिः प्रजायते ५० येषां तेषां नराणां त्वं गोपनीयं प्रयत्नतः

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो०उ० अद्यावंतेचवक्तव्यंराममक्तायशौनक ५३ ॥ ॥ इतिश्रीसत्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेचतुःसप्ततितमो
२७ ध्यायः ॥ ७४ ॥ सूतउ० एकदापर्वतेरम्येनाम्नाशेषाचलाभिधे सीतयारमयासाकंजगामरघुनायकः १
कुल्यानुपर्वतेरम्यासमीपेयस्यतिलोत्तमा पूर्वभागेचपीठंतुनाम्नाविद्याभिधंमहत् २ दक्षिणोत्तरतस्यकुंठ
यत्रमनोहरं निवासोयत्रशेषस्यतस्माच्छेषाचलोमहत् ३ रामस्तुसीतयासार्द्धंविजहारसखीगणैः सखी
तां भिःसहितापत्याश्रीस्वात्मवशेनच ४ मयूराःकोकिलायत्रचातकाःपक्षिणोपरे कूजंतिशतसस्तत्रमंडूका
श्चपुनःपुनः ५ समाकर्षगिरस्तेषांघटाःहस्तामनोहराः आंदोलनापरासस्यसीताचक्रेमनोहरा ६ रत्नैः
सुरचितौस्तंभौरत्नवेदपुरस्कृतौ सुरत्नशिरसौतौचतत्रांदोलंविधायच ७ सख्योनिवेशयामासरामचंद्रं
मनोहरं तस्यैवांकेतथासीतांलज्जयासुस्मितानना ८ रामचंद्रंघनश्यामंसीतांविद्युल्लतोपमां आंदोल
यंतिसख्यस्तुप्रेम्णापुष्पशोनैःशनैः ९ रागंहिंडोलकंनाममल्लारंचकलंजगुः काश्चिन्नृत्यंतिरामाग्रेवादयं
त्यास्तथापराः १० चामराणिप्रकुर्वाणारसोन्कर्षंतिचापराः नागवल्लीदलैर्दिव्यंपुंगीफलसमन्वितं ११ रा ले
मचंद्रायसीतायैददंत्यस्ताविजह्रिरे जलसौगंधिकंस्तासुवर्णपुष्पन्नतयोर्मुदा १२ आंसैःजतुसौचसीता श्रीशिव
रामौमनोहरौ रक्तवस्त्रपरीधानौनानारत्नैश्चभूषितौ १३ शीघ्रंचांदोलनेयातेभीतेवजनकात्मजा सखेलं २१
कंठमालिंग्यभर्तारंसुरमापसा १४ उवाचसास्मयंतीसामाशीघ्रंध्ययतामिदं तदारामःप्रसन्नात्माप्रियां
चंद्रनिभाननां १५ सूक्ष्मांकनकवर्णांगीं~~कावकलशितमेचिरे~~पीनोन्नतपयोधरां कृत्वावक्षस्थलेरामःआं

दोलसुखमन्वभूत् १६ सीतांमंदसुगंधाश्चवायवस्तत्रिषेविरे जलविंदुकणान्मेघःप्रकिरंतितराम्प्रभुं १७ दे
वाःपुष्पानिवर्षंतिससीतंराघवंप्रति आंदोलनविमानान्तुप्रोत्तीर्यसीतयासह १८ आंदोलनसुखंकृत्वासखी
भिंसीतयासह पादुकांचसमारुह्यप्रियापाणिंप्रगृह्यच १९ पम्पामेवमहाराजप्रचचालनिकेतनं रामेच्छया
तदावर्षोबभूवमहतीपथि २० जलसिक्तास्तथावालाःकौसुभवस्त्रधारिकाः २२ द्योतंतिजलबिंदुश्चशाटीप्रांते
स्तथालकैः २१ देहलग्नानिवस्त्राणिजलक्लिन्नानिरेजिरे अधस्तस्युश्चवृक्षाणांरमणीयापत्रतत्रच २२ रामो
पिसीतयासार्द्धंतयानस्थोरमयन्निव सीतामादायरामस्तुचोत्तरीयेणछादितां २३ सुरंगसाटिकांबालांप्र
यांतींहंसिनीमिव गजराजगतिर्वीरोस्वयंकेशुभकंचुकः २४ तस्यस्तुस्तोचवृक्षस्यछायामाश्रत्यदंपती
जलक्लिन्नंपतिंदृष्ट्वासीताप्रीतेनतन्मुखं २५ मार्जयंतीपतिंप्राहमयाश्लिष्टौकपोलकौ कुंडलैरचयामासपा स्प
णिनाचतयालकान् २६ सस्मितारामचंद्रस्यमुकुटंप्रसीतामुहुः गंधर्वराजप्रतिममंगंपश्यंतीमुहुः २७
रामोपिकंचुकेनैवप्रियायावरनांबुजं पश्यतीनांसखीनांतुममार्जप्रहसन्निव २८ द्योतंतीजलबिंदुश्च
मौक्तिकानूनिवनिर्मलान् अलकैःस्तुतौप्रांतोश्चवक्षिःकुचकुंभयोः २९ सुसूक्ष्मसाटिकांतस्यांदेहव्यंजनतभू
षणां प्रियायाःसुषमांरामःपश्यन्नेवमुहुर्मुहुः ३० चूडामणिंनथांदिव्यंनासायांमौक्तिकंतथा कर्णयोःक
र्णपुष्पाणिरचयामासपाणिना ३१ जहसुस्तुस्तदासख्यस्तयोःप्रीतिविलोक्यच परस्परंसुवल्लभश्चवल्लभश्चप
रस्परं ३२ दंपत्योर्नवलोकेस्मिन्विद्यतेनवलभ्यते अलौकिकंतुदांपत्यंविद्यतेरामसीतयोः ३३ रागनस्मि

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

२

सत्यो०उ० त्नैनैवजनन्याप्रेषिता रथाः षट्वाश्चनेकशः प्रासाप्रणिपत्य तु राघवं ३४ रथेष्वासीनयामासुः सर्वास्ताश्च
२८ वराननाः ससीतं राघवं स्थाप्य रथे मणिविचित्रिते ३५ आनिन्युस्ते च प्रासादं नानारत्नविचित्रितं आधाय
शुभवस्त्राणि सर्वा रेजुः पुनस्तदा ३६ एतत्तु चरितं रम्यं सीताराघवयोः शुभं नवदंपत्यकस्यापि ह्यग्रेगण्यं
मनोहरं ३७ प्रेम्णा वै शृणुते यस्तु तस्मै न्नृपाद्विचक्षणः इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे पंचसप्तति
मोध्यायः ७५ सूत उ० एकदा कार्तिके मासे दीयमानां च राघवः तुलस्याः पूजनं लोके स्थापयामास प्रेमतः १
द्यूतं क्रीडां च कारासु सीतया प्रियया सह जितस्तया स तदा रामः प्राह वाक्यं मनोहरं २ श्रीराम उ० त्वया जिताहं
देवि त्वं किं करोमि न वाधुना यत्त्वं चेच्छसि दास्यामि तद् ददामि न संशयः ३ सूत उ० इति वाक्यं समाकर्ण्य पत्युः
सा मृगलोचना उवाच वचनं सा तु ह्यपांगैः पश्यती पतिं ४ जानक्युवाच यदि दानं तु तवेच्छासि मानसं देहि मे प्रि
य यथा मे मानसं राजन् तदा हं त्वा रघूत्तम भोः ५ आलिंगनं करिष्यामि चोष्ठौ यास्यामि ते प्रियौ इति श्रुत्वा व
चस्तस्याः रामो राजीवलोचनः इदं शरीरं ते देवि यथेच्छसि तथा कुरु गाढमालिंगनं भद्रे तुभ्यं दास्ये रहः प्रियं ७
पुनर्द्यूतं तया चक्रे जिता रामेण जानकी जानक्युवाच जिताहं त्वया वीर तुभ्यं दास्यामि किं वर ८ मह्यं ब्रूहि म श्रीशिव०
हाराज तन्मया क्रियते धुना दासी हं ते सदा स्वामिन् सेवकी ते सदाज्ञया ९ तुभ्यं किं किं न दास्यामि मानसं तु सम २८
र्पितं आज्ञाकारी सदा राजन् विधेया मामेव हि त्वं १० प्रियावाक्यं समाकर्ण्य रामः प्राह वरानना एवमेव सदा रे
विकर्तव्यं च त्वया मयि ११ सूत उ० अतेस्तु क्रीडनं कृत्वा प्रियया सह राघवः आरुह्य शिविकां रामस्तीर्थं गुह्

हरिं ययौ १२ कार्त्तिके तीर्थराजेपि स्नातुमायान्तु नित्यशः कार्त्तिकं प्राप्य जन्तूनि तीर्थानि सलिलान्यपि १३
देवगुह्यहरिं दृष्ट्वा पापं नश्यति तत्क्षणात् तस्मिन् क्षेत्रे महादिव्ये सीतया च सखीगणैः १४ उवास तत्र धर्मात्माक
ल्पवासं चिकीर्षया अयोध्यावासिनः सर्वे नरा नार्यस्तु भूरिशः १५ रामदर्शनकामार्थे यात्रयाद्र मेव हि १
द्दो पौर्णमास्यां तदा स्नात्वा दानानि भूरिशः स्वर्गद्वारं पुनः प्राप्य स्नानं कृत्वा तु सीतया तदा सीता ददौ दानं सखीभिः
परिवारिता सदा रा पूजिताः विप्राणां नानावस्त्रैश्च भूषणैः भोजिताः परमान्नैश्च दक्षिणां च ददौ मुदा रामोपि विप्र
वृंदं च ददौ दानं पुनः पुनः अभ्यागतार्थाश्च वभूमिश्च शिविकास्तथा रामेण भूरिशो दत्ताः याचकेभ्यश्च सी
तया विधाय चांजलिं रामो ब्राह्मणान् इदमब्रवीत् श्रीराम उ० यूयं विष्णुस्वरूपाश्च अस्माकं चैव पूजनात् २२
प्रीयते लोकनाथस्तु इमाकां तान संशयः युष्माकं पूजनं ये तु करिष्यन्ति महीतले २३ गमिष्यन्ति परं लोकं भुक्ता
भोगांस्तु भूरिशः सूत उ० वात्सल्यं वीक्ष्य ते विप्राः राघवस्य तथाविधं २४ ऊचुः प्रांजलयो भूत्वा दत्त्वा चाशिषमु
त्तमं विप्र उ० भवान्नारायणो देवः सीता लक्ष्मीन संशयः २५ श्रेयसे सर्वलोकानां अवतीर्णौ क्षमायया युवयोः
पूजनं ये तु ध्यानं वै कीर्तनं तथा २६ करिष्यन्ति गमिष्यन्ति परलोकं परं नराः कीर्तिर्वै पावनी लोके भरताद्रघूत्तमः
२७ तदा रामः प्रसन्नात्मा सीतया सहवीर्यवान् पश्यतां सर्वलोकानां प्रणम्य द्विजपुंगवान् २८ आस्थाय शिवि
कां रामः सीतापि शिविकां स्वकां विवेश भवनं रम्यं भोगैः सर्वैरलंकृतं २९ इति श्रीसत्योपाख्याने सूतशौनकसं
वादे षट्सप्ततितमोध्यायः ७६ सूत उ० एवं वै फाल्गुणे मासे राघवः सीतया सह चकार विविधा क्रीडा मातॄणां च

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सं॰स्तो॰ २९ सुखप्रदां १ चरितानिचभूरीणिरामस्यपरमात्मनः नशक्यतेमयावक्तुमपिजन्मशतैरपि २ शौनकउ॰ ब्रूहित्
तमहाभागकृपांकृत्वाममोपरि फाल्गुणेचकथंरामोविजह्रेसीतयासह ३ जानकीफाल्गुणेमासिसखीस
र्वांजगादच अयंवैफाल्गुणोमासेहोलिकाक्रीड्यतांमुदा ४ होलिकांकर्तुमुत्सुकोवेदेह्यावचनेनतु गायंतो
नर्तनंचक्रुःक्रीडांकृत्वामनोहरां ५ हावभावेप्रवीणास्तुसीताराघवयोःपुरा क्रिडांदुर्विविधांक्रीडांतयोर्हास्याथ
चांगनाः आरुणासारमारापविकरंत्यःपरस्परं दृतिभिःसिच्यमानैस्तुरामेणापिवरानना ७ सीताकनकशृंगेण
राघवंशिच्यतेमुदा रंगकुंडेचरामेण्सवस्त्राःस्नापितामुदा ८ रामंचापिसमानीयप्रसह्यरंगकुंडके पातयित्वा
स्वयंसीताचिक्रीडपतिनासह स्तुशोणकंचुकोरामःउष्णीषेणसहाभवत् और्दंचत्वानुरंगस्यवहिर्निर्गत्यतस्थि
वान् तदासखीभिरालिसत्त्वणरंगैःसमंततः कज्जलंनेत्रयुग्मेचकर्तुकामाउपस्थिताः ११ निरंजनेचमेनामंज
नेतुत्वभविष्यति विचार्य्येमनसाह्येवंगमनायमनोदधे १२ अंजनेनह्यनेनैवमंथरावदनंमया कर्तव्यंकलुषंलो
केह्यस्मायकिलयोषिता १३ तदापलायितोरामःप्रहसन्नुपमंदिरं जानकीप्रेरयामासह्यपांगैश्चसखीगणं १४
स्वयंजगामसाबालावेगेनापिसखीगणैः अधावद्रामचंद्रोपिकैकेयीसदनंप्रति १५ शुश्रावभूर्वकैकेयीमंदिरेर
घुनायकः प्रेम्णानुगापकैकेयीरामंदृष्ट्वेनिभाननं १६ आगतायांतुसीतायांसखीनांचगणैःसह मंथराकथ
यामासताभ्योरामंचगोपितं १७ अत्रैवभवनेरामोगुप्तोभूत्वाहिवर्त्तते तदातुकैकयीराज्ञीरुष्टावैमंथरांप्रति श्रीशिव २९
१८ स्वयंनिर्भर्त्सयामासमंथरांचैवसह्विका उवाचसस्मितासीतांस्वयंदेवीतुकैकयी १९ रंगणक्रीयतामद्य

ल सीतेकमलेलोचने वस्त्राणिवहुमूल्यानिक्लिन्नानिकर्तुमर्हेथ सूतउ॰ इतिश्रुत्वावचस्तस्याःसीतायाश्चसखीगणैः र
गैर्नानाविधैस्तांस्तुस्नापयांचक्रिरेमुदा २१ कज्जलंयत्तुरामस्यनेत्रेकर्तुसमुद्यताः तत्तुतस्याःकपोलेतुचक्रुःसर्वाः
सखीगणाः २२ सुभगादर्शयामासमुकुरंतत्तेनागतं दृष्ट्वातुवदनंस्वस्यमंथरालज्जिताभवत् २३ पलायनपराया
तागुप्तातिष्ठतिमंदिरे स्ततस्मिन्नंतरेरामःकैकेयीभवनात्प्रभुः २४ निर्गत्यसहसास्वस्यजनन्याःभवनंययौ कथम
नांसिसवोसांमुस्मिनेनरमापतिः २५ कंचुकास्तुदीयाश्चसदनंविंदूश्चरंगजान् पर्य्यंकेजननीदृष्ट्वातस्याश्चांकेपपा
तह २६ प्रहसन्नेवअंवेतित्रिवर्षरूववालकः मातातुवदनंतस्यमार्जतीस्वेनपाणिना २७ ददर्शजानकीप्राप्तांस
खीभिस्तुससंगिणी श्वश्रूंदृष्ट्वातदासीतानोवाचावाङ्मुखीह्रिया २८ वभूवचाशितापांगीनिवार्यतुसखीगणं तत्
कनकशृंगंचसुभगाथैप्रकापयन् २९ सीताश्वश्रूमुवाचायश्रूयतांदेविमेवचः पुत्रस्तदीयोमांरंगैःक्लिन्नांकृत्वाप
लायितः ३० इदानींतववांकेतुसाधुवत्तुविराजते शिक्षांमकंचुकीशृंगैर्वस्त्राणिचमुहुर्मुहुः ३१ तथामदीयाय
स्याश्चरक्तचूर्णेनरंजिताः इतिवाक्यंतदातस्याःश्रुत्वाचैवंजगादच ३२ कौशल्यावाच सोपालंभमिदंवाक्यंनवक्त
व्यंममाग्रतः भवतीनोभयाद्धिराममांकेचसमागतः ३३ अयंवैफाल्गुणोमासःक्रीडांवैजायतेसुकु गृह्णतां
पूजनेसीतेमत्पुत्रानुपथेष्मितं ३४ इत्युक्त्वाबहुवस्त्राणिरत्नानिभूषणानिच कौशल्याप्रददौताभ्यःपुत्र
प्रीत्यैस्मिताननां ३५ तदातुजानकीदेवीरामंपाणिंसमग्रहीत् रामंकमलपत्राक्षीवचनंचेदमब्रवीत् ३६ गम्य
तांप्रियतत्रैवमंदिरेमेप्रियासह तदारामःसमुत्थायमात्राज्ञप्तोययौमुदा ३७ प्रहसन्प्रिययासाकंसखीभिः

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

दिर्घं

सत्यो०उ० परीवारिताः विजह्रेतत्रचागत्यरामोरमयतांवरः ३८ इत्थंतुसुतरांरामविक्रीडेनिजवेश्मनि इदंतुचरितंफ
३० ल्गुणेचप्रकीर्तितं ३९ यस्मैकस्मैनदातव्यंगोपनीयंप्रयत्नतः श्रुत्वानसहतेयस्तुरामंनिंदतियोनरः नश्रावये
त्कदाचित्तुतस्मैदुष्टायपापकर्मा पुस्तकंरक्षयेन्नैवाभ्रूयाच्छुद्धावतेस्वयं ४२॥ ॥इतिश्रीसत्योपाख्यानेउत्तरा
नसंवादेससप्ततितमोध्यायः॥७७॥ सू०उ०॥ ॥ज्येष्ठेमासेसितेपक्षेदशमीयातिथिर्भवेत् दशाहराचसाज्ञे
यादशपापानिहंतिया १ श्रीमोनामक्रतुश्चैवतस्मिनूरामोमनोरधो विहारायसरय्वाश्चजलेपोतेनसीतया २
गच्छसीतेमयासार्द्धंसखीभिःपरिवारिता विहारंतुकरिष्यामिसरय्वाःनिर्मलेजले ३ इत्युक्त्वाराघवःप्रीत्याजना
नाज्ञापयनरा स्थाप्यतांसरयूतीरेप्रितिशीरास्तुभूरिशः ४ आज्ञयारामचंद्रस्यनिरस्करैस्तुस्थापिताः त्रिवि
कोनुतरारुह्यसीतयाचसखीगणैः ५ गच्छन्ददर्शरामोथसतीचैवसखीगणान् शाटीप्रांतंतुमुक्तानांमालया
चविनिर्मिताः ६ उत्तरीयंतथातासांजानकाश्चैवशोभितं निश्वासवातहार्यंचददर्शोपथिराघवः ७ दीर्घिकानां कापी
सरंभस्तुनीचैसोपानतायथा शोभंततत्रपद्मानिकालेनानाहंचैस्ततः ८ नितंबद्वयसंज्ञातंज्येष्ठेमासिसुशोभने
मल्लिकानांचपुष्पेषुकुंडलेषुयतस्ततः ९ भ्रमरोगायमानोहितत्रतत्रपदंध्वनिं गणानामिवपुष्पानांकुर्वन्या शिव०
तियतस्ततः १० प्रयांतीनांचबालानांमुखेस्वेदोवभूवह शिरोस्नीषंस्रुभंतेनगंडेलग्नंनचापतत् ११ कर्णादि ३०
पिच्युतंतासांभवंरामोप्यलोकयत् नौभिःशाकंमहाराजोजगामसरयूनदीं १२ अप्सरोभिर्यथादेवोमंदाकि
नीमिवरेयराड् दुर्गोत्सूर्वीरशाभागेसरयूपत्रराजते १३ ऊर्मिभिरत्नसोपानैःहंसैःपुष्पैःसुशोभनैः सीता

म्ना

द्यस्यस्यरामस्यवनिताभिर्युतस्यच १४ तस्यास्तीर्थविहर्तुंचमानसंचवभूवह उत्तीर्यशिविकाभ्यांस्तुरामसीतासखी
गणैः १५ सोपानेषुरुरुहस्तीननूपुरैर्हंसकेयुतान् तेषांरांवनेतहंसाविर्विग्नाःसन्नर्माभयन् १६ सोपानेभ्यस्तदास
र्वाःस्त्रियश्चैवजलेविशन् सरय्वाश्चजलंशुद्धंतिमिनक्रैर्विवर्जितं १७ रामस्यचाज्ञयाकृष्टाशनस्तेनेणपीवरैः नारी
नितंबद्वयंसंजलेनस्या।वभूवह १८ पोतेस्थितस्तदारामःपार्श्वस्थाश्चैवजानकी उपान्तचामरांतांतुवभाषेराघवःप्रि
यां १९ श्रीरामउ० पश्यसीतेप्रकुर्वंतिश्चैवनंचसखीगणैः आसांचैवांगरागेणराजतेसरयूनदी २० आसांप्रदत्तनं
धोतंजलेनतुपुनःपुनः तदंजनंतुनैकोभिर्वारिणाप्रियतेमुहुः २१ जलरागंतुकुर्वंतिनयनेषुसखीगणाः पंकजानी
वराजंतेनेत्रानिविकचानिच २२ पयोधरगुरुत्वाच्चनितंवस्यचगौरवात् जलेःसिक्ताःननर्तैवकेयूरैर्वद्वाऊर्मिभिः ले
शोजरंप्लवंतिस्मजमीतवसखीजनाः जवतसीःशिरीषाणांशिरोभ्यःपतितांजले २३ निम्नगायाःप्रवाहेतुयांतिपा
रिप्लवतांहिते मुक्तामुक्तायदंभस्तुयोषितांस्तनमंडले २५ मालेवराजतेतंतुमुक्तानामिवनिर्मिताः जलावर्तेस्यनाभि
स्तुकुर्वंतेचक्रवाकयोः २६ विलाशिन्यस्तुस्तनैस्तुल्यांशोभांप्रपेदिरे तीरस्थितप्रयांमिलिवद्योह्नेतावरांगनाः २७
मृदंगजलवाद्यंतुकर्णप्रांसमनोहरं कोशायरक्तवस्त्रंतुजलोर्मिभि राजते २७ नितंवेषुवलानांतुवदंदरसनयाचयो राम
नू जलसंगाच्चवस्त्रस्यभजंत्यामोनमवच २९ सखीभिर्वदनेशिक्ताःअलकाःयसुराद्रेता च्योतंतिजलविंदूंश्चकपोलोप
रिलंविता; ३० आसांवश्योविरागंतेंतैलेनेवविघूर्णिता; नागेंद्रइवविक्षोभंतेएहभागेयतस्ततः ३२ जलार्द्राअपिशो
भांताःभेजुःसर्वावरांगनाः सू०उ० तासांविहारंसंवीक्ष्यस्पृहयामासजानकी ३३ सीतयाप्रार्थितोरामोनौविमानगत
यासह जलेवतीर्यरामाभीरेमरामोमनोरमः स्कंधेविलोकमानस्तुयथारत्यामनोभवः यथावन्योगजेंद्रस्तुगनीभि

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो०उ० स्तुनदीजले ३४ नराधिपेनताःसर्वाःविहेतुस्ताःशुभाननाः इंद्रनीलमणिश्यामंरामंताःपंकजेक्षणं ३५ द्रितिभिः
३१ श्चापिसुवर्णानांसुर्णेम्यःसिषिचुस्मितं ताभिःसार्द्धं महाराजोगंगायांसुरराडिव ३६ अप्सरोभिश्चसत्याश्चराजरघु
नंदनः एवंकृत्वाविहारंतुनद्याःकूलेचराघवः ३७ स्थित्वाविलोकयामासनिःसरंतींचजानकीं समुद्रमथनेपूर्वंस
खीभिःकमलामिव ३८ आगच्छंतींजलात्कूलमार्द्रवस्त्रांशुभाननां पीनस्तनद्वयीसाध्वीमलकेश्चापिसिंचतीं ३९ ए
वंदृष्ट्वाप्रियोरामःपाणिनापाणिमग्रहीत् परंवेश्मततोरामोजगामप्रिययासह ४० रामःसीतानयाबाल्यावेषक
त्वामनोहरं दत्वादानानिविप्रेभ्योपानान्याक्रुरुरुःपुनः ४१ रामःसीतामुपादायविवेशनिजमंदिरं ॥ ॥ इतिश्रीस
त्योपाख्यानेसूतशौनकसंवादेअष्टसप्ततितमोध्यायः॥७८॥ सूतउ० एवंरामोरमानाथःविजहारसदैवहि मातरं
पितरंभ्रातॄन्पौरान्भृत्यान्सर्वशया प्रीणयामासतान्रामोविनोदैर्मंगलप्रदैः साकेतनगरंदिव्यंनानारत्नैर्विरा
वि जितं सत्याचमममलाचैवपुरीचाद्याःप्रकीर्तिताः अयोध्यानामविख्यातावेदेलोकेतथैवच ३ तत्रराजगृहेरम्ये
नानारत्नैर्विभूषिते अयोध्यानगरेरम्येरत्नमंडपशोभिते ४ अनेकरत्नसंकीर्णेज्वलनार्कसमप्रभे आवासैरु
त्तमैर्युक्तंदिव्यप्राकारतोरणैः ५ सुवर्णदुर्गसंयुक्तेरौप्यताम्रककोष्टके परिखामारकूटेचहर्म्येस्वर्णविराजिते श्रीशिव-
६ प्राकारोपवनाट्टालपरिखारत्नतोरणे अनेकग्रहसंयुक्तेरचितेविश्वकर्मणा ७ स्वर्णरौप्यायसैःशृंगैःसंकुले ३१
सर्वतोगृहैः नीलस्फटिकवैडूर्यमुक्तामरकततोरणैः ८ लिप्तहर्म्यस्थलेरम्येसर्वदेवनमस्कृते सरयूतीरमासा
द्यास्थितेपरमशोभिते ९ हस्त्यश्वरथपत्याद्यैर्नानारत्नविराजिते प्राकाराट्टप्रतोलीभिस्तोरणैःकांचनैःशुभैः
१० सुरूपवेषैःसर्वत्रसुविभक्तचतुष्पथे अनेकभूमिप्रासादेबहुभांडसुविक्रमे ११ पद्मोत्पलसुभाभिः

वापीभिरुपशोभिते देवतायतनैर्दिव्यैर्वेदघोषश्चशोभिते १२ वीणावेणुमृदंगाद्यैःशब्दैरुत्कृष्टकैर्युते शाले
स्तालैर्नारिकेलैःपनसैरामकैस्तथा १३ तथैवाम्रकपित्थाद्यैरशोकैरुपशोभिते आरामैर्विविधैर्युक्तेसर्वत्रपुष्प
लपादपैः १४ मालतीजातिबकुलानागानाग चंपकैः करवीरैःकर्णिकारैःकेतकीभिरलंकृते १५ निवजं
बीरकदलीमातुलिंगमहाफलैः लसच्चंदनगंधाद्यैर्नागरैरुपशोभिते १६ देवतुल्यप्रभायुक्तैःक्षत्रियैश्चसुशो
भिते सुरूपाभिर्वरस्त्रीभिर्दिव्यस्त्रीभिरिवावृते १७ श्रेष्ठैःसत्कविभिर्युक्तेर्द्दृहस्पतिसमैर्द्विजैः वणिग्जनै
स्तथापौरैःकल्पवृक्षैरिवावृते १८ अश्वैरुष्ट्रैःश्रवःप्रख्यैर्दंतिभिर्दिग्गजैर्युते तस्मिन्राजगृहेरम्येनानारत्ने
र्विभूषिते १९ अंतःपुरेसदारामोराजतेसीतयासह सिंहासनेमहादिव्येनानारत्नैर्विराजिते २० वामेसी
तांसमालंब्यराजतेरघुनंदनं सीतासंलापचतुरंभक्ताभीष्टप्रदंसदा २१ सखीगणैस्तथासद्भिःकिंकरैश्च
सुसेवितं पूरयंतंसदाकामान्सेवकानांमुहुर्मुहुः २२ एवंध्यायेत्सदारामंजानकीपतिमव्ययं रमंतेयोगि
नोयस्मिन्सत्यानंदेचिदात्मनि २३ इतिरामपदेनासौपरब्रह्माभिधीयते रामोमेमातापितारामोभ्राताराा
मोसुहृत्सखा २४ स्वामीरामोमहाराजःश्रीरामचंद्रःसदावतु इदंतुचरितंरम्यंसीताराघवयोःशुभं २५ श्रुत्वा
व्यासान्मयातुभ्यंशौनकेदंप्रकीर्तितं धन्यंयशस्यमायुष्यंपुण्यंवंशाविवर्द्धनं २६ सदैवशृण्वतांलोकेमंगलप्र
दमुत्तमं चतुर्वर्गप्रदंह्येतच्छ्रोतॄणामुदकारकं २७ यश्चैतच्छृणुयाद्वापिवाचयेद्वासमाहितः उभौतौसु
खमेधेतेव्यासस्मिदंशुभं २८ वाचकस्ययथाशक्तिपूजांकुर्यान्महानर्पः मंगलानिप्रजाभ्यस्तुनृपेभ्यस्तुस
वाम

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सत्यो० उ०
३२

दैवहि ३९ साधुगोविप्रभूमिस्युभ्यः श्रीशो रस्त्वानुमंगलं ॥ ॥ इति श्री सत्योपाख्याने सूतशौनकसंवादे बाल
चरित्रे एकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥७९ समाप्तायं सत्योपाख्यान उत्तरार्द्धः ॥ शुभं मंगलं ददातु संवत १८८५
भाद्रमासि शुभे कृष्णपक्षे ४ चतुर्थ्यां गुरुवासरे समाप्तमगमत् उत्तरार्द्धः ॥ श्रीरामचंद्रार्पणमस्तु श्रीरस्तु

श्रीशिव
३२

Indira Gandhi National
Centre for the Arts